

In D. Pauli priorem Epistolam ad Timotheum commentarius [Geneva] : [Lambertus Dannaeus], [1577]

Contents

1 AD LECTOREM	5
2 EPISTOLA.	5
3 CAPVT I.	13
<i>P AVLUS Apostolus Iesu Christi ex ordinatione Dei ser- uatoris nostri, et Domini Iesu Christi, spei nostrae. . . . .</i>	13
<i>2. Timotheo germano filio in fide. Gra- tia sit tibi misericordia et pax a Deo Patre nostro, et Christo Iesu Domino nostro. . . . .</i>	15
<i>3 Quemadmodum te sum precatus vt permaneres Ephesi, quum proficiscerer in Macedoniam, permaneto, vt denunties qui- busdam ne diuersam doctrinam doceant: . . . . .</i>	16
<i>4 Nec attendant fabulis et genealogiis infinitis, quae potius quaestiones praebent, quam aedificationem Dei quae est per fidem. . . . .</i>	17
<i>5 Porro finis mandati est charitas ex puro corde, et conscientia bona, et fide non simulata. . . . .</i>	19
<i>6 A quibus quum quidam vt a scopo a- berrarint, deflexerunt ad vaniloquentiam</i>	20
<i>7 Quum velint esse Legis doctores, nec intelligant quae loquuntur, neque de quibus asseuerant. . . . .</i>	21
<i>8 Scimus autem bonam esse Legem, si- quis ea legitime vtatur. . . . .</i>	21
<i>9 Nempe sciens Legem iusto positam non esse, sed Legis contemptoribus, et iis qui subiici nesciunt: impiis et peccatoribus, nefa- riis et profanis, patricidis et matricidis, ho- micidis. 10 Scortatoribus, maseulorum concubi- toribus, plagiariis, et mendacibus, periuris, et siquid aliud est quod sanae doctrinae sit oppositum: . . . . .</i>	22
<i>11 Quae est, secundum gloriosum Euan- gelium beati Dei, quod concreditum est mihi . . . . .</i>	23
<i>12 Gratiam igitur ei habeo, qui me ro- bustum effecit, id est, Christo Iesu Domino nostro, quod me fidelem duxerit, vt qui me in ministerio con- stituerit. . . . .</i>	24

13. Qui prius eram blasphemus et persequutor et iniuriosus: sed mei misertus est. nam ignorans id faciebam fidei expers.	25
14 Superabundauit autem gratia Domini nostri cum fide et dilectione in Christo Iesu 15 Fides est hic sermo, et modis omnibus dignus quem amplectamur, Christum Iesum venisse in mundum ut peccatores seruari, quorum primus sum ego. 16 Verum ideo misertus est mei, ut in me primo ostenderet Iesus Christus omnem clementiam: ut essem exemplo credituris ipsi in vitam aeternam.	26
17 Regi autem aeterno, immortalis, inuisibili, soli sapienti Deo honor, sit et gloria in secula seculorum. Amen.	27
18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, nempe ut secundum praegressas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam.	29
19. Retinens fidem et bonam conscientiam: qua repulsa, nonnulli fidei naufragium fecerunt.	31
20 Ex quibus Hymenaeus et Alexander: quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare.	31
4 CAPVT II.	32
A DHORTOR igitur ante omnia ut fiant deprecationes, preces, postulationes, gratiarum actiones pro quibus uis hominibus.	32
2 Pro regibus et quibusuis in eminentia constitutis: ut tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate et honestate.	36
3 Nam hoc bonum est, et acceptum coram seruatore nostro Deo. 4 Qui quouis homines vult seruari, et ad agnitionem veritatis venire	38
5 Vnus enim Deus, vnus etiam mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus. 41	41
6 Qui semetipsum dedit redemptionis pretium pro quibusuis, Christus inquam, testimonium illud suis temporibus destinatum.	42
7 Cuius constitutus sum ego praeco et Apostolus (veritatem dico per Christum, non mentior) doctor, inquam, Gentium cum fide ac veritate.	44
8 Velim igitur viros precari in quouis loco, puras manus attollentes absque ira et disceptatione.	45
9 Itidem et mulieres amictu honesto, cum verecundia et modestia ornare sese, non, cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioso vestitu.	51
10 Sed (quod decet mulieres pietatem spondentes) operibus bonis.	53
11 Mulier cum silentio discito cum omni subiectione.	54
12 Mulieri enim docere non permitto, ...	54
neque auctoritatem usurpare in virum, sed esse in silentio.	55
13 Adam enim prior formatus est, deinde Eua.	56
14 Et Adam non fuit seductus: sed mulier seducta, causa transgressionis fuit. 57	57
15 Seruabitur tamen liberos gignendo, si manserit in fide, ac charitate, et sanctificatione cum modestia.	57
F IDVS est hic sermo, Si quis Episcopatum apperit, praeclarum opus desiderat. 58	58
5 CAPVT . III.	59

<i>S PIRITVS autem diserte dicit fore vt posterioribus temporibus desciscant quidam a fide, spiritibus deceptoribus attendentes, ac doctrinis daemoniorum.</i>	59
<i>2 Per hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio resecta est.</i>	61
<i>3 Prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abstinere a cibis, quos Deus creauit ad participandum cum gratiarum actione, fidelibus, et iis qui cognouerunt veritatem,</i>	62
<i>4 Nam quicquid creauit Deus, bonum est, nec quicquam reiiciendum est, si cum gratiarum actione sumatur.</i>	66
<i>5. Sanctificatur enim per verbum Dei et preces</i>	67
<i>6 Haec si subieceris fratribus bonus eris minister Iesu Christi, innutritus in sermone</i>	68
<i>bus fidei, bonaeque doctrinae, quam assectatus es.</i>	68
<i>7 Caeterum profanas et aniles fabulas reice: sed exerce te ipsum ad pietatem.</i>	70
<i>8 Nam corporalis exercitatio paululum habet utilitatis: at pietas ad omnia utilis est, vt quae promissionem habeat vitae praesentis ac futurae.</i>	71
<i>9 Fides est hic sermo, et dignus qui omnibus modis recipiatur.</i>	80
<i>10 Nam idcirco etiam fatigamur, et probis afficimur, quod speremus in Deo viuo, qui est conseruator omnium hominum, maxime vero fidelium.</i>	81
<i>11 Haec denuntia et doce.</i>	81
<i>12 Nemo tuam iuuentutem despiciat, sed esto exemplar fidelium in sermone, in conuersatione, in charitate, in spiritu, in fide, in puritate.</i>	82
<i>13 Interim dum venio, attende lectioni, exhortationi doctrinae.</i>	84
<i>14 Ne negligito donum quod in te est: quod datum est tibi ad prophetandum, cum impositio ne manuum presbyterii.</i>	85
<i>15 Haec exerce, in his esto: vt tuus profectus manifestus sit inter omnes.</i>	86
<i>16 Attende tibi ipsi et doctrinae: persiste in istis, id enim si feceris, et te ipsum seruabis et eos qui te audierint.</i>	87
6 CAPVT V.	88
<i>S ENIOREM ne increpato, sed hortare vt patrem, iuniores vt fratres.</i>	88
<i>2 Mulieres natu grandiores, vt matres iuniores et sorores, cum omni puritate.</i>	94
<i>3 Viduas honora quae vere viduae sunt.</i>	94
<i>4 Quod si qua vidua liberos aut nepotes habet, discant in primis in propriam domum pietatem exercere, et vicem rependere parentibus. hoc enim est honestum et acceptum coram Deo.</i>	96
<i>5 Porro quae vere vidua est ac sola, sperat in Deo, et permanet in supplicationibus et precibus nocte ac die.</i>	97
<i>6 At quae in luxu viuit, ea viuens mortua est.</i>	100
<i>7 Haec igitur denunciato, vt fuit irreprehensae. 8 Quod si qua suis et maxime domesticis non prouidet, fidei abnegauit, et est infidelis deterior.</i>	101
<i>9 Vidua allegatur non minor annis sexaginta, quae fuerit vnius viri vxor.</i>	103
<i>10 In operibus bonis idone testimanio ornata, si liberos educauit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lauit, si afflictis subuenit si omne bonum opus est assidue sectata.</i>	107

11 Porro iuniores viduas recusas postquam enim lasciuire coeperint aduersus Chri- stum, nubere volunt.	109
12 Ex eo damnandae quod primam fi- dem reiecerint.	110
13 Simul autem etiam otiosae discunt circumire domos: imo non solum otiosae, sed etiam nugaces et curiosae, garrientes quae non oportet.	111
14 Velim igitur iuniores nubere, libe- ros gignere, domum administrare, nullam occasionem dare aduersario ad maledicendum.	117
15 Iam enim nonnullae deflexerunt, se- cundae Satanam.	119
16 Quod si quis fidelis aut si qua fidelis habet viduas, eis subuenito, et non onerat Ecclesia, vt iis qua vere viduae sant subue- niat.	119
17 Qui bene praesunt Presbyteri, duplici honore digni habentor: maxime qui laborant in sermone et doctrina.	121
18 Dicit enim Scriptura, Boui trituranti non obligabis os. Et, Dignus est operarius mer- cedem suam.	123
19 Aduersus presbyterum accusationem ne admittito, nisi sub duobus aut tribus testibus:	124
20 Eos qui peccant, coram omnibus ar- gue, vt et reliqui timeant.	127
21 Obtestor in conspectu Dei, et Domi- ni Iesu Christi, et electorum Angelorum, ut haec serues absque eo, vt vnum alteri prae- feras, nihil faciens in alteram partem decli- nando.	132
22 Manus cito ne cui imposito, neque communicato peccatis alienis: temetip- sum pu- rum serua.	137
23 Ne amplius esto abstemius: sed vino	152
24 Quorundam hominum peccata ante manifesta sunt, praeuentia damna- tioni: quosdam vero subsequuntur:	160
25 Itidem et bona opera ante manife- sta sunt: et ea quae secus habent, occultari non possunt.	161
7 CAPVT VI.	173
Q VICVNQVE sub iugo sunt serui, suos dominos omni honore dignos ducunt, ne nomen Dei et doctrina blasphemetur.	173

1 AD LECTOREM

[p.]

IN PRIOREM EPISTOLAM D. PAVLI iam ad Timotheum commensuratum IN QVO NON SOLVM
IP- mentarius. sicut Epistolae doctrina, et artificium singulorum- que argumentorum
loci explicantur: sed etiam vera Disciplinae Ecclesiasticae forma, tum ex dei verbo,
atque ex ipso Paulo, tum ex veteribus synodis repetita atque restituta est, vt legitima
et Apostolica regendae Dei Ecclesiae ratio et norma hodie in vsum reuocari possit.
PER LAMBERTVM DANAENV Accessit operi duplex index. APVD EVSTATHIVM
VIGNON GENEVÆ M. D. LXXVII.

AD LECTOREM. Quod saepius, Lector optime, iuris Pontificii cano- nes, et Gratiani
Decretum citauimus, ea solum mente fecimus, ut ex his tanquam ex quadam illius
temporis historia, quae veteris Disciplinae Ecclesiasticae vestigia tunc adhuc (et si
tamen corruptioribus iam Ecclesiae tem- poribus) restarent, intelligatur: non vt ex istis
5 scripto- ribus quicquam dubium et anceps decidatur. Nam etiam ex hoc ipso perspicent
omnes, quantum poste- riori aetate Romana Ecclesia etiam ab eo tantillo quod veteris
disciplinae reliquum erat) discesserit: et in quam miseram horribilemque tyrannidem et
confu- sionem iam, iusto Dei iudicio, inciderit, vt ab ea nos summo Dei Optimi Maximi
beneficio liberatos esse laetemur, Deoque ipsi perpetuo gratias agamus.

10 ILLVSTRISSIMO ET PO- TENTISSIMO PRINCIPI ac domino D. Gulielmo Prin-
cipi Auracio Comiti Nassauo etc. Christi gloriae assertori in Hol- landia et Zelandia
for- tissimo, Gratiam et pacem a Do- mino.

2 EPISTOLA.

VEtus est illud, Princeps Illu- strissime, etiam ab Aristotele usurpatum, Nihil esse in ipsa
15 rerum vniuersitate pulchrius ordine. Quid enim vel oculis iucundum, vel menti etiam
ipsi et animo hominis gra- tum obuersari potest, quod sit confusum, et nulla partium apta
separatione distin- ctum? Certe quocunque non tantum ocu- los, sed omnes animisensus
conuerterimus, si quae in eos incurrunt, neque ordine di- gesta, neque apto siru inter se
cohaerentia, neque conuenienti loco et modo collo- cata a nobis apparebunt: ea neque
20 vtilita- tem, neque venustatem aliquam habere statim pronuntiabimus, tantumque ab il-
lis oculorum, animique intuitum auer-

EPISTOLA.

temus, quantum ea nos ad se rapiunt, quae commoda, [propriaque ratione], et disposi-
tione distinguuntur. Hoc in Regno, hoc in Rep. hoc in oppidis, hoc in pagis, hoc in
priuatorum aedibus, hoc in hortis, et cultis sedibus, hoc in solitudine, hoc in rebus
25 que natura gignuntur, hoc in artificiis quae hominum industria efficiuntur, verumesse
ipsa rerum experientia, et publica mortalium omnium, non tantum piorum, sed etiam
profanorum hominum vox testatur: deni- que Mundus ipse, pulcherrimum Dei opus,
ab ordine κόσμος nominatur. Quo magis detestanda est eorum sententia, qui rerum
confusione non tantum apud se delectan- tur: sed omnia publica priuataque euerte- re,
30 et perturbationem (iusto ordine subla- to) in res omnes inducere conantur, quos homines
ἀτακτους et Ἀναρχικούς, tanquam mon- stra, et generis humani ἀλάστορας, iam pri- dem

veteres appellarunt. Caeterum si qua in re alia ordinis observatio diligens non tantum utilis, sed etiam omnino necessaria est, maxime in Ecclesia Dei locum habere ex Pauli Apostoli praecepto debet. Est enim Ecclesia domus Dei, id est summi illius regum Regis, in qua idcirco omnia circum- specte, apte, decenter, et, vt Paulus ipse lo-

EPISTOLA.

quitur, ἀσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν fieri oportet: nihil autem confuse, et perturbate, ne ex ista domus turpitudine ad ipsum patrem familias, id est, ad Deum Optimum Maximum aliqua labes quodammodo redundet. Itaque ipse eadem benignitate qua in sacratissimo suo verbo omnia, quae sunt ad salutem aeternam, ipsiusque Ecclesiae suae fundamentum necessaria, praescripta: ita et iam quae sunt ad eiusdem Ecclesiae ordinem, et ornamentum utilia, demonstravit, nequa deesset pars ad verae Ecclesiae constitutionem necessaria, quam non ab ipsius ore et verbo abunde disceremus. Vt vero hae praeceptiones, quae Ecclesiae necessarium ordinem continent etiam nomine ipso ab iis distinguerentur, quae doctrinam fidei complectuntur, generaliter disciplinae Ecclesiasticae vocabulo vulgo sunt appellatae. Quemadmodum enim ea verbi Dei pars, et ea veritatis cognitio, quae quid de Deo Patre, de Christo, eiusque naturis et officio, de Spiritu Sancto, de causis nostrae iustificationis, de vita aeterna, nobis credendum sit, ostendit ossa et nervos, ipsamque adeo verae Ecclesiae, tanquam corporis οὐσίαν, et constitutionem continet et aedificat.

EPISTOLA.

Sic illa eiusdem verbi Dei pars, quae disciplinae Ecclesiasticae praecepta tradit, huius Ecclesiae, velut corporis iam suis membris constantis, sed nudi vestimentum, cultum, et ornamentum compingit et consarcinat, quo decore vestiri possit, vt ex eo quanta sit utriusque, id est, doctrinae et disciplinae Ecclesiae inter se consensio coniunctioque, satis iam intelligi possit. Erit enim coetus hominum, etiam eorum, qui puram Dei praedicationem amplexi sunt, velut nudum quoddam, et suis ornamentis carens, et destitutum corpus, nisi disciplinam Ecclesiasticam ad veritatis lucem et professionem adiunxerit. Denique illa eadem disciplina recte custos ipsius fidei, doctrinae, mater virtutum, vinculum honestatis, nervus societatis Christianae a Patribus Ecclesiasticis appellatur: cuius certe tanta vis est, vt sola illud conciliet Ecclesiae, quod decorum, venustatem, splendorem, et ornamentum appellamus, adeoque speciosam eam reddat, vt ab haereticis (qui istius disciplinae fuerunt semper hostes maximi et infestissimi) invidioso nomine lenocinium vt ait Tertull. Ecclesiastica disciplina diceretur. Cum sit igitur haec disciplina illa iustitiae

EPISTOLA.

pars et regula, per quam externus ordo, et totius Ecclesiae legitima administratio praescripta est, quis eam spernendam negligendamue vnquam existimaverit? Cuius in-

stitutio non tantum sub nouo testamen- to fieri coepta est: sed et iam in lege veteri a Deo ipso iam olim tradita fuit, vt in li- bello de Politia Iudaica doctissime iam pri- dem docuit Cornelius Bertramus Hebrai- cae linguae professor eruditissimus, et col- lega meus. Quid enim aliud sibi volunt illa Dei praecepta, quae Leuiticam tribum a reliquis
70 distinguunt vt ex ea sola mini- stri templi eligantur: quae in ipsa tribu Leui- tica iura Sacerdotum et Leuitarum discernunt, quae quanta summi Sacerdotis, quanta alio- rum sit potestas describunt? quae qui ritus cui- que sacrificiorum generi, quae libamina, quae oblatio sit necessaria deffiniunt? denique tota ipsa lex ceremonialis vetus a Deo ipso dictata, quid aliud, obsecro, est, quam amplissima et luculentissima disciplinae
75 Ecclesiasticae descriptio, non tantum autem quaedam illius delineatio? Nec vero mi- nus benigne Deus per Apostolos sub nouo testamento eandem disciplinam nobis instituit vel potius collapsam in- staurauit et restituit: vt pote omnino ad re-

EPISTOLA.

cte constituendam regendamque suam Ecclesiam necessariam, quam sub veteri de- scripserat. Id quod cum ex variis aliis noui Testamenti locis apparet: tum maxi- me ex
80 libro Actorum, ex prima Pauli episto- la ad Corinthios, ex hac ad Timotheum, et vna illa, quae est ad Titum scripta: in qui- bus omnibus quicquid ad legitimam Ec- clesiae gubernationem, et disciplinam Ec- clesiasticam maxime pertinet, siue totam ipsam Eccle- siam, siue priuatos regendos spectes in qua illud totum accurate et co- piose descriptum est. Vnde mirum et ab- surdum saepe mihi videri solet, quod tot postea canones, tot
85 synodorum decreta, tot Ecclesiae constitutiones, tum genera- les, tum particulares ad constituendam disciplinam Ecclesiasticam fuerunt con- scriptae. Quid enim his fuit opus? Sed ma- gno contemptu et ignorantia eorum pre ceptorum, quae ab Apostolis ipsis, id est, a Dei spiritu antea tradita fuerant id certe factum fuit, quod haec diuina praecepta sper- nerent homines, vt sua commenta, vt tradi- tiones, saepe etiam ineptissimas, at
90 discipli- nae ipso Dei verbo praescriptae contrarias in Ecclesiam Deil inueherent. Quid igi- tur, dicet quis, estne verbo Dei, et in no-

EPISTOLA.

uo Testamento disciplina haec Ecclesiasti- ca tam accurate tradita, vt nihil iam addi possit: aut ea autoritate constituta, vt ab ea sine piaculo, discedi non debeat? Certe vt huic quaestioni satisfaciam, distinguen- dum dico. Sunt enim plures istius Eccle- siastice
95 disciplinae partes, quarum alia gene- ralem tantum Ecclesiae (quacumque orbis terra rum parte esse potest) et fundandae et retinen- de, et regendae modum continet, et describit, veluti in Dei Ecclesia vocem Domini no- stri Iesu Christi audiendam esse eamque so- lam: Sacramenta piis tantum et fidelibus danda esse et caet. huiusmodi, quae generali- ter sunt conseruandae Ecclesiae praecepta. Alia magis particulares illius administran dae normas
100 et praecepta tradit et perse- quitur. Haec vero posterior disciplinae Ec- clesiasticae pars haec 4. capita complecti vi- detur: nempe. I. Personarum, quae ad Eccle- siasticum ali quod munus vocandae sunt, electionem, 2. Muneris et officii Persona- rum iam electarum descriptionem: 3. Cen surae, morumque correctionis, quae tum in consistorio

tum extra consistorium fieri et applicari singulis debet, rationem. 4. Eorum qui censura
105 Ecclesiastica affecti sunt, et Ecclesiae iudicio abstenti, vel excom-

EPISTOLA.

municati dicuntur, cum eadem Ecclesia- reconciliationem. Cum igitur de hoc quae-
rimus, vtrum omnium horum capitum singula sic praecepta tradita sint, vt his nihil addi
possit, respondeo, in quaque re quaedam esse οὐσιώδη, quaedam vero συμβεβηκότα.
Sunt οὐσιώδη id est essentialia, quae rei ip-
110 sius vel tota natura sunt, aut illius pars: ve-
luti in hoc ipso argumento, Si quis neget in pastorum aut eligendorum vocatione legitima
eorum vitam et doctrinam exa- minandam, vel approbationem a populo expectandam
esse, ille ea negat, quae sunt Electionis legitimae οὐσιώδη. Si quis item hoc examen
non ab Ecclesia, non a pluri bus, sed ab vno quopiam solo fieri et me- ro vnus arbitrato
stare debere doceat, is οὐσιώδη electionis tollit. Sed si quis hoc vel illo loco, hoc
115 vel illo tempore, hoc vel illo modo examen a pluribus fieri debere dispu- tet, is περί
συμβεβηκότων tantum disputat, ve- luti, exempli gratia vetus electio et examen pastorum
olim a tribus vicinioribus episco- pis seu pastoribus conuocatis cum presbyte- rio et
Ecclesia (cui dandus erat Pastor) fie- bat: item in metropolitana tantum vrbe, certo
tempore, nempe ieiunii publici tempore. De- nique manuum eleuatione (quae χειροτονία

EPISTOLA.

120 dicebatur) non solo consensu populi, aut solo vocis suffragio, sane ista omnia sunt
accidentaria, non essentialia in electio- ne. Sic igitur statuimus, quae verbo Dei fieri
et obseruari ad regendam Ecclesiam iubentur, siue illa de personis eligendis, siue de
iam electarum munere, siue de re- Iquis disciplinae Ecclesiasticae capitibus agant, illa,
inquam, esse οὐσιώδη. Quae au- tem in quaque vel prouincia, vel Ecclesia ad haec ipsa
125 praestanda, et ad praxin dedu- cenda commodiora iudicantur, et consti- tuuntur, ea esse
συμβεβηκότα quaedam, velu- ti vt hoc potius quam illo tempore fiat ver bi Dei concio:
hoc potius quam illo pres- byterorum vel diaconorum numero con- tenta sit haec Ecclesia,
hoc est συμβεβηκος minimeque οὐσιώδης. Iam igitur ad quae- stionem propositam ex
hac distinctione sic respondemus, vt quae sunt disciplinae Ecclesiasticae οὐσιώδη augeri
130 minuiue no- uis praeceptionibus, vel constitutionibus hominum posse negemus: quae
sunt autem συμβεβηκότα, et augeri et minui et tempe- rari a quaque non tantum prouincia,
sed etiam coetu et Ecclesia pro sua vel com- moditate vel incommoditate posse: pro
varia denique locorum, rerum, temporum,

EPISTOLA.

et personarum circumstantia. Eodemque modo respondemus ad alteram illam quo-
135 rundam petitionem, in qua quaerunt vtrum Ecclesia a constituta semel per Apostolos
disciplina recedere possit, ac vtrum sit v- na et eadem disciplinae Ecclesiasticae in
omnibus euangelicis Ecclesiis forma re- tinenda? Nam si de essentialibus discipli- nae

Ecclesiasticae agunt, dicimus illa ab omnibus Ecclesiis aequaliter eademque esse et seruanda et retinenda, veluti ut sit regimen Ecclesiae non Monarchicum, sed Aristocraticum: ut sit in quaque Ecclesia senatus et coetus aliquis Presbyterorum ab Ecclesia electorum, sine quo nemo vel Pastor, vel alius quisquam negotia Ecclesiae gerat: sit aliqua scelerum et morum vitiosorum censura, eaque non vnius cuius arbitrato, sed ἡγουμένων, et ut ait Hieronymus. Presbyterorum, aestimatione et iudicio fiat: sit denique excommunicatio, non ex quorundam Iurisconsultorum et pragmaticorum, sed ex Dei verbo iudicantium hominum sensu et iudicio, lata in non poenitentem, approbante et collecta Ecclesia. Itaque οὐσίαν disciplinae Ecclesiasticae in omnibus Ecclesiis reformatis et Euangelicis eandem esse oportere ingenue, et a-

EPISTOLA.

parte respondemus. Sin autem de externis et accidentalibus huic disciplinae rebus quaeritur, in quibus commoditas incommoditasque praxeos, vsus, et executionis disciplinae istius versatur, dicimus illas variari posse, atque etiam saepe oportere propter diuersam diuersorum temporum, rerum, et personarum rationem: nedum ut loci et regiones diuersae eandem semper disciplinae formam patiantur, aut requirant. Itaque quae hoc loco, et in his regionibus commode geruntur (vti in Gallia Coenae Dominicae administratio per singula anni quadrimestria) in aliis fortasse regionibus commode iisdemque temporibus non fierent aut celebrarentur. Sic in aliqua Ecclesia excommunicatio ex scripto fiet, in alia vero potius ore ipso Pastoris pronuntiabitur. Sic in hac Ecclesia eius qui post professionem Christi fuit idololatra et transfuga, posteaque ad Ecclesiam rediit confessio die tantum dominica fiet, in illa quotidie: hic ex scripto, alibi ore ipsius poenitentis. Haec igitur omnia diuersam formam habere possunt, modo tamen coercitio morum, agnitio culpaе, separatio hoedorum ab agnis in domo Domini semper retineatur, fiatque quod fieri prae-

EPISTOLA.

cepit Deus, Denique modo sit Ecclesia et Dei domus εὐτακτος, non autem sentina im-proborum, sed recte administrata familia. Substantia igitur disciplinae ubique in Ecclesiis Dei eadem esse debet: accidens autem illius mutari potest. Ergo diligenter quid essenziale, quid accidentale sit, distinguendum esse respondemus. Porro nemini, ac ne quidem ipsi summo magistratui, vel Ecclesiae toti concedendum arbitramur, ut illa, quae sunt οὐσιώδη disciplinae Ecclesiasticae, tollere, vel immutare possit. Etsi enim in rebus politicis Rex, summusque magistratus nouas leges ferre, et veteres abrogare iure potestatis si-bi a Deo concessae potest, in disciplinae tamen Ecclesiasticae fundamento vel veteri, et a Deo iam posito tollendo: vel nouo reperiendo constitutendoque idem ius non habet. Cuius rei haec ratio est, et quidem manifestissima, quod cum disciplinae Ecclesiasticae scopus et finis hic sit, primum ut Pastores, et qui Ecclesiae Dei prae esse debent legitimam vocationem habeant. Postea ut hominum conscientiae gubernentur, et ad poenitentiam conuersionemque ad Deum adducantur, ad solum Deum disciplinae Ecclesiasticae definitio

EPISTOLA.

legislatioque sane quidem pertineat neces- se est, quia ille solus Ecclesiae, et coetus
i- stius Rex est, dominus, moderator et legi- slator, idemque solus conscientiarum
nostra- rum legitimus gubernator, arbiter, atque rector. Itaque solus ille potest leges,
tum le- gitimae vocationis eorum, qui in sua do- mo praeesse debent, praescribere: tum
180 etiam mouendae hominum conscientiae, ingi- gnendaeque poenitentiae modum nobis
demonstrare. In quibus duobus capiti- bus laus et vis summa vniuersae Ecclesia- stice
disciplinae, quemadmodum diximus, finisque positus est. De quibus rebus le- ges alias,
et ab iis, quas Christus praescrip- sit, diuersas ferre neque Reges vlli, ac ne vniuersa
quidem ipsa Dei Ecclesia (quae est in his terris) potest. Nam et ipsa ecclesia est duntaxat
185 serua Dei, et non domina, et reges quoque ipsi sunt in hoc coetu membra tan- tum non
caput: membra quidem honorabilia, non tamen sic membra, vt in hoc coetu regem
do imperent pro suo arbitratu, sed tantum vt Dei mandata a piis et inter pios obser-
uari sedulo curent. Vocationum enim ec- clesiasticarum, et conscientiarum nostra- rum
procul dubio solus Deus et scrutator et gubernator et Rex et autor esse debet

EPISTOLA.

et potest. Itaque cum hominum conscien- tias immutare, inflectere, ad Deum adduce. re,
190 huius disciplinae ecclesiasticae proposi- tum sit et finis, quomodo, quauae via id fieri recte
possit, a nemine, praeterquam ab vno Deo praescribi, definiriue potest, quia so- lus ille
eas fabricatus est: solus quomodo eae regendae, flectendae, ac immutandae sint, nouit,
solus earum dominus est. Ipsius enim solius templa et sedes sunt nostrae conscientiae.
195 Vnde velle ab alio, et mor- tali quidem homine, leges inflectendae, et conuertendae
nostrae conscientiae propter Dei verbum habere, est hallucinari velle, est operam perdere,
est summam iniuriam Deo (qui sibi vni hoc totum ius reserua- uit)inferre. Possunt igitur
Reges, regum- que consilarii, viri prudentes, leges de pu- blica inter ipsos ciues pace
tuenda dicta- re et commentari: leges autem de con- scientiae hominum regendae, aut
200 inflecten- dae ratione et modo (praeter eas, quae Dei verbo praescriptae sunt) nouas
cogitare et comminisci, denique de legitima eorum qui ecclesiam (id est domum, Dei non
ipsorum Regum gubernant) vocatione praeter Dei. i. ipsius Domini domus voluntatem
le- ges inquam et regulas condere et sancire

EPISTOLA.

certe quidem illi nullo iure possunt. Ac, vti dixi nec Ecclesia quidem ipsa vniuersa et
205 collecta in Oecumeniis, quae vocant, conci- liis hoc quoque potest, adeo vt mera fue-
rit tyrannis, et in ius ipsum Dei inuasio im- probissima quicquid Synodi illae Oecume-
nicae contra praescriptam verbo Dei disci- plinae Ecclesiasticae οὐσίαν induxerunt, et
san- ciuerunt: quanquam se aliquid melius et sanctius moliri existimarent. Quod verum
esse, vel ipsa Ecclesiae confusio, ruinaque, quae inde con secuta est, manifeste decla-
210 rat. Nam si illa Apostolicis scriptis prae- scripta disciplina retenta fuisset, numquam
in eam perturbationem Ecclesia incidis- set, a qua miserrime tandem pessundata est.

Quid igitur, damnamûsne omnes eas Euangelicas Ecclesias in quibus vel nulla disciplina Ecclesiastica omnino obserua- tur, vel Apostolica non retinetur: sed in qui bus ea vel corruptaest: vel etiam alia, pro vera substituta ? Ad hanc odiosam qui dem quaestionem, et quae tamen saepe no- bis obiicitur, ingenue quidem, sed tamen placide et modeste respondemus. Nos propter carentiam et εἰπουσίαν? disciplinae Ecclesiasticae minime damnare Ecclesias et coetus illos hominum, in quibus vera pu-

EPISTOLA.

raque Euangelii Christi praedicatio retino tur, summotam omni idololatria: ergo non diffitemur et eas etiam veras esse Dei Ec- clesias. Vnica enim est, eaque fundamen- talis verae Ecclesiae nota in his terris, pura nimirum verbi Dei praedicatio a legitimo pa store facta, quae vbicumque est, illic quoque est Grex Domini, iuxta illud Christi, O- ues meae vocem meam audiunt: et si ab eo coe- tu saepe Sacramentorum administratio, sae pe etiam morum correctio, Ecclesiasti- caeque disciplinae vsus et praxis exulat, atque abest. Quod enim hae duae postero- res notae, tanquam necessariae, ad verae Ec- clesiae designationem a nonnullis pronuntian- tur, ostendunt illi tantum, quid quantumque requiratur, vt omnibus suis numeris ab- soluta sit verae Ecclesiae facies. non autem illud volunt, omnino Dei Ecclesiam dici eum coetum non posse, in quo pure et ve- re verbum diuinum praedicatur, si nulla sit disciplinæ Ecclesiasticae praxis. Sunt igi- tir huiusmodi Ecclesiae quidem, sed non omnibus suis partibus et numeris absolu- tae: quin potius claudicantes. Sic ille a no- bis dicitur homo, cui brachium vtrumque abscissum est, si modo idem ille ratiocina- tur. Sed hoc conari, hoc studere, hoc ef-

EPISTOLA.

ficere omnibus modis debent illae Ecclesiae, quae summo Dei beneficio idololatriam abiecerunt, verum Dei verbum et vitae aeternae fundamentum receperunt, et ad- huc tamen ista disciplina carent, vt hoc tam praeclarum ornamentum. i. discipli- nam hanc Ecclesiasticam (qualis ab Aposto- lis praescripta est) ad corpus illud Ecclesiae suae adiungant, et addant, vt non modo neruos et ossa Ecclesiae habeant, sed etiam vt sanguinem, colorem, venustatem, vires denique Ecclesiae integras retineant. At- tendendum est enim diligenter ad illud Spiritus sancti dictum rectas faciendas esse vias nostras, ne quod claudicat tandem pror- sus abducatur a via. Nam si quae necessaria sunt per incuriam in Dei Ecclesia negli- gantur, temporis successu illa penitus a Deo tandem abalienantur. Quia vero haec discipli na maxime hac Pauli Epistola, quae prior est ad Timotheum, est explica- ta, idcirco eam potissimum delegi, in cu- ius interpretatione meam de toto hoc ar- gumento sententiam breuiter, more meo, exponerem. Scripserunt in hanc ipsam Pauli Epistolam varii, tum veteres, tum recen- tiores interpretes, eruditi illi quidem: sed qui se in hoe de disciplinae Ecclesiasticae ar-

EPISTOLA.

gumento maxime ostentare voluerit fuit Claudius Spensaeus. Is enim praeter ma- gnos
in ipsum Pauli contextum commentarios etiam tres libros Digressionum, quas ap- pellat,
et ipsos quoque prolixos edidit in hanc Pauli Epistolam. Tantum autem ab- est, vt, meo
quidem iudicio, quisquam iis adiuuari possit, vt nihil sit et scriptore i- sto obscurius,
250 et illius disputatione magis perturbatum atque confusum. Sunt enim isti scholastici, e
quorum numero fuit Spen- saeus, iusto Dei iudicio occaecati: et tam tenebriones, vt
in plerisque ne seipsos qui dem intelligant, quia sunt in tenebris et mateologia educati.
Certe cum in eos com- mentarios incidissem, nihilque in iis pro- ficerem, mature abistis
digressionibus et er- rore ad ipsum Paulum et verum iter redii, fe- cique illud, quod habet
255 prouerbium ve- tus bibi et fugi. Quantum autem hoc meo la- bore ipse sim consecutus,
et rem caeteroquin propter temporis vetustatem, diuturnan- que desuetudinem, iam
obsoletam ac dif- ficilem illustrarim, aliorum esto iudicium: certe magnis laboribus et
lucubrationi- bus haec vetustatis rudera nobis eruenda fuerunt. Precor autem Dominum
Deum vt hos meos labores Ecclesiae suae vtilis,

EPISTOLA.

260 piisque viris suaues esse velit. T. vero E. Princeps Illustriss. cui eos animo demisis- simo
ac lubentissimo dono, dicóque, si probabuntur, certe operae meae recte col- locatae
fructum hunc maximum iam ero consecutus. Quamobrem autem hoc, quicquid est
operae meae, T. E. dedicarem cum variae et multae sunt, eaeque graues causae, tum hoc
imprimis, quod cum summo Dei Op- timi Maximi bene ficio, tuaque illa plus heroica
265 virtute et constantia Zelandiae et Hollandiae, totiusque illius tractus Eccle- siae Dei
pace recreentur, nihil vel ad eas, iam praeclare instituendas: vel quae erunt constitutae
retinendas hac disputatione ap- tius atque vtilius, adeo etiam magis ne- cessarium
esse existimem. Quemadmo- dum enim Ecclesiasticae disciplinae con- temptus, atque
praetermissio magnas in Ecclesiam ruinas semper induxit: ita dili- gens illius observatio
270 et ad Apostolicam normam reuocatio non tantum caelestem ipsam doctrinam sartam
tectam puramque inter mortales conseruauit, sed etiam mores ipsos hominum nomen
Christi pro- ffitentium, si qua in parte ad vitia delabe- bantur ad meliorem frugem
conuertit, et

EPISTOLA.

In Dei metu officióque continuit: est de- nique haec eadem aduersus enascentes haereses
275 sepes et munimentum validissi- mum, aduersus iam natas et infelicissime pullulantes,
tamquam aduersus magica ve- nena, remedium praesentissimum. Quan- quam autem
T. E. doctissimorum virorum, imprimis autem generosissimi praestantissimi que illius
viri Ph. Marnixii Domini montis Sancti Aldegondii, et fidelissimi verbi Dei Ministri
Taffini, (a quibus hęc ista discet) eruditissimis sermonibus non caret, haec tamem in
280 commune vestrarum Ecclesia- rum commodum, tanquam symbolum, et ipse pro virili
volui conferre, vt illae intelligant quantum pro T. E. et illis ipsis bene ex animo velim, ac

285 felicissima atque opti- ma quaeque a Deo ardentibus votis exo- ptem. Tuae vero virtuti, Princeps Illustri- sime, quid non debeatur, cum ab omnibus fidelibus et Christianis viris, tum vero a nostris Gallis, quorum salus et incolu- mitas semper summae curae fuit tibi, frati- que tuo Illustriss. Comiti Ludouico (cu- ius felix memoria nunquam caneset, ac ne seclis quidem innumerabilibus, cuius vtriusque et armis et prudentia Ecclesiae Gallicanae ab aduersariorum atrocissimis

EPISTOLA.

290 Iniuriis contra leges patrias, moremque maiorum illatis tandiu sunt defensae: de- nique cum tua sit hodie in orbe terrarum gloria, tantaque rerum pro Dei gloria as- serenda gestarum laus, vt parem tibi tan- que constantem principem nulla adhuc hominum aetas viderit. Tu Prouinciam ti- bi commissam ab Hispanorum ac extra- neorum tyrannide eripuisti, tu Belgium intestinis morbis profligatum ac iam de- ploratum inexpectata ratione et medici- na sanasti, ac in iura maiorum pristinum- que splendorem restituisti. Tu hostibus io triumphum iam canentibus fugam in- iecisti, et victor ipse triumphatorque Christi vexilla praeferens rediisti, Tu pie- tatis assertor, tu Iustitiae publicaeque salu- 295 tis vindex fortissimus ore omnium mor- talium celebraris, adeo quidem, vt qui tan- ta, tamque praeclara et pro Domini no- stri Iesu Christi regno amplificando et pro patria libertate tutanda bene geris, tu quoque bene inter omnes mortales mere- ris audire Βροτοῖς γὰρ vt ait Eurip. χρηστὰ πρα- γματα τα Χρηστῶν ἀφορμὰς ἐνδίδωσ’ ἀεί λογῶν. 300 Ego vero Princeps Clementiss. cum tot ad- mirandas virtutes tuas commendari vbi- que gentium intelligam, et hoc quoque

EPISTOLA.

ue in T.E. obseruantia testimonium et tuarum laudum praedicationis conatum et sym- bolum extare volui quod vt grato benignoque animo T. E. accipiat obnix precor. Domi- nus Deus solus, Aeternus Sa- piens, Bonus, Iustus, Misericors, te velut alterum Danielem, 305 Spiritu suo corrobo- ret ac confirmet, et ad Ecclesiae suae presi- dium diutissime fel- icissimeque nobis, et toti Belgio incolumem conseruet. Geneuae Cal. Augusti Anno temporis vltimi. Cls Io LXXVII.

3 CAPVT I.

P AVLUS Apostolus Iesu Christi ex ordinatione Dei ser- uatoris nostri, et Domini Iesu Christi, spei nostrae.

310 IN D. PAVLI APOSTOLI priorem ad Timotheum E pistolam. L. Danaei Commentarius. CAP. PRIMVM. PAVLUS Apostolus Iesu Christi ex ordinatione Dei ser- uatoris nostri, et Domini Iesu Christi, spei nostrae.

Paulinarum Epistolarum genus est duplex, v- num earum, quae ad Ecclesias totas scriptae sunt. Alterum, earum quae ad Particulares quasdam per sonas quae erant, vel

315 Ecclesiasticae, vti vtraque ad Timoth. et vna ad Titum. vel Priuatae, vt ea quae est ad Philemonem. Nam quae circumferuntur Pauli Epistolae ad Senecam et contra, sunt fictae et ementitae. Quanto vero est dignior, qui Ecclesiae praeest priuato homini, ita vberiora et locupletiora sunt earum Epistolarum argumenta, quae ad praefectos Ecclesiae scriptae sunt (quales sunt illae quae ad Timotheum, et Titum, quae pene sunt paris argumenti) quam earum, quae ad

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.2]

320 priuatos. Quae fuerit autem huius Epistolae ad Timotheum scribendae ratio, et occasio facile ex ipso Paulo verss.3.intelligitur, nimirum, quod iam quidam sanam Euangelii doctrinam, ab ipso Paulo et aliis Fidelibus Christi Ministris traditam, et explicatam varie corrumpere in Substantia ipsa et doctrina, tum in Modo et forma illius tradendae. Cui malo vt mature occurreret Paulus, Timotheum monet quid opus sit facto, 325 non tam ipsius quidem gratiâ, quam aliorum, id est, istorum doctrinam veram et sanam deprauantium. Quando scripta fuerit infra cap. hoc ipso vers. 3. Vnde scripta sit in fine huius Epistolae dicetur, Domino fauente. Diuiditur autem totum corpus, et σύνταγμα huius Epistolae in duas tantum partes, nempe, Salutationem, et argumenti suscepti tractationem. Epilogo enim, id est, postrema illa parte caret, in qua variae salutationes 330 esse solent, quae in aliis tamen Epistolis extant, quae hoc loco non erant necessariae. Salutatio autem haec tria continet vbique, nimirum (Quis scribat (Ad quem scribatur (Summam precationis Ergo quaeritur, quis scribat? Scribit (Plaulus, personam designat (Apostolus, munus suum describit (Plus est enim dixisse Apostolum, quam seruum Dei simpliciter, quod alibi facit. Chrysost. hoc annotat Apostolum autem se vocat, et Iesu Christi:non 335

CAPVT I.

[p.3]

hominum: in quo est commendatio muneris. Nihil enim nisi apprime salutare habet legatio et munus huiusmodi et a Christo demandatum et Dei ipsius ordinatione siue decreto. In quo inest confirmatio huius muneris. In hac autem statim epigraphy apparet tum summum amoris Pauli erga Timotheum et luculentissimum testimonium: tum illius 340 muneris et Apostolatus firmamentum maximum. Quod non ipsius quidem Timothei gratiâ fit, sed aliorum, quos admoniturus erat Timotheus, nec quidem tam suo, quam Pauli nomine et autoritate. Itaque hanc autoritatem assertam prius confirmatamque esse oportuit. Deinde ipsius quoque Timothei et confirmandi et commendandi apud Ecclesiam causâ, qui a Paulo missus erat, hoc additum est, quo iustior ipsius vocatio 345 appareat, Pauli vocatione semel stabilita, etsi de ea Ephesii incerti esse non potuerunt, inter quos vixit per biennium Paulus. Nihil autem hoc loco fit a Paulo ostentationis et iactantiae animo, sed quod muneris auctoritatem defendi aduersus quorundam impostorum calumnias oportuit, vidit quae pro temporis circumspectantia esse necesse. Caeterum docet hic locus a quo mitti debemus et vocari, nempe a Deo. Nemo enim 350 vsurpat sibi honorem Hebr. 5.V.4. etsi non omnes extraordinarie (vti Paulus) vocantur. Finem autem, et causam tanti Dei beneficii erga homines ostendit, dum appellat Deum

ser-uatorem. Quia enim Deus nos seruare vult, etiam mitti ad nos, qui ipsius Euangelium et voluntatem annuntient. Psal.74.Luc 13.vers.34. id est,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.4]

2. Timotheo germano filio in fide. Gratia sit tibi misericordia et pax a Deo Patre nostro, et Christo Iesu Domino nostro.

355 qui istius viam salutis exponant nobis. Vocat autem Patrem seruatorem vti Tit I.vers.3 et 2.vers 10. et Christum spem nostram. Vti enim Pater dedit Filium, per quem seruamur. Ioan.3.V. I6.ita Filius est fundamentum spei et salutis nostrae, vt cum haec Patri et Filio communiter tribuuntur, intelligamus esse indiuisa Trinitatis opera, et tres personas paris, non autem dissimilis maiestatis et potestatis. Hec breuius persequor, quia a multis copiose tractata sunt. 2. Timotheo germano filio in fide. Gratia sit tibi misericordia et
360 pax a Deo Patre nostro, et Christo Iesu Domino nostro. Timotheus quis fuerit apparet ex Act.16. et variis Epistolarum Pauli locis: Hunc autem vocat et Filium in fide, vt distinguat a carnali filio: et Germanum. i. verum et referentem veros mores Patris Pauli: non igitur fuit hypocrita et fictitius, vt hodie multi qui magnorum Dei seruorum et filii
365 sunt et discipuli. Quod vtrunque pertinet ad Timothei laudem et imitationem. Sic Titum appellat Filium Tit.I.v3 et Corinthios quoque I Corinth. 4. vers.14. Tamen obstat quod ait Christus Math.23.vers.9. et Hebr.12.V.9 Vnus est Pater animorum, nempe, Deus. Resp. Verum est per se et proprie vnicum esse animorum nostrorum Patrem, nimirum Deum ipsum: sed communicatione quadam, et quatenus homines sunt huius nostrae in
370 fide et Ecclesia Dei generationis, aut potius regenerationis instrumenta, vox ipsa Patris benigne illis a Deo communicatur, etiam et Patribus carnalibus eadem vox Patris. Plus

CAPVT I.

[p.5]

autem debemus Patribus qui nos in Dei metu instruunt, quam qui nos tantum corpore gignunt. Nec quod pastores dicantur patres nostri in fide excusat patres ipsos corporum et carnales, quo minus instituant liberos suos in vero Dei metu et pietate Deut.4. vers.II.et
375 II.V.19. sed differentia tamen ostenditur inter vtrunque genus patrum, quorum alii sunt nobis tantum spirituales Patres, alii sunt carnales. Filii autem dicuntur, ait Augustinus contra Adimantum cap.5. (Natura aut (Doctrina Imitatione Hic et doctrinae et imitationis ratione Timotheus filius dicitur, non tantum aetatis, vt tamen putat Erasmus. Salutatio est in his verbis posita Gratia et haec (Deo Patre nostro Misericordia (omnia (Pax a
380 (Domino Iesu Christo. Misericordia addita est hic, vti in Epistola ad Titum, praeter stylum et communem morem Pauli, quo magis suum erga Timotheum amorem testaretur, et se miro erga eum affectu impelli et affici ostenderet. Recto autem ordine et naturali vtitur in his enumerandis Paulus, et progreditur a causis ad effecta. Est enim gratia causa misericordiae, vt misericordia ipsa causa pacis nostrae. Est igitur gratia
385 gratuita nostri acceptatio, quae fit a Deo, quam sequitur misericordia, id est, peccatorum nostrorum remissio. Itaque vocem misericordiae hic passiuè pro effecto, quod in nobis

apparet: non autem actiue in Deo accipi- mus

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.6]

3 Quemadmodum te sum precatus vt permaneres Ephesi, quum proficiscer in Macedoniam, permaneto, vt denunties qui- busdam ne diuersam doctrinam doceant:

390 Author autem tot et tantorum donorum est Deus Pater noster, in et per Christum Dominum nostrum, in quo omnes Dei promissiones et be- neficia sunt, Amen et Etiam 3 Quemadmodum te sum precatus vt permaneres Ephesi, quum proficiscer in Macedoniam, permaneto, vt denunties qui- busdam ne diuersam doctrinam doceant: Secunda pars huius Epistolae sequitur, in qua de re ipsa et argumento est agendum. Primum autem
395 occasione scribendi narrat, deinde rem ipsam aggreditur Paulus. Ex ipsa vero disputatione ap- paret magnam partem esse hanc epistolam ἐπάνωρ θωτικήν et διδασκαλικήν. Constat autem sex capitibus, quorum summa breuiter hac nostra tabula com- prehensa est. In summa in hac Epistola plena mi- nisterii Euangelici descriptio continetur, et disciplinae Ecclesiasticae institutio explicatióque. Nam quae ad particulares quaestiones pertinent, suntque scitu necessaria videntur a Paulo tradita in Epi- stola ad Corinthios.

CAPVT I.

[p.7]

400 table

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.8]

Precatus) blanda et modesta ad monitio: quae eo a- cutius pungit et magis serio, quo maior est Pauli in Timotheum autoritas, id est, praeceptoris et patris in filium, et discipulum ius et affectus. Vtrunque autem potest Pastor, Denuntiare vt praefectus et pastor: et Precari vt frater² Tessal. 3.V.I2. Nam quam hic sibi non tribuit, dat Timo- theo
405 postea potestatem:nimirum, Denuntiandi et quasi iubendi. Hic autem nihil de Papali au- thoritate et Petri iure agitur in Timotheo E- pheso praeficiendo, cuius consensus in Timotheo vocando non interuenit, neque a Paulo est vel quaesitus, vel expectatus. Annotauit Eras. lucidiora esse Graeca, quam Latina, quod verum est, et repetendum est ali- quid ἀπό τοῦ κοινοῦ, sic Quemadmodum te rogavi, vt permaneres Ephesi, maneto,
410 vt denunties, et c. Sic enim facile fluit sensus. Proficiscer in Macedoniam, Haec est tertia profectio (quemad modum obseruauit D.Th. Be- za præceptor meus) quae contigisse videtur annoa Pauli conuersione 28. et a nato Christo 62. Huius sit mentio Act. I9. et 20. Ergo scripta est haec E- pistola ante eas, quae sunt ad Ephesios, Philippen- ses, Colossenses. Post eam tamen vtranque quae est ad Corinthios, et ad Titum. Post
415 vtranque eam, quae ad Thessalonicenses scripta est, vt quidam putant. Apparet etiam Paulum habuisse Ephesiorum Ecclesiam commendatissimam, cui tam sollicitè prospicit.

Ne aliter doceant) Cur hoc timuerit Paulus ratio satis intelligi potest ex Apocalyp.2.vers. 6.

CAPVT I.

[p.9]

et quod iam Galatae, quae erant vicinae Ecclesiae, abducti fuerant a synceritate et puritate
420 doctri- nae Euangelii per huiusmodi pseudofratre con- cionatores et nebulones, qui
aliter, quam Apo- stoli, Euangelii praetextu docebant. Quid sit au- tem ἐτεροδιδασκαλεῖν
hic et inf cap. 6.V.3. varia est interpretum sententia: sed ex legitimi pastoris definitione
facile tanquam ex contrario perspi- cietur. Illa autem definitio extat apud Matthaeum
22.vers.16. vbi de Christo agitur. Est igitur verus Pastor qui docet viam Domini in veritate,
425 idque sine personarum acceptione Malach.2. Ergo peccatur vel in Re et doctrina, vel
in Forma et modo docendi, quam ὑποτύπωσιν appellat Paulus Timoth I.vers.13. vel
in Applicatione et vsu do- ctrinae 2 Timot.2.vers.15. Quibus omnibus vitiis et modis
aliquis ἐτεροδιδασκαλεῖ, id est peccat in docendo.

*4 Nec attendant fabulis et genealogiis infinitis, quae potius quaestiones
praebent, quam aedificationem Dei quae est per fidem.*

4 Nec attendant fabulis et genealogiis infinitis, quae potius quaestiones praebent, quam
430 aedificationem Dei quae est per fidem. Ε΄ξήγησις. Illustrat exemplo quod sup. versic.
praecepit. Quid sit nimirum ἐτεροδιδασκαλεῖν. Ex hoc autem loco apparet non eos
tantum in do- cendo peccare, qui falsa tradunt, sed etiam eos qui vana et inutilia. Denique
qui non necessaria curiose et diu inquirunt et perscrutantur. Cuius- modi olim fuit
genealogiarum percensio, vel in- uestigatio. Hodie infinitae quaestiones quae sunt in
435 scholastica. Primum de hypothesi agamus, de- inde veniamus ad thesin. Ac falsa est
eorum inter-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.10]

pretatio et sententia qui volunt nomine genea- logiae hic intelligi, vel Mathematicas
descriptio- nes natiuitatum, quas tamen damnatas esse agnos- cimus. vel longas illas
series et disputationes de Aeonibus, quas Valentinus ipsiusque discipuli e- tiam post Pauli
440 mortem, nimirum circa annum a Christo passo cx. inuexerunt in Ecclesiam, tan- quam
fidei doctrinam necessariam. Quod ad horoscoporum inspectionem et na- tiuitates quae
ab Astrologis fiunt, illae non γενεα- λογίαι appellantur, sed γενέσεις et γενεθλιαλογίαι,
et qui eas tractant et docent, non γενεαλόγοι, sed γενεθλιακοί nominantur. Hanc tamen
interpreta- tionem videtur amplexus Chrisostom. quae huic loco minime conuenit.
445 Quanquam autem inter Ephesios, qui Iudaei non erant, versabatur Timotheus, tamen
inter Iudaeos maxime huiusmodi quaestiones, quas hic damnat Paulus, fiebant, vti etiam
Tit. I.vers.14 eas Iudaicas fabulas vocat Paulus. Sed vel iam huius- modi fermentum
in Ecclesiam Dei irrepserat, vel ex ea communicatione, quae fidelibus cum Iudaeis
conuersis intercedebat hoc periculum iam Ecclesiae imminere potuit, et praeuideri a
450 Paulo. Fuerunt autem huiusmodi de Genealogiis disputationes. Quis ex qua familia
ortus esset, si- ue de se Iudaei agerent: siue de gentibus. Id quod partim ostentationis

plenum est, partim inanis cognitionis. Μύθος, igitur vocat huiusmodi quaestiones, quod etsi saepe non sint prorsus res falsae et fictae pro animi libito:tamen sunt inutiles, vti fabulae et fide narrationes Μύθος autem vnde nostri Gal-

CAPVT I.

[p.11]

455 li duxisse videntur suum illud Mot et Latine Mu- tire, est vox aliquid significans hominis ore e- gressa et prolata, et generalis illius significatio est et acceptio. Sermonem enim quemlibet notat etiam apud Homerum vox Μῦθος. Iubet igitur so- brie potius eas delibare Paulus, quam iis inhaere- re et immorari. Ait enim Ne attendant. Nam quasdam tradit etiam Dei verbum nec inanes, nec infructuosas: nec tantum vetus testamentum, sed etiam
460 nouum, vti Genealogiam Christi ipsius. Id quod fit ad fidei nostrae confirmationem, et vere humanitatis Christi approbationem, in quibus eatenus nobis versari licet quatenus et modum teneamus, et scopum a Spiritu sancto propositum non transiliamus. Sic fecerunt quoque Patres, vt Augustinus lib 2.3.7. contra Faustum, et lib. 2. de Consens. Euangelist. Hae disputationes et inuestigationes nimiae, vi- dentur ex eo cepisse, quod ante Christum
465 et sub lege studiose inter Iudaeos cuiusque familiae des- criptio fiebat et tum publicis archiuis, tum pri- uatis monimentis religiose et diligenter seruaba- tur, adeo vt reiecti sint et expulsi ex sacrificato- rum numero qui suam Genealogiam ostendere non possent. Num. 1.vers.18, et Nehem. 7. V.62. Igitur iussi sunt eas habere tum in archiuis publi- cis tum priuatis scriniis Iudaei Numer. 25.vers.5. adeo vt Prophetarum ipsi libros totos de
470 iis edide- rint vt est 2 Chron. 12. vers. 15. Sed in eo ratio di- uersa fuit illis et nobis, illi expectabant Christum ex vna quadam et certa suae gentis familia, et ge- nere nasciturum, non ex quauis tribu. Idcirco di- stinctio familiarum diligenter retinenda ab iis

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.12]

fuit vt melius postea Christum agnoscerent. Nos iam ex ea familia natum scimus et habemus vt hac inuestigatione nobis hodie non sit opus. Dein- de praedicatur Christus,
475 vt non vnus tantum fa- miliae vel gentis: sed omnium populorum, omnium nationum Mediator, Deus et Redemptor, vt in sola Iudaeorum gente non sit hodie nobis Chri- stus quaerendus. Dixit, et quidem recte, August. etiam veteris Testamenti Genealogias ad Chri- stum pertinuisse lib. 19. contra Faust. cap.351. Vnde apud illos ante natum Christum fuit haec quae- stio tolerabilior, quae hodie cessat nisi si sumus infideles, et
480 Christum vere natum secundum Pro- phetas dubitemus. Duplici nomine condemnat eas Paulus, quod et sint Infinitae, et Inutiles ad vitae pietatem in nobis serendam et gignendam. Vtrunque pugnat cum vero omnis studii et inquisitionis fine. Quae- rimus enim vt inueniamus: et vt tandem ad ali- quam cognitionem, atque etiam eam nobis vtilem perueniamus et insistamus ei acquiescentes. Quem fructum aut vsum non praestant
485 hae quaestiones. Edificationem igitur eam dicit quae est in fide, id est, quae secundum ipsius Dei voluntatem, verbum, et praeceptum est, et solida. Nam finis Theolo- giae verae, est aedificatio conscientiarum nostra- rum, non vana et turgida scientia variarum dis- putationum et quaestionum. Aedificant enim, sed ad pugnas et clamores tantum eae quaestiones, quae sunt de huiusmodi rebus, ac propterea vt sunt ita merito appellantur

490 inutiles 2 Timoth.2.v. 16 et 23.

CAPVT I.

[p.13]

5 Porro finis mandati est charitas ex puro corde, et conscientia bona, et fide non simulata.

5 Porro finis mandati est charitas ex puro corde, et conscientia bona, et fide non simulata. Α'ντίθεσις . Opponit ex aduerso inutilibus istis quaestionibus veram Theologiae tractationem, quae charitatem pro fine habet, Verbum Dei pro- fundamento, πρᾶξιν autem, eamque legitimam, pro laboris fructu et pro iusto finis, ad quem tendit testimonio, quae tria breuissime quidem, sed ta- men grauiter complectitur hoc loco Paulus. Finis praecepti) id est legis Dei, quam suae cu- riositati praetexebant, est charitas. Ergo non ineptae et inutiles quaestiones istae. Legis nomine Scri- pturam sacram intelligit, quae Legis nomine ap- pellatur, quod tunc temporis alia nulla sacra scri- ptio adhuc esset, nisi de Lege, etsi Legem ipsam a Prophetarum scriptis nonnunquam distinctam legimus 500 Luc 24. Sed et Legis nomen latisstme patere certum est apud Paulum. Vnde Lex fidei et Lex Spiritus a Paulo dicitur Romanor.3, v. 8. Hic autem pro Verbi diuini tractatione. Nam docet Paulus quis sit verae Theologiae finis. Is au- tem est non theoreticus sed practicus, non inanis sed fructuosus consolatioque animarum, quia chari- tas actionem 505 producit, nec in sola contemplatio- ne nec in verbis solis et lingua versatur a Ioan.3.v 18. Scholastici aliud de sua Theologia sentiunt, cuius finem constituunt contemplationem et Theo- riam. Aiunt enim praestantissimae scientiae est praestantissimus finis. At Theologia est ars prae- stantissima. Haec concedimus. Sed quod aiunt, Contemplatio est nobilior actione. Resp.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.14]

510 Actionem hic non accipi a nobis pro opere me- chanico: sed pro praestatione aliqua, cuius fructus sit Dei gloria et aedificatio conscientiarum. Con- templatio autem nuda et mera imperfectus a- ctus et humanae imbecillitatis indicium potius est quam laus potentiae, si desit scilicet istius con- templationis aliquis effectus et fructus qui cog- nitionem nostram consequi possit. Aiunt isti Dixit Christus Luc. 10. meliorem partem elegit Maria sibi. 515 Respond. Versabatur in actione, non in nuda disputatione, cuius exer- cendae gratiâ mundo ipsi renuntiabat Maria. Aiunt Tertiae praestantissimae hominis partis actio est praestantissima. Animus autem, cuius pro- pria est contemplatio, est corpore excellentior. Ergo et contemplatio est nobilior actione. Resp. Vera esset conclusio, si actio, de qua loquimur, solius corporis viribus fieret, non autem praeci- pue operatione, id est, intellectu et voluntate i- psius animi nostri, ad cuius obsequium postea for- mantur corporis membra. Ergo quum dici- mus actionem esse finem verae Theologiae et Christianae, nomine Actionis vel Operis non in- telligimus seruile et mechanicum aliquod opus, sed actionem intellectus et voluntatis nostrae ad Deum tendentis nobilissimam. Nam ipsi illi Scho- lastici etiam constituunt int- ell- ectum practicum esse facultatem animi

525 humani praestantissimam. Aiunt quarto, oculus est praestantior manu. Resp. Κατάτι.
Neque etiam hic operis nomine intelligimus tantum manuales actiones, sed cul- tum Dei,
reformationem vitae quae sunt actiones nobilissimae

CAPVT . I.

[p.15]

Charitas) Et ad Deum, et ad homines referri potest haec charitas, quia Dei verbum
vtrunque docet et Deum et homines diligere. Nos tamen de charitate ea, quae proximum
530 spectat, hoc loco intelligemus. Huic igitur charitati addit, Cor purum, Con-
scientiam bonam, Fidem veram et synceram. Per quae tria non tantum vera charitas descri-
pta est, sed etiam fundamentum illius et vsus de- monstratur, ne hanc charitatem, quam
finem praecepti dixit, putemus esle quiddam otiosum, et contemplatiuum, vt quidam
fingunt. Est.n. affe- ctus charitas qui in animis nostris est, non vt la- teat: sed vt sese
535 proferat ipso opere. Quia igitur charitas est animi affectus huius- modi, Duo habeat
oportet nempe, Veritatem et Opus, vt docet Ioann: in 1. Epist.3. vers.18. Cor purum)
habet charitatis veritatem. Itaque opponitur cordi (Impuro, quod sordida et foe- ditate
amat et diligit (Ficto seu duplici, quod non est integrum et purum a simulatione et hypo-
crisi tum in Deum, tum in proximos. Conscientia bona) vsum, et opus illius habet. Nam
540 et finem actionum nostrarum regit, et cir- cunstancias prudenter tractat et perspicit in
agen- do. Tunc enim est bona conscientia in nobis cum cor nostrum nos non condemnat,
sed coram Deo licet attestari nos et rectum finem habuisse, et diligenter omnia, quae
circumspicienda erant, perspexisse, quantum in nobis fuit. Fides autem est moderatrix,
aut potius regula et norma vtriusque, quae docet ex Dei verbo nos

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.16]

545 *6 A quibus quum quidam vt a scopo a- berrarint, deflexerunt ad vanilo-
quentiam*

quo spectare debeamus, quid odisse, quid dilige- re, et quomodo pro cuiusque vocatione
nos ge- rere. Itaque coniungenda est cum verbo Dei. Non vult autem Paulus hanc fidem
esse hypocriticam quae speciem tantum pietatis et metus Dei prae se ferat: sit tamen ab
vtroque remotissima. Haec fides igitur ad cognitionem ipsius do- ctrinae refertur, quae
550 in nobis esse debet ἐν ἀληθείᾳ vt loquitur Coloss.I vers. 6.id est, et qualem esse ex Dei
verbo oportet, non autem qualis ex nostris aut hominum commentis, et sensu haberi,
for- maeque potest. 6 A quibus quum quidam vt a scopo a- berrarint, deflexerunt ad
vaniloquentiam Confirmatio superioris sententiae a contrario. Nam qui ab hoc scopo
deflexerunt, inciderunt in miseram vaniloquentiam, et inutile studium, quantumuis
555 magni aliorum Doctores esse vellent vel viderentur. Haec vero Pauli sententia pulcher-
rimam confir- mationem recipit non tantum ex haereticorum doctrina, qui vanitati illi
plane de- diti fuerunt, relicto verae Theologiae scopo vt Va- lentiniani Manichei et alii:
sed imprimis ex som- niis Scholasticorum, qui nunc soli Theologi vi- deri, et dici (si
Deo placet) volunt. Hinc apud eos portenta quaestionum, et myriades natae inu- tilium

560 disputationum, in quibus tota aetas tamen teritur. ac de quaestionibus quidem haec sunt
pau- ca exempla. I Vtrum gratia qua nos diligit Deus, et nos vicissim Deum sit eadem.
Vtrum quid creatum

CAPVT I.

[p.17]

7 Quum velint esse Legis doctores, nec intelligant quae loquuntur, neque de quibus asseuerant.

565 sit an increatum, subsistens per se, an accidens. 2 Vtrum realitates an notionalitates sint
praestantiores. 3 Vtrum personae in Trinitate vera numeri appellatione dicantur tres.
4 Vtrum Pater producat Filium ratione in- tellectus vel voluntatis. 5 Vtrum numerus
personarum in diuinis pertineat ad essentiam an ad rationem 6 Vtrum Deus possit quoduis
malum etiam odium sui praecipere: et quoduis bonum etiam a- morem et cultum sui
prohibere. 7 Vtrum in Deo sit intellectus agens et pas- sibilis. 8 Vtrum mundus melius
570 condi potuerit, 9 Vtrum Papa sit misericordior Chisto, quum Christus neminem a poenis
purgatorii liberarit. 1o Vtrum Papa possit vniuersum purgato- rium tollere vel exhaurire.
Denique vide Eras- mum hoc loco ne has feces diutius tractemus. 7 7 Quum velint esse
Legis doctores, nec intelligant quae loquuntur, neque de quibus asseuerant. Descriptio
575 est istius generis hominum, et su- perioris dicti amplificatio, vt doceat quicumque ab
illo scopo aberrant, eos incidere in vanilo- quium, quantunvis magni sint doctores. His
au- tem tribuit Paulus Epitheta quatuor, nimirum quod sint I Arrogantes Volunt. 2
Timoth.3 2 Ignari Coloss2. vers.18.3 Docendi munus prae se ferant, et sibi vsurpent
Rom. 2.vocantur Ra

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.18]

8 Scimus autem bonam esse Legem, si- quis ea legitime vtatur.

580 bi Marth.23. vers.7. 4 Temerarii, assertores et habere se clauem scientiae iactant. Matth.
23. Ex quibus omnibus intelligitur, quam graphice et vere hic nobis a Paulo proposita
sit Scholastica Theologia et Mag strorum nostrorum mores et ingenia descripta, ne non
facile hodie agnosci possent, nisi plane vel in ipso Meridie caecutire velimus. Denique
cum totam fidei doctrinam corrumpant, nulli tamen et doctiores et sanctiores videri
585 volunt, quam furfures isti et Midae por- tantes auriculas asini. 8 Scimus autem bonam
esse Legem, si- quis ea legitime vtatur. Hypophora, per quam occurrit calumniae,
qua et ipse, et doctrina Euangelii grauabatur, quasi Dei Legem, quae sacrosancta est,
et Prophetarum testimoniis confirmata, sperneret et damnaret Paulus tanquam vanam
doctrinam, quia Genea- logias, et huiusmodi quaestiones superius re- prehenderat. Nec
590 vero vno tantum loco Paulus cogitur se ab ea graui accusatione defendere, quasi Dei
Legem damnaret: sed srpius, vti Rom. 7.v. 12. et Oalat.3.vers.24. Ex quo facile int
elligitur, quam valide et astute oppugnata sit Euangelii doctrina ab istis nebulonibus et
aërem ipsum sub- tilitate suarum quaestionum fatigantibus homini- bus: quasi manifesto

Dei verbo esset contraria Euangelii puri praedicatio. Quod idem nobis a Doctoribus
595 Papistarum obiicitur. Sed ex hoc i- pso loco apparet eos qui tunc temporis tam san- ctis
admonitionibus repugnarent maxime fuisse

CAPVT I

[p.19]

Iudaeos. Illi enim de lege gloriabantur quam acce- perant, et qua etiam abutentes circa
huiusmodi quaestiones languescebant. Gentes vero ad fidem conuersae, vix, ac ne
vix quidem istas de Genea- logiis quaestiones attingebant: vel Legis a Mose datae
600 meminerant, de qua ante Euangelium non audierant: neque in ea, vti Iudaei, innurriti
fue- rant. Praeclara est haec confessio Pauli Apostoli de vsu legis et veteris Testamenti in
Ecclesia Christiana et sub Euangelio valde notanda con- tra Marcionitas, et Manichaeos.
Observandum tamen est hic Paulum non in vniuersum de toto vsu Legis agere, sed de eo
tantum vsu, qui erat maxime ad praesentem quaestionem accommo- datus, et vt vanam
605 illam Iudaizantium doctorum ambitionem et iactantiam contunderet: qui quum nihil, nisi
garrulitatem et vaniloquentiam, mon- strarent, prae se tamen ferebant magnam Legis
obseruationem, praedicationem, ac reuerentiam. Ergo docet quis sit verus Legis, quam
praedicant, vsus, per quem Lex ipsa nobis salutaris et utilis esse possit. Est autem, si ex
ea cor purum et sanam conscientiam habere didicerimus per fidem, quae est in Christo.
610 Lex bona est, si quis legitime ea vtatur) Legiti- mus Legis vsus est, quum ad eum finem
ea vti- mur, ad quem nobis a Deo data est et promulga- ta. Est enim is demum rectus
illius vsus, qui quis sit supra docuit vers. 5. et 9. Paulus alludit etiam apte paronomasia
quadam ad vocem νόμου in verbis νόμος et νομίμως. Nec enim Lex est doctri- na utilis
non vtenti illa legitime, et vt oportet. Sed obiicitur, etsi quis non vtatur recte Lege, tamen

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.20]

615 *9 Nempe sciens Legem iusto positam non esse, sed Legis contemptoribus,
et iis qui subiici nesciunt: impiis et peccatoribus, nefa- riis et profa-
nis, patricidis et matricidis, ho- micidis. 10 Scortatoribus, maseulorum
concupi- toribus, plagiariis, et mendacibus, periuris, et siquid aliud est
quod sanae doctrinae sit oppositum:*

ipsam legem per se bonam semper esse. Qui enim eam in maiorem peccandi occasionem
trahunt, ea legitime non vtuntur, non desinit tamen Lex propterea esse bona. Simile
quiddam de Sacra- mentis afferri potest, quae semper sunt signa sa- lutis per se, quanquam
impii vtantur iis ad hy- pocrisin suam fucandam et tegendam. Respon. Hoc verum esse,
620 sed a Paulo demonstratur hoc loco non tantum quid res sit ipsa, id est, Lex sit in sese:
sed quid in nobis, et qualis eius fructus esse et produci debeat, ne ea abutamur. Erit
autem tum demum fructuosa, si ad quem finem data est, cogitemus, id est, vt fidem cum
charitate ex ea discamus et exerceamus. 9 Nempe sciens Legem iusto positam non esse,
sed Legis contemptoribus, et iis qui subiici nesciunt: impiis et peccatoribus, nefa- riis et
625 profanis, patricidis et matricidis, ho- micidis. 10 Scortatoribus, maseulorum concubi-

toribus, plagiaris, et mendacibus, periuris, et siquid aliud est quod sanae doctrinae sit oppositum: Ε'ξηγησις. Explicat enim quis sit is legitimus Legis finis, de quo dixit. Est autem ut per Legem hominum mores et vitia corrigantur, et emendentur: non autem ut in vanis quaestionibus occupemur. Posita enim est, ut scelera hominum, veluti homicidia, adulteria, mendacia coerceantur: non autem ad bonos, et qui iam sancti sunt,

CAPVT I.

[p.21]

reformandos et reprimendos. Mirum autem hic videri potest, cur cum illae questiones, quas dicit Paulus, ad Legem caeremonialem et politicam pertineant, tamen de lege morali agat, non autem de caeremoniali aut politica. Respon. Quod illa parte Legis, quae est moralis, istos sibi aduersarios homines magis premi posse videt, quia se pietatis et sanctitatis nomine commendabant. Deinde cum praecipua Legis diuinae pars sit Moralis, reliquae vero duae sint illius quaedam appendices tantum, de legis Moralis usu apte et conuenienter agit Paulus, ex quo et Caeremonialis et Politicae legis usus quoque pendet et intelligitur. Itaque non extra rem respondet et arguit Paulus. Similis est hodie nostrorum aduersariorum et Monachorum fastus, et arrogantia. qui cum toti criminibus scateant, nihil tamen, nisi Legem Dei, mandata, et sanctitatem vitae crepant, ut videantur sancti, et nos oppugnant, quasi eadem illa spernamus et damnemus. Quibus respondemus eos esse pares istis hypocritis a Paulo descriptis. Quod ait Paulus, Legem non esse positam iusto, ex eius mente facilem sensum habet, nempe quod qui sponte iam parent Legi, et virtutem sequuntur illi nullis loris et habenis vinciri debeant, nullis aliis praeceptis egeant, quibus ad vitae sanctitatem adducantur: sed illi tantum iis egeant, qui sunt immorigeri, rebelles, et dissoluti. Haec sententia dignitatem et commendationem Legis non imminuit, quasi iustis et iis qui Dei spiritu aguntur sit vel contraria vel inutilis, sed eos tantum perstringit, cum quibus egit Paulus, quos facile quidem docet esse tales, quales hic a-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.22]

11 Quae est, secundum gloriosum Evangelium beati Dei, quod concrediditum est mihi

lieno nomine pinguntur, id est, homicidas a dulciteros, etc. Iusto etiam est utilis Lex. primum quia viam iustitiae inchoanti perfectionem docet et omnium virtutis est norma. Pelagius putauit eatenus Dei verbum et Legem utilem esse, quatenus tantum est liber continens doctrinam morum, contra quem varie disputauit Augustinus. Exlegibus autem hominibus esse positam Legem potest videri mirum, sed verum est, quia ut coerceret hominum rebellionem posita Lex est, et exlegibus posita est, ne mancarent exleges. Hic autem describuntur gradus nequitiae: et primum fontes ipsi duo, R. bellio, et Contumacia in Legem, ex quibus riuuli isti fluunt, duo scilicet, Impietas ad primam tabulam, et Peccatum, id est offensio proximi ad secundam tabulam pertinens. Haec res paruae

primum, postea crescunt, et dissolutiores fiunt, adeo ut tandem euadant homines, Nefarii, id est, publice et nullo pudore peccantes, et Profani. Inde infinita generavitiorum nascuntur, quae reuocat ad tria genera, Vim Libidinem, Fraudes siue furando siue mentiendo fiant. Decimum versiculum explicuimus in Ethicis nostris. 11 Quae
665 est, secundum gloriosum Euangelium beati Dei, quod concreditum est mihi Denique easdem quaestiones inutiles docet contrarias esse Euangelio ipsi. Commendat autem Euangelium nomine, Gloriosi a differentia scilicet quae non est de scriptura, sed de effectui intelligenda, Dei ab autore, quem vocat non

CAPVT I.

[p.23]

12 Gratiam igitur ei habeo, qui me robustum effecit, id est, Christo Iesu Domino nostro, quod me fidelem duxerit, ut qui me in ministerio constituerit.

670 tantum benedictum, sed beatum. Definit denique illud Euangelium esse eam doctrinam, quae ab ipso et collegis praedicatur Christi mandato. Itaque videri potest argumentum ab enumeratione partium scripturae sumptum. Habet enim Legem et Euangelium, cui utrique hae quaestiones inutiles repugnant. Opponit igitur Euangelium Dei isti Mataeologiae, quam et a Lege et ab Euangelio damnari docet. Quo ipso demonstrat
675 Paulus consentire inter se utranque doctrinam contra Manichaeos. Sanam quoque doctrinam hanc vocat, quia adferat ad pietatem. Denique Deum illius autorem μακάριον dicit et quod in se felix sit et beatus, et quod aliis felicitatem donet et afferat. Benedictum alibi vocat eadem scripturam Deum id est dignum omni laude et inuocatione. Paulus autem appellat hoc idem Euangelium 2 Timot 2. vers. 8. suum Euangelium, id
680 est, quod ipsi creditum erat, non cuius ipse sit author. 12 Gratiam igitur ei habeo, qui me robustum effecit, id est, Christo Iesu Domino nostro, quod me fidelem duxerit, ut qui me in ministerio constituerit. Εὐχέλαιος siue digressio ex iniecta mentione sui ministerii et Apostolatus, quem tuetur et commendat hoc loco. Cur autem excurrat Paulus duplex ratio est. Prima, ut haec sit hypophora contra calumnias, quas inuidi homines illi obiciebant propter superiorem vitam. Quomodo enim videri potest Euangelii praeco,
685 qui tam atrociter illud antea fuit insectatus. Captatas autem fuisse

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.24]

huiusmodi occasiones ab aduersariis Euangelii apparet tum ex I. ad Corinth. 15. tum quod ad Epistolam ad Galatas. et hic suum ministerium tuetur. Secunda ratio cur suum Apostolatum Paulus commendat, est, ut Timotheo, quem exhortaturus erat ad difficile
690 certamen suscipiendum, seipsum in exemplum proponeret, in quo summa Dei potentia, vis, misericordia, et virtus illuxit, ne fatisceret, aut expauesceret Timotheus. Ita vero totum suum ministerium asserit Paulus, ut illius gloriam et laudem uni Deo vindicet, non sibi, non bonis suis operibus, aut praeparationibus. Hoc significat Gratiam habeo, Gratiae enim aguntur bene facierum nomine acceptorum: non autem meritorum a

695 nobis aut operum collatorum. Christo) Deum esse ex eo intelligimus Christum, cui
et vocatio, et virtus conferens dona salutaria et nobis necessaria tribuitur 2 Corinth.
3.vers.5. omnis nostra idoneitas ex Deo est, Potentem reddidit) Non dicit Paulus, qui me
tantum iuuuit, sustinuit, erexit: sed qui reddidit potentem, vt valerem: alibi ait ἰκάνωσε,
et robustum vt persisterem. Ergo prorsus extenuat et deiicit vi- res suas Paul. quas se ab
700 vno Deo fatetur habere Neque hic de prima sua ad Euangelium voca- tione tantum, sed
de toto ministerio suo et Apo- stolatu agit. Vires enim a Deo nobis suggeri o- portet ad
vocationes nostras obeundas. Vires e- tiam ad perseuerandum. Vnde ait idem Paulus
collocans me in Ministerio. Hoc idem de nobis sentire debemus, et ex animo quidem,
non autem simulate et fict e:nec illud Leonis x. Pontif Rom. blasphemum vsurpare, nos
705 a Deo vocari meritis

CAPVT . I.

[p.25]

13. Qui prius eram blasphemus et per- sequutor et iniuriosus: sed mei misertus est. nam ignorans id faciebam fidei experts.

licet imparibus. Fidelem duxerit) Illud ducere est efficere. Non inuenit enim nos Deus
tales, sed efficit. Nec e- nim idcirco Paulum vocauit Deus quod fidelem inuenerit I. quia
erat blasphem 2. quia frustra su- perius dixisset Robustum me fecit. Erat enim dicen-
710 dum, Robustum inuenit 3. Deinde et quod illa fide litas est idoneitas, quae non est a
nobis, sed a Deo. Et seipsum superioremque sententiam plane e- uerteret Paulus, si
quid in eo praecessisse boni o- peris fingamus, propter quod ipse a Deo sit vo- catus.
13. Qui prius eram blasphemus et per- sequutor et iniuriosus: sed mei misertus est.
nam ignorans id faciebam fidei experts. Comparatio est, ex qua Dei gratia maxime
715 amplificatur, et maxime quod aduersarii in ca- lumniae causam arripiebant, transfert in
suum con- modum, et sui ministerii maiorem commendatio- nem. Accusabant igitur
quod fuisset Paulus an- tea (Blasphemus Insectator (Violentus Quae omnia concedit
ille, quia et vera erant, et sic Dei gloria maior, et sua vocatio ad Apostolatum illustrior
apparet. Cum enim talis fucrit, mirum est vocatum tamen a Deo esse Actor.9. et 13.
720 Non loquitur de se Paulus vt hypocritae, sua peccata minuens, sed ea exaggerat. est
enim haec gradatio: Fui blasphemus. i. maledicere solitus Deo. De- inde persecutor.
Denique rabiosus et contu-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.26]

melias omnes coniungens. Mirum Dei opus in Paulo vocando, vt de multis persecutoribus
ver- bi Dei non sit hodie desperandum. Opponit au- tem Dei misericordiam, per quam
725 non tantum veniam superiorum vitiorum consequurus est, sed etiam pulcherrimam illam
ad Apostolatum vocationem adeptus, omnibus suis sceleribus ne fu- turis operibus vel
quae Deus post Pauli voca- tionem edenda ab eo praeuiderat, electionis huius causam
tribuamus. Addit tamen rationem, quia feci, et ignorans et ἐν ἀπικρίᾳ. id est, carens
fide et cognitione. Non tantum igitur docet se ignarum fuisse prius: sed se de fide et

730 verbo Euangelii quicquam antea audiisse vel fuisse edoctum negat. Hic igitur ἀπίστία
est species ignorantiae, quae est maxime excusa- bilis, quum quis non ignorat ea, de
quibus obla- ta illi est cognitio: sed de quibus nunquam audi- uit. Ergo ἀπίστία non est
hoc loco infidelitas et incredulitas cum quadam malitia et animi obsti- natione coniuncta:
sed simplex et praecedenti verbi Domini praedicatione carens. Vnde quaesi- tum est
735 vtrum ignorantia excuset peccatores a peccato. Quidam distinguunt inter ignorantiam
Simplicem et Malitiosam. Alii inter ea quae i- gnorantur. Aut enim sunt vt illi aiunt,
praecepta pertinentia ad Primam Legis tabulam, aut ad Se- cundam. Illa ignorare non
conceditur, vt volunt. Haec autem licet, quae sunt Secundae tabulae. Res. Ignorantia
excusat non a toto: sed a tanto Rom. 2.vers. 12. Nam si caecus caecum duxerit ambo in
740 foueam cadent: et qui ducit, et ipse qui ducitur. vt est Mat th. i5, et apparet, Genes. 2o.
vers.5 et7.

CAPVT I.

[p.27]

*14 Superabundauit autem gratia Do- mini nostri cum fide et dilectione
in Christo Iesu 15 Fidus est hic sermo, et modis omni- bus dignus quem
amplectamur, Christum Ie- sum venisse in mundum vt peccatores serua-
ret, quorum primus sum ego. 16 Verum ideo misertus est mei, vt in me
primo ostenderet Iesus Christus omnem clementiam: vt essem exemplo
credituris i- psi in vitam aeternam.*

Hinc autem quidam colligunt definitionem peccati in Spiritum sanctum: sed non satis
apte. 14 Superabundauit autem gratia Do- mini nostri cum fide et dilectione in Christo
745 Iesu Αὔξησις Dei gratiae, quae vice confirmationis addita est, et ex verbis ipsis Pauli
apparet, vt o- mnis superioris vitae labes deleta esie doceatur. Probat autem hoc ip-
som etiam ex effectis con- trariis superiori illi vitae, nempe ex fide, quae op- ponitur
blasphemiae priori: et ex Charitate in Christo, quae opponitur Persecutionibus, et Con-
tumeliis prioribus in Dei Ecclesiam factis. 15 Fidus est hic sermo, et modis omni- bus
750 dignus quem amplectamur, Christum Ie- sum venisse in mundum vt peccatores serua-
ret, quorum primus sum ego. 16 Verum ideo misertus est mei, vt in me primo ostenderet
Iesus Christus omnem clementiam: vt essem exemplo credituris i- psi in vitam aeternam.
Α'νάκλασις eaque summo illustrandae Dei glo- riae studio inducta, vt quod contra
ministerium Pauli maxime videbatur antea obiici posse, hoc totum ad pios consolandos
755 confirmandosque iam valeat, quum in Paulo, tanquam pulcherrimo quodam speculo,
insigne et singulare Dei mise- ricordiae exemplum etiam maximi quoque pec-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.28.]

catores habeant. Ergo primum se describit: dein- de ex aduerso Dei misericordiam
confert. Demum caeteros suo exemplo consolatur et exhortatur ad idem sperandum.
Magnum autem huius spei et certum fundamentum primum omnium ponit, nempe,
760 Christum factum esse hominem, vt pec- catores nimirum redimeret, etiam sceleratissimos.

Quod sundamentum, quia magni est momenti, con- mendat solita praefatione, fidus est sermo et di- gnus infr. cap.3v.1.2. Timoth.2.V.19. Quamquam e- nim vniuersa scriptura sacra est per se, et in omni- bus suis partibus amplectenda, et sermo fidus, ta- men imprimis illa, quae summa fidei nostrae salu- iis et spei capita complectitur, 765 singulari quodam mo- do amplectenda est. qualis haec et inf. cap.3.V.16. Caeterum Christumvenisse, vt saluos faceret homi- nes, est certissimum. idcirco.n. dicitur Iesus Math.1. et est hocipsum αἴτημα θεολόγικον quod nulli Chri stiano esse ignotum potest nec debet, ideoque diligem tius et retinendum et commemorandum. Vnde fit, vt mirum videri non debeat, si qui talis antea fuit Paulus, misericordiam iam est consequutus. 770 Ea enim gratia factus est homo et Iesus Dei Filius Christus. At fuit maximus peccator Paulus: fate- tur id quidem ipse, non tantum modesta quadam sui deiectione vtens: sed vere et ex serio sensu a- nimum sui loquens, et quali a nobis infidelitas o- mnis maximeque obstinata debet apprehen di cum pauore ac horrore conscientiae, Et hoc suum tam graue, et grande peccatum esse illustrissimum summae Dei misericordiae erga omnes peccato- res speculum decet, ne desperent vlli, sed conuer- tentur ad Deum, et in eo spem vitae aeternae ha-

CAPVT I.

[p.29]

17 Regi autem aeterno, immortalis, inui- sibili, soli sapienti Deo honor, sit et gloria in secula seculorum. Amen.

beant. Ex hoc loco apparet quam sit enorme sce- lus persequi Christi doctrinam et seruos, quan- quam homines zeli velo conantur excusare tam impium facinus. Persequuntur enim Christum ipsum, quo scelere nullum esse maius potest Act. 9. quamquam ex iis 780 tamen ipsis alii aliis grauius peccant:Li grauius, qui scientes veram esse eam doctrinam nihilominus insectantur. Leuius autem qui eam esse Dei doctrinam ignorant, inter quos fuit Paulus. In se vero primo dicit patefactam Dei clementiam illam ingentem, quod non est accipiendum, ratione temporis. Omnes e- nim sumus natura filii irae, et 785 neminem ante Pau- lum vocauit ad se Christus, aut hodie vocat, qui non sit natura illius hostis et persecutor, si votum spectes: Sed se primum vocat aliorum comparatio ne, et sceleris sui detestatione, id est, insignem peccatorem et caeteris capitaliorem Ecclesiae Dei Definit autem fidem et a subiecto, circa quod versatur. Est autem Christus: et a fine, quem spectat vel potius sperat. Est autem vita aeterna. 17 Regi autem aeterno, 790 immortalis, inui- sibili, soli sapienti Deo honor, sit et gloria in secula seculorum. Amen. Epiphonema, id est, sententia summi ardoris et vehementiae plena, in lquam ex diuinae erga se misericordiae meditatione erumpit Paulus, quo- niam zeli sui feruorem, et suae gratiarum actionis silentium comprimere iam non possit amplius. I- taque effundit hanc praeclarissimam vocem de stupenda Dei bonitate, primum quidem erga se

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.30]

795 patefacta: deinde quae cernitur in caeteris rebus omnibus. Quae nanque de Deo hoc loco dicuntur, illi semper competunt, quanquam ad Pauli conuersionem optime quadrant, in qua Deus suae bonitatis, sapientiae, gloriae, et immutabilitatis specimen eximium ostendit. Ergo si quid mirum et incredibile inest ac occurrit in tanta Pauli conuersione, ne mirentur. Nam est Deus qui conuertit, Deus, inquam, ille rex, et aeternus, qui
800 potest omnia, et ab aeterno fuit. Si quid alienum, et nouum apparet in eadem factum conuersione est Deus ille sapiens. Si quid praeter humanam rationem extitisse cernitur, idem ille Deus est inuisibilis, ut qui alia, quam carnali ratione operatur et exequitur sua consilia, sua beneficia confert, et Evangelium suum prouehit. Itaque haec omnia Epitheta sunt *ἀτιολογία*, ne fictitium hoc esse videatur, et impossibile foctu
805 quod Paulus de se narrat, et de Dei misericordia in conuertendis sceleratissimis. Similia Epiphonemata passim apud Paulum occurrunt, uti Romanor. 9. vers.5. et infra 6 v. 16 Quatuor autem Epitheta Deo tribuit, Vocat enim Regem seculorum, immortalem, inuisibilem, sapientem et quidem solum. Alia quoque alibi. Deo nomina tribuuntur, sed hic selegit Paulus, quae magis circumstantiis sui facti et uocationis conueniebant,
810 Romanor. 1.V.20. et Exod.34.v. 67. et passim in Psalmis et haec, et alia leguntur. Rex seculorum) dicitur quia condidit tempora non tantum haec quae dicuntur *Αἰώνια* Tit.1.V.2 et a rerum conditarum siue creaturarum initio ceperunt illa quae fluxerunt ante mundi crea-

CAPVT I.

[p.31]

tionem, si modo nobis liceat bona Peripateticorum ueniâ illam durationem tempus
815 appellare, ut docet Augustinus in lib. Confe.11. Est enim Deus ante omnem temporis non tantum durationem: sed etiam cogitationem. Istud tamen Epitheton quidam de Christo proprie scribi putant, quia Pater seculi nominatur Isai.9. vers. 6. sed alius est illius loci sensus. Idcirco autem Deus. i. Trinitas ipsa appellatur Rex seculorum. ut immutabilis et aeternus Deus esse intelligatur, qui nullum temporis principium habeat:
820 Cui subsequens est, ut sit immortalis. Hoc enim significat *ἄφθαρτος*. Nec enim ad mores incorruptos pertinet haec vox, ut nonnunquam accipitur, sed finem temporis excludit, quae madmodum aeternitas principium *ὑπάρξεως*. Inuisibilem) vocat iuxta illud Christi, Deum nemo uidit unquam Ioan. 1.vers.18. id est, humano visu Deus conspici non potest, ut explicat Augustinus lib. I. de Trinitate cap.6. Beati quidem Deum
825 vident et videbunt, sed alia ratione et uisione, quam haec nostra est. Hoc de solo Patre quidam dici putant, quia Filius per carnem assumptam factus est nobis conspicuus Deus, quem admodum etiam loquitur Paulus infra 3. vers.16. At nec in Christo ipsa deitas fuit conspecta, imo uelo carnis fuit obducta et obtectata. Praeterea dicit Christus ipse, qui me uidet, uidet et Patrem Ioa. 1a v.9 ut ad Filium quoque hic locus referri
830 debeat, quatenus Deus est. Sapientem) vocat non eo modo, quo nos homines saepe sapientes dicimur, sed incomprehensibili prorsus sapientia, qua solus sapiens est et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.32]

quae quemadmodum. ait id I Corinth 2. sapientia repugnat et aduersatur mundi et hominum sapientiae, vt si quid in ipsius operibus non comprehendimus, obmutescamus, et Dei consilium im- mensum adoremus, non autem in temperie quodam animi agitati obstrepamus Deo, quod multi faciunt. Soli) Quaesitum est vtrum haec vox ad Deum, an ad vocabulum sapienti sit referenda: quasi hic Deus vel solus Sapiens, vel solus Deus appelletur qui est aeternus, immortalis, inuisibilis. Variae sunt interpretationes. Ego vero potius existima- uerim illud coniungendum esse cum proxima voce, Sapienti. Hic enim miram Dei sapientiam praedicat Paulus, quae nulli homini satis nota esse potest, per quam e miserrimis et desperatissimis peccatoribus, et Euangelii persecutoribus praecones, pastoresque Ecclesiae suae facit mutans eos mira sua potentia et virtute, vt ex lupis saeuissimis fiant oues placidissimae Isai.11. Honorem autem et gloriam tribuit Deo. Ali- bi alia quoque tribuuntur, vti in Epist. Iudae in fine et 2. Petri 3.vers.18. quae duo videntur ita se- parari et distinguere posse, vt τῆς sit ipsius maiestatis Dei excellentia, splendor, admiratio, et virtus: δοξά vero illius tantae virtutis praedicatio, praeconium, et celebratio, quae fit ore hominum, vel Angelorum. Prius enim Dei maiestas agnoscenda est, post praedicanda. Quaeritur autem. Vtrum haec de solo Patre, an etiam de Filio dicantur, et de Spiritu sancto, quia Arriani ad solum Patrem haec per tinere volunt, quem vnum proprie quoque contendunt

CAPVT I.

[p.33]

850 *18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, nempe vt secundum praegressas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam.*

esse Deum Chrysostomus autem ad Filium hic refert. Respond. Si verba spectentur, ad Patrem referri, cui supra quae sunt propria diuinitatis tribuerat Paulus: si tamen res ipsa definiatur etiam ad Filium, et Spiritum sanctum referri, quia patris sunt Filius et Spiritus sanctus cum Patre di- gnitatis: et confirmatur 2 Petri 3. vers. 18. nostra sententia. Quia vero superio. versiculo Christum nobis vti mediatorem, et hominem Paulus proposuit, ex more suo et scripturae, in Patris persona complectitur et restringit, quae sunt propria diuinae naturae. Est vero periculosa Erasmi annotatio ad hunc locum, qui id rarum esse in Apostolicis literis ait, vt Dei vocabulum Christo et Spiritui sancto tribuatur. Ac ne in symbolo quidem Apostolico, Filium et Spiritum sanctum Dei nomine concedit proponi nobis. In quo toto coelo errat. Nam qua ratione Patrem confitemur esse Deum, cum dicimus Credo in Patrem: eadem etiam Filium agnoscimus Deum, quia sic enuntiamus, et in Filium: idem de Spiritu sancto et in Spiritum sanctum, praeterquam quod ita pronuntiatur prima illa pars Symboli Credo in Deum, vt illic disunctio adhibeatur Credo in Deum, et susistat vox: deinde explicatur quis sit ille Deus, nempe Pater, Filius, et S sanctus distincte. 18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, nempe vt secundum praegressas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam. Regressio est ad propositum, et huius Epistolae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.34]

870 proprium argumentum, quod digressionem illam superiori de vocatione miraculosa Pauli fuerat interruptum. Ergo postquam a quibus vitiis Pa-
stori Ecclesiae sit cauendum docuit, adiicit quae sit summa totius muneris ipsorum, nempe et ut Fidem sanam habeant, et
875 Conscientiam bonam et integram. Fidei nomine doctrinam vniuersam intelligit, quae ex puro Dei verbo docetur in Ec-
clesia: imprimis autem Euangelium significat, quae pars Scripturae fidem nobis proprie proponit, Bona conscientia ad ipsius pastoralis muneris executionem pertinet. Facit enim illa, ut sincere recte et integre, quemadmodum oportet,
880 in to- to et vitae et vocationis nostrae cursu versemur, et nauigemus, donec ad portum peruenierimus. Est autem is portus mors. De vtraque sup. copio- se vers.5. Ex hoc autem loco facile intelligi potest, ec-
quod pastoris munus esse velit Paulus. Id quod i- pse Tit.1.vers.9. amplius docet et Petrus I Pet.5. vers.2. Nempe ut pascant gregem Domini ver-
bo Dei, quod proprium est animorum alimen- tum. Ad quod et doctrina pura, siue
885 sana cogni- tione illius verbi opus est: et prudenti synceraque eiusdem dispensatione, et ὁρθοτομία ut loquitur Paulus ipse inf. 2 Timoth. 2 id est, ne sit persona- rum acceptator
Minister verbi Dei: sed exactor a quoque officii, et cultus Dei. Quod si idem tunc de officio Episcopi receptum et constitutum fuis- set, quod postea et in Papatu constitutum
est, cer- te neque doctrinam neque bonam conscientiam commenda- ret et requireret in
885 Episcopo Paulus. Quanquam enim Episcopum explorandum et exanimandum illi

CAPVT I.

[p.35]

scribunt cano. Qui Episcopus ordinandus dist.25. tamen cum munus Episcopi describunt
et defi- niunt eo modo illi loquuntur, ut nihil plane cum hoc Pauli loco conueniat in
cano. Perlectis dist.25 Ad Episcopum pertinet Basilicarum consecrati o Vnctio altaris,
consecratio Chrismatis: ipse prae- dicta officia et ordines Ecclesiasticos distribuit: ipse
890 sacras virgines benedicit, etc. Quae mera sunt tam sanctae dignitatis ludibria, nimirum
tam procul a vero Episcopatus sine in Papatu reces- lum est. Commendat autem Paulus
hanc suam, quan- quam breuem pastoralis muneris descriptionem duplici argumento,
Generali, et Speciali, quo di- ligentius et a nobis omnibus, et a Timotheo ex- cipiatur
et obseruetur diligentius. Generalis qui- dem ratio est quae a genere sumpta est, dum
895 Prae- ceptum appellat, ergo non negligendum impu- ne, et Depositum. Specialis ratio
commendationis spectat Timotheum, et tum a suo in eum amore, tum ab ipsius officio
ducitur, qui Prophetias de se ha- beat plures Praecedentes, ut certus sit de Dei au- xilio, et
sua vocatione, Quod ad Prophetias, qui- dam, ut Chrisostomus, eas accipit de ordinaria
via et electione, quam obseruatam esse vult in Timothei electione: alii de extraordinaria
900 acci- piunt, qualis illa, quae clara Dei voce facta est Actor. 13. Tale de Timotheo extitisse
Dei te- stimonium volunt. Actor. 16 vers. 2. Ego extraor- dinariam electionem accipio
hoc loco. Ut milites per eas) Explicat Paulus qui modus sit Euangelici ministerii fideliter
exequendi, ni- nimirum, durum saepe certamen subeundum esse

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.36]

sed in eo debere Timotheum sustentari bona spe quae Dei promissionibus generalibus, et
905 praece- dentibus illis Prophetiis incumbat. Ministerii ve- ro Euangelici cursum comparat
militari certami- ni, nec hic modo, sed in 2 Timoth. 2.vers.3 4.v. 7. vti et Deus
ipse se comparat duci. Exod.15.V.5. vt intelligatur qualis sit Ministrorum conditio,
nimirum dura et certaminum aduersus haereses et vitia hominum plena. Neque vero
hoc facit, vt Episcopi militaribus se negotiis immisceant. Iure enim damnantur, qui
910 arma tractant, Episco- pi. Nam nemo militans Deo, se implicare debet illis negotiis
2 Timoth.2. vers.4 Hoc enim genus militiae est spirituale, non carnale, et arma Epi-
scoporum sunt spiritualia:nempe, preces, lachry- mae, verbum Dei:non autem carnalia,
qualis est gladius bombardae, etc.

19. Retinens fidem et bonam conscien- tiam: qua repulsa, nonnulli fidei naufragium fecerunt.

19. Retinens fidem et bonam conscien- tiam: qua repulsa, nonnulli fidei naufragium
915 fecerunt.

Continuatio est: si militudine enim docet quan- tum sit erroris huius, qui in ministerio
Euangeli- co committitur, imprimis autem in bonae conscien- tiae desertione periculum.
Est enim fidei naufra- gium. In quoet magnitudo periculi, quia fit iactu- ra fidei: et
terror ostenditur atque metus, quia naufragium appellatur. Est igitur bona conscientia
920 velut arca fidei et sanae doctrinae, ac intelligentiae thesaurus: tanquam illius cynosura,
a qua qui de- flectunt, se et nauem, id est, intelligentiam illam sanam perdunt, iusto Dei
iudicio in eos grassante

CAPVT I.

[p.37]

20 Ex quibus Hymenaeus et Alexander: quos tradidi Satanae, vt discant non blas- phemare.

perciti. Ex ea igitur scilicet bona conscientia torum vitae nostrae cursum regere debemus.
925 Quod autem bonam conscientiam homines Ethnici commen- dant, quale est illud, Nil
conscire sibi nulla pal- lescere culpa. Hic murus aheneus esto. et, Con- scientia mille
testes. item, Bono viro nihil prae- ter culpam praestandum, et caetera huiusmodi: vim
quidem testimonii conscientiae demonstrant, quanta sit: praecipuum tamen periculum,
quod ex ea spreto metuendum est, non ostendunt, quod est hoc, amissio et euersio verae
930 fidei doctri- nae, et cognitionis de nostra salute et Dei erga nos misericordia. 20 Ex
quibus Hymenaeus et Alexander: quos tradidi Satanae, vt discant non blas- phemare.
Hoc ipsum duobus exemplis confirmat, Hy- menaei et Alexandri, de quorum altero agit
hic ipse in 2 Tim. 2.V. 17. cuius errorem qualis fuerit describit, in quem Alexandrum
quoque incidisse verisi- mile est. Fuit autem hic Alexander Ephesius Act. 19.V. 13.
935 Vtrunque autem ad terrorem caeterorum pseudopastorum punit Paulus excommunica-
tione quam solenniter antea in Ecclesia factam fuisse verum est. Hic autem eam repetit,
vt intel- ligant omnes, quo iudicio digni sint omnes hae- retici obstinati. Verba autem

haec tradidi Satana quid significant, D. Beza in I Corinth.5. vers.5. explicuit, ad quem
lectorem remitto. Nam illic melius explicatur, quam in canon. Audi denique. De forma
940 vero Papisticae excommunicationis

4 CAPVT II.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.38]

A DHORTOR igitur ante omnia vt fiant deprecationes, preces, postulaciones, gratiarum actiones pro quibus uis hominibus.

vbi duodecim Sacerdotes circumstant Episcopum, et lucernas ardentis habent, quas in
terram proiciunt. vide canon. Debent duodecim Sacerdotes 1I. quaest.3. CAP. II.
ADHORTOR igitur ante omnia vt fiant deprecationes, preces, postulaciones, gratiarum
945 actiones pro quibus uis hominibus. Transito est ad alteram Euangelici muneris partem,
quae est publicarum precum pro quolibet hominum genere conceptio et profusio coram
Deo. Quae disputatio commode subiicitur tum ad susceptum argumentum, quia pastorem
Ecclesiae de omnibus sui muneris partibus Paulus informat: tum etiam ad superiorem
conclusionem, quia hoc ipsum est optimum pietatis Christianae exercitium, et verae
950 fidei conseruandae modus tutissimus. Precibus enim impetramus a Deo, vt in sana ipsius
doctrina et metu pergamus confirmemur, et crescamus. Hoc autem loco et capite Paulus
breuiter complexus est, quaecunque de oratione siue precibus Christianorum quaeri
possunt. I Quae sit, et quot eius genera. 2 A quibus sint preces fundendae. 3 Pro quibus
4 Vbi siue quo in loco. 5 Quando. 6 Quomodo et qua cum animi reuerentia, et totius
955 coetus decoro: quae singula suis locis a nobis (Domino

CAPVT II.

[p.39]

dante) explicabuntur. Loquitur autem imprimis Paulus de publicis Ecclesiae precibus,
non de singulorum Christianorum priuatis preces, quae fiunt a quoque domi et
in conclaui. Nec enim has in domibus singulorum fidelium pastores facere debent: vel
sufficiunt. Sed primo loco quaesitum est. Quot sint pastoralis curae et muneris partes,
960 vt intelligatur quam recte et ordine omnia persequatur Paulus Respondent Canonistae
esse tres. Astarum siue basilicas totas consecrare: virginibus benedicere: Ecclesiasticos
ordines distribuere, vt diximus supra ex canon. Perlectis S Ad Episcopum Distinct. 25.
Haec Euangelici ministerii definitio prorsus inepta est, et vana, cum nihil huic simile
doceat scriptura. Quare illi ipsi se reuocant, et alibi corrigunt, et melius sapiunt tota
965 distinct. 85. Nam docent Episcoporum munus esse vt doceant corripiant, liberales sint.
Priora duo reipsa pars sunt pastoralis muneris: tertium et postremum non item, sed illi
cum omnibus Christianis commune. in Epist. vero ad Hebraeos cap.5.vers.1, 8. vers.3.
9. vers. 24. dicitur fuisse officium Sacerdotis offerre, et precari pro populo. Paulus
in Epist. ad Titum 1.vers.9. inf. cap.4. vers. 11. 2 Timoth.4. vers. 2. ait, ministerium
970 Euangelicum positum esse in eo, vt pastores doceant sanam doctrinam, refutent falsam,

denuntient et corripiant siue in- crepent aberrantes in Ecclesia. Hic autem addit etiam ad eosdem pastores pertinere, vt ipsi precen- tur publice pro tota Ecclesia, et praecipuis illius membris. Ratio est, I. quia, vt ait Chrysostom.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.40]

975 Pastor est velut communis totius coetus pater, qui omnium curam gerit.2. Quia est publicum to- tius Ecclesiae os, vt nos in doctrina, et iis quae huic connexa sunt, erudiat, qualis est oratio. Ergo et precari debet, quia eo precante tota Ecclesia orat. 3 Hoc fuit officium olim sacrificatoris, in quo nulla caeremonia continetur. Hebr. 9. vers. 24. Numeror. 6.vers. 23. 4 Denique mos veteris Ecclesiae, quae Dei spiritu regebatur, in qua pro toto coetu, et ipsius nomine Pastores fundebant preces Deo, et populo benedicebant, 980 vt ex variis historiis constat, et annotat Augustinus Epist.9o. Ergo cum sint haec tria praecipua pastoris mu- nera et officia, Docere, Corripere, et Precari, complexus est Paulus, Docendi verbo etiam corre- ptionem. Precationem autem hic seorsim perse- quitur, quia est ministerii Euangelici pars prae- cipua, vti diximus. Magnam autem vim esse huius publicae preca- tionis, et magnam illius habendam esse curam a pastore, 985 docent haec verba Pauli et commenda- tio, ante omnia πρῶτον πάντων. Est enim compa- ratio, et commendatio huius exercitii, tanquam omnino necessarii in Ecclesia Christi, et vtilissi- mi, denique retinendi. Neque tamen haec verba confirmant, vel iuuant Audaeorum siue Messala- niorum haereticorum errorem, qui puppim et proram salutis in precationibus, id est, certis statisque horis factis orationibus et de murmu- rationibus 990 (quod hodie faciunt Monachi Papi- stici) ponebant: sed tantum docet Paulus, quam debeamus sedulo et diligenter precari Deum: et quam sollicitum de eo debeat esse non modo pa-

CAPVT II.

[p.41]

storis, sed singulorum etiam fidelium studiym. Preces enim publicas quidam impiissime, etiam hodie contemnunt. Ait autem Paulus, Adhortor, Quae vox negli- gentiam nostram 995 perstringit, et arguit. Quan- quam enim et Dei ipsius maiestas, et promissio iussioque: item fructus ipse, quem ex precibus nostris vberrimum sentimus, satis nos ad precan- dum excitare deberet, sumus tamen natura no- stra mire ad orandum frigidi, et torpentes. Itaque exhortandi et euigilandi sumus. Christus ipse nos ad petendum et precandum adhortatur. Petite et inuenietis, Matth.7. vers. 7. Vae igitur somnio pigritiaeque nostrae 1000 etc. Luc. 17 Ut fiant deprecationes) Primum praeceptum ponit quod est, faciendas esse preces in Dei coetu cui secundum adiungit, nempe pro omnibus: ex quibus tertium iam facile colligi potest, A quo fieri debeant: nempe, a pastore. Nam agit (vti di- ximus) de publicis precibus. Sed ex hoc ipso lo- co definiri potest, Quid sit oratio, et quot illius sint genera siue species. Precandus est igitur Deus quod extra dubium est, et concedunt 1005 non modo Christiani homines: sed etiam Ethnici et profa- ni, vt et Tertullian. in libro de Testim. conscien- tia, et Iustinus Martyr in lib. de Monarchia Dei copiose docent: item, Iuuenalis, Persius, et Hora- tius et alii poëtae id docent. Homerus, et Virgi- lius, qui suos inducunt preces fundentes ad Deum, et eum inuocantes. Nec gens vlla est, quae

1010 si testi- monium et vocem propriae conscientiae audiat, hoc axioma neget esse verum,
vel refutet. Vult autem Paulus fieri deprecationes, preces

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.42]

1015 postulationes, et gratiarum actiones. In quo pri- mum est observandum non temere
tot voces es- se simul congestas, sed partim vt precandi assi- duitatem et studium
inflammet, incitet et inii- ciat nobis his tot verbis, nosque excitet, quem- admodum
dixi: partim vero vt diuersa esse pre- cationum genera ostendat, quemadmodum di-
1020 uersi sunt hominum affectus, diuersa hominum conditio, diuersa nostri status ratio, et
ita pastor scite accommodet quae sunt cuiusque orationis generis propria. Denique, vt
ostenderet Paulus, regum, et principum, caeterorumque hominum commemorationem
in nullo precum genere o- mittendam esse, tot species commemorauit, ita- que omnes
negligentiae tollit excusationes. Cap.1. Quaeritur autem primum quomodo hae voces
1025 differunt δέησις, προς ἀχὴ , ἐντάξις, et Εὐχαρι- στία Quod vt commode fiat primum
explicetur et definiatur, quid sit oratio in genere Est oratio (ait Damascenus) πρεπόντων
αἰτησις, id est, Decentium postulatio petitioque a Deo. Igitur complectitur res, quae
sunt a Deo postulan- dae. Illas enim solas fas est, et decet nos petere a Deo. Dicitur
autem a Latinis Oratio ab ore, quia ore fit. Nec enim orationem vocabant quae intus et
1025 corde tantum conciperetur, non etiam ore proferretur. Vnde orationis vim in dicendo
maximam et in gestu esse respondent. Varro lib. 5. de lingua Latina. Hebraei vocant
תפלה a iudi- cando, quia deiici nos coram Deo necesse est, si vere precari velimus, id
quod ex animo sensuque nostrae inopiae facile fiet. Definitur etiam oratio Dei veneratio
animi nostri vota et affectus illi

CAPVT II.

[p.45]

1030 pandens, vt auxilium ab eo impetremus. Id colli- gitur ex Tertulliano, et Psal. 142.vers.2
QQuotuplex autem sit oratio quaeritur, Resp. Est duplex, Implorans eaque pro nobis, vt
Bona det Deus, Mala auertat et auerruncet: vel pro aliis. Et Agens gratias, Est Εὐχαριστία
Psal.22. Quae inuocat et petit αἰτησις appelletur nomi- ne generali, et oratio siue ἀχὴ
Quae vero pro no- bis ipsis postulat a Deo bona προς ἀχὴ dicitur, vt Psal 61. Quae
1035 petit vt a nobis auerruncentur et a- bigantur mala, δένσις vti Psal. 14o. Quae pro aliis
interpellat et intercedit apud Deum est ἐντάξις, vel μεσιτεία. Haec tot sunt ge- nera
precationum publicarum. Vide tamen Au- gust. Epist. 59. Cap. 2. Quaeritur autem a
quo fieri preces debeant et possint. Resp. Ab omnibus in vni- uersum: sed priuatae a
priuatis. Publicae vero a solis iis qui Ecclesiae praesunt, quales pastores et olim Diaconi.
1040 Ac quoad priuatos scribit Chryso- stom. iam olim fuisse solitos Christianos bis in die,
scilicet, mane, et vesperi domi precari, adeo vt milites ipsi in castris id consuessent, et
data est illis a Constantino brevis formula et precatio, quam mane et vesperi dicerent.
Eusebius lib. 4. de vita Constantini. Sed de publicis precibus hic a- gimus. Primum
igitur Pastores debent precari publi- ce. Ad eos enim haec res pertinet. Sed etiam ex
1045 veteri Ecclesiae disciplina Diaconi possunt et Presbyterii etiam ii, qui doctrinam non
tractant. Eorum enim muneri preces adiunctas fuisse scri- ptum est, in canon Perlectis 5

ad Diaconum dist. 25

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.44]

et apud Socratem Scholast. lib, 2. Histor. cap.11. etiam praesente Episcopo, quanquam eodem prae- sente sacramenta administrare Diaconus non potuit, vt est in cano. Peruenit
1050 distinct 93.nisi ab Episcopo iussus esset. Quod autem obiici potest de Solomone, qui, adstante summo sacrificator, etiam preces publicas pro populo fudit, vt est 1. Regum 8. vers.14. non obstat. Hoc enim semel tantum factum est, et quidem extraordinarie. Nam Azarias rex et successor Solomonis, qui in Sacerdotii munus irruere voluit a Deo lepra percussus est, et segrex factus 2. Reg. 26. vers.18. Cap.3. Quaeritur pro quibus
1055 fieri debeant preces Resp. pro omnibus, id est, quouis hominum genere, religione, sexu, aetate, conditione. Sic enim vox πάντες hoc loco sumitur, vti et postea quem admodum doctissimus Beza observauit. Ratio est, Quod homines quosuis pro Dei creaturis, et pro proximis nostris agnoscere debeamus. Ergo omnium vita, salus, et conditio nobis curae debet esse, nec quisquam negligendus, quantumuis pauper, humilis et abiectus.
1060 Excipiunt tamen quosdam Scholastici, improprie inimicos nostros, pro quibus non putant specialiter orandum esse. Communia enim humanitatis officia tantum illis tribui oportere: non autem haec tam egregia, quae solis amicis debemus, qualis est oratio. Durand. in lib. 3. Sentent. distin. 3o. quaest. 1.et Thomas in 2. 2ae quaest. 25. Quae sententia quam sit falsa docet Christus ipse Matt. 5,vers. 44. Precamini pro iis,
1065 ait, qui vos infestant. item docet hic Paulus qui iubet nos precari pro.

CAPVT II.

[p.45]

regibus, qui tunc proculdubio erant infesti hostes Christiani nominis, et persecutores. Quaeritur vero vtrum pro excommunicatis et haeticis sit in publicis precibus precandus Deus. Nam qui orat cum excommunicato, est et ipse excommunicatus canon. Qui communicauerit 11.quaest.3. qui canon est ex consil. Chartag. 4. cap 73. Deinde
1070 dicit Ioan.ne salutandos quidem eos esse, aut Aue illis dicendum 2. Ioan. vers.1o.11. quare nec pro iis videtur esse precandum. Resp. Cum aberrantes sint in viam reuocandi. vt monet Iacobus cap.5. vers. 19. nec excommunicatio ad subuersionem, sed ad aedificationem sit instituta, vt conuertatur ad Deum qui peccauit.2. Cor. 7.vers. 1o.1o. vers.8.etiam pro haeticis et excommunicatis est precandum, eoque vehementius et
1075 ardentius, quo magis sunt a Deo illi alieni et exitio suo proximi. Atque haec brevis responsio est. Quaeritur etiam Vtrum pro viuus solum sit in Ecclesia precandum, an etiam pro mortuis: haec quaestio videtur ardua et valde difficilis propter morem veteris Ecclesiae, et propter ea, quae scribit Epiph. contra Arianos haeres.75. qui hoc fieri debere negarunt. Omitto enim quod Papistae ex2. Machabus 12. vers.43, et a5. afferunt.
1080 Primum enim non sic legitur, vt legunt, Bonum est orare pro mortuis, et totus ille locus pertinet ad spem de resurrectione carnis, non ad preces pro mortuis. Deinde quod est vers.4o. Res est igitur salutaris et sancta, plane glossema esse apparet. Denique nec fidem meretur ille totus liber cum sit Apocryphus, et excusationem authoris longe a Canonibus

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.46]

1085 cis libris dissimilem contineat cap.15v.39. Affe-
runtur igitur testimonia veterum, im-
primis au- tem Augustini lib. de Cura pro mortuis cap. 18. quod canonizatur (vt vocant)
cano. Non aestime- mus 13 quaest.2. item aliud eiusdem Augustini di- ctum cap. 11o.
in Enchirid. Sed etiam Arnobius vetus scriptor Ecclesiasticus idem confirmat lib. 4.
Aduers. gentes sub finem libri nempe pro viuis et mortuis in Dei Ecclesia precatos esse
1090 Chri- stianos. Resp. Nullo verbi diuini fundamento niti August. vel Arnobium, sed
sola quadam er- ga mortuos beneuolentia et humanitate, solisque coniecturis. Id quod
nec Augustinus ipse dissimu- lat. Praeterea possunt adduci alii eiusdem August. loci,
ex quibus quam varius in ea re fuerit intel- ligetur, quemadmodum in Enchir. pridem
annotauimus. Denique opponuntur Augustino scriptores, patresque Ecclesiastici, et ii
1095 quidem pii, et Orthodoxi, quemadmodum Ambrosius in libus qui inscribitur Abraham
cap.9. vbi id tantum mortuis a viuis praestandum docet, vt eos sepe- liant: non vt pro
iis orent, id quod etiam videtur confirmari posse responso Christi quod est Matt. 8.
vers. 22. Obiicitur etiam Hieronymus, cuius haec est apertissima sententia. In praesenti
seculo siue orationibus siue consiliis inuicem posse nos iuuari. Cum autem ante tribunal
1100 Christi veneri- mus, nec Iob, nec Noe, nec Daniel, rogare posse pro quoquam. Quam
sententiam Papistae ipsi in suos canones retulerunt cano. in praesenti 13 dist.2. Origo
autem huius mali ex paruis initiis cepit. Primum ex eo quod cepit piorum, qui pro nomi-
ne Christi passi erant, et mortui, in Ecclesia et

CAPVT II.

[p.47]

*2 Pro regibus et quibusuis in eminentia constitutis: vt tranquillam ac
quietam vitam degamus cum omni pietate et honestate.*

1105 imprimis in Synaxi, publica mentio publice fieri. Vnde Martyrologia nata sunt, qui sunt
libri in quibus nomina Martyrum descripta erant, quae ex scripto in communicatione
Coenae recitaban- tur. Inde ad eorum sepulchra ceperunt homines precari, et vigilias
agere, et liba offerre, vt docet Augustinus in lib. de Moribus Ecclesiast. cap.14. et
Epist.119. quem tamen morem idem Epist.64 sublatum et abolitum esse cupit. Addunt
1110 Papistae quasdam exceptiones alias, quae sunt nullius momenti. Ac primum interdi-
cunt ne omnino pro iis oretur, qui sibi manus vio- lentas attulerunt: qui si mortui sunt,
vera est eo- rum sententia, sin minus, falsa. Possunt enim resi- piscere. Est tamen hoc
Papistarum dictum in cano. Placuit vt hi 23. quaest.5. et est ex concil. Bracca- rens. Act.
34. Deinde iubent, ne precemur pro clericis qui in bello pro Gentilibus occubuerunt,
1115 dum eorum partes et castra sequuntur. Est ex Tiburiensi con- cilio in cano. Quicunque
clericus 23. quaest.8. Sed haec exceptio vana est, quia non est pro mor- tuis orandum.
Excipiuntur igitur ab hoc Pauli dicto ii soli, qui in Spiritum sanctum peccant, pro quibus
mi- nime est precandum, quemadmodum docet Ioan. 1. Epist.5.vers.16. et exemplo
Saulis confirmatur 1. Samuel 16. vers. 1. 2 Pro regibus et quibusuis in eminentia
1120 constitutis: vt tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate et honestate.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.48]

Πρόθεσις quae non modo superius praeceptum illustrat: sed etiam explicat. Addit enim illud ipsum, de quo magis aliqua et anceps quaestio erat pro ratione temporis, quia tum omnes pene magistratus: imprimis autem summus, qui erat Romanorum. Imperator, erant et infideles, et persecutores Ecclesiae. lubet tamen ut pro iis Magistratibus precemur, non tantum Summis, quales regum nomine significantur: sed etiam Inferioribus, qui describuntur ex eo, quod supra reliquum populum eminent. Dubitari vero de iis maxime potuit, quod Evangelicae doctrinae essent hostes, qualis Nero Imperator. dissimilis locus 1. Thessalon. 2. v. 16. ubi qui praedicationem Evangelii impediunt, in manifestorum reproborum numero et albo recensentur. Deinde vetus Ecclesia preces concepit adversus Iulianum Apostatam imperatorem. Sed solutio ex eo est, quod item, de quibus agit Paulus in Thessal. cap. secundo non ignorantia, non sola infidelitate animi: sed obstinata prorsus malitia peccabant, et tanquam in Spiritum sanctum, uti peccavit Iulia. Apostata. Distinguendi vero sunt qui hoc modo peccant ab istis, de quibus agit Paulus hoc loco. Similis locus est, Hier. 29. vers. 7. orate pro pace Babylonis. item orate pro iis qui vos persequuntur. Denique vetus mos Ecclesiae idem probat, in qua pro Imperatoribus et praesidibus provinciarum, quanquam eam affligerent, orabatur, quemadmodum scribit in Apologet. Tertullia. et Iustin. Martyr. Donatistae tamen contra disputant, quod Imperatoris edicto poena in eos, si in errore persta-

CAPVT II.

[p.49]

rent, indicta esset. Nullos enim aut paucos omnino reges pios fuisse contendunt, vel Ecclesiae fauentes. Sed eorum argumentis ineptissimis et falsissimis respondet Augustinus in lib. Contra secundam Epistolam Gaudentii. Addit autem rationem Paulus, quo et superiorem exhortationem, confirmet, et nos ardentius inflammet, atque stimulos addat et excitet ad officium. Est autem ducta haec ratio ab immensa quadam utilitate, quae triplex hic enumeratur, nimirum quod Magistratum ope et ministerio Pax, Pietas, et Honestas inter homines stabilitur et conservatur. Ac pax quidem siue tranquillitas tum publica tum priuata, ad quam constituendam ordinatus est a Deo Magistratus: atque etiam Dei praepositum gladium gerit, ut docet idem Paulus Rom. 13. Vtraque vero pax est Dei donum, et summum omninoque necessarium humanae societatis retinendae vinculum. Pietas vero, quae Dei cultum continet etiam ad Magistratus politici, non tantum pastoris curam et officium pertinet, quia utriusque tabulae constitutus est custos Magistratus. Conuenit autem haec sententia cum Psalmo 101. et cum exemplis Iosiae, Ezechiae, Theodosii, Constantini Magni et aliorum piorum regum, qui cultum Dei deprauatum ex ipsius verbo reformarunt et restituerunt. Ex hoc autem loco concludi certissime potest etiam inquisitionem de haeresi, et punitionem eorum, qui merito erroris et haeresis damnati sunt ad Magistratum pertinere, quemadmodum etiam disputauit Augustinus, quamquam Castellionistae hoc nostro seculo negant, et farraginem omnium-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.50]

que errorum licentiam concedendam scribunt et deffendunt, ne quis, aiunt propter suam
opi- nionem puniatur, quasi vera religio sit opinio quaedam et hominum commentum.
Honestas decorum proprie est, vt non tantum nostra cum proximo commercia regantur
1160 rectis et aequis legibus, sed etiam omnis honesta mo- destaque conuersatio inter nos
locum habeat, e- tiam in rebus mediis, et quas indifferentes vocant, veluti in communi
vestitu, victu, officio, et qua- tenus pro quoque hominum genere et vocatione distinctio
quaedam officiorum est inter homines adhibenda. Haec ἀτάξία ordo et politia honesta
magnam aedificationem habet, et verae pietatis quodammodo custos est. Confutat
1165 autem hic locus pulcherrime Ana- baptistas, qui Magistratum ex Ecclesia Dei tol-
lunt, vt pestiferam ἀναρχίαν inducant. Quam sit au- tem illius vsus vtilis et Ecclesiae necessarius
vel vna haec Pauli sententia perspicue demonstrat. Sed quaesitum est, Num pro iis tantum
Magi- stratibus sit precandum, qui suo recte defungun- tur officio, et a quibus pax, pietas,
honestasque constituitur aut conseruatur. Resp. Ipsum Ma- gistratus finem, qualis a
1170 Deo praescribitur, spe- ctandum, non autem vitia personarum quae eos gerunt. Hic enim
in vniuersum harum vocatio- num finis est, quem proponit Paulus, propter quem nobis
commendati esse debent Magistratus, id est, qui munus publicum gerunt, quanquam
male of- ficio suo fangantur. Sed pro bonis orandum est, vt eos nobis Dominus conseruet.
Pro malis au- tem vt eos conuer tat et ad officium faciundum

CAPVT . II.

[p.51]

1175 *3 Nam hoc bonum est, et acceptum co- ram seruatore nostro Deo. 4 Qui quosuis homines vult seruari, et ad agnitionem veritatis venire*

excitet spiritu suo. Itaque semper pro iis orandum est. 3 Nam hoc bonum est, et acceptum
co- ram seruatore nostro Deo. Αἰτιολογία est, eaque duplex. Nam altera ducitur a Nostro
officio vel rei ipsius natura καλόν ἐστὶ alte- ra a Consequenti vel connexis, sunt preces
tri- buendae Magistratibus, quia et eos Dominus ad gratiae suae participationem et
1180 Ecclesiae commu- nionem vocat. Itaque hoc Ecclesiae subsidio pri- uandi non sunt. Ex
hoc autem loco colligitur ec- quod sit verum nostrarum precum fundamentum nimirum
Dei voluntas et promissio. Haec enim vna est optima recte legitimeque orandi regula
quemadmodum etiam tradit Ioan. in 1. Epistola cap. 5.vers. 14. Denique haec eadem
valet in o- mni cultus Dei parte. 4 Qui quosuis homines vult seruari, et ad agnitionem
1185 veritatis venire Altera ratio quae a connexis sumpta est. Non sunt enim priuandi et
excludendi a publicis Ec- clesiae precibus ii, ex quibus Deus ipse colligit Ecclesiam, et
qui ad eam spe promissioneque a Deo accepta pertinent. At Magistratus, etiam qui nunc
sunt a Dei cognitione alienissimi, spe tamen ad eam pertinent. Quamobrem non sunt eo
fructu, dono et ea spe defraudandi. Ac propo- sitio quidem huius syllogismi verissima
1190 est, quae non tantum hac ratione quae naturalis est confir- matur, quod quae sunt inter
se connexa, non sunt

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.52]

diuellenda, sed etiam autoritate Scripturae Act. 11.vers. 17. Non est nostrum(inquit Petrus) Deum prohibere, et iis gratiae testimonia aut aditum denegare et praecludere, quibus eam Dominus i- pse largitur et concedit. Voto enim Dei subser- uire debemus.

1195 Assumptio vero confirmatur a Paulo, et hic disertissime est expressa, adhibeturque argumen- tum a genere ad speciem, sic, vult Deus omnes ho- mines saluos fieri, et ad fidem et Ecclesiam vocari, Ergo et Magistratus. Quaesitum vero est, quae sit huius tam genera- lis Pauli sententiae ratio, vult Deus omnes homi- nes, etc. Respon. Explicari hac sententia anti- qua Prophetarum vaticinia, quae de vocatione Gentium loquuntur,

1200 in quibus, Dei gratia omnibus hominibus, sublato nationis, sexus, aetatis, et ordinis discrimine, promiscue promittitur, in primisque illa differentia quae olim inter Gentes et Iudaeos constituta erat, hodie cefsat. Quale vaticinium est Ps.2. Pete a me et dabo tibi Gentes in haeredi- tatem tuam Malac. 1.V.11. Nomen meum a solis ortu ad occasum magnum est etiam inter Gentes Isai.11.v.10. Et illo tempore, erit, requirent Gentes radicem Iesai, etc. Imprimis autem de vocatione magistratuum ad fidem et Ecclesiam iidem Prophetae Dei concionati sunt, veluti Isai.32.V.1. et2. Ecce in iustitia regnabit rex, et principes in iudicio praeerunt. Et erit ille vir velut latibulum a ven- to, receptus ab imbre, riuus aquarum in terra arida: vmbra magnae rupis in terra laboriosa. etc. item cap. 6o. vers.16. Et suges lac Gentium, mamilam regum suges. Quae omnia

1210 Deiverba non dubi-

CAPVT II.

[p.53]

tat Paulus impletum iri. Itaque vere etiam Magistratus ad Dei Ecclesiam pertinere pronuntiat. Deinde a natura et definitione Euangelii idem probari potest. Est autem Euangelium potentia Dei ad salutem omni credenti siue Iudaeo, siue Gentili, vt docet idem Paulus Romanor. 1. vers. 16. Nec enim, vt Lex, sic Euangelium vni tantum

1215 hominum generi et nationi destinatum aut proponendum erat. Ex hoc autem loco intelligimus etiam nos pro Ethnicis et Gentilibus veluti pro Turcis, Iudaeis, et iis qui adhuc in orbe terrarum idololatrae manent (quales in India et insula America innumerabiles pene sunt populi) Deum orandum esse. Id quod etiam hoc loco Chrysostomus annotauit, quanquam de eo variae fuerunt Augustini tempore quaestiones, quemadmodum ex

1220 ipsius Epistolis apparet. Modum etiam per ἐξήγησιν addit, quo ad salutem homines perducuntur, nimirum veritatis agnitionem. Hic autem veritas non est accipienda cuiusuis cognitionis doctoris et disciplinae certum effatum, certaue sententia, et cum reipsa consentiens, sed Euangelium tantum quod κατ' ὄνομα- σίαν et insigniter veritas appellatur, tum quod illa sit certissima doctrina et a Deo ipso immediate profecta: tum

1225 etiam quod sola sit veritas aestimanda, a nobis et consecretanda, et persequenda: reliquae vero artes quatenus huic subseruiunt et ad vitae huius commoditatem pertinent, exercendae. Ex quo etiam colligitur non alios velle Deum saluos fieri, quam qui ad fidem Euangelii perueniunt, illique credunt. Non sunt enim ista duo distrahenda, quae hic Paulus coniungit, ne quis se

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.54]

- 1230 putet contempto spretoque Euangelio salutem aeternam consequi posse, ad quam sola fides est via. Id quod tamen hodie multi factitant, quâ quemque in sua, quam vocant, religione saluum fieri sentiunt. Quae fuit Rethorianorum haeresis, nunc autem est Turcarum impiissima sententia. Varie vero de horum verborum. Vult Deus omnes saluos fieri sensu quaesitum est, quemadmodum ex Augustino apparet in Enchirid. cap. 103.
- 1235 Primum enim videntur Libertinistarum, et Origenistarum errorem confirmare, qui negant vllum hominem esse a Deo damnandum, et aeterna morte puniendum. Deinde etiam fauere eorum errori, qui reprobationem Dei prorsus tollunt, quasi omnes homines sint a Deo electi, nulli autem reprobat. Denique hoc ipso loco perperam explicato se tumentur et Pelagiani, qui liberum ad vtrunque bene et male agendi electionem arbitrium in nobis statuunt: et Semipelagiani quoque, qui Dei gratiam de congruo quam appellant, cum libero nostro arbitrio tanquam duo simul et aequaliter cooperantia in bene agendo coniungunt. Hi vero errores omnes, ex eo nascuntur, quod vox ipsa omnes, non recte sumitur hoc loco. Ac Scholastici quidem nonnunquam ita sentiunt ideo omnes dici a Deo saluos fieri quia dedit Deus omnibus hominibus naturam per nos ordinabilem ad felicitatem vt loquuntur. Contra vero nostra felicitas non ex naturae nostrae conditione, sed ex mera Dei gratia pendet, et eatenus ordinabilis est ad eam nostram naturam, quatenus Deus ipse nos ita fingit, destinat, et ordinat: non autem quatenus reliquis homi-

CAPVT II.

[p.55]

- nibus pares et similes naturâ sumus. Alii sic explicant, vt vocem omnes coniungendam esse doceant cum eo quod sequitur ad veritatis agnitionem peruenire, quasi non vniuersaliter neque tam late sit accipienda quam sonat: sed ex sequenti illa sententia restringenda, vt ii tantum intelligantur comprehendi, qui credunt, vel credituri sunt Euangelio. Consirmatur ex Matth.14 vers.35.36. Tertia interpretatio est eorum qui volunt omnes saluos fieri a Deo qui salui fiunt: quasi hic non definiatur, qui salui futuri sint: sed a quo salui fiant, qui saluantur. Sic nonnunquam explicat Augustinus.
- 1255 Verior autem sententia et iustior, meo quidem iudicio, interpretatio est haec, vt vox omnes tollat discrimen ordinum, nationum, sexuum et huiusmodi rerum, quae inter homines percipiuntur. Ex omni enim hominum genere, sexu, aetate, Deus aliquos ad se per Euangelium vocat. Itaque non pro singulis generum accipitur, sed pro generibus singulorum vt loquuntur in Scholis, id est, non pro personis, sed pro hominum generibus.
- 1260 Duplex est enim huius vocis significatio. Saepe enim ita dicimus omnes, vt singulos complectamur: saepe vero, vt quosuis, non autem singulos. Sic dicitur Christus sanasse πάντα νόσον, id est, quemuis morbum. Matt. 9.v.35. Sic Paulus in 2. Thess. 1.V.3. coniungit ἕκαστον cum voce πάντων. Et hanc esse duplicem huius vocis significationem prius obseruauit Aristoteles lib. 2. πολιτικῶν prius Graecae linguae author et
- 1265 interpres.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.56]

5 Vnus enim Deus, vnus etiam media- tor Dei et hominum, homo Christus Iesus.

5 Vnus enim Deus, vnus etiam media- tor Dei et hominum, homo Christus Iesus. Αἰτιολογία superioris sententiae, ab effectu. Non esset vnus Deus, et vnus media- tor omnium, nifi omnes, id est, quosuis homines saluos faceret. Si enim vnus tantum
1270 hominum generis vel ordinis salutem procurat et perficit Deus, necesse est plures deos constitui: itemque plures mediatores Quorum vtrunque blasphemum est. Similis locus est Romanor.3.vers. 29. Psal.1o5. vers.7 et 33.vers.5. Obstat autem Psal.76. vbi in sola Iudaea notus Deus esse dicitur. Responsio est, Sublatum nunc esse inter Gentes et Iudaeos discrimen, quod olim fuit, quia vtrique, diruta per Christum maceria, in vnum
1275 populum coaluerunt. Deus autem quorumuis hominum vnus neque esse, neque dici potest, nisi suae bonitatis, clemen- tiae, misericordiae et electionis testimonia et ef- fecta proferat in quosuis. Quamobrem quosuis ad salutem vocare et efficaciter quidem debet. Iam vero ex hoc Pauli responso Manicheorum, Marcionitarum et huiusmodi aliorum haeretico- rum error fanaticus refellitur, qui duos Deos, duoque principia constituunt,
1280 et alium Iudaeorum Deum, alium autem nostrum somniant. Vnus au- tem est omnium Deus, non plures. Sed etiam mediator vnus est, non plures. Is autem Mt Christus homo. Quod variis rationibus con- firmari potest. Prima, Quod vnicum est semen illud Abrahae, in quo promittuntur benedicen- dae omnes mundi nationes Genes.15. et 17. Galat.

CAPVT II.

[p.57]

3.Vers. 16. Secunda, Quod ad vnum et eundem nos reuocat tota veteris et noui testamenti
1285 scri- ptura. Veteris enim Legis caeremoniae et sacrifi- cia nos ad eundem Christum deducunt, ad quem etiam Euangelium. Itaque Christus is, qui per Euangelium praedicatur, dicitur esse finis legis. Tertia, Quemadmodum Deus non habet duos filios natorales: ita neque duos mediatores con- stituit, sed de vno tantum illa Dei vox est, Ille est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui Matth.3. Consentit cum hoc dogmate, et quidem
1290 verissi- mo Augustinus qui lib. 2. contra Epistolam Par- menia. cap. 8. negat plures esse mediatores ho- minum: sed vnum tantum Iesum Christum. Similis est locus in Epistola ad Hebraeos cap. 7.vers. 26. Non enim potuit quilibet Pontifex a- pud deum munere mediatoris pro nobis et offi- cio fungi: sed is solus, qui pius, innocens, segrega- tus a peccatoribus, et sublimior coelis factus est. Is autem est Christus solus. Obstare vero
1295 multa videntur quae afferri pos- sunt. Ac primum. Prima ratio, Quod alii pro aliis orare iube- mur. Iac.5. Responsio est, quod nostrae illae preces non propter nos gratiae sunt Deo: sed vnus Chri- sti merito et intercessionem. Eatenus enim De o placent, quatenus et fidei et mutuae inter nos charitatis sunt effecta atque fructus, quae vtraque innititur Christo. 2 Moses et Sacerdotes Leuitici dicuntur fuisse intercessores et mediatores inter
1300 Deum et po- pulum Exod.32.Resp. Puerilem esse obiectionem.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.58]

Illic enim intercedere nihil aliud significat quam internuntium et medium esse: non autem ipsam Dei gratiam nobis promereri. Tertia, Obiicitur, locus Galat.3.v,2o.Respo. Est sophistica obiectio. Negatur quidem inter- nuntius et mediator esse vnus tantum, non autem negatur esse vnus. Quarta, Angeli et Sancti vita functi, sunt no- stri coram
1305 Deo intercessores. Nam sine mediato- re non possumus accedere ad Deum, vti nec re- gem sine purpurato, qui nos intromittat, adi- mus. Resp. Praeter verbum Dei et Angeli et san- cti nostri mediatores inducuntur. Nam de Ange- lis nominatim vetat Paulus ne colantur. Coloss.2. De sanctis vita iam defunctis ratio prohibet, quod et ipsi mediatore egent: neque fuerunt sancti et impolluti. noster autem aduocatus apud Deum debeat esse
1310 δίκαιος vt docet 1. Ioan.2. vers.2. Quod enim affertur de mediatore alio inter- cessionis et salutis, conuellitur vel ex hoc ipso Pauli loco, vbi agitur de precibus et intercessio- ne. Item Hebr.7.vers.15, et 9.vers. 24. Addit Paulus Christum hominem esse. Pri- mum quod ea ratione Christus mediator noster est, quatenus homo pro nobis factus est. Deus e- nim manens pati et implere illa, quae sunt nobis ad salutem necessaria, non potuit.
1315 Deinde ne im- mensus ille diuinae maiestatis fulgor et splendor, ad quem nobis, qui sumus terrae vermes et ho- mines, accedendum est nos perterreat. Habe- mus enim qui nobis facilem ad Deum aditum prae- beat, Christum nempe, qui nostris infirmitatibus compatitur, et qui, quia nostram naturam assum-

CAPVT II.

[p.58]

6 Qui semetipsum dedit redemptionis pretium pro quibusuis, Christus inquam, te- stimonium illud suis temporibus destinatum.

psit, nobis iam formidabilis esse non potest. Heb 4.vers.15. Bernard. sermo.73. Canti. in
1320 tanta trepi- datione electis fiduciam praestat naturae similitu- do. Denique vt facilius quia naturam omnibus hominibus communem Christus assumpsit, in- telligamus quorumuis hominum eum mediatorem esse, non vnus tantum hominum generis, huma- nitatis vel hominis Christi mentionem fecit Pau- lus. Quaesitum est autem, Vtrum Christus, qua
1325 tantum homo est, noster mediator sit, quod et Stan- carus, Menno quidam, et hodie noui Arriani sentiunt, an etiam quâ Deus est. Resp. Cum me- diatoris oeconomia et officium ad totam Christi petsonam pertineat, neque aliter saluator no- ster esse potuerit Christus, nisi esset Emmanuel id est, nobiscum Deus, idcirco et qua Deus, et qua homo est Christum mediatorem nostrum esse fateamur necesse est. Hoc autem docet et confirmat
1330 August. cum in Enchirid. tum vero pulcherrime in libro de Ouibus et lib. Confessionum. De qua re cum co- piosissime doctiss.nostri temporis Theologi D. Caluinus in Epistola 312. et Theodo. Beza Epist. 28. disseruerint, plane superuacaneum puto latius hoc argumentum persequi. 6 Qui semetipsum dedit redemptionis pretium pro quibusuis, Christus inquam, te- stimonium illud suis temporibus destinatum. Αὐξησις est, per quam
1335 non modo superiorem rationem confirmat a connexis: sed etiam me-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.00]

1340 diationis et intercessionis Christi pro nobis fun-
damentum explicat. Est autem ipsius
sacrificium pro nobis, quod hic πειρασὸν quadam describi-
tur. Sunt enim res inter se
connexae, sacrificium et intercessio apud Deum: atque etiam ita inter se comparatae, vt
vna alterius causa sit. Id quod his Epistolae ad Hebraeos locis confirmatur cap. 4.verf.14.
1345 5vers.1. 7. vers. 15. 8.vers.3. 9. vers.24. at-
que etiam hac ratione. Quod cum hic sit
inter-
cessionis finis, vt Deum nobis propitium et be-
neuolentem reddat, is demum apud
Deum pro nobis intercedere potest, qui eum nobis placare potest. Placatur autem Deus,
non alia ratione, quam plena poenae peccatis nostris debitae persolu-
tione. Id autem
1350 solum Christi sacrificium et mors potuit. Ergo illa mors Christi intercessionis pro nobis
est fulcimentum et fundamentum. Vnde perperam Scholastici, qui salutis et intercessio-
nis mediat ores diuersos faciunt. Quod esse non posse satis ex superiore argumento
apparet. Definitur autem et ornatur hoc Christi sacri-
ficio magna laude et encomio,
quod ductum est ab ipsius effecto. Id autem est Redemptio nostra, cuius illud sacrificium
fuit pretium integrum, plena merces, et iusta satisfactio siue persolutio. Dicitur autem
1355 Christus non tantum Seipsum de-
disse: sed etiam Ipse se dedisse. Nam neque aliud
pro peccatis nostris, quam seipsum dedit: neque cum dedit, inuitus aut ignorans id fecit,
sed volens. In quo ipso com-
mendatur impense Christi erga nos beneficium et charitas.
Similis locus. Tit 2.V.14. Nec caret ἐμπέσι, quod sanguis Christi illo sa-
crificio effusus
appellatur ἀν τὸν νεκρὸν, quia sanguis

CAPVT II.

[p.61]

1355 ille Christi agni immolati longe est maioris pre-
tium, et effectus, quam vitulorum et
hircorum omnium sanguis. Est enim ille agni immolati sanguis, o-
mni auro lapideque
pretioso aestimabilior et potior, vt est Hebr. 9.vers. 12.1.Pet.1.vers.19. et vere plena
et aequalis nostro peccato et debito satisfactio et pretium 1.Corinth.1.vers.30. Vnde
1360 non tantum λύτρον: sed ἀντίλυτρον dicitur, quod Latini dicunt contra auro venire, id
est, iustum, et aequale rei ipsi pretium esse. Ex quo diluitur illa curiosorum hominum
disputatio, Vtrum fuerit poena, quam pro nobis Christus pertulit, ae-
qualis peccatis
nostris, vt peccata ex merito Christi de-
leantur. Fuit enim, vt hic docet Paulus, aequiua-
lens, id est, aequata ipsi peccatorum nostrorum foetori apud Deum, et plane satisfactoria
poena Christi permissio et obedientia. Secundo vero loco notandum est, Nullam a-
1365 liam satisfaciendi diuinae iustitiae pro peccatis nostris rationem esse a Deo constitutam,
illique gratam et acceptam praeter sanguinem vnus Chri-
sti. Itaque nec opera quae
vocant bona: nec caere-
moniae, nec vllius alicuius rei, quantunvis pretio-
sae, donatio,
aut ratio potest pars esse satisfactio-
nis nostrae coram Deo, que in solidum in vna Chri-
sti morte quaerenda nobis est. Sed nec ex par-
te tantum Christus satisfecit, veluti vt
1370 deleat ea tantum peccata, quae dicuntur venialia: aut quae ante Baptismum commisimus,
nobisque noce-
bant: sed etiam expungit, et redemit: Addit Paulus τὸ μαρτύριον καιροῦς
ἰδίοις. Haec a-
brupta videtur esse oratio, itaque obscurum ha-
bet sensum, et diuersas
interpretationes. Alii e-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.62]

nim ad sequentem versiculum referunt: alii huic coniungunt: alii mutandam censent
1375 vocem μαρτύριον in vocem μυστήριον. Mihi vero videtur planus et facilis horum
verborum sensus, si ab initio quin- ti versiculi ad hunc vsque locum parenthesin pro-
duci intelligamus. Itaque continua orationis se- rie haec, quae iam sequuntur, coniun-
gantur, cum illa superiore Pauli sententia. Qui quosuis homi- nes vult saluos fieri, et ad
agnitionem veritatis perue- nire. (Vnus enim Deus et c. iuxta testimonium pro- priis tem-
1380 poribus patefactum, ad quod ipsum imple- dum et exequendum, ego constitutus sum,
etc. At supplendam esse post haec verba τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίῳς vocem φανερωθὲν
apparet ex Tit. 1. vers.2. et Coloss.1.vers.26. Vocat autem hic testimonium Paulus,
antiqua Prophetarum vaticinia de voca- tione quorumuis hominum et gentium, ne id
fru- stra et temere Ecclesiae polliceri ipse videatur Paulus nulloque in eo niti sacrae
1385 scripturae testi- monio et fundamento, qualia tamen multa supra cap. q. annotauimus
et ipse Paulus obseruauit et affert in Epist. ad Romanos cap.15. vers 9.10.11.12. Ergo
vocem μαρτύριον non refero ad Christum: sed ad totum complexum superius Vult Deus
quos- uis homines saluos fieri. Hoc testimonium et illa vaticinia antiqua ignota aut
etiam obscura iis i- psis, quibus antea annuntiabantur, suis, id est, E- uangelii tempo-
1390 ribus patefacta sunt, et illustrata atque impleta. Nouit enim solus Dominus tem- porum
articulos, et rerum opportunas maturita- tes, quas ipse decernit et constituit. Itaque huius
rei perficiende gratia Paulus caeterique Apostoli a Christo et vocati et missi sunt. Id
quod ipse se-

CAPVT II.

7 Cuius constitutus sum ego praeco et Apostolus (veritatem dico per Christum, non mentior) doctor, inquam, Gentium cum fide ac veritate.

1395 quenti versiculo subiicit, et explicat. 7 Cuius constitutus sum ego praeco et Apostolus
(veritatem dico per Christum, non mentior) doctor, inquam, Gentium cum fide ac ver-
itate. Α'πιτολογία est et consirmatio proxime supe- rioris sententiae ab effectu vel a
consequente, Deum n.id decreuisse dubitari non potest, cum executus sit, et propterea
Paulum miserit, qui per Euangelii praedicationem quosuis vocaret ad agnitionem veri-
1400 tatis. Itaque suum apostolatam, qui a Deo e- rat, pro iusta huius testimonii et voluntatis
Dei de vocandis Gentibus probatione affert Paulus. Vocat autem se Κήρυκα, id est,
Praeconem et Α'πό- στολον, quae duo ita inter se videntur differre, quod illud est gen-
eralius: hoc specialius. Plures enim sunt verbi Dei κήρυκες et praecones, quam Apo-
stoli: tum deinde, quod κήρυξ dicitur Paulus ratio- ne executionis ipsius ministerii, et
1405 praedicationis verbi Dei: Α'πόστολος autem ratione vocationis et gradus, in quem a Deo
collocatus et assumptus erat. Hoc autem ipsum postea definit cum ait δι- δάσκαλος
ἐθνῶν. Quae et superiorem nostram sen- tentiam et interpretationem confir- mant, et
finem ministerii Apostolici, imprimis autem Paulini, ostendunt. Obstat quod Romanor.1.
se Iudaeorum quo- que debitorem appellat. Resp. Gentium praeser- tim causa designatus
1410 erat Apostolus Actor.13, et Galat.1.vers.16.2.vers.8. quanquam Iudaeis Euan- gelium

quoque pro re nata annuntiauit.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.64]

Iureiurando etiam suam vocationem confir- mat, quod vocatio Gentium tunc res noua
pror- sus et aliena a Dei consilio censeretur, qui tanto tempore solos Iudaeos pro suo
populo agnouerat et res ista esset magni momenti. Quamobrem non videtur temere et
1415 de re nihili sumptum a Paulo Dei nomen. Similis autem iuramenti for- mula est etiam
apud eundem Paulum Romano. 9.vers.1. Εν χρίστῳ dupliciter vel in Christo, id est,
Chri- sto linguam meam et mentem dirigente, et commo- uente: vel per Christum, id est,
teste Christo i- pso, quem huius rei et meae vocationis et mune- ris testem produco. In
qua postrema sententia conueniunt docti interpretes. Quaeritur autem Num vero tunc
1420 per creaturas iuretur, quum per Christum iuratur. Sed responsio facilis est. Non iurari,
quia Christus non tantum est homo et creatura: sed etiam Deus. Deinde hic videtur
Christus potius testis, quam iudex produci. Te- stes vero possunt a nobis, vt a Prophetis,
appel- lari etiam mutae creaturae, nedum Christus. Addit denique in Fide, et Veritate.
Quibus verbis et eam doctrinam confirmat, quam Gen- tes docebat cum fidem appellat:
1425 et animi sui syn- ceritatem, cum huic fidei veritatem coniungit. His autem verbis breuiter
comprehensa est veri pastoris definitio. Est enim is, qui in Ecclesia Dei legitime vocatus
docet fidem, id est, sa- nam doctrinam in veritate.i.sana conscientia et re- cto fine. Quam
definitionem confirmat Petrus 1. Pet.5.vers.2.3.4.

CAPVT II.

[p.65]

8 Velim igitur viros precari in quouis loco, puras manus attollentes absque ira et disceptatione.

1430 8 Velim igitur viros precari in quouis loco, puras manus attollentes absque ira et discep-
tatione. Hic versiculus varia capita complectitur, qua ad orationem pertinent, quaeque
breuiter quidem sed commode Paulus hic tradit. Tria enim com- prehensa sunt. 1 Quo
animi affectu seu praepa- ratione orandum sit. 2 In quo loco. 3 Quo gestu. Sunt autem
haec prae cepta non Pauli, fed Dei. Itaque vox βούλομαι non priuatum quoddam hu-
1435 manae mentis commentum significat, vti nec 1. Corinth. 1o. vers.1. sed praxin horum
praecepto- rum a se serio requiri docet his verbis Paulus, si- ne qua non potest probari,
et Deo grata esse no- stra oratio. Ac quod ad praeparationem (nec enim illotis manibus
et impraemeditati ad Deum orandum debemus accedere) duo imprimis requirit a no-
bis, Sanctitatem siue puritatem vitae, et Fidem. Sanctitatem autem illam vitae designat
1440 et de- scribit ab enumeratione partium, nempe a Ma- nuum sanctitarte et puritate, et a
cordis charita- te. Vult enim et manus nostras (id est, opera ex- terna) esse sanctas, vt
est Isai.1.vers.13.et corda ab omni in proximum ira et irritatione vacua, vt est Matth.6.
vers.15.5. vers.24. Vera enim sanctitas tum externis, tum etiam internis operibus con-
stat, et definienda est: et impium est, si quis vel ani- mo vel opere ipso sceleratus et pro-
1445 fanus ad Deum orandum accedat, sine animi poenitentia et re- lipiscentia Psal.5.vers.6.

Id quod etiam homines

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.66]

nrofani senserunt vti Hesiod. lib. 1. ἔργ. καὶ ἡμερ. et Plato, et ex Platone M. Tull. libus
2. de Legibus. Videtur etiam haec sanctitas, quae vera est, hic esse opposita a Paulo
omnibus illis externis riti- bus, lotionibus, et carnalibus purgationibus, quae veteri Dei
1450 lege hominibus templum ingressuris praecipiebantur, de quibus agit Apostol. ad Hebus
9. vers 1o. et Moses Leuitici cap. 6. 13.15. 16.19. quibus ingens etiam cumulus a
Pharisaeis additus erat postea per δευτερώσεις, vt apparet Mar.7.V.4. Quae lotiones
antiquae a Deo praëceptae verae qui- dem animi vitaeque sanctitatis signa erant et fi-
gurae: earum tamen implementum et corpus in Christo habetur et confertur. Quanquam
1455 vero de publicis precibus hic agit Paulus: in priuatis tamen eundem animum sanctum
et purum re- quiri certissimum est, et ostendit Christus. Matt. 5.vers.24. Est in canon.
Nihil. et canon. Non me- diocriter, quod est dictum Hieronym. De con- secrat. distinct.5
Certâ vero animi fiduciâ, quae in gratuitis Dei promissionibus acquiescat, orandum
esse, docet et Christus ipse Ioan.4.v.23, et Iac.1.v.6. et Pau- lus Romanor. 1o.vers.14.
1460 quia vera precatio et Dei inuocatio est fidei effectus: quae cum animi haesitatione
prorsus pugnat. Quae postea de certo quodam ieiunio, de lotio- ne manuum addita
sunt a Patribus, de quibus hic Chrysost. Hom. 7 vbi quosdam sollicitos fuisse notat
de huiusmodi rebus: non modo legales, sed etiam Ethnicorum caeremonias, aut potius
super- stitiones reponunt nobis, et redolent, etsi ani- mus sobrius longe ardentius Deum
1465 precatur,

CAPVT II.

[p.67]

quam satur et cibi plenus. Videndum iam est de loco, vbi orandum sit. Resp. vero
vbique posse. Conuenit enim Paulo cum Christo Ioan.4. vers. 21. Quemadmodum
e- nim Deus non est acceptor personarum, ita nec locorum. Nam Domini est terra,
et plenitudo e- ius. Psal. 24. Videturque absurdum, vt Deus, cu- ius latissime per
1470 vniuersum orbem diffunditur maiestas et potentia, vbique agnosci inuocari et coli non
possit, vt est Malach. 1.vers.11. Obstat tamen quod est scriptum Deuter.12.v. 5, et 2.
Chronic.7.vers.12. templum Dei a Solo- mone constructum eum fuisse locum, quem Do-
minus specialiter elegerat, vt ibi inuocaretur. I- taque versus illud templum conuersus
etiam in media Babylone precabatur Daniel, vt ipse scri- bit cap.6.vers.1o. Respond.
1475 vero pro tempore ita constitutum a Deo fuisse, vt quanquam vbique inuocari posset
nomen ipsius, sacrificari tamen solum in templo Hierosolymitano tunc tempo- ris fas
esset, quia et caeremoniae tunc locum ha- bebant, et gratia Dei nondum diffusa erat
in o- mnes Gentes. Denique hac paedagogia Domi- nus tunc volebat suos ad vnionem
fidei et do- ctrinae exhortari, prouocare, et adducere, et futu- ram libertatem sub Christo
1480 maiorem ostendere, qualis etiam est. Ergo sublatum est illud locorumh vetus discri-
men, vti nec iam cultus Dei in sacrificiis hostia- rum consistit. Quo fit vt vbique pie
colatur et a- doretur Deus, et vt illa sacrificia, quae hodie exi- git, quae sunt gratiarum
actiones, vbique terra- rum illi offerri possint. Atque eo praecipue per-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.68]

1485 tinet hic locus Pauli, vt Iudaicum illud locorum discrimen sublatum esse per Euangelii
praedica- tionem intelligamus, et quae quantaque sit iam nostra per Christum libertas,
per quam et loco- rum et rituum seruitus nobis per Christum adem- pta est, cognoscamus.
Neque tamen confusionem inducit vel inue- hit in Ecclesiam Paulus, in qua iubet ipse
vt omnia τάκτως et ordine fiant, quasi iam nolit vllum esse communi totius Ecclesiae
consilio et delectu con- stitutum locum, in quem Christiani ad Deum precandum certo
1490 tempore conueniant, seque a- dunent: sed vt sparsi, et, prout quemque feret ani- mi
impetus, orent separati et disiecti. Hoc enim plane furiosum esset, et μανιώδες: sed
religionem propter loca vllam animis nostris inhaerere vetat quasi locus ipse sanctiorem
gratioremque Deo nostram orationem efficiat. Quod superstitiosi homines, id est Papistae
etiam non hodie putant. Vnde ex hoc loco votiuae illae ad terram san- ctam, et alia
1495 quaedam Martyrum loca pereгри- nationes et preces merito damnantur, quae ea de
causa suscipiuntur a superstitiosis, quod nescio quid maioris sanctitatis in illis locis, et
ipsi quam Dominus pedibus suis calcavit, terrae inesse iudi- cant. Quod falsissimum
est. Si qua enim hodie est terra maledicta, est Iudaea: et huiusmodi co- gitatio plena est
idololatriae et blasphemiae. Nec iuuantur huiusmodi superstitiosi homines exen- plo
1500 Naamani Syri, qui, vt est 2.Reg.5.terrae ipsius sanctae glebas quasdam et onera secum
apporta- uit. Illo enim tempore caeremoniae locum adhuc habebant, et extra terram a se
delectam sibi sa-

CAPVT II.

[p.69]

crificari Dominus nolebat. Quanquam aliquid in eo Naamani infir mitati concessum
esse mani- festo apparet, quod et sacrificat, et extra templum Dei. Mos autem iste visita-
1505 tionum monumento- rum Martyrum, et terrae sanctae, votiuarumque peregrinationum ex
superstitiosa et nimia Mar- tyrum veneratione primum ortus latius postea serpsit, et ex
errore errorem produxit. Quam parum honorifice de Hierusalem loquatur Chri stus ipse
apparet Matth.23.vers.37. dum eam ho- micidam Prophetarum appellat: et post eum
Paulus, dum eam seruae et ancillae confert. Galat. 4.et sequens aetas, quae Apostolorum
1510 tempori- bus vicina fuit, idem sentiebat, quae ne monumenta quidem martyrum saepe
norat. Sepultura enim eorum contenti, vt de Stephano docemur.Act. 7, et 8. venerationem istam,
quae cum idololatria coniuncta est, mittebant: imo vero detestaban- tur et
damnabant. Primum Helena Constantini Magni mater mulier superstitioso et foemineo
quodam zelo commota, terram, quam vocant, san- ctam inuisit, non ipsius quidem terrae
1515 gratia, sed Christi causa et fidei suae vt verisimile est, ma- gis confirmandae, quia fidem
et soam et aliorum ipso aspectu rerum et monumentis passionis Chri- sti (quae a Iudaeis
Ethnicis, et quibusdam haereti- cis negabatur) et quae se dulo illa conquisiuit, con-
firmare voluit. Quanquam iam in eo peccatum est tamen, quod plus fidei de Domino
cruci, cla- uis, et sepulchro, quam ipsi Spiritui sancto, Apo- stoli scriptis et Euangelistis
1520 tribuisse videatur. Sed post orbem Christianum factum supplica- runt superstitiosi ad
Martyrum monumenta, ad

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.70]

1525 quae concurrebant, tanquam augustiora quaedam loca, quod illic Martyrum, quorum fides Deo accepta fuerat, ossa iacerent. Sic Monica mater Augustini ex Affrica Mediolanum quotannis pergebat ad Geruasii et Protasii Martyrum sepulchra, quae tem- pore Ambrosii
1530 Episcopi eruta fuerant. Nec ta- men ossibus et cadaueri ipsorum Martyrum hic honos tribuebatur primum, sed ipsi defun- ctorum tantum fidei: peccatum est in eo tamen, quia extra verbum Dei id fiebat. Quod ipsum etiam iam quibusdam in Ecclesia bonis viris displicuit, et Aërius extitit Constantini Magni seculo, qui o- mnia illa et merito quidem damnauit, quanquam ipse, quod iam communi errore haec recepta erant, tanquam
1535 haereticus propterea habitus est. Facit e- nim communis et receptus iam inter omnes er- ror ius et confirmationem vt scribunt Iurisconsulti in L Barbarius D. de off. Praetor. Item Vigilan- tius tempore Hieronymi extitit, qui hoc totum superstitiosi cultus genus in reliquiis sanctorum colendis aperte idololatricum esse probauit. Er- ror tamen obtinuit tum negligentia pastorum, tum quia homines suis commentis potius, quam ex verbo
1535 coelesti Deum adorare cupiunt. Inde fu- riosa aedificatio templorum consequuta, quae in diuorum honorem facta sunt, post annum prae- sertim 600. a Christo passo sub Iustiniano impe- ratore Constantinopol. homine iis superstitio- nibus insane addicto, vt apparet ex Procopii lib. de aedificiis Iustinia. Et post eorum aedificationem, eamque etiam sumptuosam et magnificam reli- gio et veneratio iis addita est, post deinde ipse cultus
1540 Dei iis conclusus, aut alligatus, vt nulla

CAPVT I.

[p.71]

sacra legitima et Deo grata oratio extra ea fieri posse ab hominibus etiam Christianis censeretur. Nec illa superstitio deffendi potest exemplo eorum, qui in sepulchrum Elizaei cadauer quod- dam festinantes et coacti proiecerant. vt est 2. Reg.13.vers.21. Nam illi cadauer Elizaei non co- luerunt: deinde id coacti fecerunt. Demum nulla inde superstitio
1545 nata dicitur ad sepulchrum Eli- zaei: sed tantum proptere fuit doctrina Prophe- tae, quae in animis hominum adhuc recens inhaere- bat, confirmatior facta, et Deus ipse maiori ho- nore ab illius seculi hominibus cultus. Templa igitur in Ecclesiis Dei esse vtile qui- dem est: sed tamen nec sumptuosa, nec supersti- tiosa, sed quae ad capiendum populum sint satis commode extracta, et quibus sanctitas nulla religioque ascribatur.
1550 Hoc enim est plane super- stitiosum et Iudaicum. Primum enim sine templis propriis fuit Ecclesia Christiana tempore Apo- stolorum, et post eos etiam temporibus Iustini Martyris: falsa sunt enim quae in Higinii et Sex- ti Roman. Episcoporum Epistolis de consecra- tione templorum in decretis et alibi extant. Sub Diocletiano primum apparet Christianos ha- buisse oratoria quaedam, et προς ευκτηρίους ὄικους, vt vocat Eusebus
1555 lib. 9. Histor.cap.10. et Ruffi in Hi- stor. Ecclesiast. Templa igitur Christianorum imperatorum aetate et imperio demum aedifica- ri ceperunt, et oratoria dicebantur, quae si amplio- ra erant, Basilicae: nondum autem ναοί aut ἱερά. Hae Basilicae etiam saepe a Caesarum nominibus, a quibus fuerant extractae, vocabantur, et deno- minabantur, vti Basuica Constantini Euag.libus 2.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.72]

1560 cap.8, et3 cap.2. postea Apostolorum et Marty- rum vocabulis nuncupari ceperant, in quorum erant honorem et memoriam constructa Sozom. libus 6.cap 8.quanquam ea Martyribus, non vt diis, fed vt hominibus, quorum memoriam colebant, consecrabant, vti ait Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei cap.1o. et saepe Martyrium ipsum fuit totius Basileae tantum pars quaedam cap.8. Demum ea- dem templa consecrari, dedicari, 1565 quibusdamque ritibus sancta credi et fieri ceperunt. Quod ante Constantinum Magnum factum et vsurpatum fuisse non videtur. Sed cum primus ipse in loco Caluariae templum Martyrum exaedificasset, po- stea ad maiorem, vt illi volebant, venerationem, sed potius ad adulationem et ad morem Pagano- rum, profanatum illud est potius: quam dedica- tum, et consecratum a quibusdam insulsis Epi- scopis, Sozomenus lib. 2.cap.26. et 1570 Eusebus lib. 4. de vita Constantini. Quo scelere etiam pol- lutum est templum illud augustum, quod Salua- tori nostro Hierosolymis idem Constantinus ex- truxit. Hunc tamen morem et exemplum secuti sunt postea alii Episcopi auide, non spectaro, si ex Dei verbo id fieret, neque quid ex eo mali con- sequeretur: sed placuit aliis nouitas et ille ritus et inauguratio in Constantini templo iam vsurpota et probata a quibusdam, vt ab Eusebio 1575 Caesarien- si Rethoricoteris laudata. Itaque Basilius ipse Episcopus vir alioqui doctus, ad Episcopi etad tem- pli Basilicae consecrationem solenniore et venera- biliorum alios secum Episcopos conuocauit, vt tra- dit Sozomenus lib. 4.cap.13. Quod idem factita- tum fuisse in occidentalibus Ecclesiis, sed postea,

CAPVT I.

[p.73]

apparet ex Epistolis Ambrosii. Demum certae caeremoniae sunt institutae, adhibitae, 1580 et verba, et preces, quibus sanctitas ipsis lapidibus in- haereret. Ita repetita et reposita sunt in Dei Ec- clesia, quae profani homines in dedicandis idoliis suis obseruare consueuerant, de quibus agitur de Consecr. distinct.1. Caeterum illa iam dedicata templa appellarunt augusto nomine ναοὺς, ἐκκλησίας ἱερὰ vt apparet ex Epistolis Sidonii Apollinaris. Quorum etiam templorum inter Christianos, vt inter Iudaeos, tres partes 1585 constituerunt. Nempe Sanctum sanctosum, vbi est magnum altare Ἀ΄γιον: et Sanctum siue χορόν, vbi est chorus Sacerdotum canentium: Νάον, vbi est plebs. Sed quaesitum est, versus quam mundi partem et plagam sit orandum. Respond. Siquidem ver- bum Dei, a quo solo pendere debemus, specte- mus perinde est, neque refert in quam mundi re- gionem conuersi precemur. Sin autem morem Papistarum, versus Orientem orant, 1590 et eodem e- tiam templorum suorum capita conuertunt. Ve- tus quidem Ecclesia etiam sub Constantino libe- rior fuit, vt docet Socrates lib. 5. cap.22. Rationem Papistae afferunt, quod ad Orientem fuerit situs paradisi. Sed ex Ezechiel 8.vers.16.responde- mus damnatos esse a Deo, qui versus Orientem quadam religione ducti orarent, nec quia ibi pri- mum paradysum collocauerat Deus, voluit tem- plum soum eo vergere. 1595 Vrbs enim Hierusa- lem versus meridiem. Templum autem, quod in monte Sion erat, ad Septentrionem situm fuit, vti apparet ex Psal.48. et Ezechiel.4o. vers.2. De- pique videntur Papistae veteres Persas idolola-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.74]

tras imitari, qui praecise ad Orientem orandum esse docent, tantum abest, vt sit haec traditio A- postolica. Quod item idem Basil.sermo.2. de Ba- tis. cap.8. in loco non
1600 sacro mysteria non pu- tat posse celebrari, fallitur et non videt vbi ver- bum Dei praedicatur, ibi locum esse sacrum 1. Timoth.4.vers.4. Tertio loco ex ipso versu quaeritur. Quo ge- stu sit orandum. De quo quia nihil est hoc loco diserte praescriptum, sed nec in toto Dei verbo, intelligitur habere ea res liberas obseruationes, modo ne quod offendiculum aliis nimia affecta- tione vel dissensione praebeamus. Christus ipse et
1605 stans et flexis genibus orauit, publicanus stans in templo precatus est, Luc.18.vers. 13.22 vers.41. In Actis videmus positis genibus Christianos veteres saepe orasse Actor.7.9. et 2o.Stantes orant, qui spe promissionum Dei erigantur. Flexis au- tem genibus id faciunt qui, propter peccatorum suorum sensum deiecti coram Deo humiliantur et prosternuntur. Quidam etiam prostrati ora- runt, vt Elias 1.Reg.18.Nec in eo synodorum de- creta magni
1610 esse momenti ad stabiliendam pie- tatem existimemus, sed morem potius regionis, in qua sumus, sequamur, modo ne sit in eo more et ritu aliqua idololatria apparens. De manibus etiam quaesitum est, quo earum situ, et gestu sit orandum. Resp. Alii iunctis, alii supinis, alii sub- latis orarunt, vt docet Clemens Alexandr.libus 7. Stroma. Itaque totum hoc genus obseruationum et caeremoniarum liberum est. Et quod ait hoc loco
1615 Paulus, Attollentes manus, metonymico dictum est. Nam signum pro re signata positum

CAPVT II.

[p.75]

est, vti Isai.1.vers.15. nimirum pro ipso cordis af- fectu, qui ad Deum erigi debet. Hic enim gestus fauorem animi designat, quo preces ad Deum nostras concipi debere significat Apostolus: non quod homines Christianos huic caeremoniae in precandon velit
1620 esse alligatos et astrictos. Denique quaeri etiam potest de tempore, quo preces concipi et fieri a Christianis debent. Res. Quod quidem ad priuatas, non tantum quoti- die semel: sed etiam et bis et saepius in die fieri o- portare, nimirum mane et vesperi, cum surgimus aut cubitum discedimus, vt omnes actiones no- strae a Deo incipiant et finiant. Id quod exemplo Daudis ita faciendum esse monemur Psal.55 vers. 18 et suo seculo in omnibus familiis factitatum scribit diserte hoc loco Chrysostomus. Quod autem ad preces
1625 publicas nulla fuit ante Christianos imperatores de eo lex in Ecclesia constituta, cum non auderent Christiani homi- nes propter persecutiones libere conuenire. Post fancitam vero Ecclesiae libertatem toties ora- runt, quoties ad audiendum Dei verbum, vel ad Sacramentorum participationem colligebatur Ecclesia, quia sine precibus nunquam dimitteba- tur coetus piorum, vti docent, et Iustinus Martyr et Tertullian.in Apologet. et
1630 Socrates lib. 5.cap. 16. Certis tamen horis non erant preces pri- mum institutae, alligatae, et vinctae: sed creuit po- stea superstitio, et deuincta est certis horis oran- di consuetudo et necessitas, etiam sine publico Ecclesiae coetu, et sine predicatione verbi Dei. Id quod docet Hieronymus ad Eustochium, adeo quidem, vt etiam sioe conuocatione Ecclesiae o-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.76]

1635 *9 Itidem et mulieres amictu honesto, cum verecundia et modestia ornare sese, non, cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioso vestitu.*

mnibus pene diei horis preces publicae fieri de- cernerentur, diluculo, deinde tertia diei, id est, a luce solis exorta supra horizontem hora, post sexta, praeterea nona. Denique sub vesperti- num diei tempus, Vnde illae horae inter Papistas dictae sunt Canonicae nempe 1.3.6.9. de quibus etiam meminit Clemens Stromat.libus 7. Sedu- lius, Cassianus, 1640 Beda et alii. Atque haec tota res magnam secum fuperstitionem primum traxit, et verum finem orationis, atque vim extinxit: at- que in opinionem meriti, et satisfactionis conuer- tit. Denique Euchitarum errorem in Ecclesiam induxit, qui nihil, nisi precari, id est, demurmura- re certa verba solebant, et in eo proram et puppim salutis collocabant, vti diximus. Haec nos omnia breuiter hic complecti voluimus, vt tanquam lo- cus communis haberetur. Sequitur iam vt de de- coro, quod non tantum in precibus, sed in congres- 1645 sionibus publicis et Ecclesiasticis seruandum sit videamus, quod sequentibus versiculis explica- tur. 9 Itidem et mulieres amictu honesto, cum verecundia et modestia ornare sese, non, cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pre- tioso vestitu. Μεριμνός est, supra enim de viris egit, nunc autem de foeminis Christianis, quales eas in Ecclesia Dei esse et 1650 conuenire oporteat, vt ad rite orandum sint comparatae. Quo fit, vt hic de Christianarum mulierum officio et decoro duplici ratione et re- spectu Paulus agat. Nimirum quatenus sunt spe- ctandae tum In sese, tum in totius Ecclesiae coetu.

CAPVT II.

[p.77]

Ac in sese debent esse Castae, et Modestae. Coetus autem Ecclesiastici ratione, Silentes, et Discentes. Primum igitur ait. Itidem, Nam ne se a con- sortio et com municatione pre- cum Ecclesiae ex- cludi propter sexus infirmitatem, et maiora viro- rum priuilegia putent 1655 mulieres Christianae, do- cet eundem illis aditum ad Deum patere, et ean- dem orandi fiduciam dari, quam supra viris esse concessam ostendit. Deus enim suas promissio- nes vtrique sexui communes proposuit: et tam dicitur Sara parens et mater fidelium mulierum quam Abraham fidelium virorum 1.Pet.3. Communis vtrisque Baptismus, Coena Domi- ni, Praedicatio Euangelii, fides, et gloria aeterna, quia vtrisque communis est imago Dei. 1660 Ergo mu- lieres, vti et viros, orare, et Deum precari vult: sed tacitas, non autem in coetu eas preces fundere et concipere. Vult autem Paulus eas esse in coetu Domini amictas et vestitas Honestae, Verecundae et Modestae. Atque huic muliebii cultui et orna- tui opponit, Cincinnos et calamistros, Aurum et argentum, margaritas in vestibus, Pretiosum siue sumptuosum vestitum. Denique opera bona ab illis requirit et efflagitat, quae opponuntur 1665 omni impudicitiae, vanitati, ambitioni, fastui muliebri. Decent aurem maxime opera bona foeminas Chri- stianas. Ac primum similis est locus. 1.Pet.vers.3.Tit.2 vers.2.Isai.3. Dissimile videri potest exemplum et factum Estherae: Esth.cap.5 et Iudithae, quae se comit et ornat aliquid actura egregium, Respond. Non agi illic de precibus, nec de coetu 1670 Ecclesiae adeun-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.78]

do: sed de marito rege, eoque infideli demulcenda: item de castris infidelium ingrediendis. Nec hoc ipsum exemplum satis est tutum imitari. Ob- stare etiam videtur cap. 24. Genes. vers. 47. ubi annuli et ar millae dantur Rebeckae sponsae Isaaci Resp. Non ad lascivum ornatum, sed ut esset pi- gnus futuri coniugii, ista Rebeckae fuisse et missa ab Abrahamo et donata. Certum autem est, etsi de mulieribus Christianis agatur hoc loco: haec tamen praecepta etiam pertinere ad viros Christianos, quibus eo tur- pius est comi lascivie, sumptuose et dissolute ornari quod sunt viri et mares. Nam etiam Ethnici homines sic docent. Sint procul a nobis iuvenes ut foemina compta Fine coli modico forma virilis amat. et M. T. lib. 1. De off. sic. Cum autem pulchritudinis duo genera sint, quorum in altero venustas sit: in altero dignitas: venustatem muliebrem dicere debemus: dignitatem virilem. Ergo et a for ma removeatur omnis viro non dignus ornatu: et huic simile vitium in gestu motuque caueatur. Et paulo post. Adhibenda est praeterea munditia non odiosa, neque exquisita nimis: tantum quae fogiat agrestem et inhumanam negligentiam. Haec ille. Patres etiam scriptoresque Ecclesiastici veluti Tertullian. in lib. de Habitu mulierum et Cyprian. in lib. de Cultu virginum nobiscum faciunt, qui haec praecepta ad viros perspicue referunt. Idem in concilio Gangrensi cap. 21. et est in canon Parsimoniam distinct. 41. ne res nova aut nullius momenti esse censeatur. Idem etiam statutum est aliis synodis veluti Laodicensi.

CAPVT . II.

[p.79]

Praeterea haec ipsa praecepta non ad solas mulieres, quae virginitatem vouent inter Papistas, et Nonnae dicuntur, pertinent: sed ad omnes et coniugatas et celibes, et viduas, quemadmodum praecclare hoc loco docet Chrysostomus. et Gregorius Nazianzenus in lib. περὶ γυναικῶν κεκαλωπισμένων. Nam tempore Pauli nondum erant monasteria, nec istae virgines Vestales et Nonnae visae et natae. Hae enim cultus diuini corruptelae sub Vitaliano Pontifice Romano maxime receptae et probatae videntur, sub quo tria haec tanquam venena Christianae pietatis praesentissima nata sunt, et constituta, Monachorum coenobia erecta, Reges in Monachos detonsi, Scortatio quotidiana in statum sanctum canonizata. Quaesitum vero est de primariis mulieribus veluti reginis, principissis, duchissis et huiusmodi aliis primariis foeminis, vtrum ad eas quoque haec praecepta sint extendenda. Respond. Etsi discrimen personarum etiam in Dei Ecclesia habendum est, omnia tamen etiam in illis, si modum sunt Christianae, ad modestiam, et pudicitiam composita esse debent, quanquam illis multa concedi et possunt et debent pro ratione dignitatis, quae aliis priuatis et priuatorum mulieribus non sunt permittenda. Nam et Solomonis uxoris cultus sumptuosus ille quidem et magnificus describitur laudaturque Psal. 45. Denique haec eadem praecepta locum habent in mulieribus, etiam cum domi sunt, non tantum cum prodeunt in publicum, et conueniunt in coetu Ecclesiae. Perstringit autem Paulus breuiter omnem eum ornatum asceticum, qui est vel In i-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.80]

pso corpore nostro velut cincinni, vel Circa cor- pus, qualis est vestitus: cultus noster nimius quem damnat, siue ille sit nimius ratione Materie, velu- ti quia sumptuosior, vel Additae exquisitaeque lautit iae, venustatis, aut operae manus. Ad primum pertinet
1710 ἱματισμὸς πολυτελής. Palliola enim illa fe- re esle solebant sumptuosissima, magnique pre- tii, vt ex disputatione Hieronym. aduers. Iouinia. intelligitur, purpurea scilicet. Ad secundum mem- brum, et ad exquisitas lautitias vestitus pertinent ornamenta margari- tarum, auri, et phrygionicae operae quae adduntur. Irem torques, armillae, annu- li, etc. huiusmodi de quibus Tertullianus lib. de Habitu mulierum: et Cyprianus quoque. Et
1715 pul- chra est veraque illa Plauti sententia in Mostell. scen.3.Act.1. Postea nequaquam exornata est bene, si mo- rata est male. Pulchrum ornatum turpes mores peius coeno colli- nunt. Sed tamen, nequa hic superstitio nascatur, auri vsum prorsus non damnat Paulus, quemadmodum nec margaritarum: vti nec Petrus Palliorum. sed tantum nimiam in iis lasciuia, arrogantiam, sumptum, fastum, immodostiaeque plenam cultus muliebris
1720 rationem et Christianis indecoram. Quamquam enim longe potius animi in muliere disso- luti aut superbi ratio habenda est, quam ex- terni ornatus: tamen nec externus iste cultus, qui impudicitiam aut proteruiam redolet, maleque modestae mulieri et probae conuenit, tolerandus est. Ac de ea ipsa re sunt leges sumptuariae a Ma- gistratibus Christianis ferendae. Quae luxu etiam

CAPVT II.

[p.81]

1725 *10 Sed (quod decet mulieres pietatem spondentes) operibus bonis.*

vetus Ecclesia in Synodis repressit. Oportet e- nim eo modo mulieres Christianas vestiri, quo interna earum pudicitia apparere possit, etiam infidelibus hominibus. Nam vt, et recte quidem, suo seculo est conquestus Chrysostom. quaedam mulieres ita exornatae ad templum et coetum Do- mini incedunt, et ad sacram Domini Coenam su- mendam
1730 accedunt, vt illic potius saltaturae, quam Deum precaturae videantur. Nec vero iis prodest haec exceptio, Sic culta viro et marito meo pla- ceo. Nec enim illae, vt lenoni marito placeant, debent studere: et quae sic exornata, aut fuco pi- gmentata incedit, certe naturam formamque, quam a Deo accepit, odit. Sed neque haec altera earum ratio est audienda, Sunt haec omnia ex τῶν ἀδιαφορῶν genere. Neque enim haec
1735 cum offendiculum cuiquam praebent, sunt adiaphora: sed damnata sunt, iisque est abstinendum. In summa cultum mu- lierum non damnat Paulus, modo sit Honestus, et Modestiae verecundiaeque Christianarum mu- lierum conueniens et consentaneus. Et recte etiam docet Plutarchus lib. 6.Sympos.quaest.7. abster- sionem sordium et spurcitiei a cultu inhonesto et sumptuoso differre. 10 Sed (quod decet mulieres pietatem
1740 spondentes) operibus bonis. Αὐτίθεις est. Fastui enim et superbiae, atque lasciuiae illi mulierum pompae superiori versiculo descriptae verum earum ornatum opponit, nimi- rum bona opera, id est, pro externo ornatu, vt lo- quitur Petrus, internum requirit qui in eo posi-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.82]

11 Mulier cum silentio discito cum o- mni subiectione.

1745 tus est, vt sit earum animus placidus et quietus, nullisque vitiis expugnari possit. Rationem autem addit ab officio ductam. Nempe, quod honesta et sancta opera vere Christianas mulieres et religionem profitentes deceant: non autem ille externus vestitus, quo pudor omnis ab illis proiectus et conculcatus videtur exulare. 11 Mulier cum silentio discito cum o- mni subiectione. Alterum et secundum de mulieribus Christianis praeceptum, quod ad Ecclesiae publicique coetus politiam et decorum pertinet, Ne
1750 in eo loquantur, sed sileant, et discant. Similis huic locus est. 1. Corinth. 14. vers. 34. Id quod etiam consilio Chartaginensi cap. 95. constitutum est, referturque canon. mulier distinct. 23. quantumvis docta et pia sit ista mulier. Dissimilia tamen exempla videntur afferri posse. De Debora Iudic. cap. 4. et Olda mulieribus prophetissis 2. Reg. 22. versu 14. quae in Ecclesia docuerunt. Sed responsio parata est, illa nimirum exempla
1755 plane esse extraordinaria, itaque haec Pauli praecepta minime immutare. Affertur etiam illud quod Eusebius lib. 1. de vita Constantini scripsit, mulieres eligere e suo sexu solitas fuisse aliquas, quae eas docerent ne in publicis congressionibus conuenirent cum viris, quod Licinii imperatoris Rom. edicto, et lege in Syria simul cum viris congregari et conuenire vetabantur. Sed responde-
1760 mus, Illud praeter morem Ecclesiae, et praeter Dei praecepta iussum esse a Licinio homine profano,

CAPVT II.

[p.83]

12 Mulieri enim docere non permitto,

vt mulieres ipsae in coetu mulierum docerent, non autem cum viris ad preces et conciones conuenirent. Denique quod de Pepuzianorum haeticorum secta, et sententia dici posse videtur habet facilem responsionem. Voluerunt illi quidem, sed haeretici, mulieres esse
1765 posse? et presbyteras in Ecclesia, et docere, et Sacramenta quoque administrare (id quod hodie Papistae ex Marcionitarum dogmate obstetricibus in casu necessitatis concedunt, vt nimirum paruulos baptizarent) Verum propterea ab omnibus orthodoxis sunt Pepuziani damnati, atque etiam Synodo Chartaginensi a. vt diximus, et meritissimo.
1770 Hoc autem praeceptum Pauli locum habet, dum sunt in coetu publico mulieres: non autem cum sunt domi suae, quia familiam suam instituere possunt priuatim, maxime si desit paterfamiliâs, et sint viduae. Nam tunc precari Deum, et docere suos liberos Dei metum, et possunt et debent. Requirit autem Paulus et silentium, ne vices loquendi sibi dandas esse putent mulieres, quamquam fortasse, modestiae causa primae, in Ecclesia loqui nollent. Deinde ab iisdem subiectionem postulat, ne putent aequum, vt propter
1775 maritorum suorum dignitatem et opes: vel propter etiam familiam suam ipsae saltem secundum Pastores et Ministros verbi Dei aliquod munus Ecclesiasticum gerant. Hoc enim illis prorsus interdictum est a Spiritu sancto. Huius autem prohibitionis variae sunt rationes, quas affert Paulus sequentibus versiculis. 12 Mulieri enim docere non permitto,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.84]

1780

neque auctoritatem usurpare in virum, sed esse in silentio.

neque auctoritatem usurpare in virum, sed esse in silentio. Prima ratio quae explicatur hoc loco, a differentia, quae a Deo ipso constituta est inter utrumque sexum virilem nempe et muliebre, ducta est. Secunda vero a genere. Deus neque mulieres praeesse vult, neque docere, neque in viros auctoritatem usurpare: At qui loquitur in Ecclesia siue praeest ea et docet, in viros sumit quoddam imperium et auctoritatem. Ergo mulieres loqui in Ecclesia neque possunt, neque debent. Nec obstat quod eas in Diaconatum alleget Paulus inf. cap. 5.vers.9. Nudum enim illae manuum ministerium praebent, Diaconis autem ipsis parent. Sed ex hoc loco de eo quoque inter quosdam disputatum est, Vtrum honestum sit mulieres regnare, id est, viris imperare, et summum imperium et ius in viros et mares obtinere. Id quod in Hispania, Anglia, Scotia variisque aliis regionibus locum habet. Cuius etiam rei extant exempla in Semiramide Assyriorum regina, Candace Ethiopum Actor.8. vers.27. Cleopatra Aegyptiorum sub Augusto, et Zenobia fortissima muliere sub Adriano imperatore (cuius Zenobiae imperio etiam multae Ecclesiae Christianae paruerunt. In populo autem Dei nihil quicquam tale habemus, siue Iudaicum siue Israeliticum regnum spectetur. Nam quod de Athalia potest afferri 2. Reg. 11. facile diluitur: fuit enim usurpatio et iniusta regni ea Athaliae dominatio: non autem regnum et potestas legitima cui populus lubens assentiretur ut postea apparuit. Quare

1785

1790

1795

CAPVT II.

[p.85.]

uste quoque illa a summo sacrificatore loiola de regni solio deturbata et deiecta, est, atque etiam propter usurpatum regnum necata. Quod de Amazonum regno commemoratur, primum ut fabulosum non fuerit (quemadmodum omnino fabulosum non putant Arrianus, et Q. Curtius quique res gestas Alexandri Magni scripserunt) tamen praeter rerum naturam constitutum est illud regnum, et in virilis sexus apertam contumeliam. Quid enim magis portentosum et monstruosum et a muliebris ingenii mansuetudine alienum, quam videre armatarum mulierum exercitum contra viros concurrentem: ac latissimam quandam terrae plagam cernere, quae omnino viris et maribus careret. Itaque videntur illae contra ipsam foeminei sexus vel potius humanam naturam pugnas, et auxilium, quod a Deo optimum et praestantissimum paratum est mulieribus, nempe maritos reiecis. Unde prorsus breuique tempore tota illa Amazonum gens deleta est. Sed ad propositam quaestionem reuertamur. Quanquam vero Isai.3. vers.II. pro magno Dei maledictionis signo posuit legimus, quod pueri et mulieres imperium in aliqua gente obtineant: tamen illud ipsum non est perpetuum. Saepe enim et pueri reges, velut Solomon et Iosias, sanctissime et felicissime regnarunt, fuitque eorum imperium omnino bono genere a Deo cumulatam. Idem de mulieribus quibusdam, et earum imperio dici potest, quibus Dominus mirum in modum benedixit, ut ex variis historiis apparet. Certe de illustrissima regina Angliae Elizabetha, quae nunc felicissime regnat, dici potest, nihil terrarum orbem vidisse.

1800

1805

1810

1815

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.86]

vnquam illius regno felicius et optabilius. Sapien- tertamen sibi consuluisse videntur
ii populi, qui legibus suis et publico iure cauerunt, ne inter se, et in sese foeminae
1820 dominarentur, summumque ius et imperium haberent, si genus ipsum mulie- bre cum
virili conferamus, quia ad multa munia, quae regni administratio requirit, sunt illae
minus propter sexus sui naturam et imbecillitatem aptae et inhabiles quales est praeesse
exercitui, ius dicere in publico sedentes. Quae certe res dede- cent prorsus muliebrem
verecundiam. Vnde iu- re ciuili Roman. L. mulieres D. de Regul. Iuris mulieres a
1825 virilibus muneribus et officiis admi- nistrandis recte arcentur: qualia sunt etiam quae in
publico exerceri debent. Et illud est August. libus 1. de Nupt. cap.9. Nec dubitari potest
viros potius foeminis, quam foeminas viris principari. Vnde non potest mulier esse
Roman. imperatrix et regina, et cum Athalia in Iudaea et Irene mater Constantini tertii
imperium Constantinopoli. gerere voluit, vtraque omnia subuertit, Idolorum cultum in
1830 Dei Ecclesiam inuexit, et haec Sarace- nis Roma. imperium lacerandum obiecit. Vnde et
Carolus Magnus fuit tunc temporis in Roma- num imperium asciscendus in Occidente: et
Nicocephorus in Oriente. Vbi autem inferiores iuris- dictiones quales Ducum, Comitum,
Baronum, Castellanorum, sunt patrimoniales, vt in Gallia, illae a mulieribus haberi et
possideri possunt, meo quidem iudicio, quia non sunt summa imperia i- stae dignitates,
1835 et officia: sed tamen ab iisdem mulieribus nec possunt, nec debent hae iurisdictio- nes
exerceri: sed a viris per eas delegatis. Quan-

CAPVT II.

[p.87]

13 Adam enim prior formatus est, de- inde Eua.

quam hoc omnino perperam et pessime receptum est vsquam gentium, vt sit iurisdictio
vlla pars patrimonii, et reditus nostri ac domini, sed tam late patet et grassatur in omnia
1840 auaritia, vt etiam res sacratissimas, qualis est Magistratus, fecerit patrimoniales et in
censu numeret: non autem virtuti et doctrinae eorum, qui sunt capaces eorum munerum,
tribuat. Vide quae scribuntur can. Mu- lierem 33. quaest.5. de hoc argumento. 13 Adam
enim prior formatus est, de- inde Eua. Α'τιολογία est saperioris sententiae ab ordine
naturali ducta, quem Dominus Deus inter vtrum- que sexum constituit rerum initio, et
1845 statim ab i- psa vtriusque creatione. Is autem fuit, vt pareret mulier. Vir autem caput
et superior esset. Id quod ex ipso ordine creationis apparet. Adam enim, qui est mas
et vir, prior creatus est. Eua autem, quae est foemina, posterior. Sed tamen eodem die
vt docetur tum Genes. cap.I.vers.27. tum 2.vers. 18. Non tam autem ex natiuitatis
ordine Paulus argumentatur et probat virum superiorem esse: quam ex fine creationis
1850 mulieris. Nam creata est foemina, vt esset viro in adiutorium, et ad eum, tanquam
suum propriumque finem respiceret. Quae autem ad finem aliquem destinantur illique
subseruiunt, sunt eo fine minora, inferiora, ac illi subiecta. Id quod verum esse ratio
omnis et natu- ralis et Philosophica docet. Nam alioquin a solo natiuitatis et productionis
tempore, et ordine ratio ducta nihil efficit et concludit. Pisces enim

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.88]

1855

14 Et Adam non fuit seductus: sed mulier seducta, causa transgressionis fuit.

1860

1865

1870

herbae, sydera et reliquae omnes creaturae, quae homini subiiciuntur ex Dei praecepto Psal. 8. praeferendae tamen homini essent contra mentem et Christi, et Pauli. Omnia enim propter hominem facta sunt, etiam Sabbatum ipsum: non autem homo propter Sabbatum. 14 Et Adam non fuit seductus: sed mulier seducta, causa transgressionis fuit. Alterum argumentum a causa tum efficiente, tum incurrente sumptum. Efficiens igitur causa est Dei praeceptum et voluntas, quae eam mulieri poenam inflixit. Incurrentes autem, transgressio mulieris, propter quam talem poenam merita est et huic seruituti et subiectioni addicta. Aequum enim fuit, ut quae seipsam regere non potuit, alterius consilio et imperio regenda subiiceretur a Deo. Est autem subiecta viri imperio et potestati, ut est Genes. 3. Quanquam autem illud Mosis proprie pertinet ad virum et mulierem coniuges inter se: non autem ut quilibet viri in quaslibet mulieres imperium sibi arripiant: tamen ex eo intelligitur, in quem gradum viri supra mulieres euecti sint a Deo. Propter transgressionem autem mulieris facta iam est durior et seruilius mulieris conditio, quae ad virum tantum suum tanquam ad suum finem tunc spectabat. Sed nunc aerumna et iugum additum est huic seruituti, quae prius erat omnino et liberalis et voluntaria. Nunc enim dura est, etiam cum est ad virum et maritum proprium. Ex quo ipso apparet Deum et confirmasse priorem subiectionem, et eam propter

CAPVT II.

[p.89]

15 Seruabitur tamen liberos gignendo, si manserit in fide, ac charitate, et sanctificatione cum modestia.

1875

1880

1885

peccatum effecisse duriores et austeriores. Valde autem notandum est, quod ex verbo seducta colligit Bernard. sermo. de Duplici Baptismo. his verbis, Serpens ô Eua decepit te, non impulit, aut coegit, mulier tibi, ô Adam de ligno dedit: sed offerendo, non utique violentiam inferendo. Neque enim potestate illius, sed tua voluntate factum est, ut eius voci plus obedieris, quam diuinae. 15 Seruabitur tamen liberos gignendo, si manserit in fide, ac charitate, et sanctificatione cum modestia. Hypophora est quae magnam consolationem tamen continet, ne se prorsus spe salutis orbatas esse mulieres existiment. Id quod illis potuit in animum incidere, vel nobis etiam ipsis, dum eas esse nobis tanti causas mali audimus. Per eas enim factum est, ut vniuersum genus humanum siue virile, siue etiam muliebre periret. Ergo prorsus salutis exortes videbantur. Sed contra Paulus. Hanc ipsam poenam transgressionis, et hanc in coniugio subiectionem mulierum docet in ipsarum commodum et salutem cedere mira Dei sapientia nimirum, qui e tenebris lucem eiecit, ut est 2. Corinth. 4. vers. 6. Sic conuertit hoc suum in eas iudicium Dominus in earum ipsarum consolationem et salutis viam, dum hanc subiectionem erga maritos vocationem earum propriam esse statuit. In quo illud primum est obser-

1890 uandum vocem διὰ non denotare hoc loco cau- sam efficientem: sed mediam tantum, per quam, tanquam per iter a Deo demonstratum, est illis

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.90]

pergendum et progrediendum. In quo peccant Pa- pistae et Pelagiani, omnesque Operi- stae, et quidem grauiter, qui salutis nostrae causas in nostris ope- ribus quaerunt et constituunt. Quid enim de vi- duis, quae nullos liberos vnquam susceperunt: de vir- ginibus, et iis etiam quae cum sint coniuges, nullos liberos tamen pepererunt, futurum
1895 esset (vt recte hoc loco Chrysostom. animaduertit) si salus mulierum ἐκ τεκνογονίας tota pendet? Certe saluae non fierent. Sed et Thomas Aquinas hic delirat, dum laudes virginitatis et celibatus cum hoc Pauli dicto conciliare, et placare nititur, quod cum illis aperte et perpiscue pugnat. Ergo hic vocatio et munus mulierum describitur etiam in eo ipso, in quo poenam sui peccati sentiunt. Est autem, vt liberos non tantum suscipiant et
1900 gignant: sed vt educent, curent, et onera illa primae liberorum nutritioni, scerte quidem molestis- sima, lubentes volentesque deuorent et suscipiant. Τεκνογονίας enim hoc loco non tantum parturitio- nem ipsam mulierum significat: sed quicquid illi adiunctum est, et imminet iustae matrum curae, vt liberi editi educantur. Vnde merito matres puer- perae damnantur, quae filios, si possunt, suos non alunt, de quo Plutarchus in lib. de
1905 Liberorum E- ducatio. et dictum Gregorii in canon. Ad eius distinct.5. Mille quidem sunt taedia, quae contra Io- uinia. enumerat Hieronym. tam minutim, vt ipse puerpera fuisse aliquando videatur, qui tamen perpetuo vixit celebs. Mille etiam dolores et molestiae non tantum leuiter degustandae: sed diutissi- me deuorandae, tum in partu, tum post partum. Quae tamen omnia si libenti et grato animo de-

CAPVT I.

[p.91]

1910 *F IDVS est hic sermo, Si quis Epi- scopatum apperit, praeclarum opus desiderat.*

uorat, atque suscipit mater, Deo grata est, et in sua vocatione incedit: ad trimatum autem vsque lex Ciuilis iubet vt mater ipsa alat liberos suos, eosque praecipue curet. Sed addit Paulus alias quoque virtutes, quas esse necessarias ostendit, vt mulier Deo placeat, quarum aliae communes illis sunt etiam cum viris, nempe Fides, et Charitas: aliae illarum
1915 propriae, San- ctificatio, et Modestia. Quae enim virtus nos Deo commendat est fides. Illa enim nos et deducit ad Christum, et cum eo coniungit. Illa charitatem quoque gignit, extra quam nihil a matribus ipsis fieri Deo gratum potest, quia si inuitae, repugnan- tes, et coactae potius officium faciunt, quam ex charitate, displicent Deo. Sanctificatio, quam requirit a mulieribus, non est tantum generalis omnium vitae actionum ad Dei voluntatem
1920 conformatio 1.Thess. 4. vers. 4. sed maxime sanctimonia quaedam corporis, qua se vxores et mulieres ab omni turpitudine, im- munditia, et lasciuias puras conseruant, quae impu- dicitie opponitur: et alio nomine dicitur castitas. Modestia, luxui et sumptuoso illi cultui, de quo superius dixit, opponitur. CAP. III. FIDVS est hic sermo, Si quis

1925 Epi- scopatum apperit, praeclarum opus desiderat. Transitio est. Post quam enim de
pastorum of-

AD I. PAVL. AD TIM.

5 CAPVT . IIII.

[p.180]

S PIRITVS autem diserte dicit fore vt posterioribus temporibus desciscant quidam a fide, spiritibus deceptoribus attendentes, ac doctrinis daemoniorum.

1930 explicatur fere in articulo, Sedet ad dexteram Dei Patris quae cum sit ex Catechismis
notissima, et ab aliis copiosissime explicata, maxime propter infoelices istas de Coena
Domini controuersias, et de vbiquitate corporis Christi, idcirco nos eam hic omittimus.
1935 Studemus enim breuitati. CAP. IIII. SPIRITVS autem diserte dicit fore vt posterioribus
temporibus desciscant quidam a fide, spiritibus deceptoribus attendentes, ac doctrinis
daemoniorum. Transitio est, per quam a contrario superiorem doctrinam non tantum
illustrat: sed etiam confirmat et commendat, ne verbi Dei praecones sines sint in
ea tuenda et conseruanda, cum aliquando futurum esse audiant, vt misere corrumpatur
et labefactetur, pessimaeque superstitiones pro ea in Ecclesiam inducantur. Similis
1940 locus et admonitio fit a Paulo Actor.2o. vers.29. a Ioanne 1. Epist.2.vers.19. a Petro
2. Epist.3.vers.3. et a Iuda Thaddaeo Apostolo, vt apparet ex ipsius Epist. vers.4.
Neque eo magis terri debemus: quod fit a pluribus ista admonitio: sed potius eo diligentius
cauere nobis, et prospicere ne decipiamur: minusque offendamur oportet, cum
huiusmodi haereses obrepunt, quas fore iam pridem spiritus Dei praedixerat. Duo vero
1945 quaedam praecipue sunt hic obser-

CAPVT . IIII.

[p.181]

uanda, 1 Quanti momenti sit haec praedictio. 2 Quid contineat. Magni enim esse
momenti ex eo apparet, quod πῦρ, id est diserte et praecise a Dei spiritu praedicta
fuit, et reuelata. Etsi enim omnium eorum, quae Paulus annuntiavit, Spiritus sanctus est
1945 author: hanc tamen tanquam specialem quandam prophetiam et admonitionem utilem
futuram Ecclesiae manifestavit, et obseruari voluit Spiritus sanctus. Quaeri vero
potest, vbi hoc praedixerit Spiritus. Respond. Alium librum, et alium locum, quam
hunc ipsum, non esse quaerendum. Satis enim est hanc fuisse prophetiam, quae Paulo
et Ecclesiae reuelata fuerit. Nec enim fuit Paulus mendax: sed Dei propheta: et de
1950 his rebus, vti de aliis multis, Dei voluntatem compererat quemadmodum apparet ex 2.
Tess.3. Non posset fortasse prima fronte haec doctrina, quae hic a Paulo damnatur, vti
Daemoniacae, et hypocrisis plena, tanti esse momenti videri, cum de cibis tantum agat, et
matrimoniiis. Respond. tamen cum hac ratione verae sanctitatis definitio, et cultus Dei
natura prorsus peruersa fuerit, et in meram non modo superstitionem, sed impietatem
1955 vel hypocrisin conuersa, merito detestandam et periculi plenam dici et damnari. ouu

emm huiusmodi sententiae inter Christia- nos obtinent, iam rebus externis alligatur vera sanctitas, nimirum ciborum et coniugii continen- tiae. Deinde hac ratione censetur Deus melius coli. Demum hac fenestra semel patefacta certa- tim homines ex ingenii sui vanitate in ἐθελοSon- σκάας ruunt, et Deum ex sui animi commentis co- lunt: non autem amplius ex sacrosancto ipsius ver-

CAPVT . IIII.

[p.181]

uanda, 1 Quanti momenti sit haec praedictio. 2 Quid contineat. Magni enim esse momenti ex eo apparet, quod πῦρως, id est diserte et praecise a Dei spiritu praedicta fuit, et reuelata. Etsi enim omnium eorum, quae Paulus annuntiauit, Spiritus sanctus est author: hanc tamen tanquam specialem quan- dam prophetiam et admonitionem vtilem futu- ram Ecclesiae manifestauit, et obseruari voluit Spi- ritus sanctus. Quaeri vero potest, vbi hoc praedi- xerit Spiritus. Respond. Alium librum, et alium locum, quam hunc ipsum, non esse quaerendum. Satis enim est hanc fuisse prophetiam, quae Pau- lo et Ecclesiae reuelata fuerit. Nec enim fuit Pau- lus mendax: sed Dei propheta: et de his rebus, vti de aliis multis, Dei voluntatem compererat quemadmodum apparet ex 2. Tess.3. Non posset fortasse prima fronte haec doctri- na, quae hic a Paulo damnatur, vti Daemoniaca, et hypocrisis plena, tanti esse momenti videri, cum de cibis tantum agat, et matrimoniis. Re- spondeo tamen cum hac ratione verae sanctitatis definitio, et cultus Dei natura prorsus peruersa fuerit, et in meram non modo superstitionem, sed impietatem vel hypocrisin conuersa, merito detestandam et periculi plenam dici et damnari. ouu emm huiusmodi sententiae inter Christia- nos obtinent, iam rebus externis alligatur vera sanctitas, nimirum ciborum et coniugii continen- tiae. Deinde hac ratione censetur Deus melius coli. Demum hac fenestra semel patefacta certa- tim homines ex ingenii sui vanitate in ἐθελοSon- σκάας ruunt, et Deum ex sui animi commentis co- lunt: non autem amplius ex sacrosancto ipsius ver-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.104]

bo: quae res omnis impietatis proculdubio fons est ac origo Coloss.2. Magnopere igitur huiusmodi doctrinae vene- num nobis cauendum esse satis docent haec Pauli verba, per quae eam vocat, Defectionem a fide, Dae- moniorum doctrinam, vti etiam Iacobus 3.V.15. do- cet eam esse plenam hypocriseos, et Conscien- tiam cauterio infectam afferre. Alterum caput huius disputationis rem ipsam explicat, et Causam huius doctrinae, et Tempus et Doctrinam ipsam siue illius dogmata. Causa vero huius doctrinae est multiplex, quaedam Supe- rior, Spiritus deceptores, et quaedam inferior De- fectio a fide, et Hypocrisis, malaque hominum, tum Docentium, tum Discentium conscientia. Vocat autem hic Paulus spiritus non homines quidem horum dogmatum et errorum praecones et ministros: sed Sathanam ipsum, et illius Angelos, quos postea Daemones nominat, quia illi sunt et flabella et authores verae doctrinae corrumpendae, ne ho- mines ad salutem perueniant. Praeterea qui haec venena spargunt, etiam spiritum iactant, sed ille est spiritus vertiginis et erroris, cui Dominus ad puniendum nominis sui contemptum dat effi- cacious. Hi igitur spiritus dicuntur πάνοι, id est, non tantum

1995 deceptores, sed etiam seductores, quia nos a recta via, cui iam insistebamus, et in qua iam incedebamus, deflectunt, id est, a verbo Dei abducunt, cui vni tanquam soli veritatis columna est acquiescendum: quod plus est, quam nos adhuc veritatis ignaros decipere, et in errore confirmare. Ex parte autem auditorum causa quoque no-

CAPVT III.

[p.185]

2 Per hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio resecta est.

2000 tata est, nempe defectio a fide, et a sana doctrina. Doctores igitur appellat δαδολόγες: Eorum enim doctrina est falsa, et contraria verae et sanae doctrinae. Discipulos autem vocat ἀποστάτας et homines leues, qui veritatem iam perceptam facile deserunt, quae sunt ingenii vanitate. Omnis ergo mali istius et ruinae fons et origo ex eo est, quod homines a verbo Dei desciscunt, et deficiunt ad vana animi sui figmenta scilicet, et ad impias suggestiones Sathanae, quibus attendunt. Dixit enim attendunt. Est autem
2005 attendere diligenter animi curam et operam ponere, et non perfunctorie vel leuiter aliquid degustare: quod statim deseras: sed magno studio et diligenter nosse, perquirere, et ediscere. Sunt autem homines nouarum rerum et blasphemarum audisimilium naturae: sed imprimis illi, qui huiusmodi doctrinae attendunt. Tempus quoque designauit Paulus, non quidem tempora omnium nouissima: sed tantum posteriora. Quod notandum est, ut
2010 eo magis intelligamus, utrum istum Pauli dictum ad Papistas pertinere possit, de quo sequitur versiculo agatur. 2 Per hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio resecta est. Ἐπεξεργασία, Operose enim et diligenter Paulus singula notat, quae in ipsis haereseon auctoribus sunt obseruanda, ut eae sint nobis magis detestabiles, et earum causae magis turpes et foedae appareant. Itaque obseruanda sunt encomia, quae
2015 istius doctrinae auctoribus hic a Paulo tribuntur. Tri buit igitur his, Hypocrisin, et Conscientiam cau-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.184]

teriatam istis inquam, auctoribus haereseon, quos δαδελόγος quoque appellat. Hypocrisin hic quidam referunt ad eorum doctrinam, qui variis superstitionibus et caeremoniis verum Dei cultum corrumpunt. Hunc enim praetextum accipiunt haeretici et impostores
2020 homines, quo melius mendacia sua tegant, ut est Coloss.2. vers.23. nimirum quod augustiorem, sanctioremque Dei cultum inducere se iactent et cogitent. Itaque in eorum ἐθελοθρησκεία et superstitioso cultu apparet et humilitas, et abstinentia quaedam macerarioque corporis maior quam in reliquis hominibus. Et quanquam pessima conscientia praediti sunt, neque sint ipsi sibi conscii se quod agunt, propter Dei gloriam
2025 agere: hunc tamen fucum et praetextum purioris et sanctioris Dei cultus, clamorosissime obtinent. Sic quidam vocem hanc explicant. Alii hypocrisin ad impudentem potius audaciam, qua utuntur, referunt, cum eo hominum genere nihil sit magis effrons et impudens. Id quod etiam docet Paul.2. Timoth.3. Mihi vero videtur Paulus hic tria complexus esse, nempe 1 Doctrinam ipsam. 2 Mores. 3 Internum affectum animi. Sanae,

2030 doctrinae opponitur tum quod supra dixit eam doctrinam Diabolicam esse: tum quod hoc loco vocat istos εαδολόγος, vel δαδολογίας: vt alii legere malunt hoc loco. Moribus sanctis opponit Paulus istorum hypocrisin, vti fere in scriptura opponi solet. Interno animo affectui recto et pio, qualis in veris doctoribus inest, opponit Paulus conscientiam eam, quam cauterio notatam et infectam

CAPVT MIII.

[p.185]

2035 *3 Prohibentium contrahere matrimo- nium, iubentium abstinere a cibis, qous Deus creauit ad participandum cum gratiarum a- ctione, fidelibus, et iis qui cognouerunt ve- ritatem,*

vocat, id est, non sanam, et rectam. Haec autem docent haeticorum hoc loco descripto- rum ne- que esse sanam doctrinam, neque sanctos mores neque rectum animi affectum in suis illis com- mentis tradendis, quicquid illi tamen contra praetendant et praetexant, vel persuadere conen- tur. Cauteriatam vero conscientiam quam appel- let Paulus varie etiam quaesitum est. Alii enim interpretantur putrem, et morbidam: alii nullam, vt 2040 pote quae iam perdita prorsus et excisa sit, vt sunt ea, que cauterio ambusta sunt: alii vexatam et perpetuo Dei iudicio tanquam cauterio quo- dam ssirbatam fluctuantem, et afflictam, atque ipse hanc postremam interpretationem sequor. Nam nulla non inest in iis conscientia, cum eam cauteriatam esse dicat Paulus, non autem deper- ditam. Putris quidem est, id est, male sana, sed quae sunt putria non sunt huiusmodi, vt nihil pla- 2045 ne sentiant et omnino emortua sint. Hic conscien- tiam explicat Paulus, quae assidue iudicio Dei vo- xetur et torqueatur propter malum testimonium et hypocrisin, quam simulat, et propter finem pessimum, propter quem istos errores propagat, cuius ipsa sibi testis ac conscia est, vt quae sit αυτο- κατακριτός vt idem Paul. loquitur Tit.3.vers.10. 3 Prohibentium contrahere matrimo- nium, iubentium abstinere a cibis, qous Deus creauit 2050 ad participandum cum gratiarum a- ctione, fidelibus, et iis qui cognouerunt ve- ritatem,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.400]

Εξήγνεις, Rem enim ipsam et doctrinam illam falsam iam explicat. Duas autem illius species e- numerat, nempe Ciborum prohibitionem, et Con- iugii, siue quod illae tun- cipraecpue subnasceren- tur:siue quod primae. Certe ex iis duabus rebus superstitione 2055 interdictis infinita postea aliarum superstitionum scaturigo et congeries vel gene- ra sunt nata, et inducta. Magno vero nostro bono explicatio harum haerescon et diabolicae doctrinae a Paulo particularis addita est, ne vlli, ac ne haeretici quidem ipsi, generalem illam falsae doctrinae descriptionem a Paulo propositam a se detorquere, et in alios torquere poslent, essetque incertum, quinam hic designarentur a Tiritu sancto. Huius 2060 autem prohibitionis meminit E- piphan. in Collyridianis, vbi etiam tertium ca- put addit, nempe Mortuorum adorationem siue cultum. Meminit etiam Socrat.libus 2. cap. 43. Eu- sebus lib. 5, Histor. Eccles. Hic autem notandum est a Paulo non certas quasdam personas, sed doctrinam potius ipsam notari, quae vel, In vniuersum, vel In parte Cibos

et coniugia prohibet, atque in earu rerum abstinentia cultum Dei et partem pietatis atque
 2065 sanitatis vitae nostrae constituit. Id quod prorsus cum verbo Dei pugnat. Ac plures
 sunt sectae, quae his Pauli verbis damnantur. Primum, quae in vniuersum damnarunt
 ea quae hic commemorantur, et quae nobis concessa esse Deus voluit. Deinde, quae
 non in totum, sed ex parte tantum haec ipsa prohibuerunt, de quibus et hic doctissime
 Cal. et nos in lib. Augu. de Haeres. ad Quodvultdeum diximus. Manichaei

CAPVT IIII.

[p.189]

2070 igitur comprehenduntur, Encratitae, Cataphryges, Montanistae, qui omnes in hac
 parte Pythagoreorum delirio fascinati sunt. Sed et Priscillianistae quoque, vt ait
 Bernard. sermo. 66. in Cant. Deinde Papistae ipsi, qui eadem ista tantum ex parte, non
 autem in totum, vt illi priores haeretici, damnarunt, quos hic notat Paulus: quanquam
 2075 cibos omnes nemo vnquam prorsus et in totum prohibuit, propterea quod sine his
 vita haec corporis sustentari non potest. Sed ex cibis, alii negant concedi Christianis
 hominibus Carnes, vt Manichaei, alii vinum, vt Encratitae. Atque hae prohibitiones
 habent speciem magnae humilitatis et corporis macerationis: sed tamen cum sint
 ἐθελοθρησκείαι et Dei cultus in illis statuatur, sunt diaboli cae et in Deum ipsum
 blasphemae superstitiones, quae sunt omnino ex Dei Ecclesia profligandae, vt docet
 2080 Paulus Coloss. 2. et Tit. 1. vbi de iisdem rebus agit. Ac de quadam ciborum differentia
 et distinctione, non ea quidem, quae postea ab haeretis et Papistis inuecta est, et de
 qua Paulus hic vaticinatur: sed quae ex Mosaica praeceptione defendebatur, vt apparet
 Leuitic. 20. V. 25. et Deut. 14. iam tunc contentio et certamen erat in Dei Ecclesia, vt docet
 Paulus Rom. 14. vers. 3. 1. Cor. 10. et 27. vt de futuro super his rebus maiori
 2085 errore, peste ac pernicie periculosiore fuerit operae pretium Ecclesiam moneri. Neque
 vero quod inter detestandos haereticos hic censentur, qui ciborum vsum prohibent,
 facit, vt ingluuius, crapula, luxus et intemperies probetur. Nam nec eo pertinet haec
 prohibitio ciborum vt sobrie non viuatur: sed vt ne in his rebus

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.180]

pars cultus Dei censeatur posita: nec quod addit Paulus, eos nobis a Deo concessos
 2090 esse, aliter intelligendum est, quam vt iis, conseruata moderatione et temperantia
 Euangelica et Christiana, vtamur. Cauendum enim est, ne crapula et cibis grauentur corda
 nostra, vt docet Christus ipse Luc. 21. vers. 34. Sic hunc locum explicat quoque August.
 lib. contra Adimantum Manich. cap. 14. Et aliud est prohibere cibos, aliud autem tem-
 perantiores eorum vsum damnare, quod etiam nos facimus ex Dei verbo. Sed neque
 2095 ieiunia quoque tolluntur et abrogantur, quorum vsus frequens fuit in Ecclesia Dei, atque
 vtinam inter nos esset frequentior et religiosior eorum observatio, cum ab Ecclesia ex
 iustis causis publice indicuntur. Aliud enim est cibos ex superstitiosa opinione damnare,
 et in eorum delectu et vsu regnum Dei collocare, quod facere vetat Paulus et hic et Rom.
 14. vers. 17. aliud autem iis ad tempus abstinere tantum ad conprimendam carnis
 2100 lasciuiam, quae nimio pastu, tanquam ferox equus, superbit, et furit. Itaque ieiunia non
 damnantur hoc loco a Paulo. Sic August. aduersus Manichaeos lib. 6. contra Faustum

cap.8, et 3o, cap.5. Sic Bernar. sermo. 66. in Cant. qui plane cum hoc loco conuenit, et huius loci Pauli interpres est optimus. Hanc autem esse haeresin, et diabolicam doctrinam variis argumentis et rationibus probat Paulus: sed imprimis a fine, propter quem
 2105 cibi a Deo creati sunt. Duplex quidem erroris genus hic a Paulo propositum est, vnum de cibis: alterum de coniugio:tamen hoc primum solum persequitur,

CAPVT IIII

[p.187]

et refutat : alterum praetermittit, quod hoc malum nondum vicinum esse praeuideret Paulus. Sed a-
 pertissime in Epist. ad Hebr. cap.13.vers.4 refuta-
 tur, et iugulatur iste error de prohibitione con-
 iugii. Etsi vero praecipuus confutationis locus a fine ducitur,
 2110 alia tamen argumenta admiscentur, quae singulis pene Pauli verbis comprehensa sunt. Haec autem optima erroris cuiusuis tollendi via, et ratio est, si ad Dei ordinationem et verbum nostras sententias et definitiones reuocemus. Quod ipsum in disputatione de Coena facit alibi Paulus 1.Corinth.11. Sed singula verba examine-
 mus. Nam in iis varia latent argumenta, quem-
 admodum diximus. Deus creauit) Locus refutationis a
 2115 temeritate istorum hominum et a sacrilegii crimine. Nemo inrem alienam, et praesertim Dei, ius habet. At cibi sunt Dei creaturae, non istorum. Ergo Dei est, non horum, leges de cibis praescribere. Et qui aliter faciunt, ingerunt se in aliena quae ad eos non pertinent, de quibus nullum ius habent definien-
 di et statuendi, vt ait Paulus Coloss.2. vers.18. Est enim quisque rei tantum suae, non autem alienae legitimus moderator. Hinc sane
 2120 refutantur varii haeretici, quorum alii vinum, alii carnes, alii aliud esse Diaboli, non autem Dei opus et creaturam pessime atque falsissime contendebant. Ad participandum) Ait Paulus εις μετδ ληαιν. vox εις finem declarat. Μετάληδς vsum, more di-
 cendi in quauis lingua vsitato, vt etiam in Odys-
 seam Homeri annotat Didymus interpres anti-
 quissimus, vt ex antecedenti consequens, et contra concludatur et intelligatur. Nec enim
 2125 tantum a

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.192]

nobis cibos assumi posse vult, et concedit Deus, vt tractentur, spectentur, conseruentur: sed vt e-
 dantur, consumantur, et iis famem nostram suble-
 uemus. Sunt enim cibi ex istarum rerum genere, quae vsu ipso consumuntur. Itaque in genere suo functionem,
 vt aiunt Iurisconsulti, recipiunt. Est autem hic locus ex praecipuis refutationis superio-
 2130 ris erroris argumentis. Ducitur a fine, propter quem a Deo ipso illae res sunt conditae et creatae Ad eum enim sunt omnia referenda, nisi et Dei ordinationi resistere, et eius placitum euertere impie, at que impudenter velimus. Ergo cum Do-
 minus hominem creasset, tamen noluit eum sibi suo arbitrio ex creaturis ipsius rapere ad victum quas vellet: sed ipse tanquam optimus paterfa-
 2135 milias quas et quantum vidit necessarias esse, illi concessit benignissime. Concessit autem eas, quas cibi nomine propter vsum appellamus. Confirmatur autem hoc Pauli dictum Genes.1. vers.29.9. vers.3. Matth.15.vers.11. et Actor.1o.V.13 Explicatur etiam a Fulgentio in lib. de Fide ad Petrum cap.42: Dissimiles tamen loci quidam, qui solebant a Manichaeis huins erroris summis patronis afferri et a Papistis etiam regeruntur, sunt sane a nobis di-
 luendi. Ac primum Papistae excipiunt,

2140 cibos istos non ipsos per se suaeque substantiae ratione pol-
luere edentes, sed propter
Ecclesiae prohibi- tionem et auctoritatem, quae violatur a sumenti- bus. Respondeo vero
ipsam Ecclesiam id prohi- bere non posse. Neque enim in res alienas ius habet, neque
conscientiis nostris legem et iugum imponere potest, quod Dominus ipse non impo-

CAPVT IIII.

2145 soit. Itaque petunt illi principium, vt loquuntur, cum volunt illam Ecclesiae prohibitionem
de ciborum vsu et differentia firmam et legitimam esse. Quam quaestionem breuius
tracto, quia ab infinitis nostro seculo, imprimis autem a D. D. Lu- thero, et Caluino
explicata est. Manichaei vero et Tatiani alios aliquot scriptu- rae locos obiiciunt aduersus
Paulum. Primum Genes.1.vers.29. vbi nulla fit carnis mentio inter eos cibos, qui
homini conceduntur a Deo: sed tantum herbarum, olerum, et fructuum arboris. Ergo
2150 si ad primam Dei institutionem reuoce- mur, carne nos abstinere oportere aiunt. Resp.
Paulum spectare non illam modo concessionem, quae homini primum a Deo facta est:
sed eam, quae postea, tanquam illius beneficii ampliatio quae- dam, accessit, et extat
Genes.9.vers.3 vbi carniū esus diserte conceditur, et exprimitur. Secundo locum Pauli
afferunt, ex 1. Corinthe 9. vers.7. vbi lactis tantum, et eius esus meminit Paulus, non
2155 etiam carnis. Resp. Non excludere illam Pauli sententiam esum carnis, cuius ipse
meminit, vti rei licitae etiam in eadem Epistola 8. vers.13. Nam illic alia Pauli mens est
et scopus, quam vt explicet vtrum homini Christiano car- nem edere liceat, nec ne. Tertio
dicunt inter res ad victum humanum necessarias non recenseri carnes in Ecclesiastic,
cap.39, vers.31, et 32. cum tamen multa ciborum genera enumerentur. Respond. Quod
2160 illic prae- termissum est, alibi additum esse. Neque ex eo libro regulam fidei vitaeque
instituendae petendam esse, cum sit liber Apocryphus. Denique illic oepen-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.194]

δοτικῶς ex specie vna reliqua ciborum genera in- telligi oportere. Quarto, docent
Deum ipsum illanc ciborum differentiam instituisse maioris cuiusdam sancti- tatis gratia:
et olim carniū esu interdixisse populo suo. Deut. 22. Quae res non est visa levis
2165 momenti, cum laudentur qui etiam mortem obi- re non recusarunt, ne vetitas a Deo
carnes esita- rent, vt apparet ex historia Macchabaeorum. Re- spond. Cum adhuc sub
paedagogia versaretur Dei populus, nec eius libertatis, quam per Chri- stum adepti
sumus, plenum vsum haberet (quo inter Christi nondum manifestati et manifesta- ti
tempora perspicuum discrimem appareret) Do- minum voluisse quibusdam vmbris vitae
2170 spiritualis sanctitatem, quam exigebat, illis repraesentare, quae illis quidem partim variis
lotionibus: partim ista ciborum distinctione proposita fuit, tanquam ru- diorib' adhuc
puerulis. Quae causa in nobis cessat, qui per Christi aduentum et gratiam ad legitimam
Ecclesiae aetatem peruenimus, et pueri esse desii- mus. Itaque haec causa fuit instituti
istius delectus ciborum a Deo, nempe vt illis adhuc rudioribus esset vitae sanctioris
2175 delineatio et significatio: non quod cibi prohibiti ipsi per se impuri essent, aut quod
pet sese ipir ciorconceli puriores, cum tota ea res carnalis fuerit (vt ait Scriptura) quae
proprie animos non attingit, vt docetur in Epist. ad He- braeos cap.9. vers. 10. 7.

vers. 16. Atque haec ipsa hodie firmissima est Papistarum ratio, quam a Ma-
nichaeis sumpserunt. Cum gratiarum actione) Tertium argumentum ab haeticorum blasphemia
2180 ductum. Est ea do-

CAPVT IIII.

[p.195]

*4 Nam quicquid creauit Deus, bonum est, nec quicquam reiiciendum est,
si cum gratiarum actione sumatur.*

ctrina blasphema, quae Deum spoliatur suo hono- re, et ea gratiarum actione, quae propter
summa ipsius in genus humanum beneficia illi debetur. At haec Deum isto honore
priuat. Ergo, etc. Addit autem quibus maxime hic creaturarum vsus sit con- cessus a
2185 Deo, nimirum piis, qui eum noue- runt, et in eum credunt. Hic enim, nosse, non sim-
plicem et historicam agnitionem significat: sed cordi inhaerentem, et cum animi fiducia
coniun- ctam, per quam in Deum homines acquiescunt vera animi fiducia et πληροφορία.
Similis locus Romanor.4.vers.13. Dissimilis locus Matth.5. vers.45. et Psal.17.y. 14.
vbi dicuntur etiam infideles a Deo impleri i- psius thesauris. Respond. Dantur quidem a
2190 Deo terrena bona etiam infidelibus hominibus: sed in eorum exitium, et perniciem, quo
magis reddan- tur inexcusabiles. Itaque non tam iis vtuntur, quam abutuntur: neque tam
vsus ab iis fit, quam depraedatio quaedam, quoniam Deum dantem spernunt, in cuius
contumeliam et contemptum ista dona sumunt et consumunt, quem non agno- scunt
eorum authorem. 4 Nam quicquid creauit Deus, bonum est, nec quicquam reiiciendum
2195 est, si cum gratiarum actione sumatur. Est hic locus canon, et quidem generalis, ac
maxime necessarius. Iis omnibus nimirum vti nobis licere, quae in nostrum commodum
crea- uit Dominus, modo cum gratiarum actione illa sumamus. Ex quo colligitur, 1 ad
eum finem

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.196]

rebus creatis vtendum ad quem a Deo conditae sunt. 2 Non modo Deo gratias agendas,
2200 post- quam iis rebus vsi sumus: sed etiam Deum inuo- candum, vt vti liceat, cum ex
eius manu sint eae res sumendae: cuius proprie sunt, vt apparet ex oratio- ne Dominica.
καλὸν vero non refertur hoc loco ad mores honestos: sed ad vsum, qui a nobis Dei
nomen inuocantibus recte fieri et salua conscien- tia potest. Alias enim perinde, atque
fures dan- naremur etiam ex minutulae cuiusuis rei vsu: et merito quidem, quasi rem
2205 alienam contrectan- tes: nisi Dominus ipse nobis eam in vsum con- cederet, eamque
commoditatem ex rebus a se creatis permetteret. Bonitas item ciborum hic non pertinet
ad valetudinem et sanitatem cor- poris, nec ad salubritatem ipsorum ciborum. Ne- que
enim hic medicum agit Paulus, sed Theo- logum et Apostolum: ne quis forte obiiciat
si- bi aliquos cibos non esse salubres, dum iis vtitur. Atque propterea hunc Pauli locum
2210 calumniatur, quia generaliter dicit Paulus οὐδὲν ἀπόβλητον, id est, nihil esse reiiciendum
ex iis, quae Dominus in v- sum et cibum hominum creauit. Quid enim li- ceat conscientiae
nostrae ratione spectat Paulus, non autem quid conferat stomacho nostro, vel valetudini

corporis. Hic tamen et inferiori versiculo duplicem ciborum bonitatem proponere viderur, Vnam, quae ex Ipsorum substantia: et Alteram, quae ex vsu nostro considerata et aestimanda nobis est. Quod ad primam: illa nobis testata est Genes. cap. 1. Quaecunque enim condidit Deus, illa substantiae, in qua sunt creata, ratione bona sunt, vt Dominus ipse,

CAPVT III.

[p.1.]

pronuntiauit. Nec obstat quod quaedam ex iis sunt nobis venena. Respondeo enim non idcirco mala esse. Malum enim, quod bonitati rerum creatarum opponitur, non est vsus noxius (nam ab ore scientiae boni et mali impune vti non licuit Adamo) sed est malum hoc loco qualitas interna quae peccatum in nobis producit: et Dei ordinationi contraria est, nobisque propterea noxia, et detestanda. Deinde quae creaturae sunt nobis venena, illae non sunt nobis in cibum a Deo destinatae. Denique hoc ipsum vitium, quod rebus creatis nunc inest et superuenit, non ex ipsa Dei creatione, sed ex peccato hominis accessit. Distinguendum autem est vitium et accidens a rei natura et substantia, vt docet Augustinus in articulis contra Felicem Manichaeum cap. 8.9. et in lib. de Fide ad Petr. cap. 42. Si cum gratiarum) Altera bonitas ciborum ex vsu ipso, et nostri ratione bonitas appellanda. V- sus autem hic certis legibus a Paulo circumscribitur, vt a profanorum mensis piorum hominum conuiuia et victus separetur. Cur autem has leges addat Paulus, ratio est, quod pro concessio sumit, Nihil nobis, tanquam a nobis ipsis, in Dei creaturis iuris esse vel licere, sed id tantum, quod Deus, qui est earum Dominus, quantumque concessit, et largitur. Ergo si, vel alio Modo, vel fine, illis vtamur, sane peccamus. Quoad modum autem, Dominus non vult nos immoderate suis rebus et donis vti, quia hic plane abusus est, non vsus: atque ipsius dona non sunt spernenda, aut contemptim habenda, quod ii faciunt, qui per crapulam et gulam sese ingurgitant, sed magni sunt ae-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.450]

5. Sanctificatur enim per verbum Dei et preces

stimanda. Quoad finem vero, ideo sumi vult, tanquam a sua ipsius manu hos cibos sumamus, vt ipse eorum author agnoscatur et laudetur. Similis locus Psal. 16. et Psal. 50. Huius autem totius rei rationem reddit sequenti versiculo Paulus. 5. Sanctificatur enim per verbum Dei et preces Α'ιτηλογία est ducta a causa instrumentali (quae refertur ad genus causarum efficientium) per quam ciborum vsus fit nobis purus, sanctus, et legitimus. conscientiae nostrae ratione. Ergo sanctificatio hoc loco opponitur non tantum profanationi ciborum: sed etiam malae conscientiae, et ei vsui, qui nobis in exitium et condemnationem apud Deum cedit. Sanctificatur cibus cum eum salua conscientia sumimus, et eo vtimur, quia nobis Dominus ipse eum largitur ad finem huiusmodi. Neque vero sic sanctificari cibus dicitur, quemadmodum homo. Nam qui a spiritu Dei sanctificatur homo, is immutatur, et nouam tanquam naturam induit.

2250 At qui cibus sanctificatur in nostrum vsum, totam integramque naturam suam retinet, fit tamen Deo gratus ex eo, quod Deus nostra inuocatione illius author esse a no- bis agnoscitur et praedicatur. Ex hoc autem loco perperam explicato natae sunt magicae illae ciborum, velut ouorum, vini, pernarum, aquae execrationes et incantationes, quas Pontificii faciunt, quosque D. Martinus Chemnitius prolixè in Examinis Trident. concilii postrema parte persequitur et refutat doctissime. Duplex autem huius cibi san-

CAPVT IIII

[p.19]

2255 *6 Haec si subieceris fratribus bonus eris minister Iesu Christi, innutritus in sermoni-*

ctificandi ratio proponitur, verbum Dei, et Precatio. Verbum Dei, quia tum demum sana conscientia sumimus hos cibos, cum per Dei verbum intelligimus eos nobis in esum concessos et datos esse. Itaque hoc Dei verbum fide a nobis apprehendi prius debet, quam hic cibus sanctificari possit. Cur autem ad Dei sermonem sit nobis recurrendum, ratio est, quod per Adamum omne ius illud, quod prius in Dei creaturas, et mundum hunc habuimus, perdidimus. Quod nobis restitutum esse non nisi ex Dei verbo fide apprehensum possumus agnoscere. Hanc fidem sequitur precatio nostra, quae a Deo petit, quod est ipse mera sua benignitate pollicitus, et agnoscit eum tantorum bonorum autorem esse. Atque tunc demum nostrum esse et a Deo nobis donatum, quod apponitur, intelligimus, vt sine animi serupulo vtamur. Haec autem sanctificatio communis mensae differt ab ea, quae fit in mystica Coena Domini- vti praeclare docet hoc loco Caluinus. Quaerit Chrysostom. de deliciis ciborum vtrum iis vti liceat homini Christiano. Respond, vero cum nobis profusa liberalitate sua dona largitus sit Dominus, nec vnus tantum generis cibos in vsum nostrum creauerit, posse nos cum gratiarum actione, etiam cibus lautioribus vti. neque tantum vulgaribus, modo omnis luxus, ingluuies, intemperantia, et crapula absit. 6 Haec si subieceris fratribus bonus eris minister Iesu Christi, innutritus in sermoni-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.200]

bus fidei, bonaeque doctrinae, quam assectatus es.

bus fidei, bonaeque doctrinae, quam assectatus es. Παράκλησις et exhortatio, per quam quae de pastoris officio et vera doctrina contra haereses tuenda in vniuersum dixit, applicat ad Timoth. Sic enim nobis agendum est, vt quae sunt nostri muneris diligenter perpendamus, et ex iis intelligamus, vtrum fungamur officio. Duo vero praecipit Paulus I. vt superiorem doctrinam Timot. suggerat, 2 vt fratribus ipsis. Suggestere (inquit Chrysostomus) est frequenter proponere. Vti enim cibus quotidie ad pastum corporis egemus: sic Dei verbo et sana doctrina ad pabulum animi, vt semel sanam doctrinam proposuisse non sit satis: neque odiosa censeretur debeat huius doctrinae tam necessariae et salutaris repetitio, vt est 2. Pet. I. vers. 12. et 3. vers. 1. cum Sathanae impetus in

op- pugnanda Dei doctrina nunquam fatiscat et con- quiescat. Dixit autem Paulus
 2285 ὑποτιθέμενος i. subiiciens, vel suggerens non autem imperans, vt obseruat hoc loco
 Chrys. quod distincta sit muneris et mini- sterii Ecclesiastici ratio a ciuili imperio. Magi-
 stratus imperat: denuntiat autem tantum. Minister verbi Dei. Quae tamen denuntiatio
 habet con- iuncta Dei iudicia et minas, si non illi pareatur, longe omni poena corporali
 formidabiliores et tetriores. Paulus tamen 2. Thess.3. vers.12. vtrunque coniunxit et
 imperium et obsecrationem, quia Domini ipsius nomine agunt Ministri Euangeli- ci: non
 2290 autem suo et priuato. Ronus erus minister) Duplex exhortationis locus

CAPVT III.

[p.201]

nimirum tum ab officii ratione, tum a prima Ti- mothei vitae institutione. Ergo vtrunque
 nobis sedulo cogitandum est, et quid munus, in quo versemur, requirat: et quid susceptae
 vitae ratio et institutio. Vtrunque enim est nostrae vocationis a Deo factae certissimum
 testimonium, Quatenus igitur Minister munus suum consi- derat tria haec spectare debet,
 2295 vt sit Minister vt Iesu Christi, vt Bonus siue fidelis. Quae his tri- bus opponuntur, nempe
 Ministris Otiosis, Hu- manae doctrinae, et Infidelibus. Hi vero sunt, qui vel Seipsos, id
 est, suam gloriam, vel quaestum suum quaerunt. Ergo sana doctrina a fidis Mini- stris
 verbi Dei proponenda est: non autem inanes, non futes, et subtiles quidem, sed futes
 quae- dam quaestiones, quae neque nostras conscientias aedificant: neque Dei gloriam,
 2300 salutisque doctri- nam vllo modo explicant vel illustrant. Quod autem addit, Innutritus
 sermonibus fidei. etc, magnam vim et pondus exhortationi addit. Est enim prima
 educatio tanquam tacitum futu- rae vocationis indicium a Deo demonstratum. Denique
 turpe est illa talenta, quae Deus in nos contulit, vel omnino perdere, vel infructuo- sa
 habere, vt docet Christus Matth. Vtitur autem mis verbis Paulus, ex quibus intelligitur,
 2305 seriam prius operam Timotheum nauasse in sacris lite- ris, et doctrina fidei Euangelica.
 Id quod appa- ret etiam ex 2.Timoth.1.vers. 5. sup. cap.1.vers.18. Ex hoc autem loco
 quaeri duo possunt 1. Vtrum eos solos in ministerium Euangelicum eligi o- porteat, qui
 a primis et teneris annis sacris sçri- turie sunt innutriti et eas consecrati: an etiam alii

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.202]

possint. Respond. Deum quidem in quem vult do- na sua conferre. Itaque eum nobis
 2310 eligendum esse, cui maiores dotes et χάρισμα De ipse dederit. Tamen longe tutius
 esse, vt, nisi magna aliqua causa subsit, ii potissimum eligantur, qui diutius in sacrae
 Scripturae lectione versati sunt, et a tene- ris annis sanam Domini doctrinam tum didice-
 runt, tum etiam professi sunt. Secundo quaeritur, An a suscepta semel profes- sione
 Euangelici ministerii abduci et reuocari homines pastores possint. Vult enim Paulus
 2315 Ti- motheum in ea cognitione et arte perseuerare, quam semel assectatus est. Deinde
 damnantur et Demas et Marcus, qui Paulum deseruerant, et susceptam semel ministerii
 vicariam delegationem reliquerant, mutato vitae genere ac instituto. Res. Deum nullum
 huiusmodi tam arctum et strictum vinculum inter pastorem et gregem instituisse, vt
 nunquam solui possit. Saepe enim ex multis, et iis quidem iustis, causis liberantur
 2320 pastores, et habent a suo susceptoque munere legitimam missionem. Id tamen, nisi

ex iusta causa fiat, proculdubio in temeritatis et eius quidem turpissimae non tantum suspicionem, sed etiam criminationem merito incidit, qui consilium suscepti semel ministerii mutauit et deserit. Et quod Demas, et Marcus damnantur, ex eo est, quod seculum Deo praetulerant: non tamen propterea excommunicantur, aut eiiciuntur ex Ecclesia a Paulo, etsi nulla fuit deserendi ministerii iusta, quae ab iis praetenderetur causa. Et quod ait Bernard. epistola 87. Aut ergo oportuit te gregem dominicum minime seruandum suscipere aut susceptum nequaquam relin-

CAPVT . IIII.

[p.293]

quere iuxta illud Alligatus es uxori, noli quaerere solutionem. Primum falsa similitudine nititur coniugii, et vinculi pastoralis: deinde nec eum ipsum Ogerium, qui gregem suum deseruerat, dant, tanquam qui sit ab Ecclesia expellendus, sed qui sui facti et temeritatis poenitere debeat, non de eo gloriari. Et sane in eo falluntur homines, qui non putant magis licere pastori Ecclesiastico ministerii professionem semel susceptam mutare, quam maritato coniugem non adulteram dimittere. Etsi sine ratione ista vitae mutatio fieri non debet.

7 Caeterum profanas et aniles fabulas reiice: sed exerce te ipsum ad pietatem.

7 Caeterum profanas et aniles fabulas reiice: sed exerce te ipsum ad pietatem. Ἀντίθεσις. Sanae enim et superiori doctrinae opponit Paulus fabulas, quas Prophanas, et Aniles vocat. Fabularum nomine intelligit tum superius damnatam de prohibitione ciborum doctrinam: tum etiam reliquas, quae in rebus externis cultum Dei constituunt Prophanas voca, quod sint blasphemae. Aniles autem, quod sint nihili. Est autem hoc postremum dictum ex forma quadam vulgaris prouerbii sumptum, quia solent anus mulieres fabulas et fictitia quaedam commorare lubentius, quod propter aetatem multa sibi tribuunt: atque sunt natura verbosae. Has tamen fabulas Chrysost. refert non ad superiorem doctrinam, sed ad Iudaicas traditiones, et caeremonias: sed perperam, ut quilibet facile animaduertere potest. Sed exerce te ipsum) Transitio est, per quam ad alteram ministerii et muneris Euangelici parte accedat

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.204]

dit Paul. Est autem haec altera pars Pia, et religiosa vita. Neque enim pastores tantum sanam doctrinam tradere debent, sed etiam vitae suae honesto exemplo eam confirmare, et caeteris praelucere. Quemadmodum et Christus ipse Matt. 5. v. 13. et Petrus 1. Pet. 3. V. 2. 3. docent. Ratio igitur huius additionis duplex est. Prima, quod Ministri verbi Dei caeterorum comparatione esse debent lux mundi, et lucidum exemplar sanctae vitae non tantum fidelibus, sed etiam ipsis infidelibus, ut docet inf. v. Paul. 12. et Tit. 2. v. 7. Secunda vero, quod doctrinae suae fidem illi derogant, qui sunt turpis, et inhonestae vitae pastores. Si quis enim docet non esse furandum et ipse furetur, eleuat suae praeceptioni vim et auctoritatem, quemadmodum ait Paul. Rom. 2. Contra vero ipsa suae doctrinae praxi et praestatione constanti caeteros in ea doctrina confirmat. Cauendum igitur

nobis est, ne praedican- tes aliis ipsi reprobemur, nobisque vere obiicia- tur illud, quod Christus Pharisaeis, Dicunt, sed non faciunt 1.Corinth.9.V.27. Matt.23.vers.3. Pulchra igitur est harmonia recte docentis et sancte vi- uentis Ministri verbi Dei. Similis huic loeus est 2. Timoth. 2.vers.15.Tit. 2.vers.7. Dissimiles vero loci afferri videntur posse.

2360 Pri- mum dictum Christi Math. 23. vers.1. Etsi enim erant Pharisei moribus impuris, eorum tamen sanam doctrinam sequendam et retinendam esse docet Christus. Respond. Gregis quidem ratio- ne illa Christi sententia vera est, eorum nempe pastorum doctrinam esse amplectendam: qui a veritate non discedunt. Sed tamen illi ipsi si male

CAPVT III.

[p.205]

vixerint, eo grauius sunt damnandi, quod eos, quos verbis aedificare student, vitae turpis- simae exen- plo perdunt. Postea vero aduersus hunc locum obiicitur illa Christi sententia,

2365 Martha sollicita est circa plurima Luc. 10. vers. 41. Ex qua vitam contemplatiuam Actiuae, quam vocant, et quam hac voce, γέμναζε, significasse videtur Paulus, prae- ferri colligunt. Respond. Nihil illum locum cum hoc Pauli habere commune. Alia enim plane Christi mens est illic, quam vt piae et actiuae, quam vocant, vitae studium

2370 restinguere in nobis cone- tur Christus: quod actiuae vitae genus hic procul dubio etiam Paulus commendat: at que vanae et Mo- nachicae hominum speculationi. i. vitae conten- platiuae postponit, quicquid de loco illo Lucae Monachi imperiti sentiant. Ait γύμναζε Exerce) Qua voce duo demonstrat Paulus, 1 Continuum vitae nostrae studium et exercitium in eo esse debere, vt sancte, et pie, et religiose viuamus. Is enim est finis,

2375 propter quem salutaris illa Dei gratia per Christum ap- paruit. 2 Vt intelligamus quam natura inepti et indociles ad huiusmodi opus simus, ad quod nos ideirco formari longa et perpetua exercita- tione, cura, meditatione, et vigilantia necesse est, Ataque ad ilau non nascimur apti. Nam ad male agendum non est nobis vlla exercitatione opus, cum sponte in illam partem propendeamus et procliues simus. Denique ex hoc loco verum esse

2380 intelligitur, quod ait Bernardus epist. 201. Pasto- ris officium esse, vt pascat gregem suum verbo: pascat exemplo, pascat et sanctorum fructu ora- tionum. Nam vocis virtus est opus, et operi et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.206]

8 Nam corporalis exercitatio paululum habet vtilitatis: at pietas ad omnia utilis est, vt quae promissionem habeat vitae praesentis ac futurae.

voei gratiam efficaciamque promeretur oratio. Pietatem) Non tantum doctrinam ipsam

2385 de side complectitur hoc loco vox ἀρεβάας: sed i- psius doctrinae praestationem et praxin, quae in vita, conuersatione, charitate, cultu Dei, caete- risque similibus aliis rebus posita est, vt Paulus ipse inf.vers.12. interpretatur. Id quod ex sequen- tis versiculi ἀντεθέσαι manifestissime apparet. Ex hoc loco facile colligi potest, Christianae The- ologiae cognitionisque veri Dei verum finem non in mera contemplatione et θανρεία

2390 constitui a Paulo: sed in vita et actione ipsa, per quam ta- les efficimur, quales nos esse

oportere doctrina ipsa iubet, atque ipso Christianorum nomine pro- fitemur. Vnde fit, vt omnino Monachismus ille Papisticus subruatur, qui Christianae religionis professionem in nuda rerum contemplatione, et doctrinae meditatione collocat et deffinit, si mo- do veram Christi doctrinam haberent tamen. 8 Nam corporalis exercitatio paululum habet
 2395 vtilitatis: at pietas ad omnia utilis est, vt quae promissionem habeat vitae praesentis ac futurae. Τετοφορὰ est. Occurrit enim tueltae obiectioni. quae ex corrupto iam hominum iudicio fieri po- tuit: vel quam in posterum fieri debere sanctus Apostolus et spiritu prophetico plenus iam tum praeuidit. Cum ergo mirum in modum semper homines ad externas illas actiones quae speciem pietatis prae se ferre videntur, stupeant, mirum e-
 2400 tat Paulum vnus tantum pietatis meminisse, in

CAPVT IIII.

[p.207]

qua nos exerceri, et operam ponere vellet: non etiam externarum vllarum caeremoniarum, quas tantopere homines tamen laudant et admiran- tur. Respond. Paulus, illam vnam pietatem vtilem esse tum in sese, tum aliarum exercitationum et operum, quae homines consecretantur, ratione et comparatione. Apparet vero tum ex hoc loco, tum etiam ex
 2405 epistola ad Coloss.2. iam aetate Pauli plus satis ex- ternae illi vitae rationi et austeritati homines etiam, qui Christum profitebantur, tribuisse, illique ad- dictos fuisse. Quod ex eo profectum videri po- test, primum quod fermentum illud Pharisaeo- rum, quod tamen toties Christus reprehenderat, iam inualuerat apud plerosque, quemadmodum ex quorundam animis falsa illa de rituum Papi- sticorum, et habitus monachalis sanctitate
 2410 per- suasio euelli hodie non potest Matth.23. Deinde haec haereseon et superstitionum semina, quae po- stea creuerunt, et Papismum et Monachismum penitus, vti foetus infelicissimos, pepererunt, a Sathana iaciebantur, et serebantur in animis Chri- stianorum hominum, id est, mysterium iniquita- tis iam agebatur vt docet Paulus 2. Thess.2. Deni- que quod humanum ingenium vti suapte natura vanum est ita vanarum rerum amans
 2415 est et audum, quales sunt omnes illae externae cultus Dei vel vi- tae sanctitatis species. Itaque mature tantae huic verae fidei et religionis pesti occurrere voluit Dei spiritus: sed propterea tamen non est excisa tanti, tamque noxii mali radix: sed statim in Eccle- sia pullulauit, primum per Nicolaitas, et Ebio- naeos: deinde per Gnosticos, denique per Mona-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.208]

chos, per quos tandem vis et autoritas huius tam sacrosancti Pauli praecepti, non tantum elusa, sed abrogata et prorsus antiquata est. Quaesitum autem est, Quid corporalis exerci- tationis nomine complectatur Paulus. Putat Chrysostom. corporis agitarionem, quae sanitati conferat, significari, qualis est venatio, ludus, fos- sio, aut quae exercitamenta iuventur a Medicis ad superfluos corporis humores consumendos fieri. Rationem addit
 2425 ille, quod corporis exerci- tationem cum ea, quae animi est, et spiritualis, confert, vt hanc vtilem: illam nullius momenti homini Christiano esse doceat. falsa est haec in terpretatio. Nam non agit medicum Paulus, sed Theologum: Et vt supra cum de cibis agebat, de iis eatenus disputauit, quatenus ad conscientiae tranquillitatem pertinere censebantur, non

2430 au- tem ad corporis valetudinem: sic hoc loco de ex- ercitatione corporis disserens eam intelligit, in qua cultus Dei et nostrae sanctitatis pars quaedam constituitur, quoniam in rebus externis eam homines collocabant. Est igitur exercitatio ista, de qua nunc agit Paulus, alia, quam censet Chrysostomus, et est ea, per quam carnis mortificatio, vitae sanctitas, et externa quaedam pietatis cultusque Dei professio demonstrari videtur inter homines, qualis quae in ieiuniis et afflictione magna corporis versatur. Haec tamen
2435 dicitur per contemptum σωματική, ne per eam animus vere reformari censeatur. aut quisquam reipsa propterea religiosior sapien- riorque fieri iudicetur: cum tota vis et effectus istarum rerum circa corporis tantum maceratio-

CAPVT IIII.

[p.209]

nem afflictionem et vexationem cernatur. Sed et σωματική quoque nominatur a subiecto. Est enim corpus, quod his modis atteritur, affli- gitur, et has exernas actiones
2440 agit: quanquam ratione finis, quem spectant qui haec taedia per- ferunt, dici quoque potest haec exercitatio spiri- tualis, quod spiritualis vitae gratia fit. Haec igitur omnia externa sibi imponunt ho- mines, et quae vocantur nunc regulae ordinis suscepti et professi, eas appellarunt Patres Α'σκήσιν. Vnde veteres Monachi et Μονάζοντες et Α'ταηταὲ dicti sunt: Paulus autem nominat γυμνάσιον, quod Α'σκήσις magis quiddam spirituale significare vi-
2445 detur : γυμνοCα vero quandam tantum corpo- ris vexationem ac agitationem, quae non tam commendat monasticum statum, quam illi con- mendatum esse inter homines voluefunt. Sed praestabat vocem Spiritus sancti retinere. In his autem externis rebus praescriptis obser- uandis versatur tota Monachismi essentia, quam vocant. Nam in tribus hisce potissimum posita dicitur, in voto Obedientiae, Paupertatis, et Con-
2450 tinentiae, tum matrimonii, tum certorum quo- rundam ciborum. Sed et illud quoque notandum est, Paulum hic non loqui de superstitione earum rerum ob- seruatione, qualis fit in Papatu, et praesertim a Monachis (eam enim prorsus damnasset Paulus, est enim superstitione, cum pars salutis nostrae aliqua in iis rebus statuitur vti fit a Monachis) sed de rerum indifferentium discrimine constituto, et in iis obseruatione quadam carnis
2455 conterendae gratia, ad tempus indicta, qualis a piis viris pro

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.210]

varia rerum, temporum, locorum, circumstantia fieri et suscipi potest. Hanc tamen totam vitae rationem et ob- seruationem, etiam ad tempus factam, dicit Pau- lus esse minimi momenti. At qui Monachi in iis ipsis rebus vitam Angelicam sitam esse volunt, et proram et puppim salutis et sanctitatis collocant. Neque tamen prorsus tales exercitationes
2460 damnat Paulus. Inter eas enim est ieiunium, et huiusmodi seruitus et maceratio corporis, qua- lem se etiam obseruasse ad carnem subigendam scribit ipse 1, Corinth.9. vers.27. et Psal.35.vers.13. Similis locus est Matth. 9.vers.14, et 15.vers.2. Romano. 14. vers.17.1. Corinth.7.vers.5. Dissimi- lis autem, primum, quia ait Paulus Ephes.5v.29. fouendam esse carnem: at qui istas rigidas exer- citationes obseruat, vexat sese, suumque corpus.
2465 Ergo videtur inhumanus et saeuus, vt hae non tan- tum parum viles dici debeant, sed sint prorsus damnandae. Respond. Cum moderatione istas esse a nobis suscipiendas,

et ad tempus tantum: non autem cum superstitione, vel in perpetuum, vt docet Paulus 1. Corinth.7.vers.5. Nam omnes illae austerae, et seuerae Monachorum regulae, ab iis etiam cum periculo vitae et valetudinis de- trimento Obseruatae, fuerunt superstitiones
 2470 merae et Diaboli praestigiae, qualia quaterduana ieiunia, perpetuae humi cubationes, stationes continuae, vt sibi sedere non permetterent: et reliquae huius- modi saeuae praeceptiones vel potius crudelitates in ipsam humanam naturam. Obstat etiam quod ait Paulus Rom.14. vers.17 Regnum Dei non esse in esca et in potu. Ergo fru-

CAPVT IIII.

[p.211]

stra suscipiuntur ista vel ad breuissimum tempus. Respond. Cum ista sine causa et temere
 2475 fiunt, frustrâ reuera suscipi a nobis. Cum autem ad car- nem lasciuientem domandam, vel vt paratiores promptioresque ad Deum precandum simus, non frustra: quanquam in iis rebus tamen regnum Dei non est positum, sed in vera fide, regeneratione, spe, et obsequio eo, quod mandatis Dei praesta- tur. Pietas autem ad omnia) A'vriθεCis est, ex qua su- perior sententia illustratur. Pietatem autem vo- cat verum Dei cultum, qui
 2480 ei ex ipsius verbo ex- hibetur. Primum autem hic fidem continet, dein- de charitatem: deinde cordis sanctitatem et pu- ritatem, quae externis actionibus se patefacit. Haec vna res vtilissima est, et inf. capx. vers.6. magnus quaestus appellatur. Caeterum exemplo Christi, qui nihil praeter caeterorum hominum morem habuit: et Ioannis Baptistae, qui istas exercitatio- nes retinuit, nec propterea tamen Christo me- lior fuit, aut sanctior:imo
 2485 vero nec cum eo vlla in re conferendus, hoc Pauli dictum perspicue con- firmatur. Fuit enim sanctior illa Christi vita con- munis, quam austera et rigida vita, quam tenuit Ioannes. Huius autem suae definitionis et laudis de pie- tate argumentum Paulus profert ab effectu, vel signo, quod pietas vera sine his exercitationibus habet promiffiones, nimirum vitae, tum Praesentis, tum futurae. Magna certe laus verae religionis. Sed
 2490 cur vitae praesentis promissiones habeat pietas, ra- tio est, quod Deus est suorum in vniuersum et per omne tempus Pater et ουτης, non tantum

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.212]

post hanc vitam: sed etiam in hac ipsa vita. Bern sermo.4. in Psal. Qui habitat. Credo in his scapu- lis geminam Dei promissionem intelligendam, vitae scilicet eius, quae nunc est: pariter et futurae. Si enim solum promitteret regnum, et in itine- re deesset
 2495 viaticum, omnino conquererentur ho- mines et responderent: Magnum quidem est, quod promittitur, sed illuc perueniendi facultas nulla datur. Vnde omnem excusationem Deus ade- mit. Deus igitur iam se eorum Deum ex hac vi- ta esse ostendit, et iis benefacit Psal.36. Incipit e- nim Dei promissio impleri in iis, etiam in hac vita. Obstat quod fides res spirituales, et eas etiam absentes spectat, non autem praesentes. Neque proprie corpus:
 2500 sed potius beat et spectat animum. Bona enim spiritualia pollicetur Deus potius, quam temporalia Hebr.II. vers.1. Respond. Bo- norum quidem spiritualium promissionem po- tissimum et praecipue habent et spectant fides et pietas: sed tamen etiam de suis curam habet in hoc mundo Deus, et illis bona terrena, quantum satis esse perspicit, largitur. Nan ea a se peti et vult et praecipit in oratione Domimca. Sunt autem quaecunque a Deo

2505 pii obtinemus ex mera ipsius bonitate, et ea gratuita, non ex me- Fito. Ilue bona terrena, siue coelestia spectentur, vt docet perspicue hic locus, qui ea omnia Dei promissiones appellat. Admonet hic locus, vt de Monachis aliquid dicamus, quia hi Ἀσκηταὶ primum sunt appellati: veluti a Philone Iudaeo, si modo de Monachis Christianis potius, quam de Essaenis et Iudaeorum Monachis agit Philo: deinde a Basilio, et aliis, qui e-

CAPVT III.

[p.213]

2510 tiam Monasticas regulas Ἀσκητηρίων nomine inscripserunt. Μονάζοντες et Μοναχοὶ appellati sunt, quod vitae solitariae genus elegissent, qui hoc modo viuere instituissent. Μοναχὸν autem putant Canonistae ex can. Placuit S Agnoscat 16. quaest.1. dictum composita voce, ἀπὸ τοῦ μόνου et ἄχος. Quae sane vera est hoc tempore Monachorum etymologia. Sunt enim illi re vera vnica pestis mundi, vt et ex veteri quoque Epigrammate
2515 iam pridem intelligebamus. Sed falluntur et Papae et Papistae et Monachi in nominis sui etymo. Est enim syllaba xos ἐπενθέβς tantum, ad vocem μόνος, a qua fit deriuatio vocis huius, Μοναχός. Vnde et Μοναχᾶ et Μοναχο et Μοναχῶς vocabula Graecis scriptoribus etiam ante monachorum exortum defunctis vsitatissima. Basil de Trinitate agens quaque personam Μοναχῶς ἐκφωνεῖθς, id est se orsim pronuntiari dixit. Latine ipsi se Religiosos vocarunt, quasi reliquus populus Christianus sit irreligiosus. Item et
2520 Canonici quoque et Regulares, et aliis nominibus ad sui commendationem. Sed et Mandritae etiam sunt appellati a cauernis, quas isti Troglodytae subibant, et vbi latebant. Monachus quid sit nondum perspicue definire potuit, etsi variae a variis descriptiones tentatae sunt. Neque enim ex vestitu et professionis vestimento definiri potest, quia,
2525 vt vulgo dicitur, vestitus non facit Monachum: et tale est monstrum Monachus, vt vna forma non constet. Tandem definitum est, esse eum Monachum, qui haec tria vota solenniter suscepisset seruanda, Paupertatem Continentiam coniugii, et Obedientiam vni cui

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.214]

dam certo praeposito, et in eadem vitae regula degenti. Viuendi quidem instituta et
2530 regulas posse esse in quoque ordine Monachorum diuersas, haec tamen tria vota esse ipsius vitae Monasticae essentialia, et ab ea semper indiuulsa. Quod Thomas Aquinas in 2 2ae et in opere Contra impugnantes Religionem prolixè docet. Nam qui definiunt Monachum esse militem Christi: vel agricolam terrarum: vel Angelicum hominem, non modo rem non explicant: sed quod experientia huius aetatis demonstrat, mentiuntur, cum
2535 nullus hodie Monachus sit huiusmodi. Vt cunque maxime superstitiosum vitae genus est, et a Turcis etiam hodie in blasphemiam ipsorum doctrina semper retentum, quia fuco faciendo hoc genus hominum est aptissimum. A Iudaeorum Essenis, vt multi existimant, primum introductum fuit, et institutum: et inde postea ad Christianos translatum a superstitiosis hominibus primum Aegyptiis, deinde Syriis: postea Asiaticis, demum
2540 Graecis et Europaeis, ne vlla pars orbis tanti mali experta esset, et immunis. Certe post Christum natum Anno 300. maxime in Aegypto commendari coepit. Fuit enim ea regio, vti Arrianismi, et Meletiasmi, maximarum narsicomitae etiam Monachismi satrix et

ferax aut siue propter solitudines, quas hoc hominum genus ferum prorsus et agreste
captat: siue propter inna- tam illi genti superstitionem praeter caeteras mum- di nationes.
2545 In occidente hoc hominum genus fuit posterius et notum et receptum, et demum sub
Vitaliano Pontifice Roman. coeperunt Mona- chorum coenobia erigi. Sed tamen, vt
externis

CAPVT III.

[p.215]

rebus homines fere faciliusque capiuntur, quam vera sanctitate: sic hoc nouo hominum
genere exorto et terris monstrato, omnes miro stupore affici, nouum hoc vitae genus
2550 in coelum tollere, et cum ad scripturae regulam non examinarent, (quod tamen Basil.
Magnus vitae Monasticae prae- co fieri vult) solum beatum praedicare coeperunt. Hinc
laudes horum hominum immensae extiterunt, et hyperbolice decantatae, etiam a priscis
scri- ptoribus quibusdam, qui Basilium sunt sequuti- Nam Iustini Martyris, Tertulliani,
Cypriani, Ire- naei, Ignatii seculo hoc monstrum hominum non- dum natum in orbe
2555 Christiano fuerat, quicquid Eusebius ex Philone narret: cum Philo non de Christianis,
sed de Essaenis Iudaeis loquatur, quae res non fuit, vt aliae multae, ab Eusebio obseruata,
quemadmodum praeclare Chemnitius in Exami- ne Tridentini concilii probat, quicquid
Diony- sius ille consecrationis Monachorum in Hierar- chia meminerit. Quidam hoc
hominum genus ex persecutio- nibus, iis praesertim, quae saeuissimae contigerunt
2560 sub Maximino, et postea Diocletiano, exortum censent, quod cogerentur pii homines in
vastis solitudines confugere, vt persecutorum imma- nitatem euitarent. Et certe haec
causa erat probabilis nisi ἔξ ἀνάγκης potius animi, quam ex vlla neces- sitate appareret
homines hoc sibi iugum impo- sisse, et eo tempore, quo nullae erant persecuo- tiones:
2565 sed summa pace fruebatur Ecclesia Dein- de nisi ipsa historia Ecclesiastica eo tempore,
quo Monachismus adhuc pene recens erat, scri- p ta, aliud diceret, quae refert hoc
institutum vitae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.216]

ad quendam Ammonium virum Ægyptium et con- iugem. Eremitarum enim author fuit
Salas, vt ait Nicephorus, quanquam Isidorus in lib. de Offi- ciis non tantum a Ioanne
Baptista: sed etiam ab vsque Elia Propheta huius vitae primordia repe- tit, tam est bonus
2570 Monachorum patronus. Cer- tatim igitur omnes ingenii sui aciem in hoc vitae genus
extollendum contulerunt. Alii enim, vt Ambrosius epist.82. Monasteria scholas et offici-
nas virtutum appellarunt, Chrysostom. dixit, Vt in coelo sunt astra: sic in terra esse ordines
diuer- sos Monachorum. Alius dixit, vt e paradiso terre- stri quatuor flumina fluebant, sic
ex Ecclesia quatuor Monachorum ordines extitisse. Alius, ve- lut Hieronym. et Bernard.
2575 susceptionem Mona- chismi vocat secundum Baptismum, per quem remissio omnium
peccatorum obtineatur. Alius Monachismum esse dixit Angelicam vitam, vt Thomistae
omnes, quo sibi maiores in vitae suae errore delicias faciant. Nos et ex superstitione
primum inuentum esse hoc vitae institutum de- fendimus: et mere esse Diabolicum,
cum pars quaedam cultus Dei, et vitae sanctitatis in hoc ex- terno rerumgenere posita
2580 sit, et praeter Dei verbum salutaris, et beata vita definita. Etsi enim admittimus minus

2585 fuisse olim cor- ruptos Monachorum mores, quam nunc sunt, tamen haec ipsa vitae institutio fuit a Christi vita prorsus aliena, et superstitionis plena, et nulla a- lia de causa, nisi ex ἐθελοθηβεῖα et idololatrica rerum externarum admiratione inuenta, et fu- scepta. Admitto igitur quod de Monachis suae ae- tatis scribit Chrysost. Homill. 14. in Timoth.5.

CAPVT III.

[p.217]

his verbis, quae recito vt appareat, quantum no- stri Monachi ab illis veteribus differant. Verae, ait ille, domus luctus sunt Monasteria, vbi cinis atque cilicium: vbi solitudo, vbi risus nullus, nul- lus negotiorum secularium strepitus, vbi ieiunia, vbi terrenorum duritia lectulorum, vbi munda sunt omnia. Nullus ibi nidoribus locus, nulli san- guinis riui, etc. quae quantum ab Monastica vita nostri seculi differunt vident omnes. Et Bernar- 2590 dus in Apolo. ad Guill. Abbatem verissime mul- ta de luxu Monachorum et ἀσωτία dixit, quae ho- die, vti alia vitia omnia, in iis maior est et intole- rabilior, quam vnquam: imo vero prorsus insa- nabilis et inueterata. Sed et hoc vitae genus viris quibusdam bonis statim displicuit, et postea Sy- nodis vti Gangrens. et Matisconensi, improbatum 2595 est et velut superstitiosum damnatum. Modum vero non habuit, cum quotidie noui ritus, inauditaeque superstitiones inducantur, vt nouus Monachorum ordo excudatur, veluti Stilidae olim: nunc Iesuite, adeo vt non si mihi centum sint linguae, sint ora que centum, ferrea vox, possim eorum varias com- prehendere formas. Sed et illud immane, quod inter eos ipsos huiusmodi genera reperiuntur, quae humanam exuant 2600 naturam prorsus et in bel- luinam mutant qualia sunt haec Armenta Βασκοὶ et ἀπαθεῖς vt est apud Nicephorum lib. 14. cap.50. Tamen nunquam istae laudes tantum obtinue- runt, vt propterea reliqua Christianorum gene- ra, quae nihil cum ista ἀσθαδεία et vitae genere con- mune habent, minus ad Christum pertinere cen- serentur. Dixit Paphnutius Episcopus in Ni- caena Synodo, in omni ordine, et non in solo Mo-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.218]

2605 nachatu, posse homines placere Deo. Bernard.in in sermo. in Psal. Audiam:tam coniu- gatos, quam Monachos esse saluandos affirmat, et idem in ser- mone 66.in Canticum cantic. Eorum genera fuerunt primum duo tantum, Eremitarum, et Coenobitarum, vt ait Sozomen. libus 3.cap.16. Quae multiplicata postea, vt docet Euagrius lib. 1 cap.21. in quatuor excreuerunt, vti etiam ex Cassiano apparet Collat. 18.cap.4. Alii enim fuerunt 2610 Coenobitae, alii Anachoretae, alii Sarabaitae, alii Rhomobitae, vt etiam docet Hie- rony. Coenobitae qui sub vno capite in coetu vi- uunt: Anachoretae qui in coenobiis primum insti- tuti, seorsim postea vel singuli, vel bini in solitu- dines secedunt, ibique habitant, non in coetu. Ho- rum author fuisse dicitur ab aliis Paulus quidam, ab aliis Antonius. Quod vitae genus plane ferum est et agreste et ab ipsa hominis natura et defini- 2615 dissentaneum, qua dicitur homo esse ὦν πολιτικόν, et praeclare M. Tullius docet ne si qui- dem alicui omnia virgulta diuina suppeterent, o- ptaturum tamen eum vt viueret in solitudine et procul a reliquis mortalibus more ferarum, quod isti Anachoretae faciunt. Sarabaitae in cellulis ha- bitant, et Ana choretis sunt peiores. homines vagi de auari quiin

2620 *Ægypto praesertim fuerunt. Rho- moboitae qui terni habitant in cellulis suo arbi-
tratu viuentes, effrencs, et nulli capiti parentes. Hi pessimi omnium vt in epist. ad Eustoch.
testa- tur Hierony. qui eos vidit. Stilidae siue Columna- rii a Simeone instituti, vt ait
Euagrius, qui in co- lumnis habitant, vt nec in terra, nec in coelo vi- uere videantur.
Socrat. lib. 4.cap.23 4.haec gene-*

CAPVT IIII.

[p.219]

2625 *ra enumerat Gnosticos, Coenobitas, Practicos, Eremitas, vt varium fuisse hoc totum
genus facile appareat. Hi etiam ordines et distinctiones poste- rioribus temporibus sunt
mutatae, et aliis nomini- bus appellatae. His enim successerunt quatuor alii Monachorum
ordines, nempe Benedictinorum, Augustinianorum, Carmelitarum, Praemonstrensium,
qui postea se in infinitas propagines diffuderunt, Mendicantium (quos verius alii fratres
Manducan- tes vocant) et non Mendicantium, et variae distin- ctiones inter eos inductae
2630 a colore vestis, a gene- re cibi, a forma calceorum, ab amplitudine mani- carum, a forma
pallii, et huiusmodi aliis nugis, quasi eae res sint porta coeli et salutis nostrae cau- sae.
Antea tamen tres tantum ordines Monacho- rum enumerabantur scilicet, Sancti Basilii,
San- cti Augustini, et Sancti Benedicti, vt est in cano. Pernitiosam 18. quaest 2. Anno
vero Domini 500. ista non apum, sed fucorum potius examina varie et sparsa sunt et
2635 multiplicata per totum terrarum orbem, impri- mis autem per Palaestinam, Cappadociam,
Asiam, Graeciam, et Ægyptum, tanquam Apocalypseos locustae, sese diffuderunt, et
praecipue in Sceti, siue Staitide Ægypti Nomo siue praefectura, vt Sozo- menus lib.
6.cap.7. tradit. Monasteria vero in vrbibus etiam furiose eri- gi coeperunt Anno Domini
700. et postea Velut autem scholae quaedam aedificari primum coepe- runt, et velut
2640 officinae literarum in summa totius mundi barbarie: quae per Gothos, Vandalos, Hunnos,
et Erulos inducta fuerat. Vnde Iuo scri- bit in Iustiniano Florum quendam Gallorum*

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.220]

*Francorum procerem prope Aurelianensem ciui- tatem coenobium sancti Benedicti con-
disse, v- bi Maurus ipsius Benedicti discipulus, vt ait Sa- bell. Ennead. 8 lib 2. docuerit,
et Floriacenum Mo- nasterium adhuc hodie appellatur. Certe ab hoc vitae instituto prorsus
2645 nunc nostri Monachi de- generarunt, quorum coenobia, non sunt literarum officinae,
sed harae porcorum, et pascua hominum cantillando viuientium, more cicadarum. Ta-
men postea vsurpatum est, vt poenae loco in Mo- nasteria detruderentur homines inertes,
scelera- ti et immorigeri, et tonderentur, vt ex historiis praesertim Francogallorum ap-
paret, et Grego- rio Turonensi. Quis autem vsus fuerit istorum hominum varie quaesitum
2650 est, quae item regulae. Ac regulae vt Nicephorus ait lib. 9. cap. 14. hae primae erant, vt
omnia essent libera, votum au- tem perpetuum ista professio non haberet: adeo vt nec
ciborum, nec ieiuniorum certa tempora et indicta essent, sed quantum vellent ederent, et
biberent, et operarentur: item quando vellent, ieiunarent. Atque ita Pachaimus primas
regulas instituerat. Sequuti sunt alii qui restrinxerunt illam libertatem. Ac primum in
2655 vestitu: post autem in cibis. Qui primus autem instituta ista scrupulosius et mi- nutius
vel explicasse vel tradidisse censetur, est Ba- silius, siuecis est, qui Magnus dicitur: siue*

alius, eo- que recentior. Ergo quoad habitum, cucullis sunt vsi sumpto more ab Ægyptiis Monachis, vt Cas- sia. scribit. Melotis item. i. ouilibus vestimentis, et vilibus pannis, Colobiis lineis ad imam vsque cubiti partem pertingentibus, vt expeditas ad

CAPVT IIII.

[p.221]

2660 operandum manus haberent, Cilicio, et Succin- ctoriis siue subligaculis, et pelliceis, quae lineo co- lobio operiebantur, vnde superpellicea dicta, Gal. des superplis. Colores in habitu varios habuere, et gestauere: calceamentorum nullus inter cos, vt- pote in calidis regionibus primum habitantes, fuit vsus, vt Cassianus docet. Quoad ipsam autem corporis eorum formam, comas alebant et bar- bam resecabant, contra quam tamen
2665 Epiph.hae- res. 8o. decorum viris Christianis esse censet. Bar- bam enim μορφήν ἁνδρός vocat, et in concilio Car- thaginensi clerici barbas radere veriti sunt: sed non sunt Monachi de numero clericorum. Ac- cincti semper lumbis incedebant, et pecunias cu- mulare vetabantur. Nuptiis item et festiuitati- bus interesse prohibebantur. Operari autem iu- bebantur quotidie, id est, in agro aliquid fode- re, aut arare, aut ferre, vt victus vel
2670 ipsis vel toti sodalitie in quo viuebant, superesse posset. Praecepta quoque in ciborum delectu et ge- nere contra Pauli regulam illis instituta sunt. Alii enim herbas tantum, alii oua, alii pisces: alii o- mnia comedere permittuntur. Ieiunia tamen quaedam illis ad certam mensuram et dies certos praescripta fuerunt: et mirum silentium, quod non est hodie in nostris Monachis, cum nusquam inuidia et murmur maius frequentiusque locum
2675 habeat, Denique nulli Monacho esse sine cella licuit, ne velut piscis siue aqua viuere existimare- tur. Hae sunt nugae, sed potius hae sunt superstitio- nes et idololatricae caeremoniae, in quibus hoc vi- tae institutum, et Christiana (si Deo placet) sancti- tas fuit tandem, abolitis verae sanctimoniae prae- ceptis, collocata.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.222]

Quasi illa in his externis ἐξωτερικαῖς rebus insit: quae in mentis renouatione, veteris hominis de- positione, et noui susceptione posita est, in fide Christi, in charitate proximi, in omni internae et externae immunditiae expurgatione. Sed ita ho- mines sibi praestigias istas fecerunt, vt aliud quid esse sanctum, quam istam viuendi rationem non arbitrar- entur. Denique isti homines et seditionum in Ecclesia magnarum authores fuerunt, vt Eua- grius lib. 3.cap 32. totaque historia Ecclesiastica docet: et pessimorum errorum
2680 tum ipsi inuento- res, tum propagatores, veluti Messalianorum, Antropomorphitarum, Pelagianorum, Iudaeo- rum, Abelonitarum, Samaritanorum. Quod non tantum testatur Theodorit. lib. 1.cap.1 Histor. sed ipsa rerum veritas et experientia: cum nulli alii sint hodie Antichristi, totiusque Papisticae perfi- diae maiores patroni, et fulcimenta, quam tota i- sta Monachorum factio et coitio. Sed quaesitum est, cuius in Ecclesia vsus
2690 fuerint isti homines. Respond. Certe nullius, cum nec Presbyteri, nec Diaconi, nec Episcopi essent. Itaque de se vere illi istud Horatianum dicere possunt. Nos numeri sumus. et fruges cousumere nati. Proci Penelopes. nebulones, Alcinoique. monachi officia populo celebrare non possunt. Monachus officium plangentis habet, non docen- tis. Ergo nullum munus Ecclesiasticum gerunt, sed nec gerere, quatenus Monachi sunt,

2695 debent aut possunt, non concionari apud populum: non Sacramenta administrare. Claret enim et certum est, ait Bernardus, quod publice praedicare Monacho non conuenit, nec Sacramenta admini-

CAPVT IIII.

[p.223]

strare, quia ne clericorum quidem loco et numero censentur. Nullam enim in Ecclesia vocationem legitimam habent Monachi, ut est in cano. Alia est causa et cano. Nemo potest 16. quaest.1. et apud eundem Bernardum epist.42. labor et latebrae, ait, et voluntaria paupertas, haec sunt Monachorum insignia, haec vitam solent nobilitare Monasticam. At, Audite nostri seculi Monachi, vestri oculi omne sublime vident, vestri pedes omne forum circumeunt: vestrae linguae in omnibus audiuntur conciliis: vestrae manus omne alienum diripiunt patrimonium. Quod si Monachorum sceleratissimam vitam pingere aut narrare vellem: nulla mihi Ilias satis esset. Sed quaero, cuius primum rei et utilitatis gratia hoc vitae et hominum genus institutum, inuentum, et productum fuit? Respondeo ego quidem, Nullius. Nam in canon. Generaliter S Hoc idem 16. quaest. 1. Abbatem quemlibet et cuiuslibet Monachorum coetus praefectum simplici ostiario Ecclesiae postponendum esse et subiiciendum aperte responsum est, dura-uitque vsque ad Syricii Papae spurcissimi tempora, ut Monachi Monachi simpliciter manerent, clerici autem nullo modo fierent, non praedicarent, non celebrarent officia in Ecclesia. Postea vero paulatim gens ista, instar locustarum, e suis desertis, et e suo coeno velut ranae emergere coeperunt, et tandem effecerunt, ut speciali privilegio (sed toti ordini a Bonifacio quarto, ut alii volunt: ut autem alii, ab Innocentio secundo concessio) qui- libet Monachus Sacerdos et sacrificulus fieri possit et Doctor, et praedicator, et Sacramentorum administrator de consensu Abbatis, et Episco-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.224]

9 Fides est hic sermo, et dignus qui omnibus modis recipiatur.

pi, et curionis, in cuius paroecia ista agit. Ex quo postea factum est, ut in maximas Ecclesiae Papisticae dignitates, veluti Episcopatus, Archiepiscopatus, Papatum denique ipsum, isti crabrones et locustae inuolarent, et iam ipsius Papi-smi solae columnae restarent. Quo hominum genere nihil habet vniversus orbis pestilentiosius, supersticiosius, impudentius, audacius, crudelius, ambitiosius, aut denique magis auarum et rapax. Hoc autem omne vitae institutum quam procul absit a Pauli praecepto, et ἀσκήσει, cuius hic mentionem facit, vident omnes: imo vero ut nihil quicquam cum Dei verbo consentaneum habeat sed potius mortis Christi beneficium, et nostrae coram Deo iustificationis causam (quae in vno Christi sanguine est) ad cibos et colores vestium merasque superstitiones et blasphemias transferant, in hac Euangelii luce intelligunt omnes, ut mihi non duxerim necesse diutius ista refellere, quae vel indicasse satis est ad refutasse. Redimus igitur ad Paulum nostrum. 9 Fides est hic sermo, et dignus qui omnibus modis recipiatur. Commendatio superioris doctrinae ab utilitate et illius

2735 praestantia. Tum enim fidelis est haec doctrina: tum vero omnibus utilis, qui illam audiunt, illique credunt. Praecautio quoque et praemunitio quaedam haec esse videtur aduersus varias animi dubitationes, quae ex superiori doctrina solent oriri. Tantum. n. abest, vt fideles felices iudicentur, vt et miseri et probrosi passim et vulgo esse censeantur. Quod iudicium falsum esse pronuntiat hoc loco

CAPVT III.

[p.228]

10 Nam idcirco etiam fatigamur, et probris afficimur, quod speremus in Deo viuo, qui est conseruator omnium hominum, maxime vero fidelium.

2740 Spiritus sanctus et seq. versiculo. Quae sit autem sententia huius orationis supra cap.1.V.15. fusius ex posuimus. 10 Nam idcirco etiam fatigamur, et probris afficimur, quod speremus in Deo viuo, qui est conseruator omnium hominum, maxime vero fidelium. Occupatio est, quae per digressionem iniecta est, ne superior illa pietatis commendatio falsa esse censeatur, propter varios rerum euentus et duram piorum sortem, quae in hoc mundo prorsus misera esse apparet et afflicta, tum in corpore ipso, tum in honore. Respondet autem et negat eam sortem Paulus propterea esse miseram et infelicem existimandam, idque respond propter causam propter quam patiuntur, pii: 2745 et Exitum, qui cernitur, et inde speratur. Acfinis siue causa, propter quam pii affliguntur, praeclarissima est. Est enim pietas et ipsa doctrina coelestis, et spes in Deo viuo, non in idolis, qua nihil melius. Exitus etiam laetus et felix est. Id quod probat argumento sumpto a minori ad maius. Deus enim, qui omnium hominum est conseruator, multo maxime suorum et fidelium custos est et liberator. Haec est summa totius doctrinae Pauli. Disputat Chrysost. atque ambigit, vtrum vox οὐτὴρ hoc loco referri ad vitam, et salutem aeternam debeat. Sed hic non potest. Neque enim omnes homines vitam aeternam consequuntur, sed soli fideles, quanquam tamen omnium est custos, conseruator, et benefactor Deus, vt est Ps.36. quatenus nempe omnium hominum est creator et opifex.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.226]

2755 *11 Haec denuntia et doce.*

2760 Spemautem coniungit cum doctrina Paulus, cum ait (quod speremus in Deo) quia haec cognitio, quae Per fidem et Euangelium a nobis habetur, non est euanida quaedam phantasia de Deo, sed est huiusmodi agnitio, quae spem, eamque certam in Deo nobis afferat, et inserat. In quo differt a reliquo cognitionis genere. Nam aliae sunt tantum in animo et intellectu versantes cogitationes, neque cor hominis mouent, afficiunt et mutant, haec vero etiam in corde ipso est certissima fiducia, quod afficit et inclinatur ad Deum amandum, eiusque promissiones certissime sperandas et expectandas, vt est in cap. 5. Epistolae Pauli ad Romanos. Sed et vox haec speramus pro credimus posita videri etiam hoc loco potest. 11 Haec denuntia et doce. Commendatio superioris doctrinae ab

2765 vtilita- te, quae ex illius praedicatione colligitur. Est e- nim haec vtilis doctrina, cuius
 praedicatio est sic a Paulo praecepta, vt et saepius inculcetur, et Pro imperio et potestate
 ministerii Euangelici pro- ponatur, vti Dei ipsius vox. Ergo comparatione quadam
 superiorem doctrinam magni esse in Ecclesia momenti docet probatque. Nam etsi alia
 2770 Dei cultus oppugnatur, inanes caeremoniae et super- stitiones euelluntur, saepissime et
 frequentissime repeti, doceri, ac inculcari debet. Atque hoc fa- ciendum esse affirmat
 Dei spiritus, id est, doctor ille, qui optime nouit, de quibus sedulo et saepius

CAPVT III.

[p.227]

*12 Nemo tuam iuuentutem despiciat, sed esto exemplar fidelium in ser-
 mone, in con- uersatione, in charitate, in spiritu, in fide, in puritate.*

edocendi et commonefaciendi sumus. Quo mi- nus nobis molestum aut fastidiosum esse
 2775 opor- tet, si saepe saepius in Ecclesia hanc eandem do- ctrinam a pastoribus audiamus,
 quia maxime no- bis est salutaris. Paulus Philip.3.vers.1. dicit tutum et vrile esse, vt
 eadem nobis saepius repetantur. Idem docet et affirmat Petrus in 2. Epist. cap.1. vers.13.
 Vnde vae delicatis hominum auribus, qui abusus doctrinae et superstitiones Papisticas
 2780 nun- quam a concionatoribus Euangelii taxari vellent. Denique ex hoc ipso apparet,
 eam maxime a pastoribus doctrinam proponendam, quae neces- saria est, et vtilis: non
 autem quae inutiles et vanas quaestiones habeat. Colligit vero ex hoc Pauli dicto Chryso-
 du- plex esse pastoris munus in proponendo Dei ver- bo pro rerum, quas tractat, et
 personarum, apud quas agit, ratione, nimirum vt Doceat, et Ea quae sunt obscura, et Eos,
 qui sunt obsequentiores. Item Denuntiet, propotestate et imperio sibi a Deo dato, Ea,
 2785 quae omnes concedunt esse vera, Eis, qui sunt contumaciores et magis rebelles. Quod
 cer- te verum est. Debet enim pastor nonnunquam increpare et virga.i. seuetitate vti, vt
 ait Paulus 1. Corinth 4.vers.21. et 2.Timoth.4. 12 Nemo tuam iuuentutem despiciat, sed
 esto exemplar fidelium in sermone, in con- uersatione, in charitate, in spiritu, in fide,
 in puritate. Νεθήτοις. Admonet enim qua ratione et gra- uitate superior doctrina sit a
 2790 Timotheo propo-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.228]

nenda ac illi ipsi sit in omni ministerii Euangeli- ci quod obibat ratione conuersandum
 et agen- dum. Adeo vt etiam haec praecepta ad reliquos pastores pertineant, qui nobis
 in Timotheo, tan- quam in perfecti ministri idea, a Paulo depicti proponuntur. Est vero
 hic locus etiam tacita re- gressio ad superius institutam disputationem de officio veri et
 2795 Euangelici pastoris, quam et hoc, et sequenti capite persequitur. Haec est igitur ra- tio
 ordinis, ne putemus hoc scriptum Pauli esse scopas dissolutas. Quod Athei obriciunt.
 Summa vero huius doctrinae eo pertinet, vt doceantur pastores superiorem doctrinam
 reuerenter et grauiter tractandam esse: et in reliquis ministerii et muneris suipartibus
 ita illis esse conuersandum, vt nemo eos, quantunvis aetate iuuenes, despi- ciat vel

2800 contemnat: sed sint totius gregis exemplar in Verbis, et factis, et in Doctrina, et in vita, Videri autem potest non ad omnes in vniuersum verbi Dei ministros pertinere haec Pauli exhortatio: sed ad eos tantum, qui adhuc iuuenes sunt: neque dum sibi per aetatem eam auctoritatem compararunt, per quam sint populo commendabiles et venerandi, quales sunt adolescentes adhuc pastores, et nondum prouectae aetatis. Sed cum etiam filii honorantur, qui, quamuis aetate grandaeui, moribus tamen sunt iuuenes, certe ad senes etiam haec praecepta pertinent, ne hi ipsi in ea aetate propter morum dissolutionem contemnantur, si idem agant, quod homines moribus iuuenes et proterui, et lasciuui et leues. Quae certe vitia adolescentiam sequi et comitari solent. Dicit Paulus *ρεορνωτος*, id est, Iuuentutis. Differt

CAPVT IIII.

[p.229]

2810 haec aetas, a Pueritia, Adolescentia, Virili maturaque aetate, et Senectute. Est enim iuuentus post adolescentiam, et ante virilem aetatem veluti a decimo septimo anno aetatis ad vicesimum quintum, intra quos annos existimo tunc fuisse Timotheum: quemadmodum adolescentia est post pueritiam, et ante iuuentutem a septimo anno aetatis ad decimum septimum. Sic Pythagorici distinxerunt ut apparet ex Laertio lib. 8. in vita Pythagorae etsi plures annos cuique aetati tribuit. Solon Atheniensis in epigrammate distinguit hominis totam vitam in septem aetates. Sed Ioannes in prima Epistola cap.2.vers.13. et 14. tres tantum constituit. Nos nostram distributionem sequimur, ex qua cuius tunc aetatis fuerit Timotheus intelligi potest, et quantis in ea aetate Dei donis, et iis quidem summis et egregiis, ornatus fuerit. Id quod etiam apparet ex secunda Epistola ad eundem et ad Philip.2.vers.18. Remedium autem per subiunctionem affert Paulus, per quod efficiatur, ne vlla pastoris aetas contemni vel possit, vel debeat. Est autem si illi se exemplar caeterorum fidelium praebeant in vita et doctrina. Igitur ex hoc loco colligitur iuuenes eligi posse in ministros, si iis Dei donis excellent, quae ad tantum munus requiruntur. Supra cap.3 vers.6.diximus, quae aetas olim cuique muneri Ecclesiastico exercendo praescripta fuerit a Synodis ut hic repetere nihil sit necesse. Sed apostolo lepidissimo docet Aesopus non semper canitie et barbae inesse sapientiam. Describit autem fusius Paulus illa duo, quae diximus, id est, quibus in rebus pastores gregis ex

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.250]

emplar, ut ipse cum Petro 1.epist. cap.5. loquitur esse debeant. Ac primum summam quidem inquit, ἐν λόγῳ id est, Verbis siue dictis, ἐν ἀνάγκῃ id est, Conuersatione et factis, toti gregi praelucere pastorem oportere. Postea vero quasdam virtutes addit, ex quibus distinctius haec duo parantur et docentur: et tum vitae, tum ipsius linguae vera reformatio oritur, tanquam ex ipsis fontibus. Obiter dixerim hoc genus dicendi esse ἀσύνθετον, quod maiorem vim habet, et facit, ut singula diligentius perpendantur a nobis. Ergo inter eas virtutes praecipue commemorat Paulus, Charitatem, cui subiicit Spiritum siue zelum. Charitas autem hic tum ea, quae in Deum, tum in proximum est, significatur, cui subseruire debet spiritus ipse, id est, feruor animi: atque illa etiam do-

na, quae Dominus cuique fidelium donat et con- cedit, charitati ancillari oportet. Deinde addit, charitati suum fontem, nempe Fidem, cui subiicit Puritatem siue Castitatem. Ergo
 2840 fides haec non tantum est doctrina, vel cognitio: sed etiam ipsa in Dei promissiones per Christum acquiescens assensio et voluntas, quae parit ex se tanquam v- berri mum fructum ἀγνεΐαν, id est, castitatem. Haec autem castitas non tantum abstinet alieno thoro, E libi-
 2845 nascitur. Ergo vanae illae Episcoporum commendationes ex insulis, lituo siue pedo chirothecis, annulis, cothurnis, fanda- liis, et caeteris huiusmodi nugis facessant, quae in Papatu, tamen tanquam certissima Episcopatus

CAPVT III..

[p.231]

13 Interim dum venio, attende lectio- ni, exhortationi doctrinae.

insignia, ornamenta, et testimonia dantur, et so- lenniter gestantur. 13 Interim dum
 2850 venio, attende lectio- ni, exhortationi doctrinae. Α'κολούθησις est. Nam sequuntur variae exhor- tationes, quas muneris Ecclesiastici dignitati con- sentaneas esse vidit Paulus, et necessario adden- das. Ex his autem quantum sit hoc onus, quan- que sedulo capessendum et diligenter exercen- dum intelligere certe debemus, ne segnes so- cordesue ipso Episcopatus titulo, vel fastigio tur- gidi et insolentes, vel etiam reditu et bonis
 2855 contenti torpeamus. Sunt enim hae cohortationes, tot Spi- ritus sancti aduersus pastores negligentes et mu- neris sui grauitatem non apprehendentes fulmi- na vel tonitrua. Neque enim tam Timothei gra- tia dicuntur ista, quam omnium pastorum, quo- rum verissimam et optimam ideam nobis in Ti- motheo format et pingit. Denique si tam ardens in Dei metu et tantus vir Timotheus iis stimulis eguit, quid nos? et quot quantisque exclamatio-
 2860 nibus et puncturis sumus excitandi? Est autem hic exhortationis et admonitionis locus non vnus, sed quadruplex. Omnes quidem eo tendunt, vt sedulo et diligenter pastores suo muneri inten- dant et incumbant. quilibet tamen locus exhor- tationis habet quoddam peculiare et necessario considerandum. Prima igitur haec est exhortatio et admonitio, attendendum et assidue versandum Ministro Euan- gelico in Sacrae scripturae lectione.
 2865 Vox enim, le- ctionis, generaliter hoc loco enuntiata ad Sacrae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.432]

scripturae tamen lectionem specialiter restringi debet, quia non simpliciter hoc requirit a pasto- ribus Paulus, vt aliquid legant quodcunque tandem sit, sed vt facrum Dei verbum euoluant. Hanc esse Pauli mentem apparet ex fine, propter quem attendendum lectioni docet, nimirum vt pastor Doceat gregem suum, et Exhortetur, quae sunt duae muneris
 2870 Ecclesiastici partes praecipuae. Do- ctrina, tum in Verorum dogmatum traditione, et Falsorum refutatione posita est. Quorum neutrum nemo facere, nisi apprime et abunde verbo Dei instructus et diligenter in eo versatus potest, cum ex eo vno fonte et veritas Dei fit haurienda, et mendacium illis armis oppugnandum, illoque gladio iugulandum

2875 Actor. 18.vers.28. Exhortatio est in Bene iam currentibus con- firmandis, Improborum
acri reprehensione: de- nique in frigidis excitandis. Illi autem stimuli: non nisi ex Dei
promissionibus et minis, addi pos- sunt. Haec igitur omnia Dei verbo continentur, quod
idcirco et versandum et meditandum est diligenter. Ergo non satis est Episcopos et pasto-
res quaedam legere (nam nec fabulas Poëtarum, nec vanas et inutiles Philosophorum
2880 scriptita- tiones terere debent, aut iis immorari) sed oportet eos Dei verbum scriptum
assidue contrecta- re. Vt autem ad Pharisaeorum scripta et scholas non remittit suum
Timotheum Paulus, neque nos etiam ad Scholasticorum et Sophistarum Sor- bonistarum
Academias reuocandi sumus, vt veri Theologi euadamus: sed ad sacrum Dei ver- bum
et ad eos scholas, vbi illud pure docetur. Sic Paulus 2. Timoth.4. vers.13. libros suos et

CAPVT HIII

[p.233]

2885 membranas, in quibus aliquid descripserat priua- tae memoriae causa, sibi Troade afferri
vult Similis locus 2. Pet.1.V.19. Dissimilis Mat.10.v19. Respo. Christum quidem
nolle pastores esse in legendo Dei verbo negligentes: terreri tamen nos non vult vel
conspectu vel doctrina vel fama nostrorum aduersariorum, cum ipse nobis sit suo spiritu
po- tentissime affuturus, et quae ad conuincendos ve- ritatis Dei hostes necessaria sunt
suggesturus. Addit Paulus, donec venio. Quae limitatio non excludit tamen reliquum
2890 tempus, quasi praesen- te Paulo Dei verbum contemnere Timotheus debuerit. Nec facit
pastorum, et praeceptorum nostrorum magna et excellens doctrina, vt in Dei scriptura
euoluenda fiamus desidiosiores: sed contra nos magis illorum egregiae dotes debent ex-
citare, vt quae illi proponunt doctissime, ad ex- emplum Thessalonicensium, cum scripto
Dei verbo conferamus, diligentiusque et lubentius a tantis viris ediscamus. Denique
2895 quod nullum tempus praescribit Pau- lus, ac ne longissimum quidem, post quod cessa- re
debeat a studiis Timotheus, ostendit nos per totum vitae tempus proficere posse: tamen
non facit, vt videatur inepta certorum annorum cer- tique spatii definitio, intra quod
tum Theologiae: tum aliis artibus et facultatibus sit studendum, o- peraque ponenda,
quoniam potius ex ipso cu- iusque profectu id diiudicandum est, qui apti sint ad minis-
2900 terium vel gradum adipiscendum, quique plurimum profecerint, quam ex ipso temporis
curriculo et spatio, quo versantur in Academiis. Quod autem quidam putant, et ex hoc
loco col-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.234]

*14 Ne negligito donum quod in te est: quod datum est tibi ad prophetan-
dum, cum impositio ne manuum presbyterii.*

2905 ligunt fuisse scriptam hanc epistolam, cum Pau- lus in Syriam postremum venturus
esset, non vi- deo habere satis firmum argumentum et funda- mentum. 14 Ne negligito
donum quod in te est: quod datum est tibi ad prophetandum, cum impositio ne manuum
presbyterii. Secunda exhortatio ab officio vel fine donorum Dei, quam amplificat
etiam a circumstantia, eaque duplici nempe a Doni Dei excellentia, quo prae- ditus erat

2910 Timotheus, et Prophetia quae de Timotheo praecesserat, quod vtrunque delebit et deturpabit Timotheus, nisi suo muneri diligenter operam nauet et impendat. Eodem vero modo debet quisque animaduertere, quae a Deo dona peculiariter acceperit, ne apud ipsum otiosa et infructuosa lateant, aut inutilia maneant, et de fossa: sed ut illa in Ecclesiae vsum communem, propter quem illa talenta data sunt a Domino, conferantur. Similis locus Matth.25.vers.14.1. Pet.4.V.10. Quo autem maiora sunt Dei dona erga nos, 2915 eo diligentiores in caeteris lucrandis esse debemus, ne illa apud nos otiosa iaceant, vel rubiginem contrahant. Nam cum fœnore a Deo reputentur. De Prophetia autem, quae de Timotheo praecessit, quod dicit hoc loco Paulus, etsi quidam sic explicant, quasi finis illius Dei doni ostendatur: non autem vlla insignis praedictio Dei et testimonium de futuris! in Timotheo donis antegressa sit: tamen malo accipere: uti supra 1.vers. 18. 2920 et 2.

CAPVT III.

[p.235]

15 Haec exerce, in his esto: ut tuus profectus manifestus sit inter omnes.

Timoth.1. vers.6. Explicatum autem est a nobis supra eo ipso cap.1.vers.18, Καρισμα autem dixit Paulus, non χεσμα, ne quis hebes Papista putet chrisma, quo ipsi superstitione vtuntur ad suos Sacerdotes et Episcopos vngendos et inaugurandos, hic esse a 2925 Paulo commemoratum et quaesitum. De impositione manuum infra, uti et de voce hac Presbyterii, quae coetum significat Presbyterorum, contra quam sentit Erasmus: putat enim ille Episcopatum significari hoc loco, et finem designari non instrumentum et modum, quo vocatus est Timotheus: infra dicitur cap.5.vers.22. Hic locus commendat auctoritatem Presbyterii, et vocationes ordinarias, quae hominum ministerio fiunt, 2930 quam qui maxime, ne quis praetextu ingentium donorum et egregiae suae doctrinae in Ecclesiam intrudat ipse sese, cum Timotheus tantus vir etiam de quo praecesserant spiritus Dei apertae prophetiae, tamen ordinario modo designatus sit minister et praeco verbi Dei. 15 Haec exerce, in his esto: ut tuus profectus manifestus sit inter omnes. Tertia admonitio de ipsa operis difficultate, ut ea perspecta diligentius pastores suo 2935 muneri incumbant. Habet autem summos stimulos ipsa styli, quo Paulus vtitur, ratio, meditare (ait) in his esto. Vrget enim pastores ne alibi diutius aut lubentius occupentur, quam in hoc munere suo, tanquam in sua Sparta exornanda. Ergo damnantur ex hoc Pauli dicto pastores omnes, qui in iis,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.430]

2940 quae propria sunt sui muneris, perfunctorie et notigways versantur: in aliis autem rebus, quae proprie ad eos non pertinent, serio, assidue et diligentius insunt eaque satagunt. Faciunt enim πἀρεργον πἀρεργον: et πἀρεργον ἔργον, ut ait Prouerbiū vetus, contra exemplum Apostolorum, qui cum se viderent a vero sui muneris officio propter curam mensarum distrahi et auocari, quanquam ea res et sancta erat et pia, tamen voluerunt se ea cura leuari, ut liberius meliusque veris et potioribus exercitiis suae

2945 vocationis inseruient ac incumbere- rent. Nec valet haec quorundam pastorum, qui sunt πολυπράγμονες excusatio, quod Reipubl. com- moditas, et ratio postulet, vt in istis ciuilib et ex- traneis rebus ipsi versentur, et occupentur. Facit enim haec ratio, vt hodie quidam Episcopi potius sint militares Duces, vel Praefecti aerarii: vel fo- renses iudices, vel Cancellarii regni, vel Consiliarii regni, quam pastores, ministri et praecones
 2950 verbi Dei coelestisque doctrinae, et pabuli gregi suo di- pensatores. Denique quid illi Episcopatus est a- liud, quam reditus quidam pinguis et opulentus vel ad fruendas voluptates, vel ad familiae onera sustinenda, quae ampla est, interea dum aliis ne- gotiis vacant, quae tamen ab Episcoporum mu- nere, sunt alienissima? Μελέτη Meditatio non est leuis quaedam co- gitatio, sed assidua et frequens eiusdem cogitatio. nis repetitio,
 2955 cura, et mentis volutatio, vt aptio- res ad id, quod meditamur, fiamus. Sed non so- lum horum praeceptorum cogitationem requirit Paulus, imo vero etiam executionem et praxim, ne contemplatiuae vitae homines hinc sibi patro-

CAPVT III.

[p.237]

cinium quaerant. Ex hoc etiam ipso ostenditur, quam sit difficile et arduum hoc ministerii opus, quocirca diligenter est in illud incumbendum. Profectus tuus) Est finis quem in
 2960 munere suo faciendo spectare debet pastor Euangelicus, nen- pe propagatio Dei gloriae, et ipsiusmet Ecclesiae maior in dies profectus et incrementum. Itaque vocem, Profectus, non refero ad personam Timo- thei: sed ad Ecclesiam potius, Manifestus sit) Quid si nullus profectus, nul- lum incrementum Ecclesiae appareat, estne pro- pterea pastori desperandum. Estne etiam ipse semper propterea, vt deses et negligens damnan- dus?
 2965 Respond. Hoc quidem lugendum esse, sine vllo profectu praedicari Dei verbum: si tamen pa- stor quantum in se est, sincere pascat gregem suum, vigilet, in eo sit totus, et officium faciat, neque illi desperandum esse: neque eum, vt negli- gentem, damnandum
 1. Pet. 5. vers. 2.
16 Attende tibi ipsi et doctrinae: persi- ste in istis, id enim si feceris, et teipsum ser- uabis et eos qui te audierint.

16 Attende tibi ipsi et doctrinae: persi- ste in istis, id enim si feceris, et teipsum ser- uabis et eos qui te audierint. Quarta exhortatio a fructu huiusmodi labo- ris, et eo quidem
 2970 vberrimo. Est autem is fructus, salus animarum, tum in Pastore ipso, tum in Gre- ge et Ecclesia. Quod vt fiat vult Paulus vt quili- bet pastor Euangelicus, Attendat sibi, et Persistat in officio. Attendat autem, id est, diligenter vi- deat, et non perfunctorie consideret, et Qualis i- pse sit in sese et moribus, et Qualis sit ea doctri- na, quam docet
 2975 gregem Domini: vt si quae vitia

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.238]

vel in sese: vel in sua doctrina inesse animaduertat corrigat, et emendet. Denique ea vitia potius a seipso, quam ab aliis discat, ne videatur negligenter aut perfunctorie officium suum facere. Persistat vero, id est, continuat, neque fatige- tur aut fathiscat, neue susceptum semel opus pro- pter infinitas pene molestias deserat. Id enim est non

2980 modo leuis animi: sed etiam infidelitatis et diffidentiae de Dei misericordia signum
verissi- mum. Ergo perseueret, quantunuis difficile opus hoc videatur. Finis tandem et
fructus suauissimus, atque adeo salutaris sequitur, salus nimirum ipsius pa- storis dum
in munere suo obeundo fideliter Deo paret. Habent enim in eo ipso optimum miseri-
cordiae Dei erga se testimonium pastores, quia opera bona sunt nostrae adoptionis et
2985 aeternae sa- lutis certa testimonia et indicia, praesertim quae in cuiusque vocationis
opere implendo et obeum- do apparent 1. Timoth.2. vers.15. Ipsius quoque gregis salus
consequitur, quia ea ratione et per ministerium Euangelii Domi- nus adducit suos ad
salutem. Vnde Ministri Euan- gelici sunt salutis hominum ministri et organa. Deus
autem ipse est illius aurnor et causa. Eadem phrasi alibi quoque vtitur scriptura, vt Iacob5.
2990 vers.21. Prouerbus 23. vers.14. Haec autem magna laus est ministerii Euangelici, per
quod seruari dicimur, vti quod operarii cum Deo iidem mini- stri vocantur 1. Corinth.3.

6 CAPVT V.

[p.239]

S SENIOREM ne increpato, sed hortare vt patrem, iuniores vt fra- tres.

CAP. V. SENIOREM ne increpato, sed hortare vt patrem, iuniores vt fra- tres. Μετάβαζις.
Transitenim, et ordine quidem Paulus, a doctrina ad mores, cuius vtriusque rei cura
2995 ad veros pastores et Ecclesiae praepositos pertinet. Sed prius de vitiis, quae doctrinae
ratione obre- punt, et haereses dicuntur, fuit dicendum. Postea autem de morum vitiis,
et eorum emendatione, quam hoc loco persequitur, vti et in Epistola posteriori ad hunc
ipsum Timotheum, et ad Ti- tum cap 2. Dicitur autem alio nomine haec cor- reptione
et emendatio, censura Ecclesiastica, quae potestatis clauium pars est. Sic autem et
3000 hoc loco et alibi loqui videtur Paulus, vt vni episcopo eam tribuat, non autem toti ipsi
Ecclesiae, non item coetui et senatui Presbyterorum. Id quod perpe- ram intellectum
duplicem errorem peperit. Pri- mum eorum, qui totam Ecclesiae ipsius iuris- dictionem
vnus tantum personae, id est, Episcopi arbitrio vindicarunt et asseruerunt, ex quo ipso
inducta est postea superba Episcoporum tyran- nis. Alterum eorum, qui vt hunc errorem
3005 cor- rigerent, ipsi secundum induxerunt, et ad vniuer- sam, quam vocant, Ecclesiam,
id est, ad singulos de Ecclesia hanc potestatem retraxerunt, et ita per malum malo
mederi studuerunt, malo nodo vt est in Prouerbio, malum cuneum quaerentes. Denique
inciderunt in Scyllam, dum cupiunt vi-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.240]

tare Charybdin. De quo toto argumento et v- tilissimo, et futurae disputationis se
3010 quentiumque toto hoc capite praeceptorum fundamento nobis aliquid est dicendum. Est
autem hic status causae et controuersiae (quae etiam non his nostris tempo- ribus acerbè
a quibusdam agitur) Ad quos nimirum Ecclesiasticae censurae ius et potestas pertineat.
Hoc enim pro concesso sumimus, quod tota docet scriptura, cum vitae sancte et honeste
instituendae gratia, et vt Dei gloriae inseruiamus, scriptura et doctrina coelestis nobis
3015 praedicetur, omnino necesse esse, vt aliqua sit Ecclesiae disci- plina et turpium morum

emendatio, per quam homines tum in officio contineantur, tum, si semel abducti fuerint, reuocentur. Nam qui Ecclesiasticam disciplinam prorsus tollunt, quid aliud Ecclesiae quam laruam nobis inducunt, et omnem peccandi effrenem licentiam probant? contra quos Psal.50. et Hebr.12.vers.8. et dictum Tertulliani de Habitu virginum, item
 3020 Cypriani lib. a. epist.7. valere debet. Disciplina enim Ecclesiae, inquit illi, et castigatio Ecclesiastica morum est fidei custos, quam qui repudiant, fidem ipsam nomine tenus habent. Secundo autem loco postulamus et sumimus hoc nobis concedi, quod est verissimum. Hanc morum correctionem et vitiorum emendationem, quae Ecclesiastica iurisdictio et ius clauium dicitur, latissime differre et toto genere dissimilem esse a ciuili
 3025 et politica, quam vocant, iurisdictio- ne, quae Magistratibus competit. Tertio denique et hoc quoque tanquam ἀντι- uae praesupponendum est, quod alibi verum esse

CAPVT III.

[p.241]

probabimus, Deo dante, et iam ex parte docuimus supra cap.3.ex veteri et bene constituta Christianae Ecclesiae institutione, non vnicum Episcopum id est, non vnam quandam duntaxat personam ad regendam totam Ecclesiam electam et ordinatam fuisse (id quod
 3030 nunc fit in Papatu) sed plures simul delectos, quibus Ecclesiae cura demandaretur, tum in iis quae ad doctrinam pertinent et hi erant Pastores, et Doctores: tum etiam quae ad mores, et Pauperum aerarium, quales erant Pastores iidem, Presbyteri, Diaconi. Ex quo fit vt a Tertulliano in Apolog. cap, 39. Rectores Ecclesiae dicantur non duntaxat soli Episcopi, sed cum illis etiam Diaconi, et Presbyteri, tanquam ipsorum Episcoporum
 3035 collegae. Quod idem in lib. de fuga in persecutione confirmat, et infinitis pene locis Cyprianus. Atque etiam Augustinus, veluti in Enchirid. cap.65. Ergo his ita praemunitis quaesitum est. Vtrum ad vnum tantum Episcopum, vel delegatum ab eo aliquem, ius censurae et emendationis morum, (quae Ecclesiastica dicitur) eiusque cognitio tota pertineat: an potius ad plures? Quod si pertinet ad plures, vtrum ad totum
 3040 coetum Ecclesiae, an ad singulos fideles qui sunt de eo coetu, an ad eos tantum qui Ecclesiae praefecti, Authores, ἡγομένους, et Praepositi dicuntur, quales sunt Presbyteri et pastores simul, qui alio nomine dicuntur senatus Ecclesiasticus. Ac primum ad vnum duntaxat totam eam potestatem et cognitionem pertinere non posse probat Christi et Pauli dictum. Christus vult per uicaciam rebellium denuntiari et dici Ecclesiae,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.242]

Ergo non vni tantum, Matth. 18. vers.17. Paulus quae geruntur in Ecclesia a Presbyterio fieri docet, id est, a quodam coetu hominum. Ergo non a solo illius Ecclesiae Episcopo, supra cap. 4.V.14, Philip. 1.vers.1. Actor.11.vers.30. Deinde Ecclesia ipsa Dei transformaretur in regnum terrenum, essetque iam Monarchia, non Aristocrata, si vnus in ea dominaretur, et omnia solus ageret. Quod fieri et esse vetant hi scripturae loci
 3045 Matth.20.V.25 1.Pet.5.vers.3. Hieronym. ad Rustic. penes coetum Presbyterorum, quem vocat senatum morum, censuram esse aperte scribit. Denique mos ipse vetustissimus primae Ecclesiae huic vnus dominationi in Ecclesia repugnat. Nam omnia ex communi consensu totius coetus praepositorum Ecclesiae geri solita fuisse, non vnus autem

hominis duntaxat arbitrio, probant hi scripturae loci, vbi congregata fuisse Ecclesia
 3055 dicitur ad res et negotia Ecclesiastica gerenda, et decernenda et dispicienda Actor. 15.
 vers.4.22. vers.30. Ioan.9. vers.24. Actor.21.vers.18. 1. Cor. 5.vers.4. 16.vers.3.
 Nec in contrarium efficit quicquam eorum ratio, qui omnia, quae tum in coelo, tum in
 terra fiunt, ad vnum principium, non ad plura reuocari va- riis exemplis docent, quae
 3060 fuit ineptissimi cuiusdam Itali et Veneti Cardinalatum ambientis recens pro Papistica
 et Romana tyrannide in Ecclesia tuenda defensio. Hoc enim verum esse concedi- mus,
 et ipsam Ecclesiam vnicum caput habere ipsi contendimus: sed Christum, non autem
 ho- minem vllum mortalem, a quo capite, et eo qui- dem vnico et summo, sunt caeteri,
 tamquam a sum-

CAPVT V.

[p.243]

mo iudice, delegati, qui pastores in Ecclesia prae ficiuntur. Et vt inter ipsos delegatos
 3065 nullus sine sacrilegio et laesae maiestatis crimine summi ma- gistratus ius sibi vindicare
 potest: ita nec in Ec- clesia vel vniuersa, vel particulari quisquam ius summi pastoris et
 ipsius capitis sine aperta in Christum blasphemia nomem sibi tribuere debet. Quod item
 obiiciunt, olim sub lege fuisse inter Leuitas vnum quendam summum sacrificatorem et
 Sacerdotem, habet facile responsum. Quia cer- tis figuris sub lege, Christi dignitas, vti
 3070 Sacrificium adumbrabatur, donec ipse apparuisset, fuisse vnum quendam inter multos
 fratres summum Sacer- dotem, qui Christi figura erat. Itaque fuit ea res legalium
 caeremoniarum pars, quae omnes Christi aduentu abolitae sunt, et quae sine piaculo a
 Chri- stianis in vsum reuocari non possunt. Nec efficit etiam quicquam haec quorundam
 3075 obiectio, qui idcirco purant ab vno quodam (cui hae partes sunt totius Ecclesiae consensu
 deman- datae) veluti Episcopo, aut ipsius officiali, censuram Ecclesiasticam fieri, quia
 quod agit, vt delegatus ab vniuersa Ecclesia agit, non vt priuatus. Delegatio enim ista
 nunquam vel ab Ecclesia fieri, vel a quoquam suscipi sana conscientia potest, cum
 alium ordinem ad seipsam regendam instituere Ecclesia ipsa vniuersa non possit, quam
 illum, quem Christus et ipsius Apostoli praescripserunt, et obseruari praeceperunt. Illi
 3080 autem regiam istam vnus in Ecclesia regenda authotatem, vti docui- mus, siue per
 vsurpationem, siue per delegationem institutam damnarunt. Neque enim vti homines in
 rebus politicis, quae ad hanc corporis vitam

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.244]

pertinent, multa mutant, instituunt, corrigunt, figunt et refigunt, idque iure et prudenter: ita
 in ipsius disciplinae et censurae Ecclesiasticae essentia immutare et nouare quicquam
 3085 possunt, quia huius disciplinae finis, et scopus animas spectat, et ad earum gubernationem
 refertur, vtque ad poeni- tentiam homines adducantur. Cuius rei cognitio, efficacia,
 modus, ratio, et iurisdictio solius Dei propria est, ei nota et relicta: nullius autem regis aut
 coetus mortalium imperio aut prudentiae con- cessa. Ergo immutare ipsius censurae et
 discipli- nae Ecclesiasticae fundamentum (quale est, vt ex Aristocratica fiat monarchica
 3090 administratio Ec- clesiae) nemo homo, quamuis Rex et Imperator potest, ac ne vniuersus
 quidem ipsius Ecclesiae coetus. Accidentaliter quidem moderari possunt, quae pertinent

ad faciliorem istius disciplinae et cen-
surae vsum vel praxin. Atque eo sensu concedimus
formam disciplinae vel censurae Ecclesiasticae ean-
dem in omnibus gentibus constitui
non posse. Nempe cum de accidentalibus, non autem essen-
tialibus vel disciplinae, vel
3095 censurae Ecclesiasticae disputatur. Nam essentialia eadem vbique gen-
tium in Ecclesiis
Dei esse debent: accidentalia mutari et variari ex variis causis possunt. Ergo ad prur-
tus, ea cognitio, et potestas gerendi et decernendi et dispiciendi pertinet. Sed vtrum
sic ad vniuersam Ecclesiam, nimirum, vt suffragium singuli de Ecclesiade qualibet re
Ecclesiastica fe-
rant, vbi aliquis admonendus vel reprehendendus erit. Res. Per solos
3100 Ecclesiae ἡγούμενοι et prepositos eam potestatem oportere exerceri, etsi totius Ecclesiae
communis potestas est, et in ipsius coe-

CAPVT V.

[p.245]

tus aedificationem a Christo concessa et relicta: non solum autem praepositorum ipso-
rum gratiâ aut ratione est. Atque nostra haec sententia, cui multi obsistunt, plane est
confirmanda, scili-
cet ad solos Ecclesiae praepositos eius iuris et po-
testatis exercitium
3105 pertinere, non autem ad sin-
gulos de coetu et populo Ecclesiae. Probatur au-
tem his
fere rationibus. Primum autoritate verbi Dei Actor.11.v.15. 21.et 22.Petrus et Paulus
coram Apostolis et prae-
positis rationem reddunt sui facti, non coram v-
no quodam
Episcopo: quanquam, si quibusdam credimus, iam erat Iacobus frater Domini Hiero-
solythorum Episcopus. Non etiam singuli de Ec-
clesia in suffragia mittuntur. Sed coram
3110 praeposi-
tis Ecclesiae, qui Ecclesia vocantur, ea tota dispu-
tatio disceptatur. Petrus
ipse priore Episto-
la cap.5.V.5. negat se vllum in coetum Domini habere principatum.
Iudaeorum mores tempore Christi multa quidem in doctrina corrupta ha-
bebant: tamen
veteris disciplinae et a Deo insti-
tutae vestigia retinebantur. Itaque cum Christus ipse
suae vitae et doctrinae rationem redditurus si-
statur, conuocantur Scribae, Pharisei,
3115 principes Sacerdotum, id est, praepositi Ecclesiae, totumque synedrion: non autem solus
summus Pontifex si-
bi de Christo sumit iudicium. Non item iudicant singuli de populo,
sed praefecti Ecclesiae dun-
taxat. Denique Christus nos iubet ad plures: non ad vnum
tantum aliquem referre, si qui nos of-
fenderunt nobis sponte non reconciliantur Matt,
18.vers.16.1. Timoth.5.vers.19. Secundum: ratione. Est morum coercitio et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.446]

censura Ecclesiastica cum verbi Dei praedicatio-
ne indiulse coniuncta, et illius tanquam
appen-
dix quaedam 2. Timoth.3. vers.16. Malach.2.vers.4. Itaque Paulus ipse praecipit,
vt qui Ecclesiam pa-
scere volunt, iidem eam increpent 2. Timoth.4. At Presbyteri
sunt Pastores et ποιμένες Ecclesiae, non autem quilibet de populo. Ergo et ii ipsi, non
autem singuli de populo, Ecclesiae correctores, censores, iudices esse et constitui debent.
3125 Deinde iidem illi curam animarum nostrarum habere di-
cuntur, vt est Hebr. 13. vets.7.
Iidem reprehemn-
duntur, nisi nos admonuerint sceleris nostri, Eze-
chiel. 34. Iidem
verbo Dei iubentur Ecclesiae curam habere. Ergo ad eos, non ad populum co-
gnitio et
exercitium huius censurae et potestatis per-
tinet. Denique vetustissimus Ecclesiae ipsius
Chri-
stianae mos et vsus idem probat. Nam semper Presbyteri cum eo, qui Episcopus

3130 dictus est, iudi. carunt de scandalis et censuris quae cuique fieri debent. Ambros.epist.28.
Cyprian.epist.39. et 40. non autem vnus ille Episcopus, quantunuis ma- gnis animi
dotibus excellens, non item quilibet de populo. Ergo haec iurisdictio est totius quidem
Ecclesiae, ratione potestatis, Praepositorum autem, ratione exercitii et administrationis.
Qui vero contra sentiunt, ad totum Ecclesiae coetum et multitudinem hoc exercitium
3135 potesta- tis pertinere, afferunt. 1 Dictum Christi Matth.18. vers.17. Dic Ec- clesiae.
Resp. Ecclesiae nomen illic accipi pro iis, qui totius Ecclesiae autoritate fulti et vocati
legitime Ecclesiae praesunt ac inuigilant. Sic quod Senatus Roman. decreuit, dicitur Ro-

CAPVT V.

[p.247]

mana ciuitas decreuisse. Ita explicatur etiam can. Nullus distinct.63. 2 Obiicitur Paulus
3140 1. Corin.5. qui conuocasse videtur totam Ecclesiam, cum ait vers.4. vobis et meo
spiritu conuocatis in nomine Domini, cum de incestuoso iudicando ageretur. Ergo ad
illius suffragia haec censura pertinet.i. ad singulos de populo. Resp. Paulum decernere
quidem quid sit faciendum, sed a Presbyteris et a Senatu Eccle- siae: id enim suffragiis
3145 Ecclesiae, populo assentiente. Aiunt Quod ad omnes pertinet, ab omnibus fie- ri debet.
Respond. ex Ambrosio in lib. de Digni- tate Sacerdotal. cap.3. Agi quidem debere
a quo- que pro loco et munere, quod in Dei Ecclesia ge- rit. Aliud enim est, quod
ab Episcopo requirit Deus: aliud quod a Laico. Sed cum sint pastores et Presbyteri
Ecclesiae ἡγόμενοι, ad eos censurae iu- dicio pertinet, ad quos eosdem pertinet immo-
3150 rigeros Deo diuini iudicii metu iniecto com- pescere. Ad totam vero Ecclesiam spectat
disce- re alieno exemplo, quenque Deo rebellem poe- na esse dignum. Itaque publicae
censurae in Eccle- sia fieri debent ad ipsius aedificationem, et vt in- telligant omnes
scelera in coetu Christianorum non esse tolleranda in can. Certum est s sed ad- huc
24.quaest.4. Aliae obiectiones afferuntur, sed omnino leues. Executioni igitur publicae
3155 censurae interuenire debet notitia et consensus Ecclesiae audientis et admonitae de poena
scelerati homi- nis et obstinati: ipsius tamen iudicium et execu- tio ad solos praepositos
Ecclesiae pertinet.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.248]

Quod autem quidam existimant, vbi est vere Christianus Magistratus, ibi nullam esse
censuram Ecclesiasticam debere, illi certe Ecclesiasticam et Politicam iurisdictionem
3160 inter se pessime con- fundunt. Deinde non vident se refutari Exod.10. vbi et Ecclesiastica
censura, et poena politica locum in vno et eodem homine et negotio habet, di- uerso
tamen respectu. Augustinus certe vixit sub imperatorib' Chri- stianis, et tamen idem lib.
11.de Genes.ad lite. cap. 40. docet solitos esse Episcopos vti aduersus scan- dalosos
homines excommunicatione et censura Ecclesiastica. Item confirmatur, omnibus Syno-
3165 dis, quae sub Christianis imperatoribus habitae sunt, vbi censurae Ecclesiasticae et
confirmatae et retentae sunt. Idem denique, si quis hoc etiam genus probationis admittat
tota 24. quaest. 4 Sed et Deus ipse poenam exigit a nobis scelerum nostrorum tum in

corpore, tum in anima. Nec ea sane est duplex poena: sed vna tantum. Tanta e- nim peccato debetur, et ea, per quam et animus et corpus peccatoris puniatur, quia peccatum
 3170 hominis et totius suppositi actio est. Quibus expositis iam accedamus ad ipsa Pau- li verba. Distinguit autem hoc loco homines, Paulus ab Ætate, et Sexu. Ab aetate, alii sunt Se- niores, alii Iuniores. A sexu, alii sunt Mares, alii Foeminae. Hic enim πρωβυτέρων vocem ad aetatem refero, non autem ad dignitatem Ecclesiasticam, quemadmodum tamen saepe accipitur, velut inf. vers.17.19. et 1. Pet.5 vers.1. Id quod ex ἀντιθέσει et
 3175 voce νεωτέρως apparet. Cur autem haec praece. pta danda existimauerit Paulus, ratio est, quod

CAPVT V.

[p.249]

oporteat ministrum verbi Dei et pastorem ὀρθοτο- μῆ, id est, recte et pro cuiusque captu et vtilita- te dispensare sanam doctrinam, et quae ex ea pro- ficiscuntur admonitiones
 2. Timoth. 2.vers.15.Id quod fecisse Ioannem animaduertimus 2. Epist. cap,2, vers.
 3180 12.13.14. Sed obstat quod hac ratione, quam inducit hoc loco Paulus, videtur haberi et praescribi acceptio personarum, quam in vero et fideli dispensatore verbi sui esse vetat Deus Ma- lach.2.vers.9. Praeterea cum in Christo ne que sit mas, neque foemina, neque seruus, neque liber, neque senex, neque adolescens, cur ista vel sexus vel aetatis ratio et distinctio fit? Respond. Perso- narum acceptionem non induci, cum omnes
 3185 re- prehendantur qui peccarunt. Sed aliud est pru- dens et fidelis verbi doctrinaeque coelestis dispen- satio, quam Paulus ὀρθοτομίαν appellauit: aliud au- tem personarum gratiosa et damnata acceptatio, quae dicitur πρῶποληδία. Quod autem affertur in Christo neque marem esse, neque foeminam Galat.3, vers.28. alio prorsus pertinet, quam ad hoc argumentum. Quaeritur etiam vtrum haec praecepta ad pri- uatas tantum,
 3190 an vero ad publicas etiam repre- hensiones, quae fiunt a Ministris, pertineant. Pu- blicae vero sunt admonitiones, quae et in consistorio fiunt, et nomine totius Ecclesiae a senatu Ecclesia- stico, vel ab aliquo Presbytero, quanquam priua- tim et domi fiant. Respond. Quidam ad priuatas tantum admonitiones et reprehensiones haec praecepta referenda esse putant. Quidam autem ad publicas duntaxat. Ego vero ad vtrasque, quia semper
 3195 ratio aetatis et sexus a nobis habenda est.

250 AD I. PAVL. AD TIM.

In quaque enim aetate, vt oportet tractanda ma- gna quaedam non tantum prudentiae, sed etiam charitatis pars posita est, quae vtraque et a pu- blicis et a priuatis admonitionibus nunquam a- besse debet, vt suum vsum et fructum habeant. Illud autem notandum est, cum ita Paulus nos agere iubet, nolle tamen nos vel personarum ac- ceptatores vel
 3200 assentatores esse, vt alienis vitiis blandiamur et fau eamus: sed ne nimium acerba et acri agendi ratione et oratione vtentes pecca- tores ipsos a Dei doctrina auertamus. Quae certe acerbitas prorsus est inutilis, quanquam tamen grauitas est a pastore retinenda Tit.1.vers.7. Haec igitur sunt de his rebus Pauli praecepta et rationes I Pastor Euangelicus, tanquam pe- ritus animorum medicus, pro suae aetatis et sexus ratione tractato quenque,
 3205 neminem imprudenti et acerba agendi ratione offendito. 2 Seniores tum mares, tum

foeminas, peccantes tanquam pa- tres et matres pastor Euangelicus leniter admo- neto. 3 Iuniores, tum mares, tum foeminas, peccantes velut fratres et sorores idem commo- nefacito. 4 Foeminae imprimis autem iuniores ita a pastore Euangelico moneantur, vt summus castitatis pudor in ipsa agendi et loquendi cum illis ratione eluceat et appareat.

3210 Επιπλήξης. Quidam ad pugnos et verbera refe- runt, quae quidem infligi viris senioribus a Ti- motheo vetet Paulus: sed perperam. Pertinet e- nim hic locus ad verba tantum acerbiora in pa- store damnanda: non ad verbera. Nam supra Pau- lus docuit non debere pastorem esse percussorem et πλήκτην. Ratio vero horum omnium praece-

CAPVT IIII.

[p.251]

2 Mulieres natu grandiores, vt matres iuniores et sorores, cum omni puritate.

ptorum est in vniuersum duplex. Prima, quod omnis reprehensio est ipsa per se iam acerba. Ita- que quadam verborum lenitate est mitiganda, et tanquam condienda, vt sit utilis peccatori, luben- tiusque ab eo audiatur. Secunda, quod ista ratione pastores agentes, non impetu quodam animi ferri, sed summa cha- ritate eos impelli apparebit, cum vitia reprehen- dunt. Maiorem autem vim et pondus habet no- stra oratio, vbi

3220 sibi persuadent homines, se a no- bis non animo iniurandi: sed summo beneuolen- tiae affectu commoneri, et reprehendi. Quod ad speciales cuiusque praecepti rationes, sunt duae. Prima, quod aetas illa iuuenilis, qualis fuit in Timotheo, omnino rationem hanc agendi necessariam esse suadet. Multo enim odiosiores sunt reprehensiones, quae nobis ab adolescenti- bus fiunt, quam quae a senibus et maturae iam ae- tatis viris. Senum enim

3225 prudentiam admiramur: atque illis propter aetatem facile cedimus. Secunda ratio, quod haec senum et iuniorum appellatio, quam praescribit hic Paulus, cum lege Dei maxime conuenit et consentit. Illa enim iu- bet, vt senes, et ipsam senectutem veneremur. Vnde Seniores pro patribus agnoscere suadet. Qui vero sunt nobis aetate aequales, fratrum nominum et sororum fere vulgo, amicitiae ergo, a nobis ap- pellantur. 2 Mulieres natu

3230 grandiores, vt matres iuniores et sorores, cum omni puritate. Cum omni castitate) Etiam in ipso agendi cum illis iunioribus foeminis modo, ne praetextu mu-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.252]

3 Viduas honora quae vere viduae sunt.

neris et officii nostri, imo vero verbi Dei, videa- mur impurae libidinis semina quaedam aut irrita- menta iacere. Illud enim certe est accipere no- men Dei in vanum. 3 Viduas

3235 honora quae vere viduae sunt. Πρόθεαις. Nam inter eas personas, quarum ma- xima et peculiaris quaedam a nobis ratio habenda est in Dei Ecclesia, merito censentur viduae, de quibus idcirco hoc loco quaedam praecepta Paulus tradit. Viduarum autem, quae in Ecclesia versabantur, aetate Pauli, duplex fuit genus, Vnum earum quae Simpliciter viduae erant: Alterum ea- rum, quae Allectae et cooptatae erant in ministe- rium Dia-

3240 conorum. De primo genere agit primo loco Paulus, de secundo postea hoc ipso capite a versiculo 9. et seq. Viduae nobis a Deo commendantur passim in scriptura veluti Exod. 22.vers.22. Zach.7.vers. 1o. Psal.146. vers.9. et Luc.7. vers.12. Haec vidua e- rat, et aspexit super eam Dominus. Itaque in iure ciuili Vidua, Pupillus, et Peregrinus dicuntur Mi- serabiles personae lib. 2. codic. id est, tales, quae sint ipsae per se miseratione
3245 dignae:non autem Deo exosae, sed cui sunt plurimum curae, vt mirum vi- deri non possit, si earum curam habuit Ecclesia Dei, praesertim fidelium et piarum. Itaque hos tres canones de viduis subleuandis tradit Paulus. 1 Viduarum fidelium curam, quam fieri po- test, maximam pastor Euangelicus habeto. 2 Viduas egenas liberi earum qui possunt, sine onere Ecclesiae alunto. Quae viduae piae sunt et fideles et omnino

CAPVT V.

[p.83]

3250 destitutae bonie, et aliis auxiliis ab ipsa Ecclesia aluntor, et exhibentor. Hos tres canones ex tota hac disputatione colligimus. Ac quidem duos ex hoc versiculos nempe 1. et 3. Secundum autem canonem ex se- quenti versiculo, qui est 4. Τίμα Hebraeorum mo- re dictum est, vti in praecepto quart o Honora pa- trem et matrem, qua voce non tantum reueren- ter et sollicito curandas esse viduas a pastore in- telligimus, sed etiam
3255 alendas ab Ecclesia, et ex- hibendas, si aliunde non possint se sustentare. Hoc idem praeceptum transferri ad vniuersum paupe- rum fidelium genus et potest et debet, qui si a suis possunt, debent ali sine onere Ecclesiae: sin mi- nus, ab Ecclesia. Debet enim inter nos ea vigere charitas et tanta, vt nemo inter nos egeat, quem- admodum Dominus ipse praecepit, neque sit mem- dicus Deut.15. vers. 4. non quidem vt pauperes qui sunt
3260 eiiciantur: sed vt alantur a nobis et sub- leuentur. Vnde sicolim etiam nondum plane corruptis Ecclesiae Romanae moribus a Gelasio primo con- stitutum fuit, vt ex omnibus Ecclesiae redditibus fierent quatuor partes (in quibus. ipsis etiam fi- delium oblationes continebantur) ex quibus v- na tantum pars erat Episcopi:secunda clericorum: tertia insolidum pauperum, quarta vero fabricae templi applicanda, quemadmodum relatum
3265 est in cano. Quatuor autem et can.seq.12. quaest.2. Adeo vt Bernard. epist. 348. velit etiam sacros Ecclesiae calices vendi et distrahi, vt pauperibus succurratur. Quod antea fecerat quoque Exupe- rius Tholosanus Episcopus, vt Hierony. scribit.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.254]

Vere vidua) Quanam autem illa sit veravidua postea docet paulus ins.vers.5. est autem quae Pia est, et Destituta omni alia ope. Vnde illa Hieron. definitio, quae est in illius
3270 quadam epistola ad Fa- biolam non satis huic loco conuenit, vbi de offi- cio pastoris euangelici agitur. Vidua est, ait, cuius maritus mortuus est. Primum enim de piis tan- tum viduis hic locus intelligitur, non de omni- bus: deinde proprie quod ad subsidium dandum Ipectat, de ns tamtmmtmgitut, quae destituun- tur omni alio auxilio et ope:

non de omnibus e- genis, etiam viduis.

4 Quod siqua vidua liberos aut nepotes habet, discant in primis in propriam domum pietatem exercere, et vicem rependere parentibus. hoc enim est honestum et acceptum coram Deo.

3275 t 4 Quod siqua vidua liberos aut nepotes habet, discant in primis in propriam domum pietatem exercere, et vicem rependere parentibus. hoc enim est honestum et acceptum coram Deo.

Παρακολήθησις, siue Τάξις. Prospicit enim viduis et docet a quibus illae sint alendae. Nempe a propriis liberis, id est, filiis, nepotibus, abnepotibus in infinitum, si quos tamen illa habet, qui id facere possint. Videtur autem in genere ipso dici Paulus alludere ad cap.21. Genes. vers.23. vbi vidua sic describi videtur. Vox igitur Μανθανέτωσαν ad liberos viduarum pertinet. Aequa sane ratio, vt etiam hoc loco nepotes, et in infinitum alii, liberorum nomine comprehendantur, quia ab auia tanquam a propria stirpe suam originem habent, et vt sint. Itaque eos, vti authores, post Deum gencris vitae que suae

CAPVT v.

[p.255]

debent agnoscere pii homines et filii. Ratio huius praecepti hic multiplex affertur a Paulo. I A consequenti vel consentaneis. Sibi ipsi hoc quodammodo liberi impendunt, quod in parentes suos conferunt: habent enim a parentibus, vt sint, et sunt cum illis vna caro et vnus sanguis 2 Ab officio, oportet liberos rependere parentibus quodammodo quod ab iis acceperunt. Id enim lex ipsa naturae iubet et dictat, quae nos obligat ad ἀντιδῶρα, vt Iurisconsulti doceut, et ad ἀντιπελαργίαν, quam hoc loco vocat ἀμεελήν Paulus. Hoc exemplo Ciconiarum facere docemur. 3 Ab honesto. Hoc ipsum Deo gratum est et acceptum. Quod ex praecepto Honora patrem et matrem, satis intelligi potest. Illa enim voce, Honora: non tantum reuerentia quaedam externa significatur, sed etiam subsidium vitae, quod est a liberis parentibus praestandum. Quod officium etiam pietas hoc loco nominatur, et a Platone iustitia. At haec omnia iura semel violant, qui religionis et Monasticae vitae, quam profitentur, praetextu, se ab ea de parentibus alendis cura liberatos esse contendunt, quod Monachi facti sint. Denique omne liberorum in parentes obsequium abiiciunt, et officium suum, propter votum Monachatus a se semel susceptum, cessare et nullum iam vsum aut locum habere debere sentiunt. Quae sane est horrenda impietas et omnis humani sensus violatio. Quod autem de parentibus alendis a propriis liberis et nepotibus Paulus hoc loco praecipit et tradit, omnino latius patet. Omnes enim eos, qui parentum loco sunt, etiam complectitur: non tan-

5 Porro quae vere vidua est ac sola, sperat in Deo, et permanet in supplicationibus et precibus nocte ac die.

3305 tum eos, qui nos e suo sanguine genuerunt, qualis est patruus, amita, matertera, frater,
et soror, denique quales sunt omnes, qui nobis aliqua sanguinis necessitudine sunt coniuncti: quos egentes et inopes deserere, cum ipsi abundemus opibus, est certe criminum, nefas et impium. Est enim Charitatis regula amplianda, et ex pari ratione, quid Dominus nobis hic praescribat, satis intelligi potest. Itaque Leuitic.18, illae personae, quas commemorauimus, nobis parentes ipsos referre dicuntur et pietas Abrahami nota est, qui patrem Thare assumpsit. Daudis, qui omnes e sua familia secum in deserto habuit, et aluit, itemque patrem et matrem tuto loco deposuit apud regem Moabitarum 1.Samuel.22. Idem in 1.alimenta C. de negotiis Gest. ab hominibus profanis responsum est. 5 Porro quae vere vidua est ac sola, sperat in Deo, et permanet in supplicationibus et precibus nocte ac die. Εἰρησὶς est siue ὁρισμός. Exponit enim quatenus sint illae vere viduae, quas supra honorare praecipit. Ex hac autem ipsa descriptione, quales viduae piae esse debeant, intelligitur. Haec autem verba potius Indicandi, quam imperandi modo sunt accipienda, quemadmodum fecit Ambrosius, idque omnino recte, et ex propria Graecarum vocum significatione. Ait igitur Paulus vere vidua est ea, quae manet in precibus: non autem sic ait quasi praecipiens, vere vidua maneto, vel maneat in precibus. Primum igitur harum, quarum cura ab Ecclesia maxime suscipi debet, conditionem proponit, et quam sit

CAPVT V.

pastorum Euangelicorum sollicitudine digna, docet Paulus: deinde ab effectu siue proprio earum munere easdem depingit, nempe a precibus et pietate eximia. Est in cano. Vidua distinct. 34 aliqua de viduis disputatio ex Hieronymo. sed quae nihil, nisi superstitiosum et mancum, habeat. Eae igitur viduae Ecclesiae eleemosynis subleuari debent, quae describuntur hoc loco. Nam ex his Pauli praeceptis etiam aliae regulae et canones de pauperibus ab Ecclesia alendis sunt decerpendi, ut et Pastores, et Diaconi Ecclesiae intelligant, quos in albo pauperum habere, quibusque ex aulario Ecclesiastico succurrere debeant, ne, si aliud hominum genus alant, fucos potius quam pauperes nutrant et pascant: et temere tenues Ecclesiae opes profundant. Magna enim cura est adhibenda, ut prudenter, et quibus oportet, fidelium eleemosynae distribuatur, ut etiam 2.Thessalon.3. docet Paulus. Videtur autem hoc loco proponi duplex verba et pauperis viduae descriptio, una ab Etymologia ratione et explicatione sumpta, altera ab officio et munere earum. Nam cum ait Paulus χήρα ἐστὶν ὁ μεμονομένη vocis ipsius χήρας significationem synonymo explicauit. χήρα enim ἀπὸ τοῦ χηρῶν, quod est desolare, destituere, orbare proculdubio deducitur. Hoc autem ipsum vox sequens μεμονομένη plane designat, quae solam esse, desertam, et praesidio destitutam significat. Id quod ex Genes. 15. vers.3.videtur sumptum. Sed a Latinis ipsis viduitas dicta est calamitas, ut scribit Sextus Pompeius. Haec igitur μονότης et solitudo non tantum marito priuatam

esse oportere hanc viduam do-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.258]

3345 cet (neque enim aliter vidua dici posset) sed et li-beris, et cognatis, et omni alio humano praesidio destitutam. Quae iam conditio plane est afflictissima et commiseratione, atque Ecclesiae et pastorum cura dignissima. Quare ipso viduae nomine, id est, desertae et
3350 destitutae mulieris appellatione, quae certe statum miserabilem denotat, illae nobis commendatissimae esse debent. Vbi enim melior eleemosina, aut vbi iustior misericordia esse potest, quam vbi est maior miseria atque afflictio? Neque tamen, si quae viduae eos liberos aut propinquos habeant, a quibus praeter officium deserantur, sunt ab Ecclesiae eleemosyna arcendae, et deserendae, quia perinde est tales cognatos habere, atque om-
3355 nino nullos. Haec igitur est prima viduae definitio. Sequitur altera, ex qua maior etiam commen- dationis earum ratio apparet. Eas enim vere vi- duas appellat, quae Pietatem habent, et Eam ex- ercent suo specialique modo, qui eas deceat. Quod enim de viduis ait hoc loco Paulus, proprium quodammodo earum esse videtur, non etiam com-
3360 mune caeterarum mulierum. Est vero vtraque definitio coniungenda, vt quae sit vera vidua, pos- sit agnosci. Neque enim omnis quae sola est et de- stituta alieno auxilio, est vera vidua, si piam se non praestet. Neque omnis mulier, quae pia est, vidua quoque est, aut ea vidua, de qua hic Paulus agit, quae ab Ecclesia debeat ali, veluti si non est μεμ- νένη. Neque enim omnes, etiam, quae solae sunt et desertae, piae sunt: sed quae vtrunque misera ex- peritur, ea demum vere est vidua. Spes autem in Deum hoc
3360 loco continet περιγραφήν

CAPVT V.

[p.29]

fidei, cuius spes est effectus. Itaque perinde est, atque si diceret Paulus eam esse viduam, quae veram fidem habet. Apposite tamen spei potius (quae aduersus res duras et afflictas pugnat) quam fidei nunc meminit, quia de afflictis personis agit, quas spes corroborat, vt intelligamus qualem se prae- stare Christianam viduam oporteat in rebus ac- cisis, et cūm
3365 se omnino destitutam videt. Nimi- rum igitur in Deum sperare debet, non autem animi diffidentia desperare, aut propter huius- modi res aduersas veram religionem abiurare, aut instar infidelium mulierum in Deum ipsum impie murmurare, et blasphemare Permaneat in supplicationibus,) Hoc iam proprium est Christianarum viduarum munus, et earum quae sunt maxime ab Ecclesia subleuandae, vt ipsis externis actionibus et operibus se
3370 totas Deo esse deditas atque consecratas ostendant. Itaque ου- νεκδοχικῶς Paulus a parte et specie totum genus piarum externarumque actionum expressit. Si- mile quiddam de Anna Phanuelis filia et pro- phetissa narrat Lucas 2.vers.37. et 1. Samuel.2.v. 22 facta est eius consuetudinis mentio. Ergo assi- duitas ista precandi demonstrat huiusmodi vi-
3375 duam esse debere, quae, omnibus aliis rebus post- positis soli Deo, ipsiusque negbtliis de Ecclesiae inseruiat et vacet. Denique ea curet, quae sunt Domini, non autem mundi huius, vt loquitur i- dem Paulus 1.Corinth. 7. vers.32. Nam quae nu- pta est mulier, varia sollicitudine, variisque curis et cogitationibus saepe propter familiam distra- hitur, ne tam libere tamque assidue, et frequen- ter precibus publicis interesse, et de Deo ipso

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.260]

cogitare possit. Haec igitur sunt quodammodo propria viduarum opera, quia haec
3380 assiduitas pre- cationum non potest pari modo a reliquis exigi quae non sunt, vti viduae,
ab omnibus impedi- tis solutae, sed occupantur in iusta rerum dome- sticarum cura,
qualis erat Martha Luc 10.vers.40. Obstant vero duo huic Pauli praecepto: e qui- bus
primum est, videri Paulum magnam homi- num animis superstitionem iniicere, cum Chri-
stianas mulieres vult diem et noctem in preci- bus permanere. Atque istae videntur fuisse
3385 super- stitiosae Monacharum et Monialium instituenda- rum causae, nimirum vt illae
nihil nisi precarentur: et tum pro se, tum pro aliis, preces Deo assidue funderent. Cuius
etiam vitae exemplum Messalianorum haereticorum erroribus, et moribus inductum est,
sed est prorsus a Dei praeceptis alienum. Itaque Psallianorum haereticorum surculus vt
potius propago miserrima fuit istud Monachorum in- stitutum, vt ex Cassiano, qui prolixè
3390 omnes istas nugas descripsit, facile colligi potest. Respond. Non laudari hic a Paulo
otium illud inutile et superstitiosam precationum institutionem, qua- lem hodie habent
obseruantque Monachi, vel e- Ciuili alii Papistae superstitiosi, qui suas etiam pre- ces
venales habent, quemadmodum olim inter Ethnicos praeficae illae in funeribus adhibitae
mer- cenariae: sed tantum ostendit Paulus ecquod sit verum et legitimum earum, quae
3395 nullis negotiis domesticis distrahuntur, exercitium, nempe, vt in iis quae sunt Dei, prorsus
se occupent, qualis est ni- mirum precatio, concionum assidua frequenta-

CAPVT Ve

[p.261]

tio, et reliqua huiusmodi pietatis et charitatis ve- rissima officia et exercitia. Neque tamen
cum haec officia a viduis requi- rit Paulus, ab iisdem reliquos homines et mulie- res, veluti
coniuges, excusat: sed ex comparatio- ne, quae etiam versiculo proximo sequitur, docet,
3400 quod sit potissimum viduarum mulierum, quae solae sunt atque sine familia, iustum
studium ac exercitium. Neque etiam hoc loco vlli verborum demur- rationi, quantumuis
assiduae, Paulus pie- tatem alligat, sed ex opere externo, quae sit inter- na fides et pietas,
et vt deprehendi possit, solum demonstrat. Nam potest in ea ipsa assiduitate precandi
inesse damnabilis superstitio, quam non probaret certe quidem Paulus, quales quaedam
3405 mulierculae cerauntur maxime in Papatu, quae omnes aras atque omnia templa quotidie
cir- cumeunt, tanquam in iis Deus habitet, aut cola- tur sanctius: aut etiam ipso precum
et vocum re- petito numero delectetur, contra Domini nostri Iesu Christi sententiam
Matth. 6. vers.7. Itaque res suas domesticas, curamque familiae et mariti praeter
officium deserunt. Quid de iis dicam, qui coniuges cum sint, etiam in Iesuitarum, id
3410 est, pessimorum idololatrarum ordinem, inuitis ma- ritis, cooptari se volunt? Obstat
item quod in Actis Apostolorum 9.v. 39. affertur, vbi alia viduae Christianae exercitia
describuntur, nempe opera manuum, labores corporis, qualia sunt nere, suere, sarcire et
cae- tera huiusmodi, quae magnam humanae societati commoditatem afferunt. Respond.
vtrunque re- cte inter se conuenire et consentire. Nempe Deï

262 AD I. PAVL. AD TIM.

3415 *6 At quae in luxu viuit, ea viuens mor- tua est.*

cultui interesse assidue, quod hic describitur: et pauperum curam habere, ac ea, quae prodesse illis possunt, parare, quod faciebat Dorcas. Vnum c- nim alterius comes est. 6 At quae in luxu viuit, ea viuens mor- tua est. Αντίθεσις est, eaque duplex, Vna quidem, quae superiorem sententiam illustrat ex contraria vi- duae descriptione. 3420 Altera, quae in Ipsius versiculi sententia, quanquam breuissima, latet, habetque magnam emphasin, pulchramque insolentis vi- duae picturam, quam inf. vers. 13. copiosius postea persequitur Paulus. Primum igitur lasciuientem et luxu diffluentem viduam opponit verae viduae Paulus. Neque enim huiusmodi ab Ecclesia ali vult, imo potius serio admoneri, vt exitium suum intelligat et ap- prehendat. Vocat autem eam παταλῶσαν, 3425 qua voce idem significare videntur Graeci quod vocabulo ἐντροφῶν, vt apparet ex Iac.5. vers.5. Eae vero sunt huiusmodi omnes, quae cum viris sunt orbatae, delitiis, corporis voluptatibus, lasciuiiae indulgent, item sumptuosis vestimentis, magnis virotum coetibus inuisendis delectantur, seque ita et corpore et vultu et cultu componunt, comunt, et comparant, vt viris placeant, arrideant, ac allubescant, quales pene sunt hoc 3430 nostro secu- lo infinitae. Itaque illae etiam ipso Dei flagello miserrimae gaudent, et laetantur, quod viros suos, id est, optimum vitae suae subsidium amiserint. Nam hac ratione se ad omnem lasciuiam perpe- trandam liberiores esse iam putant. Certum est

CAPVT V.

[p.263]

autem semper apud probas mulieres, et bene moratas etiam ciuitates alium fuisse viduarum, quantunvis iuuenes adhuc essent relictæ, et alium coniugum mulierum habitum, 3435 et cultum vti ex libro Iudith. et historia Thamaris Genes. 38.v. 14. apparet et ex Tertull. non quidem, vt aliqua superstitio in cultu induceretur: sed vt modestia et honestas personarum et ordinum in Ecclesia conseruaretur. Quae certe distinctio honestati, atque etiam ipsius naturae sensui consentanea propter dissolutissimos nostri huius seculi mores iam sublata et antiquata est, adeo vt magis com- ptae et dissolutae viduae nostris his 3440 temporibus nunc incedant et cernantur, etiam quae se Chri- stianas, si Deo placet, appellat, quam et coniuges et maritatae. Alterum autem est, quod etiam hoc loco αντί- θεον continet, nempe quod ait Paulus, ζῶσα τόθνηκε id est, viuens mortua est. Quae enim potest esse haec vita, quae tota offendiculi plena est, et certis- simum futurae mortis aeternae indicium ac testi- monium? Haec autem sententia quanquam con- 3445 tradictionem implicare videatur, vt aiunt, et prorsus ἀδύνατος esse, facile tamen explicari potest, quemadmodum docet hoc loco Chrysostomus. Est enim duplex, (Vita, 5 Corporis, et - et Animi Corporis (Mors? Animi Saepe autem vita corporis cum animi morte coniuncta est, vt hoc loco. Saepe autem disiuncta ab ea, vt cum pii corpore moriuntur, vt animo vi-

264 AD I. PAVL. AD TIM.

3450 *7 Haec igitur denunciato, vt fint irre- prehensae. 8 Quod si qua suis et maxime domesti- cis non prouidet, fid em abnegauit, et est infi- deli deterior.*

uant: mundo moriuntur, vt Deo uiuant. Ergo vi- duae lasciuae viuunt quidem corpore, animo ta- men mortuae sunt. Sic infideles dicuntur et a Christo et a Paulo mortui 1. Corinth.15. vers.22. Matth.8.vers.22. Sunt enim ad omnia quae ad vi- tam aeternam pertinent, immobiles, et inepti, et inutiles, vt ait Chrysostomus: vnde perinde, atque mortuae merito inter pios censentur hae viduae. 7 Haec igitur denunciato, vt fint irre- prehensae. Haec repetitio, siue potius admonitio a Paulo facta superiorem doctrinam valde vtilem esse docet, neque semel tantum pronuntiandam, sed saepius in Dei Ecclesia inculcandam, vt animis ho- minum inhaereat altius. Eiusdem autem maximus fructus hic ostenditur, cum, si obseruetur, omne offendiculum sublatum iri dicat Paulus, foreque Ecclesiam ipsam irreprehensibilem, et boni apud omnes odoris. Fidelibus autem et infidelibus bene olere debemus omnes. 8 Quod si qua suis et maxime domesti- cis non prouidet, fid em abnegauit, et est infi- deli deterior. Αἰτιολογία est superioris canonis de parenti- bus alendis a liberis, et contra, quae tum a turpi ducta dici potest, tum etiam a repugnantibus: est autem haec sententia generalis, quae tam ad ma- res, quam ad foeminas pertinet. Itaque relatiuo communis generis vsus est Paulus. Hoc autem pro certo et confesso sumit, quod pii fatentur, debe-

CAPVT V.

[p.265]

re Christianum quemlibet, siue marem, siue foe minam longe sanctiori viuendi ratione omnibus innotes cere, quam infideles homines soieant: adeo vt quaecunque vel honestas ipsa, vel iustitiae et pieta- tis leges postulant, ea lubentissime omnia prae- stare studeat. Sic Christus Math.5.vers.46. Nam si dilexeritis, eos qui diligunt vos, quam mercedem habebitis, nonne publicani haec faciunt. Est etiam huius hypotheseos et sententiae ratio apertissima ex definitione Christiani viri, et Christianae do- ctrinae siue religionis. Est enim vir Christianus, qui caeteris hominibus vitae sanctioris faciem in omnibus praefert. Math.5. Est etiam Christianis- mus vt Basil. definit Homil.1o. in Examero. no- stra cum Deo similitudo, quantum humana natura illius capax esse in hoc mundo potest. Est igitur vir Christianus non tantum, vt caeteri, ad Dei glo riam natus: sed ad Dei optimam similitudinem et perpetuum obsequium deo praestandum et for matus et intentus. Denique vt ait Paulus. 2. Ti- mo. 3.vers. 17. ὅσιν ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. Id quod de infidelibus hominibus di ci minime potest. Itaque Paul Rom.13. et Petrus I.epist. cap.3.latum discrimen inter fideles et insi deles constituunt: veluti quod appellanturfideles filii lucis, homines Dei, et serui Dei. At infideles appellantur filii tenebrarum, filii diaboli, et serui peccati. Ergo hic canon est, Christianus quilibet vt caeteris exemplum sit pietatis, suorum omnium, imprimis autem domesticorum curam habeat. Qui secus faxit, fidem abnegasse, et infideli deterior esse censetor. Voce προνοεῖν et Animi et corporis no strorum curam complectitur

demandatque Pau

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.266]

lus quamquam de alimentis maxime agit hoc loco. Neque enim qui corporis et vitae huius
caducae curam habet, is animum, qui longe potior homi- nis pars est, debet negligere:
sic interpretatur Chrysosto: et confirmatur Deuter.11.vers.19. E- phes.6.vers.4 in verbis
3490 ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυεῖκ. 1 Suorum et Domesticorum) omnes intelligit Paulus, qui
ad nos siue iure sanguinis, siue iure fa miliae et subiectionis pertinent. Est enim omnium
illorum a nobis cura habenda. Quamquam enim om nes non sunt pari gradu coniuncti
nobis, etiam qui sanguinis necessitudine sunt deuincti, nulli tamen sunt a nobis spernendi
et deserendi. Quamquam etiam saepe in alienas familias transiisse videntur nostri liberi,
3495 vel per adoptionem ciuilem: vel per coniugia: propterea tamen ius illud et vinculum
sanguinis non est abolitum, neque abruptum, vt eos negligere debeamus. Iura enim
sanguinis nul- Io modo tolli possunt. Vnde perpetuo ad nostrum erga consanguineos et
cognatos officium prae- standum, ac curam de iis habendam iure naturae, di uinoque
praecepto manemus obligati. Hos autem gradus statuit hoc loco Paulus, vt Domesticos
3500 primum nobis commendet, et praeferat iis, quos ἰδὺς appellauit. Ratio est, quod hi dome-
stici, quos intelligit Paulus et sanguis sunt noster: atque etiam nostrae familiae pars,
quae nobis praeci pue commendatur: et cui a Deo preficimur spe- cialiiori atque arctiori
quodam vinculo. Non vult autem seruos a nobis propinquis et cognatis prae ferri, etsi
serui sunt domesticorum numero fidem ab- negat qui secus facitait Paulus: duplicem
3505 notam huius modi hominibus inurit et Infidelitatis ferinae vel

CAPVT V.

[p.267]

beluinae crudelitatis: vel etiam saeuioris quam ferina est. Quae vtraque ab homine debet
certe quidem esse alienissima. Itaque hoc argumentum est a re- pugnantis humanae
et Christianae charitati mo ribus ductum. Fidem abnegare est non verbis ipsis disertis
abiurare fidem in Christum, illius doctrinam, quam antea amplexus eras, iam exspuere:
3510 sed vim et fructum illius ac praecepta, quae fides Christiana tradit, spernere et conculcare.
Qua ratione dicit idem Paulus Tit. 1. vers. 16. multos ore quidem profiteri Christum, qui
factis eum abnegent, quoniam illi sunt Dei verbo immorigeri et re- belles. Docet autem
fides Christiana non tan- tum omnem paternitatem et cognationem ho- mium inter ipsos
esse a Deo. Itaque sperni sine Dei ipsius contemptu non posse, vt docet Pau- lus Ephes.3
3515 vers,15. sed etiam eam, ex illa paterni tate, qua Pater Filium generat, quodammodo
profluere. Docet etiam nos esse hac lege Deifi- lios, vt illi tanquam patri obsequamur,
et quam cuique nostrum dedit pater ille clementissimus curam, prouinciam, locum, et
vocationem, eam lu bentissime tueamur: neque eam per incuriam aut negligentiam
deseramus. Praeceptum enim Dei Honora patrem et matrem etiam parentes ad cu-
3520 ram liberorum et Domesticorum suorum ob- stringit. Videtur autem dici posse in istos
crudeles ali- quid amplius, nimirum eos qui suos negligunt, esse non tantum infidelibus
peiores: sed etiam bru tis ipsis animantibus deteriores et stupidiores, quae exse nata
suscipiunt, fouent, amplectuntur, eteducant,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.268]

ipso naturae instinctu tantum impulsus, id quod cer te verum est. Obstare autem videtur
3525 huic compa- rationi quod Infidelitatis et contempti muneris notam fere facit ἀσοφίαν
Paulus, vti in epistola ad Roma 1.vers.31.2. Timoth.3. vers.3. At hic etiam σοφγὰς
φωτικὰς Infidelibus hominibus relinquit. Resp. Docere Paulum, cum ita Roma.1.vers.31.
lo quitur: quo tandem delabantur infideles, qui Deum contemnunt: non propterea tamen
eos omnes, qui caelestis veritatis luce destituuntur, ἄστόργους esse omnino pronuntiare.
3530 In quibusdam. n. infidelibus manent istae storgae. At obiici potest, Multi infideles
fuerunt ἀστοργον, et suorum negli- gentes, quos etiam feris ac bestiis saepe obiece-
runt ac exposuerunt. Respon. Paulum hic loqui de iis, qui naturam humanam non prorsus
exue- runt quales inter eos sunt multi: qui naturales il- los et insitos a Deo omnibus
hominibus affe- ctus retinent et sentiunt. Disputat hic insulse Tho mas, vtrum ex hoc
3535 Pauli dicto colligi debeat pa- tres fideles suorum liberorum et domesticorum negligentes,
esse ἀπλῶς et omnino peiores et de- teriores infidelibus et ethuicis, vt nulla iam in re
iis sint praefereendi: sed sint vtrique inter se aequa les et per omnia conferendi, adeo vt
quemadmo dum infidelium paruuli baptizari non possunt, ne- que etiam istorum sideli-
um paruuli baptizari de- beant. Respon Hoc Pauli dictum esse κατὰ τι acci- piendum. Qyo ad
3540 ipsos sideles hypocritas, plane in exitium illis cedunt Dei dona vt mitior sit fu-
tuta conditio et poena Sodoma, quam istorum con- temptorum Dei. Quod autem ad ipsa
Dei dona, qualis est baptismus suum habent effectum, et firma

CAPVT V.

[p.269]

9 Vidua allegatur non minor annis se- xaginta, quae fuerit vnus viri vxor.

sunt, atque adeo valent ad eum finem, ad quem Deus dedit illa. Itaque vti ingratitude
3545 Iudaeorum non aboleuit signum foederis nempe circuncisio nem: sic neque improbitas
parentum efficit quo minus liberi ex foedere in populo Dei censean- tur. Particular-
isquidem effectus donorum Dei in ipsis improbis nullus est, generalis autem effe- ctus
eorundem manet propter baptismum et foe dus Dei, vt propterea non sint omnino cum
in- fidelibus exaequandi, nec debeant eorum liberi a Baptismo arceri. 9 Vidua allegatur
3550 non minor annis se- xaginta, quae fuerit vnus viri vxor. Τάξις. Ingressus enim Paulus
disputarionem de viduis, quae ab ecclesia aluntur, canonem ad- dit de iisdem valde
necessarium, maxime pro ra- tione et illius temporis, et huius quod postea sub secutum
est. Nam nostro hoc seculo in omnibus reformatis ecclesiis cessat huius canonis et prae-
cepti vsus. Ex quo apparet, quae ad particularem ecclesiae politiam pertinent et pro
3555 ratione tantum temporum aut locorum aut personarum consti- tuta et recepta sunt, ea
non esse perpetua: sed pro diuer sa temporum, locorum, personarum etc. cir constantia
mutari posse: quemadmodum etiam ex iis apparet, quae a prima synodo Hierosolymita-
na, quae ab Apostolis habita est, decreta sunt A- ctor.15. Neque enim illa semper fuerunt
obserua- ta, quod in eo cernitur, quod de suffocato consti- tutum est. Illud enim prorsus
3560 hodie et cessat et sublatum est. Hic igitur canon de Viduis a Paulo sancitur,

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.270]

vt inter diaconissas ecclesiae, ea demum vidua al legetur, quae sexagenaria est. In quo vox haec, καταλογόθω non tantum additionem ad numerum iam constitutum et ascriptionem significat: sed etiam nouam eius ordinis in aliqua ecclesia, si quae iis egeret, nullas dum tamen haberet, electio- nem. Id quod fieri necesse erat in iis ecclesiis, vti dixi, in quibus nullae adhuc diaconissae erant, et quae tamen iis opus haberent. Itaque et deligi et allegi significat hoc loco de nouo creare, si o- porteat, et in album siue numerum iam electarum adscribere. Loquitur autem Paulus de Vidua fideli, et quae pietatem veram iam professam sit: non autem de infideli, id quod exsuperiori disputatione satis apparet. Duo autem spectari in iis viduis iubet Paulus e quibus alterum Abesse debet, alterum Adesse. Abesse haec duo iubet, vt sit minor sexagenaria et Duos maritos habuerit. Adesse autem vult vt I Liberos suos educauerit. 2 Hospitalis fuerit erga extraneos. 3 Misericors erga afflictos. 4 De omni bono opere testimonium idoneum habeat. Itaque ait Chrysosto. eadem pene hic a Paulo in vidua requiri, quae supra in episcopis ip- sis. Et certe cum hae viduae munus laliquod in ec- clesia habuerint, idque publicum, tales deligi o- portuit, quae essent aedificationi omnibus siue fi- delibus, siue insidelibus et extraneis futurae: ne Dei gloria, et ecclesiae progressio impediretur. Hoc autem vt intelligatur, totum hoc argumem tum altius arcessendum est, nempe ex eo loco, qui Actor.6.versr. et 9. vers.39. Rom.16. vers.1.2. Nam

CAPVT V.

[p.271]

legimus primam et Apostolicam ecclesiam ab ip- so sui exordio habuisse mulieres Viduas, impri- mis ad certa quaedam et quotidiana tum erga v- niuersam ecclesiam ipsam, tum erga fideles pau- peres et egenos fratres ministeria destinatas, quae postea Diaconissae ad imitationem marium, qui Diaconi dicebantur, appellatae sunt. Sic enim Phoe ben appellat Paulus Rom.16.vers.1. Cur autem id factum sit et inductum in ecclesiam quaeri po- test. Nam non modo Paulus 1. Corint.14. et supr. 2.vetat mulieres loqui in ecclesia, et publicum aliquod munus gerere:sed etiam quaecunque le- ges politicae recte vtriusque sexus discrimen ag- nouisse videntur, quales sunt Romanae, idem fa- ciunt. Illis enim mulier prohibetur publicum ali- quod munus exercere l. Mulier.5.de Regul. Iuris. Cur igitur et sibi ipsi iam non consentire vide- tur Paulus: et recte constitutum illud inter mares et foeminas discrimen tollere, atque adeo natu- rae ipsi tanquam aduersari? Resp.neque sibi, ne- que naturae repugnare hoc Pauli praeceptum: vel antiquissimum illum ecclesiae Christianae morem, quae huiusmodifoeminas ad pauperum ministerium accersiuat, deditque illis in ecclesia munus atque aliquam dignitatem: publicam quidem ratione fructus et vtilitatis, quae ad omnes ex ea proue- niebat. priuatam autem ratione iniunctae ipsis pro- uincia, et descripti deffinitique certis augustisque finibus carum muneris. Differunt enim hae Dia- conissae, atque earum munus a Diaconis: quod Diaconi toti aerario ecclesiastico et curae vniuer- sorum ecclesiae pauperum praeficiuntur: hae vero certo cuidam ministerio tantum, atque adeo sub

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.272]

3600 Diaconis sunt, quibus subiiciuntur et parent, red- duntque rationem suae vocationis: Di-
aconi vero ipsi, toti ecclesiae. Vnde non tam fuit munus hoc publicum, quam subsidium
aliquod a Diaconis quaesitum: partim, quod vniuersis ecclesiae pauperi bus subuenire
propter numerum tunc non pos- sent: partim, quod vt et Epiphanius et Chrysosto. ait,
pleraque circa pauperes vel egroros, vel men sas ipsas ecclesiae parandas commodius a
foeminis administrantur, quam a maribus: nec modo commo dius: sed etiam honestius
fiunt et geruntur: vt si aegrotet Christiana mulier, vel aemorroide labo- ret, aut aliis
3605 huiusmodi morbis occultis, et quae ho neste a maribus tractari non possunt. Ad eam
e- nim honestius alia mulier admittitur, quam mas aliquis Diaconus et medicus: ergo
honestas hoc munus suasit admittendum. Deinde necessitas. Neque enim omnia munia
et ministeria primum obire potuerunt soli Dia- coni, cum tota ecclesia, more Laconum,
simul epu- laretur, et Ἀγάπας et conuiuia communia celebraret in testimonium mutuae
3610 charitatis. Sic enim fiebat et vt alii aliis. i. ditiores pauperibus subuenirent, ac ea quae
erant victui necessaria tanquam in con- muni suppeditarentur Actor.4. et 6. Itaque
ali- quae subsidiariae oper ae et ministeria, eaque com- moda Diaconis quaerenda ad
mensarum admini- strationem fuerunt, ad quae ascitae sunt hae foeminae. Quas vetustiss.
et primaeva ecclesia habuit. Dein- de vero caeterae ecclesiae, imprimis autem eae, in
3615 quibus diligens pauperum cura et ratio habita est, eum morem, easque Diaconissas
retinuerunt etiam post Apostolorum tempora.

CAPVT V.

[p.273]

Tertio videntur hae mulieres diaconisse ad Mar thae imitationem toleratae vel inductae
in ecclesia, atque ad exemplum earum mulierum piarum, quae Christo ministrabant, de
quibus Lucas 1o. vers. 41. 8.vers.3. Vtcunque vtilis visa est eccle- siae pro tempore
3620 illa aecessio et subsidiaria mulie- rum opera, antequam essent in Christiana eccle- sia
Ptochodocheia, Nosodocheia et Hospitalia quae dicuntur, quod commodissimum esset et
ma xime idoneum mulierum ministerium quibusdam in rebus, atque adeo aptius, quam
Diaconorum. Vnde quae aetas secuta est tempora Apostolica, Diaconissas habuit, vt ex
conciliis Neocaesarien- si, Laodicensi, et Chartaginensi apparet, et ex ve- terum scriptis,
3625 imprimis autem Epiphanio, qui vixit sub Theodosio maiore, et historia ecclesia- stica:
adeo vt magnae dignitatis postea huiusmodi Diaconissae in ecclesia fuerint. Nam Ischyr-
ias Dia- conissa interfuit synodo Chalcedonensi quemad- modum Euagrius scribit lib. 2.
cap.16. et Pulche- ria etiam ipsius Theodosii Iunioris Constantino pol. Imperatoris soror
in Diaconissam electa est vt ex Hermio Sozom. facile colligi potest. Praeter Diaconissas
3630 autem neque Presbyteri- das, neque episcopissas mulieres habebat Chri- stiana ecclesia,
quanquam Pepuziarii haeretici nullam Maribus dignitatem in ecclesia tribuerent, quam
eandem etiam foeminis non concederent. At ex Pauli praecepto aliud semper orthodoxa
eccle sia obseruauit. Nullum enim huiusmodi munus vn- quam foeminis delegauit, quod
in docendo versare- tur. Itaque Epiphani. Haeres. Collyridianorum quae est 79. sic
3635 scribit. Ηρεσθυλερίδες ήπερίσταιούκ είοιυ

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.*24]

ἐνιεκλνσία ιερκεγῆν φέν ἑακλνσία μὸ δυναται. Iam vero ad Paulum veniamus, et ea quae requirit in istis Diaconissis. Ne minor sexaginta annis. Ratio est duplex, quod Iuniores oportet dare operam liberis et qui lasciuiunt quae nondum eam aetatem attigerunt, quia nondum plane in iis extinctus est vigor generandi. Quaeritur vero cur sexagesimum annum statuatur Paulus, eum quinquagesimus annus foeminis censetur prorsus sterilis et infocundus, ut vulgo an notant interpretes in Luc.1 ver.36. et Iurisconsulti in l.viuiC. de Caduc. Tosl. Resp. Anno quidem 50. fieri ut plurimum steriles foeminas: non tamen semper. Quaedam enim post 50. annum peperisse dicuntur. Ac post o nulla est, quae concepisse referatur, nisi miraculo id factum sit, et praeter naturae ordinem, id quod Sarae uxori Abrahami accidit Genes.18. vers.ii. . In sexagenariis autem foeminis videtur vigor ille naturae et prolificus prorsus periisse et defecisse. Sed cur tantum tribuit aetati senili Paulus, qui supra Timotheum adolescentem nobis commendabat.c.4. vers. 12. Resp. Chrysosto, proprie non tribuere Paulum id honoris aetati, quasi sexagenariae lasciuiae fieri non possint: sed quod minus in hac aetate offendicula illa nascentur, quae euitanda postea docet. Neque enim ipsa per se aetas facit sapientes vel prudentes homines: sed Deus potius et rerum praeteritarum experientia. Deinde cum leges ferantur de iis, quae ὥς ὅτι τὸ πο- λὸν accidunt, non debet propter paucas aliquot sexagenarias insolentes toti etati suus honor

CAPVT V.

[p.27]

detrahi. Iam vero, quia haec capacitas non ex aetate senio et beneficio proprie pendet, imminutum est annorum tempus et spatium a Paulo hoc loco praescriptum, volueruntque homines viderispiri- tu ipso Dei sapientiores. Itaque concilio Chalcedonensi constitutum est, ut statim post 40 annum etatis eligi mulieres ad istum Diaconatum posset in cano. Diaconissas 27. quaest. 1.id quod est confirmatum concilio Carthaginensi 4. ut est in cano. sanctimoniales 20. quest. 1.in quo postea varie peccatum est, ut docebimus. Addit Paulus. Vnius vir vxor. Hoc vero probari potest exemplo Annae, de qua Luc.1.ver. 36. Respondet autem illi, quod de episcopis et Diaconis agens idem Paulus dixerat. Vnius vxoris vir. Itaque ex illo loco facile iam intelligi potest quae sit vis huius loci sententia atque mens. Primum enim non damnat nuptias Paulus siue primas, siue secundas, siue tertias siue vltiores. Hanc enim esse diabolicam doctrinam supra asseruit cap.4. vers.1.2.3. Deinde non iniicit hunc laqueum viduarum conscientiae, quasi praecipiat, ut in viduitate permaneant, etiam eae, quae denuo vel iterum nubere vellent: neque hoc loco etiam viduitatem aut coelibatum tanquam per se sanctio rem praefert honesto coniugio Paulus; uti neque 1.Corinth.7. vers.8.9.34. et 35. Denique cum neque ante Pauli aetatem, neque eius seculo vsquam terrarum obtineret: ut una mulier eodem tempore duobus nupta esset viris (etsi inter Iudaeos vir vnus solebat ex vitiosa patrum imitatione duas vel plures vxores ducere) satis intelligitur eam dici plurimum maritorum vxorem esse, quae quan-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.276]

quam est ex iniusta causa repudiata a viro, tamen eo viuo alteri non nubit, sed propter vinculum coniugii, et Dei praeceptum, quandiu prior ille maritus, a quo iniuste repudiata fuit, viuit, estque superstes, alterius coniugio abstinet. Quae enim ex iniusta, vel potius
3675 nulla causa repudiatur, ma- net vxor: et vel reconciliari debet vel innupta ma nere 1. Corinth.7. vers.1o. Neque tamen impedi- tur, quae ita immerito repudiata est a viro, viro ipso ad alteras nuptias conuolante, quin et ipsa alii nubere possit. Sed hoc praesertim in ea, quae in Diaconatum allegenda est, requirit Paulus, quoniam maioris continentiae
3680 signum et exen- plum in ista muliere cerni debeat. Erit autem hoc certissimum, si immerito repudiata, tamen alteri non nupsit, sed continuit. Sed quid si meri- to illa repudiata est, veluti propter adulterium, vel quod ipsasit desertrix coniugii? Nemo dubitare tunc potest, quin ea ad hoc munus ecclesia- sticum eligenda omnino non sit, sed ab hoc honore re sit arcenda. Vult autem Paulus, vt quae est allegenda, fuerit Vxor. Ergo
3685 si fuit vel concubina, vel pellex, vel meretrix eligi non poterit. neque enim sine magno ecclesiae offendiculo tales cooptari in vllam ceclesiasticam dignitatem possunt, quamlibet poe- niteant. Ait Paulus. Quae fuerit. Quid si adhuc illa sit v- xor, etiam in illa aetate sexagenaria, num allegi et ascisci poterit, cum illud, quod de episcopo supra dicitur, Sit episcopus vnus vxoris vir, locum ha- beat: siue adhuc sit ille maritus et vir
3690 vnus vxor- ris: siue mortua vxore maritus fuerit et iam esse

CAPVT V.

[p.2]

10 In operibus bonis idoneus testimonio ornatus, si liberos educauit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lauit, si afflictis subuenit si omne bonum opus est assidue sectatus.

desierit. Resp. non esse ex mente Pauli eligendam sexagenariam, quae adhuc vxor manet, quia de vi- duis loquitur Paul': et variis illis muneribus et cu ris nimium illa distraheretur, si iam alligata sit viro suo: et tamen cura etiam pauperum illi sit ge- renda.
3695 Vtrique enim oneri ac curae vna satis esse non potest. Nam quae nupta est, inquit Paulus, curat ea, quae sunt mundi, et quomodo placitura sit viro 1. Corinth.7.vers.34. Ergo ea, quae sunt Dei et pauperum, libere, quemadmodum Diaco- nissam decet iam curare aut administrare non po- test. Alia vero et diuersa est ratio viri et episcopis qui quanquam cum est maritus, curat, quomodo sit vxori placiturus. 1. Corint.7.ver.31. tamen non
3700 perinde in ea cura subiicitur vxori, quemadmodum vxor viro. Itaque manens maritus, munus eccle- siasticum gerere ac obire potest. 10 In operibus bonis idoneus testimonio ornatus, si liberos educauit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lauit, si afflictis subuenit si omne bonum opus est assidue sectatus. Αὐξησις. Amplificat enim ornamenta futurae et eligendae Diaconissae, quod eam publica voce to- tius ecclesiae et aliorum etiam
3705 extraneorum ho- minum, qui a fide Christi sunt alieni, consensu vult habere idoneum testimonium et probitatis, et charitatis, et beneficentiae, et curae et diligen- tia. Hoc idem supra in Episcopis requirebat cap. 3vers.7. ex quo apparet quanti sit momenti publica illa fama et opinio de nobis concepta, modo non temere, sed idoneis argumentis et

testibuz fulta spargatur. Est enim velut quidam odor?

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.278]

3710 quem nobiscum circumferimus: et siquidem illa bona est, bonus est et suavis gratusque ille odor, quem emittimus: sin vero illa est mala, est etiam odor a nobis effluens malus, et male olens qui a- lios, cum quibus versamur, offendit. Itaque iubet Paulus, vt quaecunque sunt ἔσθημα.ι. bonum nomem bonis conciliant, et cogitemus et procuremus. Philip. 4. vers. 8. Id quod etiam Hesiod. lib1. ἔργ.καί ημῖς. praeclarissime versibus monet. 3715 Α'όζησιν superiorem sequitur ἐξήγησις. Aliquot enim exem plis, et generibus actionum explicat atque illu- strat quod generaliter antea dixerat Paul. Affert autem quatuor eorum bonorum operum species, quae maxime futuro muneri et allegendae diaconis sae quadrant atque conueniunt. Cum enim paupe- rum cura illi committenda sit, quae res et Miseri- cordem animum, et diligentem atque etiam de missum requirit, ea bona 3720 opera commemorat Pau lus, ex quibus huiusmodi animus facile argui et deprehendi in nobis potest. Diligentiae signum erit, si liberos proprios stu- diose, et diligenter ipsa educauit et curauit. Misericors et humanus illius deprehendetur animus, si hospitalis fuit, et afflictis subuenit. Demissus autem illius animus, si sanctorum pe- des lauare non est dedignata. Denique pietas et probitas eius intelligetur, si quodlibet opus bonum 3725 assidue et studiose con- sectata est. Haec est breuitaer mens Pauli. Quod si haec tam diligenter in iis, qui ad mi- nora ecclesiae munera vocantur obseruari vult Paulus, id est, Dei spiritus, et ab illis requirit has virtutes, quid sentiendum statuendumque nobis

CAPVT V.

[p.279]

est de iis, qui ad maiora munera ecclesiastica ac- cersuntur et eliguntur? Haene virtutes ab iis abesse debebunt? Minime sane. Itaque in iis et diligen- tia et misericors animus, et 3730 demissus et pius spe- ctetur. Quod ait. Si liberos educauit mouet dubitatione quasi Paulus steriles sexagenarias, quae vxores fuerunt nullosque liberos pepererunt, ab hoc mu- nere arceat, illisque tanquam hanc notam inurat propter sterilitatem, vt eligi ad hoc munus non possint. At ee saepe sunt aptissimae, An non igitur quae fuerunt steriles allegi et cooptari poterunt? Sane poterunt. Neque enim vniuersum iudicium, quod de mulierum piarum 3735 diligentia haberi po- test, Paulus restringit ad vnicam curam, et educa- tionem susceptorum liberorum: sed hoc tanquam verissimum et optimum inter caetera earum dili- gentiae testimonium protulit. Ergo quae mulieres nunquam liberos sustulerunt in coniugio, aut e- tiam quae nunquam fuerunt coniuges, posfunt, si erunt idoneae, in diaconissas eligi. Quod ait. Si fuit hospitalis, si afflictis subuenit, mouet etiam quaestionem, quasi solas 3740 diuites eli- gi et cooptari ad hoc munus velit Paulus. Illae e- nim sunt, quae et extraneos excipere apud se et suis opibus afflictis subuenire ἐπόρκεισιν enim dixit Paulus id est, quantum satis est, sumministravit egenis) possunt. Quae autem sunt egenae et ipsae 424 pauperes idem praestare nequeunt. Ergo ab hoc munere summouebuntur, quas tamen saepe ma- 4. gis esse ad hoc ministerium idoneas, quam dites mulieres certum est, et 3745 experientia comprobatur Resp. Non excludit pauperes Paulus imô maxi-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.A00]

me de iis allegendis agit hoc loco. Sed neque etiam diuites ab eodem munere suscipiendo arcet: caeterum quae pauper est, potest tamen et miseri-
cors et benefica, et hospitalis esse, et afflictis subuenire, si quantum in se est, illa egenis praestat, si corporis ministerium exhibet, si operam suam illis impendit et praebet, quando pecuniam
3750 conferre non potest. Denique et vidua paupercula, quae minuta duo in gazophylacium misit, maiorem, quam alii Iudaei opulentissimi eleemosynam contulit: et Petrus ac Ioannes cum pecuniam non haberent, summo tamen beneficio claudum affecerunt, ut est
Luc.21.vers.2.Actor.2. Quod idem Paulus ait. Quae lauit pedes.) sumptum videri potest
partim ex Gene.18.vers.4.19. vers.2.43.vers.24 ubi haec eadem ratio dicendi versus
3755 partim ex recepto tunc more inter Orientales homines. Nam cum qui fere pedibus iter faciunt, fole, nimioque labore incalescant, sunt eorum pedes abluendi ut refrigerentur, recreentur et refocillentur. Qui autem equo incedunt et iter conficiunt, non egent fere hoc auxilio et ministerio. Ergo ex consuetudine loci hoc annotauit Paulus. Hoc autem ipsum
3760 magnam animi demissionem significat, cum vilissima et sordidissima hominis pars fere sint pedes: quot quovis ita contrectare, et curare non dedignatur, certe nec vilia quaelibet alia munera et ministeria, quae pauperibus aegrotantibus impendi necesse est, obire eadem vnquam recusabit. Christus ipse in signum humilitatis lauit pedes discipulorum Ioan 13.Idem fecit et illa mulier, quae lacrymis suis lauit pedes Christi.
Luc.7 vers38.

CAPVT V.

[p.281]

3765 *11 Porro iuniores viduas recusas postquam enim lasciuire coeperint aduersus Christum, nubere volunt.*

11 Porro iuniores viduas recusas postquam enim lasciuire coeperint aduersus Christum, nubere volunt. Ἀντίθεσις est, ex qua superior sententia non tantum illustratur: sed etiam probatur. Ex eo enim, quod subiicit Paulus, apparet, cur demum sexagenarias mulieres allegi voluerit et praescripserit. Varia enim offendicula, quae a iunioribus
3770 oriuntur, id suaserunt. Itaque non ea est causa cur sexagenariae demum eligantur, ne diutius alantur diaconissae ab Ecclesia: sed ne scandalum praebeant vitae mutatione et lasciuia. Vult autem ut recusentur iuniores, etiamsi se offerant, et paratae sint hoc munus acceptare: vel etiam si aliis idoneae viderentur. Quod vero, ait Paulus παρὰ τὸ, non est eo modo accipiendum, quasi in solius Timothei arbitrium totam hanc electionem conferat,
3775 quam tum ex Presbyterii, tum ex totius Ecclesiae consensu fieri solitam esse certum est: sed ita loquitur Paulus, quod pastor omnium Ecclesiae actionum et electionum moderator est. Notandum est autem, quod viduas iuniores tantum recusari et electas a munere diaconissae deponi ac reici vult, etiamsi postea nubant: non autem praecipit eas excommunicari et eiici de Ecclesia: vel vsu et participatione Sacramentorum arceri
3780 et prohiberi, quemadmodum de Nonnis et Virginibus postea Synodis ineptissimis sancitum est. Atque vtinam haec Pauli moderatio semper in Ecclesia locum habuisset: sed postea longius progressi sunt Episcopi, maxime postquam nata est superstitiosa illa

de coelibatus merito et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.262]

3785 dignitate opinio. Primum enim sanciuerunt Ec- clesiastici canones, vt vidua iunior,
atque etiam vt Monialis, quae post votum nubit, inter diga- mos tantum censeretur,
et reponeretur, can. Quot- quot 27. quaest. I Post autem inualesc ente super- stitione
sancitum est, in eas aliquid acerbius. Vo- luerunt enim, vt si qua Monialis post votum
nu- psisset, vt non tantum Sacramentorum vsu pri- uaretur: sed etiam a toto Ecclesiae
coetu excom- municaretur, quia votum de coelibatu et conti- nentia violarat, quod Deo
3790 gratum esse falso et insulse crediderunt. Est haec poena constituta in can. Virgines 27.
quaest. 1. qui ex consilio Eliberti- no decerptus est. Sed iam quae sint illa offendicula, quae
praebent viduae iuniores ad Diaconatum electae videamus. Sunt autem imprimis haec
duo nimirum, quod I Institutum vitae genus in magnam contumeliam Christi commutant
magnam animi leuitatem et carnis lasciuia demonstrantes. 2 In hoc ipso vitae genere
3795 suscepto si perstent, magna tamen Eccle- siae praebent offendicula, dum sunt Otiosae,
Di- scursatrices, Nugaces, Garrulae. Caeterum cum improbat Paulus quod nubant hae
viduae, quae iam electae sunt, non ideo facit, quasi secundas nu- ptias damnet, vel etiam
tertias, et quartas, id quod Montanistarum haereticorum, aut Papistarum Montanizantium
proprium est, sed quod tale quid fit, oritur ex animi magna, tum Leuitate, quae gra- ues
3800 matronas et eas quae sunt hoc munus publicum adeptae, non decet: tum Lasciuiam siue
infreni ac indomita carnis petulantia, quam tamen abieci- se debuerant, et exuisse. Id
quod etiam cum Chri-

CAPVT V.

[p.283]

12 Ex eo damnandae quod primam fi- dem reiecerint.

stiani nominis et doctrinae contumelia coniun- ctum est. Irridetur enim Dei Ecclesia,
3805 quod tam leues homines habeat, vt qui munus a se susce- ptum statim abdicent, relin-
quant, et huic mundum et carnis delicias praeferant. Quasi Christus a suis parui fiat et
contemnatur aperte etiam iis, ipsis qui tamen maiores in fide progressus fecisse videban-
tur. Vox κατασκηνιάζην cum sequenti, id est, χεῖρο construitur. Est autem σκηνιάζην
ἀπὸ τοῦ ζερεῖν vel στρηνές deductum, quod durum significat et perti- nax: qualia sunt
3810 animantia nimium saginata. Ita- que sunt petulantiae plena et indomita, vnde ci- bus
est illis detrahendus, vt in ordinem cogantur et pareant, quemadmodum et Xenophon
et i- psa rerum experientia faciendum docet. Hac igi- tur similitudine vtitur Paulus, vt
carnis nostrae lasciuia eo turpiorem ac foediorem esse demon- stret, quod brutis et
petulantibus animalibus con- paratur. Chrysostomus autem interpretatur hanc vocem
3815 fornicari, sed Apocalyp. 18. vers. 7. et 9. explicatur eo significato, quo nunc accipimus.
12 Ex eo damnandae quod primam fi- dem reiecerint. Α'ὐξισ is est. Amplificat enim
harum iuniorum viduarum lasciuia a consequenti, quod hac ra- tione, et vitae genere
tandem sibi extremum exi- tium acceasant. Nam eo tandum prolabuntur, vt Munus a se
susceptum deserant, et Fidem ipsam primam Christo datam abnegent. Voces autem has

3820 πρῶτην πικρὴν varie interpretes accipiunt. Alii

264 AD I. PAVL. AD TIM.

13 Simul autem etiam otiosae discunt circumire domos: imo non solum otiosae, sed etiam nugaces et curiosae, garrientes quae non oportet.

de voto non nubendi sumunt, quasi ab iis inter- poni huiusmodi votum solitum fuerit, cum eligeban- tur: quod nullo certe scripturae loco probari po- test. Alii de fide Christo in Baptismo data: alii de munere Diaconatus acceptato, quod diligenter se praestaturas esse, in eoque perseueraturas polli- cebantur. Quod postea cum nubendi pruritu et libidine deserunt, fidem a se datam violant, ac frangunt. Sed ea sententia magis placet arg. vers. 15. infra, quae fidem primam refert ad eam pro- missionem, quae primum fit a Christo nobis in Baptismo, quam reiicere dicuntur, quae a fide Christi et professione Euangelii postea deficiunt, et ad Gentilismum, vel priorem idololatriam reuertuntur. Sic Athanas. explicat lib. 6. de Tri- nit. Hierony. in praefat. ad Tit. Vincentius Lyri- nensis, et est similis locus Apocalyps. 2.v.3. Veritae enim probum inter Christianos propter eam a- nimi sui leuitatem malunt prorsus a Christo de- sciscere, quam huiusmodi contumelias audire et pati. Nicolao, de quo est in Actis Diacono id sane accidisse narratur, qui ne opinionem leuitatis et temeritatis inter Christianos subiret, maluit con- dere nouam haeresin, nouum sibi coetum collige- re, et ab Ecclesia discedere. Quae autem hic narrat Paulus, rerum ipsarum experientia edoctus didicerat, quemadmodum ipse testatur. 13 Simul autem etiam otiosae discunt circumire domos: imo non solum otiosae, sed etiam nugaces et curiosae, garrientes quae non oportet.

CAPVT V.

[p.285]

Altera superioris amplificationis pars, in qua iuniorum viduarum in munere Diaconatus per- manentium offendicula et mala describuntur. Tria vero enumerat Paulus, non quod sola haec obser- uari possint: sed quod maxime soleant. Deinde quod ex his paucis, quae sint reliqua incommoda, quae ex eodem fonte nascuntur, id est, ex huius- modi iuniorum mulierum electione, facile iam per se potest quilibet intelligere. Ergo eas, etiam dum hoc munus administrant, docet esse, Otio- sas (cui vitio discursationem adiungit) et Nuga- ces, et Garrulas. Garrulitatis autem vitium bre- uiter definit Paulus dum ait, asdem loqui quae non decet. Porro haec vitia ideo pariunt magna inter Christianos offendicula, quod sint contra diuinae legis praeceptum 9. quod est, Non falsum testimo- nium aduersus proximum tuum dices, quodque ex his infinita mala nascuntur. Sunt otiosae) At obstat, quod eas ipsas postea vocat πηήργος, id est, plusquam oportet, occupatas et curiosas. Respond. Haec duo vitia inter se re- cte conuenire. Nam nihil agentes illae rerum, quae ad se pertinent, sunt in alienis perscrutandis cu- riosae. Itaque ἀργαί appellantur, quod nihil suum agunt. Περίργοι vero quod aliena negotia plus quam sua curant, atque etiam plus quam oportet, quemadmodum ait ille. Excussis propriis a- lienis negotia curo. Imo vero etsi saepe habent domi, quae agant: magno et turpi animi veterno illa negligunt, vt

3855 nimirum de rebus alienis cogitent, et disputent. Circumeunt domos) Annexum pene
semper otio et segnitiae vitium, nimirum discursatio. Hoc

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.286]

autem praetextu maxime id facere videbantur istae mulieres, quod tanquam publicae
quaedam personae, et pauperum curam habentes in alienas aedes possent, solerentque
liberrime ingredi 2. Timoth.3.vers.6. Videtur autem etiam his verbis detractrices easdem
3860 appellare Paulus, more dicendi Hebraeis vsitatissimo, qui et detrectare et discurrere
eadem voce רגל Ragal dixerunt, quod detractores iugiter eant, et referant verba hinc
inde ex aliis audita. Peccant igitur hi in nonum legis diuinae praeceptum. Imo vero)
Amplificatio est superioris mali per adiectionem et προδεσι. Non folum enim sunt
otiosae: sed etiam Nugaces, et Curiosae vel plus quam oportet negotiosae φλυάρος
3865 appellat Paulus, quos Latini Nugaces, quae vox videtur derivari a voce. φλύαξ, ακος,
quae tumultum hominem significat, quod haec sint duo maxime inter se connexa vitia,
Temulentia nempe, et Nugacitas. Itaque ut Plutarch. lib. 8. Symposia- con Problema.
1. nihil aliud esse videtur φλυαρία quam λήρησις πάροινος. Nugari quoque, ait idem,
proprie nihil aliud est, quam vano et futili sermone uti, et eo, qui vel mendax est: vel
3870 qui quanquam verus est, ad propositum tamen nihil facit et attinet. Vnde postea rixae,
iurgia, et contumeliae oriuntur, atque varia offendicula, Vocem autem istam nugae
Latinam ab Hebraea man hagarh quod more auium garrire significat deduci putat Iose-
phus Scaliger in lib. Varronis de lingua Latina. Quanquam autem Plutarchus in lib. περὶ
ἀδο- λέσχίας videtur facere φλυκρίας siue ληρήσεως, duo genera, Temulentiam quam
3875 ὀνῶσιν vocat, et ἀδο-

CAPVT v.

[p.287]

[p.0]

λογίων quam garrulitatem vertunt, quas ita distinguit, ut temulentia sit nimia inter pocula
vel inter potandum orta ex vino sumpto loquacitas. Garrulitas vero sit stultiloquium
nimiaque loquacitas ubique, et ex qualibet, vel etiam nulla oblata occasione. Itaque
garrulus in foro, in theatro, in deambulatione, domi, interdiu, et noctu nugatur, et
3880 loquax est. Temulentus autem tantum in mensa et inter pocula: ista tamen distinctio
etiam hunc Pauli locum illustrat, et extendit. Sed videtur utranque quidem, sed maxime
secundam speciem hoc loco damnassee Paulus uti etiam Psal.140. vers.10. aperte inter
vitia pessima recensetur ista nugacitas, Curiosas vocat tamen eas, quae plura quam de-
ceat, scire affectant, tum etiam, quae diligentius et penitus ea, quae sciri possunt,
3885 curant et inuestigant, quam sit necesse. Itaque sunt illae nimium negotiosae, sed ubi
non oportet. In quibus autem oportet otiosae. Alio nomine πολυπράγμονες eadem
appellantur. Quanquam Plutarch. in libro de Curiositate eos tantum videtur definire
πολυπράγμονας, qui in alienis erratis siue peccatis, vnde alteri nascitur aliqua infamia,
curiosius indigandis occupant sese. At siue in peccatis, siue in aliis etiam rebus, quae
3890 ad nos non pertinent, inuestigandis nimium laboremus, hic πρέργων nomine a Paulo
significamus. Quanquam vero haec vitia faere sunt omni- bus foeminis communia,
maxime tamen eas dedecet, quae caeteris praelucere vitae exemplo debent. Inquirere

autem in alienum factum, quatenus illud ad nos spectat: vel Dei gloria proximique utilitas postulat, vel inde promouetur: denique

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.286]

3895 quantum ex muneris nostri ratione vel Christianae charitatis officio tenemur, non est
curiositas: sed est officium, quod est sane laudandum. Eo denique pertinere videntur
postrema huius versiculi verba loquentes quae non oportet. Nec enim de alio loqui
prohibemur semper, sed videndum est. Quid, Quomodo, et Quatenus loqui de eo liceat.
Priusquam autem totum hunc de Diaconissis locum finiamus, duo scitu necessaria
3900 sunt enodanda. Primum quidem, vtrum eas hodie in reformationis Christianisque
Ecclesiis retinere sit operae pretium, cum nos quam maxime fieri potest, proxime ad
veterem et Apostolicam Ecclesiam accedere tum in doctrina: tum etiam in disciplina
et politia Ecclesiastica oporteat. Quid igitur? Respondedo aliquod discrimen esse
nobis statuendum inter doctrinam veteris Ecclesiae, et inter generalem qua illa usa
3905 est, disciplinam. Nam cum doctrina Apostolica sit Christi ipsius vox et sapientia,
cui tanquam vero et unico fidei et salutis fundamento innititur Ecclesia, certe ab ea
doctrina vniuersa ne tantillum quidem a nobis recedi vlllo tempore debet. Itaque nulla
occurrit occasio afferri vel fingi vnquam potest, propter quam vel in vno apice, quanquam
minimo, doctrina Apostolorum immutetur Matth. 5. vers.18. At illius disciplinae
3910 vniuersae, quam illa vsurpauit, non eadem omnino ratio est. Cum enim sit disciplina
tanquam decorum quoddam vestimentum ad res, tempora, personas accommodatum,
fit, vt quemadmodum haec variari possunt: ita possit quoque aliquibus in rebus mutari
etiam disciplina vetus. Tantum distinctionem hanc adhibeamus, vt in

CAPVT V.

[p.289]

disciplina ipsa Ecclesiastica, distinguamus ea, quae sunt Fundamentalium politiae Ecclesiasticae, ab Accessoriis et leuioribus. Fundamentalium vero sunt haec in politia
3915 Ecclesiastica. Primum vt sit aliqua politia Ecclesiastica, et quidam ordo in Ecclesia, qui
tollat confusionem. Deinde, vt legitimae personarum vocationes, per quas Dei verbum
legitime administratur, charitasque et sanctitas vitae exercetur in Ecclesia, retineantur,
veluti Pastores, Presbyteri, Diaconi. Tertio, vt ii electi legitime et ex praescripto Dei
3920 verbo suo munere fungantur, vel deponantur, et remoueantur. Accessoria dico, quae,
vt haec fiant et obseruentur, in Ecclesia quaque pro tempore, personis et locis statui
possunt. Accessoria incolumi manent disciplina in Ecclesia ipsa variari possunt. Ma-
neat enim semper disciplinae fundamentum et pars praecipua, sed tantum ea mutentur,
quae commodi illius obseruationis gratia tunc visa sunt necessaria: veluti vt
3925 futurus et eligendus Episcopus a tribus Episcopis, non a duobus tantum eligatur.
Hoc mutari potest incolumi Ecclesia et disciplina. Vt in vrbe Metropolitana, electio fiat
et examen futuri Episcopi, non alibi. Hoc etiam mutari potest. Itaque vetus Ecclesia
in iis rebus saepe diuersam formam habuit et secuta est, incolumi nihilominus Dei
verbo, ipsoque fundamento Ecclesiasticae disciplinae retento. Ex quo fit, vt cum haec
3930 Diaconissae fuerint tantum subsidiariae Diaconorum manus et operae (propter egenos

rum et aegrotorum ingentem numerum et multitudi- nem pene infinitam) quo tempore Nosodochiis

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.290]

Xenodochiis, et Ptochodochiis careret Ecclesia postea pauperum numero decrescente et Ptocho- dochiis constitutis, non fuerunt eadem Ecclesiis necessariae. Itaque neque
3935 sunt hodie a nobis re- tinendae, nisi eadem et par aliqua causa, qualis illo seculo fuit, occurreret, et eas retinere suade- ret. Quae cum nulla sit, cessante causa, cesset effe- ctus necesse est. Eodem modo videmus veteres habuisse plures officiorum Ecclesiasticorum gradus (vti apparet aliquot Synodis etiam quan- do adhuc erat tollerabilis Ecclesiae forma) quam nunc habeamus. Itaque quemadmodum illae dignitates tanquam nobis
3940 inutiles hodie propter diuersam locorum rerum, et personarum inter nos et illos rationem explosae sunt, et cessant, qualis Subdiaconatus, Acolythatus, Archidiaconatus, Archipres- byteratus: sic et hic Diaconissarum mu- lierum or do desiit, nullo prorsus detrimento vel in doctrina, vel in disciplina ipsa ab Ecclesia, ac- cepto. Secunda vero quaestio, quae ad hunc quoque locum maxime pertinet, est huiusmodi. Vtrum recte a Papistis
3945 sanctimoniales sint in istarum Diaconissarum, quas nullius iam esse in Ecclesia vsus videbant, locum substitutae: at que vtrum eo- rum consilium et institutum sit probandum, et sequendum necne. Respond. Minime id quidem, quia in eo statu hominum et genere instituendo nihil nisi plane Satanicum, superstitiosum, et in Deum ipsum blasphemum a Papistis inductum est. Primum, quia coelibatum illis suis sancti- monialibus tanquam
3950 legem ad vitam aeternam asse- quendam necessariam, et verissimae sanctitatis

CAPVT . V.

[p.291]

partem indicunt. Deinde, quod in eo ipso cultum Dei situm esse contendunt. Tertio quod in iis ipsis a Patrum consuetudine recesserunt, et a me- liori more in Ecclesia iam recepto et inueterato. Quod vt melius intelligatur, rem totam fusius sic explico. Cum κακοζήλῖα quadam homines o- mnia quae Apostolorum temporibus obseruata fuerant,
3955 sibi putarent imitanda, neque locorum, neque temporum, neque rerum dissimilium rationem haberent, etiam et ipsi suas Diaconissas retinere praecise voluerunt. Sed cum posteriori- bus temporibus et mutatis circumstantiis earum nullum in Ecclesia vsum esse cernerent, magno Ecclesiae malo, magnoque conscientiarum detri- mento pessima tamen eius ordinis instituendi ratio reperta est. Instigabant virgines Christianas quidam
3960 E- piscopi, vt se Deo dicarent, atque, vt illi loque- bantur, consecrarent. Deinde vt in signum istius consecrationis se velo, tanquam castitatis et ve- recundiae testimonio, semper tegerent, et obnu- bilarent. Quod ex Pauli consilio facere se et iu- bere iactabant I. Corinth. 11. Hinc variae Hiero- nymi, Augustii, Ambrosii, Fulgentii epistolae ad varias virgines scriptae, quia etiam ante aetatem horum omnium huiusmodi votuiiimi ihagno
3965 a- pud Ecclesiam pretio iam haberetur. Tamen, vt ex iisdem scriptoribus apparet, et imprimis ex Cypriano et Tertulliano in lib. de cultu et habi- tu virginum, hoc totum voti genus etiam conce- ptum et nuncupatum adhuc liberum erat. In pri- uatis enim parentum vel cognatorum aedibus huiusmodi virgines, quae sanctae vel consecratae

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.292]

Deo dicebantur, manebant non in vllo monasterio et simul, etiamsi in eadem ciuitate
3970 plures huiusmo- di essent. Atque etiam saepe ipsae domos seorsim, quaeque suam,
habebant, ex quibus vel solae, vel co- mitatae cum volebant, et cum libebat egredie-
bantur, nihilque a caeterarum virginum conditio- ne differebant, nisi quod eas caeteris
castitatis ex- emplum esse oporteret. Id apparet ex can. Nu- ptiarum 27. quaest. 1. Quin
etiam postea eadem, si volebant, poterant nubere. Et quanquam in eo o- pinione quadam
3975 leuitatis apud pios grauabantur propterea tamen neque sacra Coena iis interdi- cebatur,
neque etiam ipsae Ecclesia excommu- nicabantur, vti postea factum est. Hoc igitur ma- li
initium et exordium fuit, sed latius postea Sa- tanae astu prouectum atque propagatum est.
Pri- mum quidem his nominibus vocari coeperunt, vt Moniales, Sanctimoniales, Virgines
et Nonnae dicerentur. Postea vero Monachae et ad proph- narum imitationem, virgines
3980 Vestales: ad quarum instituta reuocatae vetitae sunt, ne priuatas aedes haberent, id est
habacula vel cellulas feorsim incolerent: sed iussae sunt vt in communi habita- rent et
viuerent. Hoc primum fuit, deinde fancirum est, ne aliae Sanctimoniales censerentur,
quam quae diicur i'ionasterio certo, certaeque regulae sese in perpetuum addixissent can.
Perniciosam 18 quaest. 2 concil. tamem Agath. vetabantur ista Monacha- rum Monasteria
3985 et cellae (quibus istae conclude- bantur) iuxta Monachorum et virorum caulas et lustra
propter periculum et offendiculum aedisi- cari, vti est in cano. Monasteria puellarum
quaest. 2 Coepta sunt autem aedificari earum coenobia ma-

CAPVT . V.

[p.293]

xime post annum Domini 700. Antea enim etsi fuerant quaedam, omnino tamen pauca
et rara erant foeminarum et virginum Monasteria extru- cta. Atque tres tantum earum
3990 ordines concessi sunt primum, et probati eodem illo seculo, nen- pe post annum Domini
700. quod tunc demum ex Synodo Hispalensi cap.11. ad instituta Mona- chorum
coeperunt reuocari. i. ex magna super- stitione regi et institui Moniales: id quod antea
non fiebat. Tres autem illi Monachorum ordi- nes primum hi fuerunt, ordo Basilii,
Benedicti, Augustini, extra quos nulli foeminae esse licuit Moniali, quodcunque votum
3995 vouisset et suscepisset can. Perniciosam 18. quaest.2. Hodie vero infinita prorsus
sunt earum genera, et adeo diuersa, vt nihil inter se simile pene habeant. Sunt enim
hoc nostro seculo Monachae, Benedictinae, Bernardi- nae, Franciscanae, Dominicanae,
Carmelitanae, Cle- ranae, Augustiniana, et aliae plures species. Ita vero primum fuerat
in suscipienda profes- sione constitutum, vt nulla ante 40. aetatis annum votum vlli
4000 ordinis susciperet, aut si suscepisset ne obliga retur, can. Diaconissam 27.q. I. can.
Sanctimonia- les 20.q.1. Deinde hoc tempus, tanquam longius esset, restrictum est,
atque constitutum vt statim post vicesimum quintum aetatis annum posset virgo quaelibet
votum Monasticum suscipere, et 20. quaest. 1. Sed et hoc ipsum quoque annorum
spatium postea est imminutum, atque sancitum, vt statim post pubertatis annos possent
4005 mulieres virginitatem perpetuam vouere: quanquam con- secratio earum differebatur
vsque ad annum aeta-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.294]

tis vicesimum quintum: sed postea receptum in- stitutumque est, vt statim post annos
pubertatis, id est, post duodecimum aetatis annum posset, quae votum ordinis et vitae
Monasticae suscepisset etiam a Praelato consecrari cano. Puella 2o. quest. 2. quem ex
4010 concilio Triburiensi sumptum esse volunt. Ante autem duodecimum aetatis annum, ne
ex parentum quidem iussu et confirmatione, votum ab iis factum ratum esset constitutum
est. Denique ne qua inuita in Monasterium detrude- retur, sed si qua ergastulum illud
iubentibus pa- rentibus esset ingressa, decimo quinto anno aeta- tis interrogetur a Praelato
de voto, cui si ipsa non assentitur, ne votum ante illam aetatem factum o- mnino valeat.
4015 Sic can. Firma can. Sicut et seq .20. quaestione I. sancitum est, a quibus tamen hodie
plane discessum est. Coguntur enim etiam an- tequam pene vsum rationis habeant
miseriae puel- lulae, vt se in Monasterium aliquot detrudi sinant, quod vel non satis
formosae sint, vel caeteris liberis pars hereditatis maior accrescat his in pistrinum istud
et Monasterium relegatis. Quae virgo vel vidua votum ipsa sibi imposue- rat, et habitum
4020 Monialis assumpserat domi suae vel in aedibus patris: non autem ab Episcopo vel
praelato illud acceperat, primum poterat illud, si vellet postea deponere, neque cogebatur
in eo vitae statu inuita permanere, nisi fuisset postea ab Episcopo consecrata. Post autem
aliud decretum est. Nam neque deponere illud velum potuit, ac ne ea quae illud priuatim
domi suae assumpserat: sed cogetur etiam ante consecrationem factam in eo statu et
4025 habitu permanere perpetuo vitae tempore, et Monasterium ingredi can. Si quis sa-

CAPVT V.

[p.295]

cra 27. quaest. 1. et can. Mulieres cano. De viduis et Puellis eod. Ita nimirum paulatim
auctae sunt superstitiones, et durior conscientiae laqueus in- iectus. Cum sanctimonialis a
praelato consecratur, sto- la alba induitur, et chrismate vngitur, vt ait Al- cuinus. Primus
autem eam consecrari instituit Basilius magnus, vt plerique volunt. Post autem eadem
4030 foemina vel virgo tondetur. Quanquam ne tonderetur Christiana mulier, et concilio
Gangreno interdictum fuerat, et expresso Pauli praecepto, quod ipsius naturae voci et
sensui con- sentaneum est 1. Corinth. 11. Socrat. libus 2. cap. 43. Sed boni scilicet illi
patres omnia iura diuina et humana, vt suas superstitiones stabilirent, per- uerterunt: et
susque deque habuerunt. Nam et ex cano. Quaecunque distinct. 5o. ita in Ecclesia fuis-
4035 se olim obseruatum quemadmodum dicimus, con- stat. Consecratae Moniales habent
Monachos qui illis praesint, nimirum oues lupis committuntur, (quanquam tamen vt ab
earum accessu isti arcean- tur ex concilio Hispal. et can. in decima 18. quaest. 2. sancitum
est, sed frustra) Post istam consecra- tionem nubere istae mulieres ex iure Pontificio iam
non possunt. Qanquam olim infamia tantum quadam in Ecclesia notabantur, et tanquam
4040 Diga- mae tantum censebantur, si quae nupsisset, at que adeo ex concilio Ancyrano et
can. Quotquot 27. quaest. ita erat constitutum. Postea vero ipsa su- perstitione' nullum
iam modum seruante pror- sus ab Ecclesia sunt excommunicatae, quae post i- stam
consecrationem nupsissent can. virgines 27.

14 Velim igitur iuniores nubere, liberos gignere, domum administrare, nullam occasionem dare aduersario ad maledicendum.

4045 quae. 1. Atque ita miserrimus conscientis hominum laqueus semper durior, et maior inuectus est: et πρὸς τὸ ἀδύνατον tandem contra rerum naturam miserae illae mulieres sunt obligatae, nempe ut perpetuo coelibes manerent, quantumvis intus aestuarent et magno igni vrerentur. In Monasteriis autem illis et coenobiis, tanquam carceribus, conclusae horas canonicas, quas Papistae appellant, et aliquot Psalmos tantum cantillant.

4050 Nam neque Missam cancre ipsae possunt, neque vasa sacra aut vestimenta, quibus in Missa sacrificuli vtuntur, contrectare, ac ne quidem sine piaculo attingere audent cano. Sanctimonialis et can. seq. distinct. 23. Atqui etiam seculo Hieronym. Sacris literis quae virginitatem vouebant diligenter operam dabant, illudque exercitium, non autem cantillandi in templis habebant, quod magis erat tolerabile. Atque has superstitiosas pro

4055 iis Diaconissis, de quibus Paul. hic agit, Papistae substituunt: quae quales sint. et ut a verbo Dei alienae, atque etiam a veteribus canonibus et more Ecclesiae dissentaneae, omnes iam vident qui modo aliquid videre possunt. Sed pergamus ad Paulum. 14 Velim igitur iuniores nubere, liberos gignere, domum administrare, nullam occasionem dare aduersario ad maledicendum. Ἀντίθετος est vel potius Ἐπ'ανόρθοις. Rationem enim

4060 subiicit, per quam superiori malo Ecclesia mederi potest. In quo ipso canon vtilissimus, et quidem generalis, qui ad disciplinam Ecclesiasticam pertinet, continetur. est autem hic canon Iu-

CAPVT V..

niores viduae Christianae nubunto, et liberos suscipiunt, familiasque suas habent, quas curent, et administrent, ut omnia superiora mala euitent, et omnem nominis Dei blasphemandi occasio-

4065 nem cuiuslibet calumniatori et aduersario adimant. Singula vero huius canonis verba momentum et pondus aliquod habent. Volo, inquit Paulus. Primum videtur alienum ab Apostolica dignitate et doctrina praeceptum, mulieribus iam plus nimio nupturientibus et nuptiales laetitia concupiscentibus praecipere ut nubant, Illud enim est oleum addere camino, non autem frigidam soffundere, vel lasciuas

4070 illas carnis libidines extinguere Resp. Duplici nomine hoc praeceptum subiicit a Paulo, 1. ut ecquod sit optimum vitae genus, quod viduae iuniores eligere debeant, ut sint aedificationi, doceat. Nec enim ad nuptiales laetitia eas inuitat Paulus, sed docet quae sit ratio omnium superiorum offendentium tollendorum. 2. ut non minus Deo gratus esse, quae nubunt, quam quae viduae manent contra superiores errores, de quibus. c. 4.

4075 sup. dixit demonstret. Nam ex hoc ipso apparet secundas nuptias in mulieribus a Paulo minime damnari, imo vero et iuberi et probari, nedum ut viris sint interdicte. Quas tamen Papistae ex Encraticarum deliriis et haeresi damnant. Quaesitum est autem ad quas viduas hoc praeceptum pertineat, utrum ad eas tantum, quae sunt pauperes, an ad omnes: Vtrum etiam ad eas tantum, de quibus ad Diaconatum eligendis actum est

4080 in ecclesia: an ad quolibet. Resp. Ad omnes. Id quod ex ratione, quae subiecta est,

apparet manifeste. Non minus enim diuites, quam pau-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.190]

peres esse possunt otiosae, garrulae, et nugaces, i- temque propter periculum carnis, atque
nuptia- rum offendiculum infidelibus hominibus praebere. Volo) Sic et sup.cap.2.vers.8.
et 1. Corinth. 7. vers.7. sed diuerso sensu. Haec enim vox modo vim praecepti habet,
4085 vti in cap.2.vers.8. Modo au- tem consilii tantum cuiusdam et exhortationis, vti hoc loco.
Itaque pro subiecta materia huius vo- cis, volo, significatio accipienda est. Nec tamen
illam Papistarum distinctionem probamus inter consilia et praecepta, quasi consilia
quiddam et pius et sanctius contineant: cum hoc ipsum consilium Pauli etiam ex eorum
sententia minime conti- neat eam vitae rationem, quae ab illis sanctior cen setur, sed
4090 eam potius quae minus ex eorum sen- tentia, sit et seuera et sancta. Suadet enim Nu-
ptias, non coelibatum. Praeclare autem hoc loco Chrysosto. negat hic tradi praeceptum
a Paulo absolute cui quisquam obstringatur, nisi vt supe- riora mala euitet. Alias enim
nubere aut non nu- bere viduis liberum est, vti apparet ex 1.Corinth. neque cuiusquam
conscientia irretitur et laqueo constringitur hoc loco, si nullum est offendiculum. Atque
4095 etiam ex hoc ipso loco apparet secundas nu ptias, de quibus proculdubio Paulus agit cum
de Vi duarum nuptiis hic disputet, minime esse vel dan- natas, vel Deo exosas, quicquid
vel Montanistae, vel post eos Papistae sentiant: e quibus illi secundas nuptias omnino
improbant: hi vero eas tanquam infames impedimentum esse censent ad ecclesia- stica
munera subeunda. Nihil certe moror dictum vel Tertullia. vel Bernard.serm.59 cant.
4100 quorum ille fuit Montanista, iste monachali superstitione

CAPVT V.

[p.299]

iam fascinatus. Quod si secundae nuptiae non dam nantur, nec tertiae Aug. lib. de fide ad
Petr. cap.3. in fine. Bernard.ser. 66. cantic. eam quoque sen- tentiam refutat quae vult
honestiora esse inter vir gines connubia, quam quae iam nupserunt. Uiduas. Ex hoc loco
apparet, quam sit lasci- uiae dedita natura, et ingenium omnium hominum: sed imprimis
4105 mulierum, de quibus hic agit Paulus: quanquam tamen ab eo malo non sunt mares li-
beri et immunes. Nam et quae.1. Corint.7. tradit Paulus et hic, aequae ad vtrunque
sexum pertinent, quod si offendiculum oritur, et nascitur. Iuniores sexaginta annis supra
definiuit Pau- lus: non quod tamen omnes, quae ea aetate mino- res sunt, nubere velit:
sed eas tantum, quae liberos suscipere, et familias administrare possunt. Nam si quae
4110 50 annos nata est, vel ea sit corporis consti tutione, vt haec mala fugiat, illi nullam
legem dat Paul.hoc loco. Nubere Tria praescribit, in quibus omne mu- liebre officium
contineri videtur. Nimirum Nu bere, liberos procreare familiam administrare. Nu bere.
Hoc pertinet, vti diximus, ad secundas nu- ptias: et si iam secundo nupserat, et vidua
restet, ad tertias et quartas et quintas nuptias, qualis illa, de qua Hierony. ait, septies eam
4115 nupsisse. Erat Vercellis apud Insubres. Liberos procreare τεκνογονεῖν. Quid significet
vide supra, cap:2.ver.15. Οἰκοδεσ ωστεῖν Est in verbis Graecis ομοιτελευτὸν, et orationis
ornatus. Hoc autem ἐκοδεσποτεῖν est familiam administret, non vt marito suo praesit,
et sit superior vxor, sed pro eoiure, quo debet tanquam mater familiâs caeteris quidem

prae-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.300]

4120

15 Iam enim nonnullae deflexerunt, se- qundae Satanam.

4125

4130

4135

esse eam vult Paulus interim tamen agnoscere virum caput suum, illique subiici et parere. Nul- lan occasionem. Subiectio est, quae totius vitae Christianae scopum demonstrat. Nos enim aedifi- cationi omnibus esse oportet Fidelibus et Infide libus. Infirmis et Validis. Itaque hac ratione vsus est saepissime Paulus vti sup.3.ver.6.Tit.2.ver.8. sed et Petrus quoque 1.epist. cap.2. vers.12.15. et Christus ipse Math.5. in si.idem argumentum af- ferunt. Ἀντικείμενον autem generaliter accipio pro calumniatore et aduersario vti.2.Thessa.2.ver.4. Nec enim Satam ipse maledicit per se de doctrina, sed homines profani, Infideles et calumniatores detrahunt et de nobis et de doctrina Christi, quam profitemur. 15 Iam enim nonnullae deflexerunt, se- qundae Satanam. Confirmatio est superioris sententiae ab exen- plo. Debent enim aliena pericula reddere nos cautiore ac prudentiores. Nam felix, quem fa- ciunt, aliena pericula cautum. Hoc ipsum pro exen- plo et documento Papistis esse debuit, vt tyranni cas suas de coelibatu leges tollerent, et abroga- rent, cum inde tot mala nasci et emergere quoti- dit cernerent: sed mordicus doctrinam suam non modo retinent, verum etiam ipsi Dei legi im- piissime praeferunt. Neque tamen sic semper con- cludendum est. Illud omne nimirum esse mu- tandum, vnde aliquod periculum, et aliqua di- scessio ab ecclesia sit exorta. Sic enim omnis et correptio et disciplina ecclesiastica tolleretur, propter quam multi a fide defecerunt, et ab ec-

CAPVT V.

[p.301]

16 Quod si quis fidelis aut si qua fidelis habet viduas, eis subuenito, et non onerator Ecclesia, vt iis qua vere viduae sant subue- niat.

4140

4145

4150

clesia Christi recesserunt, vti Nouatiani et Dona tistae. Resp.igitur caussam ipsam secessionis spe- ctandam esse. Nam si quis idcirco deflectit a fi- de, quod iugum Christi ferre nolit, discedat. Sin autem quod tyrannidis praeter Christi legem iugum sibi impositum ferre non potest et recu- sat, certe illud iugum tollendum est, et demen- dum. Neque enim quisquam iugum Christi du- rum sentiet, nisi qui omnino sceleratus et im- pius esse volet. Ergot quuuaiir imno isto rigore coelibatus iam offensae discesserant atque deflexe- rant a fide, et ad Satanam reuersae erant, abiurata nimirum Euangelii doctrina. 16 Quod si quis fidelis aut si qua fidelis habet viduas, eis subuenito, et non onerator Ecclesia, vt iis qua vere viduae sant subue- niat. Conclusio est totius superioris disputacionis de viduis pauperibus, quae quidem sunt fideles. Continet autem hic locus etiam canonem illi primo si millimum, qui sup. vers.4. explicatus est. Est autem hic canon sextus numero, Quisque fi- delis suas viduas alito: Illis, quae a cognatis ali et exhiberi possunt, ecclesia ne grauator, vt aliis omni auxilio destitutis subuenire et

suppeditare possit quod satis est. Primum quoad verba, Erasmus censet haec a πρὴ a studioso aliquo qui mentem Pauli plenius explicare glossemate voluit, fuisse addita
 4155 Vult igitur hunc locum sic restituendum esse ὅτις πρὸς ἔχει χόρα. Sed perinde est. Nam etiam

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.302]

voxista πρὶς non addatur, tamen ex mente Pauli intelligitur. Nihil enim hic de viris praeceptum est, qui propinquas et cognatas viduas alere possunt, quod idem ad foeminas non pertineat. Nam etiam illae si sunt diuites, pauperes consanguineos suis opibus
 4160 sustentare et subleuare certe debent, exemplo illius Tabithae de qua est facta mentio Actor.9. et Electae, de qua Ioannes 2.epistola, quae vtraque suis opibus alienos fouit, nedum cognatos fideles egentes, si quos habuit, Item et Ioannae mulieris, et aliarum de quibus est Luc. 8. vers. 3. Quaesitum est autem. Quid si illae viduae quae se a piis propinquis ali postulant, ipsae non sunt piaae. Resp. Etsi omnibus est beneficiendum, vt docet idem Paulus Galat. 6. imprimis tamen de domesticis fidei hoc Pauli praeceptum
 4165 intelligendum esse, et de Viduis piis, quae nomen dederunt Christo, quarum maxima et potissima ratio semper haberi debet a cognatis piis et Christianis. Dicit autem Paulus Επαρκεῖτο id est, abunde et copiose sumministret. Αρκεῖν enim est copiose, et quantum satis est atque necessarium, suppeditare. In quo tamen praeclare Chrysostomus. annotauit, non praecipi a Paulo, vt deliciae illis Viduis vel a cognatis vel ab ecclesia, a qua aluntur, prae-
 4170 seantur: sed quod ad victum modestum, sobrium ac earum conditioni aptum sit satis et conueniat. Neque tamen sic, vt Viduae illae alantur otiosae et inertes: sed vt illae ipsae victum sibi, quantum arte vel manibus suis vel labore possunt, comparent etiam, veluri lanificio, serificio, suendo, nendo, aliisque rationibus honestis. Quod si
 4175 istae viduae et pauperes laborent, iam cognati vel ec-

CAPVT V.

[p.303]

clesia addat, si quid illis ad necessarium victum deest. Idque pro ipsorum praebentium facultatibus. Neque enim vel cognati, vel ecclesia coguntur omnia quae viduis et aliis pauperibus desunt, suppeditare, nisi id fieri ipsorum facultates et opes patiantur. Vera est enim etiam inter Christianos illa Ennii sententia a M. Tul. Cicerone recte
 4180 explicata, ita aliis largiendum esse, vt nostrae familiarum etiam subuenire possimus. Pro eo enim quod quisque habet dare debet, et in eo Deo acceptus est: non autem pro eo, quod non habet. Exhaustum enim seipsum prorsus nemo tenetur, ne sit huiusmodi subuentio ipsi subuenienti oppressio, et ne postea ipse mendicet, vt docet Paulus.2. Corinth.8.vers.2.13. Etsi parce tamen grauate et tenuiter non est subueniendum proximo
 4185 sed lubenter et vt dixi, quantum possumus. Vtiis. Aequissima ratio quae ducta est a fine aerarii ecclesiastici. Ecclesiam enim ad suos pauperes alendos pecunias a piis collatas habuisse apparet ex Sozom. lib. 7. cap.26. et Euang. libus 5. capite. 5. ne praeter aequum se onerari existiment propter hoc praeceptum istarum viduarum cognati. Etsi enim ecclesiae aerarium est commune omnium pauperum aerarium tamen videndum
 4190 est et prospiciendum ut statim exhaustum: omnibus enim sufficere diu non poterit

Reseruetur igitur illud maiori inopiae, et eorum praesertim egestati, qui non habent, unde se aliunde exhibeant, siue sint Viduae: siue Mares pau peres. Qui habent unde aliunde adiuuentur, eccle siam ne grauent. Haec sane de pauperibus viduis cura perstitit diu in ecclesia Christiana puriori-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.304]

4195 *17 Qui bene praesunt Presbyteri, duplici honore digni habentor: maxime qui la borant in sermone et doctrina.*

17 Qui bene praesunt Presbyteri, duplici honore digni habentor: maxime qui la borant in sermone et doctrina. Πόεσβας Transitio est. Tractat enim iam aliud caput disciplinae et politiae ecclesiasticae Paulus, quod ad Ministerii ecclesiastici munus eque pertinet, atque superior cura et disputatio. Est autem etiam hoc caput de Presbyterorum, et eorum, qui praesunt ecclesiae munere id est, tum aliorum erga ipsos: tum eorum ipsorum erga seipsos: tum eorundem etiam erga alios officio et cura in unum uersum. Ac quidem de aliorum erga ipsos, et ipsorum cura erga seipsos, quid nimirum praestare inter se debeant, ostendit Paulus usque ad vers.24. varios

4200 bus seculis maximeque episcopi iubebantur illi prouidere et prospicere ut apparet ex variis Synodotum decretis et imprimis Synodo Chartag.4. postea pontificii παρέπισκοποι, qui nihil omnino, nisi suum lucrum ex ecclesia captant, totam hanc pauperum curam neglexerunt, minimeque ad se pertinere existimarunt: sed ipsi dona Viduis, pupillis, et aliis ecclesiae Dei pauperibus destinata sacrilege inuaserunt. Quorum certe bonorum sunt Deo rationem reddituri: atque ii omnes etiam, qui in reformatis ecclesiis, bona, quae ad pauperes res pertinent, hodie alio transferunt, et sibi propriisque commodis applicant. 4210 Quod faciunt. nimium multi, imprimis aut Nobiles et Principes Christiani. Quid autem de bonis ecclesiasticis sit inter nos constituendum, vide Cal. epist. 372. 394.384.

CAPVT V.

que canones constituit omnino et semper ecclesiae necessarios, si modo eam recte administrare ipsi velint. 1011d0 Cur autem haec praescribat Paulus facilis ratio est, 4215 Nam si vel minimi cuiusque ratio in Dei ecclesia haberi debet, multo magis eorum, qui praesunt ecclesiae. Si singuli, qui sunt in ecclesia ordines, regendi sunt certis legibus, ut omnia recte fiant in Dei ecclesia, multo magis, a quibus maius periculum imminet. Ergo tria quaedam hic proponit, I Quid praestandum Presbyteris. 2Quibus Presbyteris. 3 Cur praestari illis aliquid debeat. Presbyterorum autem nomen hoc loco, et in toto hoc 4220 argumento et capite, dignitatis nomen est, non aetatis, quicquid Chrysostomus. et alii contra sentiant uti saepe alibi et I.Petr.5.vers.1. accipitur. Id autem esse ita accipiendum apparet ex his verbis, Qui laborant in sermone. Ergo illis, debetur honor, isque duplex, ait Paulus Honoris voce subsidium omne primumque officium, more Hebraeorum, significatur, uti supra eodem significato vers.3. Viduas honora et 1. Petri.3.vers.7. Vir uxori honorem 4225 tribuat. Sumpta est haec dicendi ratio ex lege Dei et praecepto 5.Honora patrem. Sunt

enim nomine parentum, sed spiritualium comprehensi, qui nos verbo Dei pas cunt: et praesont nobis, nosque in Christo vel ge- nuerunt: vel iam genitos coelesti cibo alunt, quod faciunt hi Presbyteri. I taque hic canon Pauli ex quinto legis diuinae praecepto ductus est. Con- sentit autem hic locus cum 1.Corinth.9. etHebr.13.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.306]

4230 vers.7.1.Thess.5.vers12.13. Cum autem hoc praecipit tam diserte Paulus, oblique taxat illius aetatis ingratitude in suos Pastores, nec tantum cauere in futuram posteritatem. Hoc tamen malum regnat adhuc hodie, et hac ipsa ratione verbo coelesti priuare ecclesias tentat Satan: multos certe a suscipiendo coelesti ministerio deterret, quod eos efficiat famelicos, qui Deo ipsi in tam honesta necessariaque causa seruiant: quorum
4235 operae et labori nullus alius, vt ait Chrysostomus, est conferendus. Et recte. Ergo quod aliis collatum diceretur eleemosyna, Presby- teris praestitum dicitur honorarium, stipendium, Debitum, a Christo ipsoμῖθος. Ait Paulus Duplicis, vt caeterorum comparatione, quibus aliquid etiam specialiter debemus, eos nobis magis commendat. Sic tamen quidam interpretantur, Duplici honore perinde et tantum esse, atque si dixisset, Magno.
4240 Alii vero comparate hoc dici putant, alii absolute. Absolute quod et in hac vita digni sint verbi Dei ministri stipen- dio et subsidio victus: et in futura vita, felicitate aeterna. Quicerte errant, si nos Ministrosve ipsos a- liquidapud Deum mereri posse putant. Chrysosto. rectius, qui Duplicem honorem explicat Venera- tionem ipsorum personae id est reuerentiam: et Subsidium vitae ac alimoniae. Certe vtrumque Pa storibus, vti
4245 Parentibus ipsis, deberi verissimum est. Qui comparate vero hunc locum accipiunt, referunt ad superiora praecepta de viduis alen- dis et honorandis. Istis enim viduis longe sunt magis honorandi Presbyteri et pastores. Quae sententia videtur huic loco consentanea et com-

CAPVT V.

[p.307]

moda. Non vult autem magnas opes et honores congeri in Ministros Paulus, etsi duplici
4250 honore dicit dignos. Recte Chrysosto. Ego ecclesiae prae sules audenter dixerim, ait, nihil praeter victum et vestitum habere oportere, vti inf. cap.6.ver.8. expli cabitur. Praeclare quoque Erasmus. Sacerdotes et praedicatores quidam nihil sunt, nisi decimatores. Obstat autem quod propriis manibus victum sibi quaesiuit ipse inseruiens ecclesiis: ergo ipsi Βιωτικὰ sibi comparare debent. Actor.2o. ver. 34 Respond. ex Chrysosto
4255 ne pastores inopia coa- cti a studiis et melioribus rebus distraherentur, iis victum esse ab ecclesia suppeditandum. Nam et victum sibi manibus artificioque quaere re, et suo muneri superesse simul non possunt Mi nistri, nisi dona illa prophetiae et cognitionis scri pturarum egregia haberent, extraordinaria qua lia certe habuit Paulus. Plusquam belluina ingrati tudo est denegare carnalia ei, qui tibi coelestia prębet vt loquitur Paul.
4260 Ro.15.v.27. Neque ne- gat Paulus se ab vllis ecclesiis vnquam accepisse stipendium.2. Corinth.11.vers. 8.sed eo tm absti- nuisse, cum ecclesiae aedificatio id fieri postulabat. Eodem modo est respondendum, si quis obiiciat Ne he.5.ver.15 Res. Nehemiam id fecisse propter popu li paupertatem: non autem qu victum oniptre ab eo non licuisset.

Itaque non est lex generalis illud Pauli vel Nehemiae factum, sed singulare quoddam pro
4265 temporis ratione assumptum. Et certe nimis sunt impudentes Catabaptistae, qui illius
facti et exen- pli pretextu omnes verbi Dei Ministros ad ma- nualia opera cogendos esse
contendunt, vt victum comparent: aduer sus quos preclare Bulling lib. 2.

308 AD I. PAVL. AD I'IM.

Tract.7. contra Catabaptistas. Nec fures nec la- trones sunt verbi Dei Ministri, qui iusta
a grege suo stipendia, quantum quidem ad victum et ve- stitum satis est, exigunt, vt
4270 isti calumniantur. Nec sunt fuci cum strenue verbo Dei nauantes operam, ita viuunt
siue manuali labore. Secundum caput, est quibus Presbyteris de- beatur? Resp. Iis
presertim qui in verbo Dei et Doctrina laborant. Ergo est duplex Presbytero- rum
genus, Vnum eorum, qui Doctrinae coele- stis sant Ministri: qui nihil ab episcopis et
Pasto ribus differunt: Alterum eorum, qui moribus fi- delium tantum inuigilant, et cos
4275 inspiciunt, ne quid offendiculi in ecclesia Dei ex quoquam o- riatuc. Hi sunt, quos in
Gallia vulgo Supervigilan- tes dicimus qui vna cum Ministris verbiDei con sistorium
siue Senatum ecclesiasticum constituunt. Sed quaeritur, vtrum hoc postremum genus
Pres- byterorum sit negligendum ab ecclesia. Respon. Minime vero, si quidem isti
quoque egeant: sed primum genus magis commendatum nobis esse de bet Ex quo fit,
4280 vt Paulus addiderit. Ma xime. simi lis locus Galat.6.vers.6. Ait enim communicet qui
instituitur in sermone ei, qui se irstituit, omnia bona. Obstat quod ait Christus Math.10.
vers.8.Gra nj ilccepistis, gratis date. Resp. Eum gratis praees- se et pascere gregem,
qui nec lucrandi noc ditiescen di animo id facit: quanquam victum sibi necessa- rium
a grege, idest ab ecclesia accipit, quemad- modum docet et Christus eodem loco, et
4285 Paulus I.Corinth.9.2. Corinth.11.vers.8. Vult autem istos Presbyteros laborare, er- go
non otiosos esse vult, non etiam perfunctorie

CAPVT V.

[p.309]

18 Dicit enim Scriptura, Boui trituranti non obligabis os. Et, Dignus est operarius mer- cede sua.

tantum fungi suo munere: non denique pro sua tantum commoditate inseruire ecclesiae:
sed ma- gno animi zelo, totisque et animi et corporis viri bus incumbere, vt optimam
4290 muneris sui rationem Deo reddere possint. adeo vt saepe de se testetur Paulus se
nontm laborasse, sed etiam lassitudinem, quasi exhaustis viribus, passum esse, tantae
aerumnae corporis in eo faciendo nimirum saepe sunt (vt 2. Thes.3.ver.8. docet ipse)
preferendae, ne sint muti canes, vt ait Isaias. Sed et laborare in sermone et Doctrina,
non qualibet, sed coelesti et Euangelica iidem iubentur, per quam homines adueram ag-
4295 gnitionem Dei deducant. Quidam sermonem pro exhortationibus accipiunt. Doctrinam
pro ipsa traditione methodica coelestis mysterii Quod v- trunque fit concionando. Optime
Chrysosto. qui docet exigi a pastore his verbis, vt Prendicet, doceat, et concionetur: non
tantum vt studeat et vr operam det priuatim Dei verbo, illudque n ditetur et speculetur

ipse, vel vt vite sanct? „ plo gregem suum instituat. Docere igitur det pastor, et eatenus
 4300 officium facit, quatenus viua vo ce illud exponit. Ite, ait Christus, docete. Ergo qui
 absunt a suo grege: qui in grege ipso muti sunt: qui etsi per alios docent, ipsi nunquam
 id faciunt, omnino sunt indigni nomine Pastorum et Pres- byterorum: et duplici illo
 honore, de quo agit hoc loco Paulus, priuandi 18 Dicit enim Scriptura, Boui trituranti
 non obligabis os. Et, Dignus est operarius mer- cede sua. 1 2 Αιτιολογία est, in qua
 4305 tertium caput eontinetu?

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.310]

nempe. Cur hic honor Presbyteris debeat. Af- fertur autem a Paulo ratio duplex,
 quarum Pri- ma ducitur ab exemplo, quod etiam diuina lege comprobatur. Secunda ab
 officio et communi hominum sententia. Ergo videtur hic vti duplici autoritate Paulus,
 nimirum Diuina et Humana: Diuina, cum ait. Dicit enim scriptura, Boui trituran ti etc.
 4310 qui locus sumptus est ex Deut.25.ver.4. etI. Corint.9. ver. 9. explicatur fusius ab eodem
 Paulo. Humana vero autoritas est, cum ait, Dignus o- perarius mercede sua: quae in
 prouerbum abiit, ip- sa naturae voce inter omnes mortales confirma- ta: adeo quidem vt
 cum Christus ipse hoc idem dixit Math.10.ver.10. Luc.10.ver.7. ex communi prouerbio
 sumpsisse videatur. Nihil enim hoc di cto magis tritum est, et vulgare. Nisi quis fortasse
 4315 ductum malit ex eo, quod saepe in scriptura legi- tur, esse dignum mercenarium mercede
 sua Deut. 24.ver.15. Genes.31.ver.12. Ad quod ipsum quo- que respexit Iacobus
 cap.5.ver.4. Neque tamen, etsi dignus est Pastor suo stipen- dio et suo honorario,
 tanquam merce de, propter- ea pascere gregem debet eo animo, vt inde sti- pendia
 accipiat, et mereatur. Nam huiusmodi ani- mus est Auaritiae (quae est omnibus fugienda,
 4320 im- primis autem Pastoribus Luc.12.ver.15.1. Petr.1. vers.2.)sorculus, quanuis non
 expetat inde dites- cere, vel opes cumulare. Praecipuus enim Pasto- rum scopus esse
 debec Dei ipsius gloria. Vi- ctus autem ipsorum est accessio quaedam tantum, quem
 idcirco petunt et spectant, quia ad faciendum et melius, et alacrius, et liberius officium,
 ille ne ceslarius est.

CAPVT V.

[p.311]

4325 *19 Aduersus presbyterum accusationem ne admittito, nisi sub duobus aut
 tribus testibus:*

Mirum autem est praetermissam hic esse confir mationem huius sententiae, quae fieri
 potuit exen- plo Leuitarum, qui a reliquo populo Israelitico ale bantur Dei iussu ex
 decimis, et aliis oblationibus: sed ab eodem Paulo in 1.Corinth.9. vers.13. haec ratio
 non est neglecta. Vnde errant, qui stipendia Ministris tribui pu- tant tanquam meras et
 4330 gratuitas tantum eleemo synas putantque liberum esse ea persolvere vel non: debentur
 enim vti iustissima merces, etsi nulla est tanto eorum labori aequalis, quemadmodum
 ait Chrysosto. Scholastici et Canonistae in cano. Qui pro pecunia 1.q.1.canon. Altare.1.
 q.3. distinguunt inter illud quod accipitur tanquam Pretium ope rae et Sustentatio vitae,

4335 Illud quidem accipi a Pastore negant posse, haec autem concedunt Nec est sane inutilis
 vel incommoda. ista distinctio. Vide Du- rand. in lib. 4. Sent. dist. 25. quaest. 3. et 4. 19
 Aduersus presbyterum accusationem ne admittito, nisi sub duobus aut tribus testibus:
 Transito est: iam enim agit de secunda huius argumenti parte nimirum ecquod sit ipsorum
 Presbyterorum aduersus scipsos et collegas suos offerendum, ne quid ex ea parte offer-
 diculi nascatur. Impri- mis enim cauendum est, ne illi se mutuo excusent et sibi parcant,
 4340 dum tamen alios castigant seuerè: atque ne in illis locum habeat prouerbium vetus, Mu-
 tuo muli fœdabunt. Potius illis in mentem veniat illa Christi sententia, vos estis sal terrae
 si sal euauerit in quo salietur? vos estis lux mundi. Math. 5. verf. 13. 14. Item illa, sint
 lumbi vestri praecincti et lucernae ardentes in manibus vestris. Luc. 12. verf. 35. Sed et
 illa quoque

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.312]

4345 Petri debere pastores toti gregi esse exemplar vitae sanitae doctrinaeque puritate,
 caeterisque praeferre. 1. Petr. 5. vers. 3. Ergo quemadmodum una ex parte diligenter
 illis cauendum, est ne propriis collegarumve peccatis conueniant: sic ex altera parte
 prospiciendum, ne ad facilem criminationem et accusationem aditum aliquem proteruis
 hominibus et iugum disciplinae ecclesiasticae re- nuentibus et excutientibus praebeant.
 4350 Falsa est qui dem illa Papistarum ratio, qui postquam uniuersum Domini gregem
 distribuerunt in Laicos et Clericos, fingunt laicos esse infestos ac perpetuos Clerico-
 rum hostes, eosque innato quodam ex clericali dignitatis fulgore et privilegiis odio pro-
 sequi. Itaque cano. Nullus laicus, et cano. Laicos. 2. quaest. 7. omnes laicos, qua-
 muvis probatae vitae viros pontificii ab accusatione et testimonio in clericos dicendo
 4355 summouent. Sed peruerse. Primum enim contra Christiana. charitatis praecepta illud o-
 dium in omnibus, qui subiiciuntur, inesse praesumunt, cum non sit charitas suspiciosa.
 Deinde res ipsa docet, qui Christiani aliis subsunt, eos propter Dei verbum ex animo
 pastores, praepositosque suos diligere, illisque subiici lubenter velle, quia non sunt
 pastores euangelici animorum tyranni. Quid igitur? Possunt fateor in ecclesia Dei
 4360 esse effrenes homines: possunt esse simplices: possunt esse hypocritae et astuti, qui
 cum doctrinae ipsius firmitatem concutere non possunt: neque aliter mysteria arroderet:
 in personas ministrorum debacchantur impudenter, ut eorum auctoritatem eleuent et
 imminuant quantum possunt. Atque ea semper arte Satan tacite tanquam

CAPVT V.

[p.33]

per cuniculos Ecclesiam Dei conatus est euertere. Itaque huic et Satanae technae, et
 4365 improborum audaciae fuit occurrendum, praeccludendusque huiusmodi criminationibus
 aditus. Imprimis quod multorum accusationi et calumniis obnoxius esse solet, qui in
 omnium oculis versatur, qui in vitas omnium inquit, qui omnium vitia reprehendit,
 tam sunt nimirum homines correctionis impatientes, ut recriminatione etiam falsissi-
 ma sese vleisci studeant aduersus eos, a quibus tamem merito arguuntur. Est autem
 4370 hoc pastorum officium, ut est Ezechiel. 18. tanquam hominis in specula collocati qui
 despicere omnia, ac turpia quaeque redarguere debet. Ex quo fit, ut sint mul-
 tis odiosi,

et malignorum obtreptionibus pa- teant, sintque obnoxii. Id quod in causa. Bonifa- cii. docet Augustinus. epist. 137. Vnde huic quo- que periculo cauendum et prospiciendum fuit Vtrunque autem hoc malum, de quo diximus, ex- cludit et summoet canon, quem
 4375 hoc loco sancit Paulus, aut potius Dei ipsius spiritus. Est autem huiusmodi, Presbyteri ne aduersus Presbyterum facile vel accusationem ipsam admittunto, nisi duorum vel trium testimonio crimen cum de- fertur, sit statim confirmatum. Qui canon vt commodum de- claretur, sunt haec tria ordine nobis perquirenda. 1 De quibus Presbyteris agat Paulus. 2 Quid de illis praecipiat. 8 Cur hoc iubeat et velit. Primum caput facile est, et ex
 4380 superioribus versiculis satis apparet. Agit enim de iis, qui di- gnitatis, non autem aetatis ratione Presbyteri sunt.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.51]

quorum officium et munus in fine huius capitis persequitur et exponit sigillatim. Quan- quam a- liud sentit Chrysostom. et ad aetatem refert, cui, tanquam minus ad peccandum procliui, vult parci, minusque facile aduersus eam vel solam ipsam accusationem admitti.
 4385 Sed haec ratio Chrysost. saepe quidem apparet falsissima cum senes quos- dam videamus ad omne scelus propensissimos. Secundum igitur caput est. Quid de Presbyte- ris hoc loco Paulus praecipiat. Resp. Ne contra eos vel sola duntaxat accusatio, citra duorum vel trium testimonium, excipiat vel a toto colle- gio Presbyterorum, vel ab vno aliquo Presbyte- ro, nedum vt condemnatio de iis temere a quo- quam fiat. Quaerunt autem,
 4390 quid hoc nouo prae- cepto fuerit opus, et in Presbyteris praesertim, de quibus hic aliquid speciali' sancire Paülus vi- detur, cum in omni accusatione hoc ipsum locum habere videatur. Nam Deut. 17.vers.6. sic ait lex Ex ore duorum vel trium stabit et ratum erit verbum et accusatio, quae fiet de aliquo. Itaque hoc ipsum tam leuis momenti quibusdam hoc loco visum est, vt omnino delendum censerent, tan- quam inutile et superuacaneum,
 4395 cum tamen sin- gulare priuilegium, et a Deo ipso pastoribus et Presbyteris concessum contineat. Respon. igitur aliud esse Accusationem ipsam, aliud Iudicium, quod de accusato fit, continetque vel absolutionem vel condemnationem rei a iudice factam. Iudi- catio igitur siue sententia sine testibus et legitimis probationibus in vniuersum a nemine fieri de- bet. Ac eo pertinet locus Deuter. 17. Accusatio autem ipsa certe admitti sine
 4400 testibus a Iudice

CAPVT V.

[p.815]

de quouis alio potest, praeterquam in hoc casu verbo Dei expresso: si modo, qui accusant non sunt omnino infames personae: vt est praeclare re- sponsum ab Eusebio Vercellensi Episcopo, et extat in canone De accusatoribus3 quaest.5. Pre- sbyteri igitur admitti a collegis sine testibus, iis- que duobus vel tribus, ne accusatio quidem ipsa potest. In
 4405 quo est Presbyterorum praerogatiua praeter caeteros homines hic a Paulo expressa, quia variis hominum calumniis, multorumque inuidiae sunt obnoxii. Testes autem eos hic requirit Paulus, qui in caeteros reos audiri et admitti possunt, non alios. Ergo huius canonis et priuilegii ratio (in quo ter- tia hui- versiculi pars posita erat) apparet esse, non quod presbyterorum peccatis, et vitiis parcere et conuiuere suadeat Paulus (quos

4410 grauius pro- pter dignitatem peccare certum est) non quod priuilegia fori et immunitatis personis Ecclesia- sticis tribui velit, qui Romanor. 13. omnes atque etiam pastores ipsos magistratibus subditos esse iubet, vti et Petrus I.Pet.2.vers.17. Non quod semina odii et suspicionum inter gregem et pa- storem serere, aut alere cupiat: sed quod rerum ipsarum experientia doceat quosdam odisse prin- cipes et eos omnes qui sibi praesunt: atque
4415 etiam tantam esse humanae mentis malignitatem, vt eos qui vitia nostra reprehendunt, maxime in odium ac inuidiam aliorum adducere conemur. Cui ma- lo et effraeni licentiae occursum esse sapienti isto remedio voluit Paulus. Illud autem priuilegium, vt Episcopi nonnisi s septuaginta testibus, isque non Laicis homini.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.310]

20 Eos qui peccant, coram omnibus ar- gue, vt et reliqui timeant.

4420 bus conuicti damnari possint prorsus impunita- tem peccandi dat Episcopis. Quod tamen canon: Placuit 2.quaest.4. continetur. Item illa clericorum praeuilegia, per quae vetantur in vniuersum Laici clericos accusare, et inter clericos ipsos ii, qui in- ferioris sunt gradus, prohibentur superiores deferre, aut in eos testimonium dicere, sunt o- mnino tollenda et abroganda, tanquam nefandis- sima omnium scelerum in Episcopis vela. Atque illa
4425 omnia late 2.quaest.7. per totum explicantur. Fenestram enim ad nequitiam patefaciunt, et nullum Episcoporum corrigendorum locum re- linquunt, planeque pugnant cum mente Pauli. 20 Eos qui peccant, coram omnibus ar- gue, vt et reliqui timeant. Alter canon de poena Presbyterorum sic con- uictorum. Est autem hic, vt Presbyteri, qui pu- blice et notorie peccarunt, publice, id est, in coe- tu totius Ecclesiae arguantur. Ratio autem est,
4430 qu huiusm odi crimina et facta, quae pluribus testibus probantur, etiam antequam delata sunt, pluribus sunt nota, praesertim vero si a Presbyteris commissa fuerint. Vere enim ille Nam lux altissima fati, Occultum nihil esse sinit. Cum igitur crimina illa pluribus iam innotuerunt, et in ore hominum et cognitione versantur, sunt iam publica. Ex quo fit, vt etiam sint publica cen- fura notanda, et publice arguenda, quemadmo- dum hoc loco
4435 praecipit Paulus. Deinde cum Presbyteri caeteris exemplo esse debeant vitae sanctitate, ita et poenitentia, si deli- querint:et censura atque castigatione, si non resi-

CAPVT V.

[p.317]

puerint, vt sint de populo reliqui ad iniuriam, et peccandum tardiores. Sed etiam olim reliquis Ecclesiis significabantur ii, qui ob scelus erant depositi, vt ex concilio Carthagi- nensi I. et 2. apparet, et ex Cypria. Atque has literas formatas appellabant. Certe
4440 Presbyter Flauianus Episco- pum suum publice reprehendit, quod in Chri- stiana reli- gione veram fidem simularet, vt ait Theod.libus 5.cap,3. et idem lib. 5.cap.28. Laudat Chrysostom. quod suos Presbyteros libere, tum moneret, tum publicis censuris castigaret. Vt autem male agentes Presbyteri sunt semper repre- hendendi: ita bene agentes sunt et cohortandi et laudandi, vti Episcopi Aegyptii Athanasium exulem propter fidem aliis
4445 Ecclesiis commenda- runt, vt apparet ex Tripar, histor. lib. 4.cap.19. Plato annotat tria

esse supplicii, per quod cri- men punitur, genera κόλαση, τμην, οθάδεγμα. κό- λασις est in ipsius delinquentis corpore et sensu inflicta poena, vti ictus fustium, abscissio auricu- lae. Tiun poena ea, quae ob publicam tranquillitatem violatam imposita est, qualis est infamia, exilium, multa pecuniaria. Neutra castigatio pertinet ad Ecclesiam: sed ad
 4450 magistratum quanquam ab Eu- genio primo constitutum est, vt liceret Episco- pis suos Presbyteros criminis conuictos carce- re multare, qui certe fuit manifestus potestatis a- busus. Παράδ'ειγμα est poena, quae caeterorum eru- diendorum vel terrendorum causa publice con- stituta est, atque haec ab Ecclesia imponi potest. Verbum inde est ὁραδειγώζεθς, quo vtitur Mat.1 Duo vero posse obiici videntur. 1 Quod est Matth.18.
 4455 vers.15. Mitius repre-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.11e]

hendendos esse qui peccant, quam hic Paulus iu- beat, nimirum inter nos et illos solum. Res.Illud Chri sti dictum de priuatis offensis intelligendum esse, nimirum cum nos priuatim laesi sumus, necdum offensio publice innotuit. Hoc autem delictum, quod publice docet arguendum Paulus, est pu- blicum. Nec enim nisi propter publica aut
 4460 publi- ce nota crimina vel peccata reprehendi in coetu Ecclesiae quisquam debet, siue is sit pastor et Pre- sbyter, siue priuatus. Atque ita hunc locum ex- plicat Augustinus, nempe de peccatis Presbyte- rorum, quae non latent, sed publica sunt. De Cor- rept. et Grat. cap. 16. cuius sententiae plane as- sentior. 2 Obiicitur, peccata quae occulta esse opor- tuit, nota fieri hac ratione. Id quod et ab officio hominis Christiani alienum est, et
 4465 pugnat cum aedificatione Ecclesiae, ac illa veneratione, quae de- ferenda est praefectis nostris. Respond. Ea tantum argui publice ex hoc Pauli praecepto posse, quae publice nota sunt: non autem quae occulta sunt, quaeque celari, et ad caeterorum aedificationem tegi oportet, vt in exemplo Petri a se publice in Ecclesia reprehensi apparet Galat. 2. vers.14. In summa omnino disciplina aliqua Ecclesiastica o- pus est in Ecclesia Dei, si
 4470 modo hominum effrae- nem licentiam coerceri, et morum sanctorum neruum aliquem, atque vinculum inter nos reti- neri volumus. Id quod, etsi verissimum est, Do- ctoris tamen eximii, et primarii D. Ro. Gualteri verbis potius, quam meis intelligi malo, qui in praefatione doctissimorum illorum suorum in Ga- latas commentariorum ita scribit. Quare, ait,

CAPVT Ve

[p.319]

Ecclesiis disciplina opus, est sine qua non magis consi- stere possunt, quam res domestica, quae patrefamil. et moderatore idoneo destituitur: non magis item, quam Respubus quae nullis legibus gubernatur, aut nul- los habet legum vindices. Etenim non minus vere quam prudenter olim quidam dixerunt, malum esse sub prin- cipe viuere, sub quo nihil liceat: sed multo peiorem esse eorum fortem, qui principem habent, sub quo licet o- mnia. At
 4480 qui huic loco commodum adiicere libet quod idem Doctor praestantissimus et pientissi- mus in iisdem commentariis ad cap.2. Homil.14. his verbis disertissime, sanctissimeque scribit. Admonemur hoc exemplo (de Petro a Paulo pu- blice reprehenso agens) ait nullam vel in Ecclesia, vel in Republ. dignitatem esse tantam, quae censurae et re- prehensioni

eos eximat, qui aliquid prater officium faciunt. Etenim cum omnium Dominus sit Deus,
 4485 eius quoque verbo omnes homines cuiuscunque sint loci, aut ordinis, subiici, et obedire
 conuenit, et ad omnes ver- bi Dei praecones pertinet, quod olim Hieremiae dice- bat
 Deus, Ecce ego te facio hodie ciuitatem munitam. columnam ferream, et murum aeneum
 contra omnem terram, contra reges Iuda, contra principes eius, contra sacerdotes, contra
 4490 vniuersum populum terrae. Haec Gualterus mihi obseruandissimus. Ex hoc autem loco
 colligitur, iam tempore Pauli in Dei Ecclesia duplex censurae Ecclesia- sticae genus
 fuisse vsitatum, vnum Priuatum, alte- rum Publicum. Priuatum est, cum qui offendit,
 a- gnoscit culpam eamque fatetur ei, quem offendit, nullo confessionis teste adhibito,
 sed inter se et eum, quem offendit, tantum et priuatim id facit. Hanc descripsit Christus
 Matth. 18. descripsit

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.320]

4495 quoque Iacobus cap.5.vers.16. quae saepe a Pasto- re fieri praescribitur ad mutuam
 reconciliationem: et non praecepta, tamen ex officio a quoque no- strum fieri debet, vt
 bonum conscientiae testi- monium habeamus. Publicum cenfurae genus est, cum agnitio
 offen- sionis non fit fratri soli offenso: sed adhibitis aliis velut illius confessionis testibus.
 Haec etiam a Christo commemorata est Matth.18. vers.16. Hie autem Bernard. sermo.
 4500 44. consilium locum habet, qui oleo suauium admonitionum morda- cia medicamenta,
 et vinum compunctionis saepe docet esse adhibendum, duris videlicet et prae- fractis.
 Denique si durtia tanta est, etiam censu- rae Ecclesiasticae baculo percellendum conten-
 ptorem docet, qui priuatim reconciliari cum fra- tre nolit. Huius autem postremae
 4505 censurae multae sunt species et differentiae, quae ex loci et multi- tudinis, in qua fit,
 ratione sumuntur. Eo enim ma- gis publica est haec confessio et censura, quo ma- ior
 est coetus, et frequentior celebriorque locus, in quo fit, atque quo plures illius testes
 adhiben- tur. Ergo sic a nobis videtur diuidi posse vt Alia dicatur Consistorialis: alia
 Ecclesiastica censura. Consistorialis est, quae coram solo senatu Eccle- hartieo ne au-
 to, qui peccauit. Coetum enim Pre- sbyterorum senatum Ecclesiae vocat Hieronym.
 4510 Ecclesiastica, quae fit praesente et aduocata v- niuersa illius loci et vrbis Ecclesia, et
 non tan- tum senatu Ecclesiastico praesente, id est, eo tem- pore et loco, quo coetus
 Ecclesiae conuenit, et fre- quens est. Publica vero nunquam, nisi pro publico deli-

CAPVT V.

[p.52]

cto, indici debet. Publicum autem delictum duobus modis dicitur, vel quod Pluribus, vel
 quod Omni- bus notum est: idque, vel ex ipsius facti perpe- trandi ratione vt quod in
 4515 publico loco, vel coram magno coetu hominum committitur: ex et sparso postea illius
 facti rumore, et pluribus communi- cato, vti multa peccata priuatim et clam primum
 admissa postea ex fama innotescunt, et diuulgam, tur. Ergo quae delicta omnibus
 innotuerunt, ea coram omnibus agnoscere operaepretium est, et de iis publicam in totius
 Ecclesiae coetu exomolo- gesin fieri oportet, si verum remedium morbo adhibere velimus.
 4520 Quae pluribus tantum et non toti Ecclesiae nec maiori parti innotuerunt peccata, illa in
 senatu tantum Ecclesiastico: non autem coram vniuersa Ecclesia confiteri oportet, ne

latius illud pate- fiat, quod occultum esse debuit. Illa vero delicti nostri, quo offende-
 Ec- clesia, confessio publice praesenteque tota Eccle- sia facta, exomologesis speciali et
 antiquo nomi- ne dicta est, quemadmodum ex Latino Cypria- no, et Graecis scriptoribus
 4525 apparet. Haec in vsu fuit etiam primis Ecclesiae vetustissi- misque temporibus, vti ex
 hoc loco satis probari quoque potest: et ex Ecclesiastica historia pene to- ta Philippus
 imperator qui post Decium Romae regnavit, sic poenituit, atque confessus est, vt testa-
 tur Eusebus lib. 6.Histor. cap. 34. Ecebolius quidam, etiam ex consuetudine iam recepta,
 sic peccata sua agnouit Socrat. lib. 3.cap.13. Theodosius im- perator, qui Maior dictus
 4530 est, sic suum delictum, quod erat publicum in Ecclesia Mediolanensi a-

322 AD I. PAVL. AD TIM.

gnouit, Theodorit. lib. 5.Histor. cap.18. et Sozom- libus 7, cap.24. Atque hic locus
 est vtilissimus. Aliquot igitur quaestiones in hoc argumento sunt nobis explicandae,
 quae magnum in exercen- da disciplina Ecclesiastica vsum habere solent. Ac primum
 quaeritur. In quo peccati genere locum haec publica exo- mologesis habere debeat. Resp.
 4535 Cum differat iurisdictio ciuilis ab Ecclesiastica, et haec tantum voluntaria sit, illa vero
 contentiosa: haec solius poenitentiae animique salutis testificandae gratia comparata
 sit: illa publicae tranquillitatis tuendae causa sit constituta: in eo tantum locum habere-
 posse siue publicam siue priuatam delicti confes- sionem, qui agnoscit se deliquisse,
 idque sponte fateri paratus est. Nam in eo qui negat a se pecca- tum esse (quia vel
 4540 factum ipsum a se commis- sum pernegat, vel hoc suum factum negat esse peccatum,
 et damnandum) nulla certe vel publi- ca vel priuata exomologesis proprie locum ha-
 bere potest, etsi hic testibus ipsis fuerit in senatu Ecclesiae conuictus fecisse Id, quod
 tamen perne- gat. Itaque huiusmodi pertinax est ad magistra- tum remittendus, vt de
 facto ipso amplius inqui- rat. Sed tamen obstinatum hominem et peruica- ceni Lecieria
 4545 nonnunquam excommunicatione aut suspensione Coenae perstringere potest, id est si
 factum a se commissum esse agnoscens, tantum qualitatem facti, id est, ἀνομίαν et
 turpitudinem il- lius non vult talem videre, et idcirco non poe- nitere. Negantem autem
 id a se, de quo accusatur factum, nunquam Ecclesia damnabit, neque ad confessionem
 delicti, in cuius perpetrati dene-

CAPVT a v

[p.323]

gatione persistit, coget, aut adiget: sed confiten- tem tantum et vere poenitentem, inquam,
 Ec- clesia ad confessionem adducet. Probo igitur id quod in can. Presbyter xv. quaest. I.
 in eandem sen- tentiam scriptum est. Et haec quidem in vniuer- sum de iis, qui censura
 Ecclesiastica ad delicti confessionem compelli debent et possunt. Quod si de iis, qui
 publice confiteri debent, quaeritur, Respondeo eos tantum ad id esse compel- lendos,
 4555 iisque folis indicendum esse, quorum deli- ctum et factum iam publicum et notorium
 est Ecclesiae. Quaesitum est, Quomodo fieri haec publica con- fessio debeat. Atque
 hoc partim ad formam ex- ternam spectat: partim etiam ad ipsius peccato- ris publice
 confitentis officium. Ac quidem quod ad ipsum confitentem attinet, nemo per nuntium,
 neque per scriptum facere illam confessionem olim potuit, sed corporali praesentia,

4560 et ipso ore suo, vt est praeclare responsum ab Augustino in libus de Poenitent. et est
 relatum in cano. Quem poenitet distinct. I. de Poenitentia, et hoc ipsum retinendum
 censeo. Quod autem ad formam et ritus externos. Pri- mum haec publica confessio
 simplicissime in Ec- clesia fieri solebat. Deinde vero huic simplicita- ostentationem
 et pompam. Ergo concilio Aga- thensi constitutum est, vt publice confitens ini- tio
 4565 Quadragesimae staret nudis pedibus pro fori- bus templi, sacco indutus, cilicio caput
 tegens, et supra caput cinerem spargens, vultu in terram demisso. Deinde exomologesi
 facta, Ecclesiae con-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.344]

ciliabatur per manuum impositionem a pastore siue Sacerdote. Quae res fuerunt pom-
 pae potius externae, quam vera castigatio delicti: sed quaesi- ta ratio est nugarum in
 4570 Ecclesiam pro vera poe- nitentia substituendarum, et affectata inepta quaedam seueritas.
 Ista referuntur in can. Poeniten- tes et cano. In capite quadragesimae distinct.50. quae
 prorsus a nostris Ecclesiis exulate debent. Quid enim signa haec poenitentiae praescribi
 ne- cesse est, cum qui vere poenitet, satis illa exhi- beat: imo vero potius attollendus sit, et
 erigen- dus, quam deprimendus, ne incidat in despera- tionem? Quaeritur qui publicam
 4575 exomologesin facere possint et permittantur. Respo. Omnes debere, et non tantum
 posse, qui eo peccati genere delique- runt, cuius poena debet esse consessio publica.
 I- taque nullius dignitatis, sexus et conditionis ra- tio habenda est, ne sit in Ecclesia
 Dei damnabilis illa personarum acceptio. Quod fieri vetat Do- minus Malach.2.vers.9.
 Apparet etiam id ipsum ex hoc loco, vbi ne Presbyteris quidem ipsis par- cit Paulus: item
 4580 exemplo Theodosii imperatoris qui ab Ambrosio Mediolanensi Episcopo ad eam compul-
 sus est. Quare perniciosissima est Cano- nici Iuris et Romanici decisio, atque sententia,
 quae negat clericos vllos quantumuis grauiter errantes ad hanc confessionem et exomolo-
 gesin publicam damnandos ac compellendos, vel etiam si velint, admittendos, ne toti
 ordini clericorum fiat iniuria. Itaque clericos detrudunt in Monasteria vbi poenitentiam
 4585 agant solitarii, et nulli noti. Ita prae ceptum est in canone Alienum, et can. Con-

CAPVT V.

firmandi distinct.50. qui plane et apertissime cum hoc Pauli praecepto pugnant. Quaesi-
 tum est quoque, quoties in vita fieri pu- blica haec exomologe sis possit. Respond. Augu-
 stinus in epistola ad Macedoniam semel tantum in vita, ne vilescat Ecclesiae autoritas:
 aut ne fiant audaciores homines ad peccandum, si saepius in vita cuiquam liceat publice
 4590 poenitere canou. Quauis caute distinct. 50. Sed cum nulli pecca- tori poenitenti sit
 spes veniae, et remissionis pec- catorum deneganda: toties in vita fieri haec pu- blica
 confessio potest, quoties quis eo modo deli- quit, quo iuste publica confessio indici
 atque im- poni debet. Et iste fuit certe nimius Patrum ri- gor, et pene Nouatianorum
 error, nimiaque au- steritas, quae homines ad desperationem tandem adducebat, quasi
 4595 denegata peccatorum remissio- nis impetrandae spe. Quoties igitur vocat ad se pecca-
 torem Dominus, toties ille est ab Ecclesia admittendus!, etiam in die septuagesies septies,
 vti docet Christus ipse Matth. 18. nisi (vti diximus) velimus esse Nouatiani. Praeclare

4600 vero Bernard. quatuor esse docet, quae nos a publica hac exomologesi deterrent, quae sunt omnino nobis et cauenda et debellanda, si peccauerimus Sunt autem illa quatuor, Pu- dor, Timor, Spes, Desperatio. Itaque recte idem Ad milit. Templi cap.12. Et quidem verbum in cor- de pectoris operatur salutiferam contritionem. Ver- bum vero in ore noxiam tollit confusionem, ne impe- diat necessariam confessionem. Ait enim scriptura. Est pudor adducens peccatum, et est pudor adducens gloriam. Bonus pudor est, quo peceasse, aut certe pec-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.326]

4605 care, confunderis. Huiusmodi proculdubio pu- dor fugat opprobrium, parat gloriam, dum aut peccatum omnino non admittit: aut certe admissum et poenitendo punit, et confitendo expellit: si tamen gloria etiam nostra haec est, testimonium bona con- scientiae. Hic igitur pudor est secundum Deum, qui nos ad eum reuocat, facitque vt peccati nos pudeat: non autem resipiscentiae, et melioris fru- gis. Praeclare enim Augustinus in Ioan. tract. 4610 12. Qui confitetur et accusat peccata sua, iam cum Deo facit. Cum autem coeperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala o- pera tua. Denique haec censura est pars potestatis clauium, quae a Domino Deo data est Ecclesiae. Quam qui impugnatur, optimum Ecclesiae doctri- naeque Christianae retinendae neruum et vincu- lum tollit, nimirum. auctoritatem illi a Deo i- pso concessam, et ius tuendae 4615 conseruandaeque Dei gloriae ac reformandae hominum vitae in me- lius. Obiiciunt tamen quidam atque afferunt ali- quot rationes, per quas istam disciplinae Ecclesia- sticae partem abrogent, vel saltem in odium addu- cant si possunt. Primum autem eorum argumentum est. Quid prodest haec confessio, si iam peccator voce do- minica et interna Spiritus sancti vi resipuit et re- suscitus est. Cui argumento respondet August. in 4620 sermone 8. de Verbis Domini secundum Mat- thae. Quid prodest Ecclesia et autoritas ipsius confitenti, cui Dominus dixit, Quae soluetis in terra, etc. Ipsum Lazarum attende, cum vinculis prodit, iam viuebat: sed nondum liber ambulabat

CAPVT . V.

[p.27]

21 Obtestor in conspectu Deï, et Domi- ni Iesu Christi, et electorum Angelorum, ut haec serues absque eo, vt vnum alteri prae-

4625 vinculis irretitus. Quid ergo fecit Ecclesia et con- fessio, nisi quod ait Dominus con- tinuo ad disci- pulos, Soluite illum, et sinite abire. Ergo non est satis ei qui publice peccauit, interni animi com- punctione affici, nisi datum a se offendiculum tollat, et resarciat aperta culpae suae confessione, vt si qui prius illius exemplo peccare vellent vel didicissent, iam contrario eiusdem exemplo resi- piscant, et auertantur. Fit enim haec confessio non ad peccatorum remissionem impetrandam a Deo: sed ad Ecclesiam 4630 aedificandam, quae scelere illius destrui videbatur. Obiiciunt irem, Haec confessio publica affert infamiam, cum iam peccatum negare non possit is qui publice agnouit. Respond. Minime vero, I- mo et Ecclesiae, et ipsis adeo Angelis illa gaudium affert,

4635 cum sit certissimum resipiscentiae animi testimonium, et aberrantis ouis receptio, atque inuentio. Malach. 18.vers.1o. Luc.15.vers.1o. Neque certe laudem dare Deo (quod fit hac publica confessione apertissime, quemadmodum docet Augustinus in Psal.141.) cuiquam Christiano vnquam irrogauit infamiam. Et longe distat haec Ecclesiastica censura a ciuili confessione. quae Amenda honoraria vocatur: quod haec hominum ratione fit, illa Dei: haec pro poena statuta est, illa pro aedificatione Ecclesiae, et testimonio aeternae salutis. Caeterae obiectiones sunt leues et nullius momenti. Itaque a nobis praeterrmittentur hoc loco. 21 Obtestor in conspectu Dei, et Domini Iesu Christi, et electorum Angelorum, ut haec serues absque eo, vt vnum alteri prae-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.628]

feras, nihil faciens in alteram partem declinando.

4645 feras, nihil faciens in alteram partem declinando. Alius canon, qui tamen ex superiori pendet. Itaque hic versiculus est ἀκολούθησις. Cum enim de iudicio aduersus Presbyteros instituendo supra praeceperit, docet, quale hoc iudicium esse et fieri debeat, ne in iudicando peccetur. Est autem huius canonis summa, summam in Ecclesiasticis iudiciis synceritatem adhibendam esse, ne vel in personarum iudicandarum acceptatione, vel ipsius iudicantis temeritate peccetur Hoc autem praeceptum quanquam a Paulo in iis iudiciis, quae aduersus Presbyteros et Pastores Ecclesiae exercentur traditum est, tamen 4650 in vniuersum ad omnia iudicia, siue politica, siue Ecclesiastica pertinet, de quocunque siue priuato, siue ἡγμένῳ illa fiant. Atque hunc canonem in omnibus Ecclesiasticis iudiciis obtinere debere praeclare traditum est a Theodorito lib. Histor. 2.cap.16. et a Libero Rom. Episcopo responsum aduersus Constantii imperatoris minas Athanasium ex praeiudicio quodam deponi praecipientis. Hoc idem etiam praeceptum in politicis iudiciis locum habere apparet ex 2. Chronic.19. vers.6. a deo vt maximi sit vsus in omnibus rebus, sitque ipsius iudicium conscientiae dirigendae tanquam norma, vt recte officium faciant. Nos tamen de Ecclesiasticis tantum iudiciis hic agemus Pauli vestigiis insistentes. Non nude autem, neque simpliciter hoc praecipit Paulus, sed cum obtestatione, eaque grauissima, et terribili, quemadmodum loquitur Chrysost. Ratio 4660 autem huius obtestatio-

CAPVT V.

[p.329]

4665 nis tam seriae est duplex. Primum quod de re maximi momenti, et late fusa et patenti acturus excitare eos voluit quos affatur, et ad quos hoc praeceptum pertinet, quos hoc fulgure et stimulo per stringit. Agitur enim de Iudiciorum synceritate, ex qua vna re tum vitae et societatis humanae conseruatio: tum ecclesiae ipsius vinculum, pax et disciplinae omnis ratio pendet. Itaque hac synceritate neglecta, aut violata multam rerum confusionem et perturbationem tum in politicis, tum in ecclesiasticis rebus sequi necesse est. Altera ratio ad dandae huius obtestationis est rei ipsius, quae praecipitur, difficultas. Nihil enim tam arduum et difficile etiam optimo cuique etcordatissimo,

4670 quam illam synceram, aequam, et mediam viam in iudi- cando tenere, vt in nullam
partem vel personarum acceptatione et respectu: vel ipse proprio animi motu a veritate
vel officio deflectas. Admonet enim hic Paulus Timotheum, non gregarium quempiam
et nouitium pastorem: sed egregium et insignem. Itaque proponit Paulus nobis alios
nostrae sententiae iudices futuros, quorum reue- rentia et metu affici debemus, ne quid
4675 vel ho- minibus vel nostris affectibus tribuamus. Singula vero huius obtestationis verba
sunt di ligenter obseruanda et perpendenda. Ac primum quod vel iudices vel testes quos
producit pre- sentes esse testatur. Quod enim dicit perinde est, atque si spectatores, ac
αυτόπτας eos esse affirmaret deinde testes adhibet grauissimos nempe, Deum ipsum,
Iesum Christum, et Angelos sanctos. Dei nomine hic proprie patrem intelligimus, quod
Iesu Christi Filii seorsum postea facta mentio

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.]

4680 est. Patris enim et Dei voce complectitur Pau- lus quicquid generaliter ad diuinam
naturam per- tinet, et est trium personarum commune: quo eo- dem dicendi genere
passim vtitur scriptura. Er- go et Patrem et filium ipsum, qua Deus est, et Spi- ritum
sanctum testem esse nostrarum actionum; et earum imprimis, quae in ecclesia et in
iudiciis fiunt, quibus duabus nobis ipsa Dei maiestas ma- xime representatur spectatorem
4685 pronuntiat Pau- lus. Nam Deus etiam nudas cordis nostri cogita- tiones nouit, et intuetur
non tantum ipsas actio- nes nostras perspicitque quae ab hominibus cerni non possunt.
Inde illud est etiam apud profanos ho- mines vulgare ὁμοῦ θεοῦ πάντα καθεξῆς. Dei oculus
omnia perspicit. Itaque recte testis et vindex ad uocatur Deus nostrarum actionum. qui
vbique est, omnia videt, et omnium futurus est iudex. Si- miles autem huic scripturae loci
4690 sunt pene infini- ti veluti, 1. Samuel.2o.ver.42.2.Chron.24. vers.22. Atque hic primus
est testis. Iesum Christum secundo loco testem citat et producit Paulus, quem Dominum
vocat. Domi- nus est Christus quod sit constitutus a patre rex et Dominus omnium,
dataque illi potestas in co- lum et in terram. Item quod omne iudicium pater concessit
filio, neque iudicat quenquam vt est Ioan.5. vers.22. Sed et quatenus ecclesiae caput est
4695 Christus ecclesiasticis iudiciis praeest, neque tantum vt testis et spectator iis interest:
sed vt iu- dex ipse futurus, ac rationem eorum a pastoribus, tam quam a Ministris a se
delegatis, exacturus. Etsi ve ro Christus mediator et quatenus Iesus Christus est, homol
est et Deus: tamen qua homo est,

CAPVT V.

[p.3]

non est iam in his terris, neque in medio nostri versatur siue visibilis, siue inuisibilis
4700 praesentiae, vt nostras actiones oculis cernat, modo: sed tantum qua Deus est et omnia
haec inferiora videt. Recte tamem Iesus Christus dicitur testis omnium actio num
nostrarum, quia ille Deus et homo, est vnica tantum persona, quae hypostatica vnione
vtra- que illa natura constat. Neque hic curiose dis- putandum est, Vtrum humana
Christi natura, quae in coelos euecta est, omnia, quae hic in terris geruntur, ex sese
4705 sciat. Quanquam enim supra omnes angelos dignitate! est euecta, tamen illa non est in
deitatem mutata, vel deificata. De so- lo Deo dicitur illum, quae hic fiunt, omnia nosse

et videre: quanquam Christum, qui homo est ad Dei dexteram exaltatus, non tantum ea scire, quae angeli, fatemur: sed omnia, quae ad ecclesiae suae administrationem, totiusque huius mundi curam quam a patre acceptam habet, pertinent et spectant, habere
 4710 nota et perspecta. Addit, electis Angelis. Primum electos vocat, ut eos distinguat a malis Angelis qui vulgo dicuntur, et qui a Christo Angeli Diaboli, id est, maledicti nominantur in Math.25. vers.41. deinde docet, pro hi ipsi angeli propter custodiam fidelium sibi a Deo demandatam intersint ecclesiae coetibus, et actionibus ecclesiasticis, tanquam testes et spectatores pastorum negligentiae vel temeritatis: vel perfidiae, si quam admittant.
 4715 Merito igitur tertio loco citantur. Sunt enim spiritus Ministratores, qui ad subsidium fidelium et piorum a Deo mittuntur. Itaque actiones nostras norunt. Incidunt autem in hunc locum variae quaestiones, quas

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.33-]

breuiter tantum perstringemus, et explicabimus Ac primum igitur quaeritur, velutia Basilio libro de spiritu sancto ca. 13. vtrum licuerit Paulo, Angelos Christo et Deo adiungere. Num vero ista sit blasphemia parem facere creaturam creatori, eamque illi honore adaequare. Id quod plane idololatricum est. Chrysostomus responder per modestiam id sieri a Paulo, ut pote qui non solum Deum testem, qui nobis est inaccessibilis longeque dignissimus adhibere voluerit: sed etiam creaturas ipsas, quae sunt nobis notiores ac familiariores: imprimis igitur Angelos bonos commemorasse, qui sunt nobis
 4720 conciores Ephes.2.ver.19. Haec Chrysostomus. Respondeo vero distinguendum esse finem, propter quem et Deus et Angeli in testimonium producantur. Etsi enim utrique appellantur, ut sit maioris momenti haec obtestatio, et percellantur vehementius lectorum, et eorum ad quos haec admonitio spectat, animi, tamen et Deus et Christus non tantum producantur ut testes a Paulo, sed etiam ut vindices futuri, et Iudices pastorum culpae, et negligentiae: Angeli vero proponuntur et appellantur tantum, ut testes. Ex quo fit,
 4730 ut non adaequantur Deo: Angeli: neque habeat hic locus quicquam, quod idololatriam sapiat, aut in Deum blasphemiam. Testes vero harum rerum, quae in ecclesia geruntur, citari merito posse Angelos certum est, et eos imprimis, quibus a Deo ecclesiae cura demandatur ut ex Daniele. 1o. vers. 13. apparet. Et huic nostrae sententiae consentit
 4735 Bernar. ser. 7. cantic. Doleo perinde aliquos vestrum graui in sacris vigiliis deprimi somno, nec coeli ciues

CAPVT V.

[p.333]

reuereri: sed in praesentia principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti vestris interesse solenniis delectentur. Angelos igitur inuisibiles cum piis versari scribit. Itaque Christus ipse venturus dicitur cum Angelis illis beatis
 4740 Luc.9. vers.26. Iudae. vers.14 Et ipsi gaudent si quis peccator ad Deum conuertatur. Luc.15.ver. 1o. quia id sciunt, cum cura piorum quibusdam sit commissa. Quod idem de sanctis et in coelum receptis hominibus dici non potest. Nam idem munus non est illis a Deo impositum et de mandatum, ut nos in viis nostris conseruent. Quod tamen est a Deo Bonis angelis praeceptum. ps. 91. Denique Paulus in 1. Corinth.11. vers.1o.

4745 et Ephes.3.ver.1o. praesentes et spectatores eos interesse coetibus ec-
clesiasticis docet et asserit. Propter quos etiam ait honestum esse et decorum, vt foeminae Chri-
stianae velentur in Dei ecclesia et conuentu. Secundo loco quaeritur, Cur hos electos ap-
pellet: Num etiam alii, qui mali dicuntur Repro-
bati a Deo fuerint, et dici possint. Resp. Etsi
4750 illa electio et reprobatio, de qua tam saepe in scriptu-
ra fit mentio, proprie ad homines
pertinet, non ad Angelos:tamen cum nihil praeter Dei volun-
tatem acciderit etiam in lapsu angelorum,
imo vero cum ex Angelis alii ceciderint, alii perstite-
rint, Deo ipso ita ordinante et praedestinante. Deni-
que cum ex ipso Dei decreto hoc totum ita eue-
nerit, dubitari non posse, eos Angelos, qui persti-
terunt in sua origine, a Deo electos quidem
4755 me-
ra ipsis gratia fuisse: Eos autem, qui ceciderunt, re-
probatos ab eodem Deo: idque iusta de causa,
quamquam nobis ignota. Voluit enim Deus hac ra-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.334]

tione, et in angelis, et in hominibus, suae tum misericordiae, tum etiam iustitiae diuitias
ad glo-
riam nominis sui, patefacere et demonstrare. Nam licet opifici facere de opere
suo, quod ipsi libuerit Ergo boni Angeli electi fuerunt, etiam ante quam a Deo crearentur.
Non autem ex ullis eorum meritis: sed ex sola Dei ipsius dignatione et gratia, vt loquitur
4760 Bernardus: quicquid Scho-
lastici ex Augustino male intellecto dicant et philosophentur:
Mali vero reprobatii fuerunt, vt Boni electi. Tertio loco quaesitum est, ecquae sit istius
ele-
ctionis Angelorum causa: Num Christus quate-
nus mediator ecclesiae: cuius etiam illi sunt mem-
bra: praesertim cum Paulus Coloss.1.ver.2o.scri-
bat Deum sibi reconcil-
iasse omnia per Christum. Ex quo colligunt quidam Christum esse etiam e-
lectorum
4765 Angelorum Mediatorem, alio tamen modo, quam hominum piorum et electorum Resp.
vero ipse, ceterorum rationibus breuitatis causa, omissis, Christum quatenus creator
eorum est, non autem quatenus passus in carne, videri horum bonorum Angelorum etiam
mediatorem esse. Cum enim Deus numquam iis fuerit offensus, nulla reconciliatione
certe opus habuerunt. Dein de hac eorum electio a Iuda desinitur conserua-
tio et
4770 confirmatio ipsius eorum primi status et ori-
ginis, adeo vt nihil prorsus illis restitutum
fuisse per huiusmodi electionem dicatur, quoniam ni-
hil prius fuerat ademptum, neque
quicquam ab iis amissum. Ergo ipsi quales a Deo primum con-
diti fuerunt, Deo auctori
suo certe placuerunt Neque vera tamen huius eorum electionis causa est,

CAPVT V.

[p.335]

qualitas illa et status in quo tantum creati sunt. (Omnes enim angeli, etiam qui ceciderunt,
4775 dice-
rentur et fuissent electi, quia in eodem statu feli-
ci omnes conditi sunt) sed
praecessit haec Dei e-
lectio etiam illorum creationem et ortum, et ab aeterno in Deo
fuit. Hunc statum tam excellentem omnes quidem a Deo mera ipsius gratia erant con-
secuti, sed Dei illa gratia per quam sunt alii dicti e-
lecti, et prior est, et maior gratia
creationis. Hoc vero qui a Deo electi fuerunt, plus iam sunt adepti post malorum
4780 lapsum, quod de feliciss. illius conditionis suae statu perpetuo futuro iam a Deo certissimi
effectus et in eo stabiliti sunt, et in aeter-
num confirmati: Id quod, Deo illis reuelante,
iam cognoscunt et intelligunt. Bernardus in Sermo. 5de festo omnium sanctor. Inter

Angelos et ho- mines assignari potest ista diuersitas sanctitatis. Neque enim tanquam triumphantes honorari pos se videntur, qui nunquam pugnasce noscuntur. Ali- ter tamen
 4785 honorandi sunt etiam ipsi, tanquam amici tui Deus, cuius nimirum voluntati semper adhaese- runt, tanta vtique felicitate quanta facilitate. Aliud igitur in Angelis sanctitatis genus. Et ser.5. de vi- sio. Non est innata eis sed a Deo collata iustitia, quae inferior est diuina iustitia. Idem Bernardus, serm.22. cantic. cantico. Si angeli, ait, numquam re dempti sunt, alii vtique non egentes, alii non pro merentes: illi quidem quia nec lapsi
 4790 sunt, hi au- tem quia irreuocabiles sunt, quo pacto tu dicis Dominum Iesum Christum eis fuisse redemptio nem? Audi breuiter. Qui erexit hominem lapsum, dedit stanti angelo, ne laberetur: sic illum de ca- ptiuitate eruens, sicut hunc a captiuitate defendens.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.336]

Et hac ratione fuit aequae vtique redemptio sol- uens illum hominem, et seruans istum angelum. Liquet ergo sanctis angelis Christum Dominum fuisse redemptionem, sicut
 4795 iustitiam, sicut sapien tiam, sicut sanctificationem. Haec Bernard. Au- gusti in Enchirid. ad Laurentium cap. 28. idem sentit. Ac de obtestatione quidem haec dicta sunt. Vi deamus iam, a quibus vitiis pastori iudicium ec- clesiasticum exercenti sit cauendum, atque fu- giendum. Duo autem sunt nimirum.1. Praelatio personarum propter ipsarum dignitatem 2 Temeritas, prop- ter iudicantis affectum. Neminem enim propter dignitatem excusari debere censet Paulus. Ne- minem etiam propter affectum iudicis praecipi- tanter,
 4800 et inconsiderate damnandum esse vult. Quae duplex ratio magnos in Iudicando erro- res inducit, ex quibus tandem eueritur eccle- sia. Caussae igitur propter quas peruertuntur iudicia sunt in nobis: vel in illis ipsis, de quibus iudicamus, a nobis quaeruntur. Vocem Προκρίμα- ρος ad praeiudicia illa referunt, per quae non per- sona: sed causa potius
 4805 Presbyteri, qui iudicandus est, vel grauatur, vel leuatur, id est, antequam cognitum sit a nobis de eo (de cuius causa agitur) iam animi quadam praecipiti sententia domi con- cepta definitum est. πρόσκλησιν autem eam esse vo- lunt in iudicando rationem, quae leges ordinarias et statutas praetermittit, vt faueat illi, de quo agi- tur. Sed. Graecae vocis significatio non patitur hanc interpretationem, potiusque sequenda no- bis est D.
 4810 Bezae explicatio. Vtcunque Paulus

CAPVT V.

[p.337]

22 Manus cito ne cui imponito, neque communicato peccatis alienis: temetipsum pu- rum serua.

non omnia iudiciorum peruersorum vitia nunc enumerat: sed ex iis aliqua, ex quibus paucis caete ra colligere licet. Gregorius Magnus.4 esse sum- mas iudiciorum cor- rumpendorum causas scribit scilices Timorem, Cupiditatem, Odium, Amo- rem, cuius
 4815 sententia descripta est in Can. Quatuor modis. 11 quaest.3. Quae sane aliqua ex parte expo- nit, quae breuius hic Paulus recenset. 22 Manus cito ne cui imponito, neque communicato peccatis alienis: temetipsum pu- rum serua. Canon praestantissimus, qui

etiam ad pastorum erga pastores officium pertinet. Nam superiores canones ad pastores iam creatos spectabant: hic autem de Pastoribus adhuc creandis agit. Hoc v- no breuiter
 4820 complexus est Paulus optimam et totam pene eligendorum pastorum rationem, quae nobis hodie obseruanda quoque est, vt legi- time vocatos pastores habeamus. Quae res tan- ti est in ecclesia momenti, vt propter eam supe- riorum obtestationem a Paulo prae- missam esse censeat Chrysosto. Certe cum de ea re monitum Timotheum esse oportuerit: et magni periculi plenam esse, et grauis momenti in ecclesia ordi- nanda, iam dubitari
 4825 non debet. Haec autem prae- cepti summa est. Neminem in ecclesia Dei cito et temere promouendum esse ad aliquod munus eccle siasticum, quantumuis exiguum: de eo enim mune- ris genere, idest ecclesiastico, Paulum agere, non de politicis Magistratibus apparet ex phrasi ipsa qua vitur. Ait enim Ne man imponas. Non quod

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.338]

tamen et ipsi ciuiles magistratus θε̃δίακονη et sa- cri etiam non sint, sed hic ecclesiastica
 4830 tantum persequitur Paulus. Quaeritur autem, quae sit huius praecepti occa- sio, et cur de eo fuerint etiam prudentissimi cu- iusque ecclesiae pastores, qualis Timotheus, qua- lesque nobis sub Timothei persona proponun- tur, monendi. Resp. fuisse multiplicem necessita- tem ac tationem cur hoc praeceptum spiritus san- ctus adderet: sed imprimis fuit triplex, nimirum sci licet propter Impudentiam, Importunitatem tum Populorum
 4835 tum Ordinandorum, et Nouitatis studium erat necessarium hoc prae ceptum. Nam fere homines nouis Ministris gaudent: Ergo ne qui semel arrisit, statim probetur et eligatur, ca- uendum est. Nam permulti sunt, in quibus egre- giae quidem animi dotes elucet, qualis est vel ze lus in Dei gloriam, vel etiam sumnma doctrina, quique propterea sunt commendabiles: qui ta- men ad munus ecclesiasticum sunt prorsus pro- pter alios defec-
 4840 tus inepti, illiusque incapaces. Et certe qui ad huiusmodi muner a alios commen- dant, hoc notent diligenter, quod ait hoc loco Paulus, quodque Horatius Flaccus, quanquam poëta prophanus, recte monuit. Qualem commendes etiam atque etiam aspice, ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem. Affert autem remedia aduersus omnes supe- riores rationes, quibus impulsu eligentes peccare solent. Primum igitur remedium primaque
 4845 excue satio iustissima, quae contra afferri debet est haec, Neminem Dei praeceptis praeponendum, et idcir

CAPVT . V.

[p.339]

co vtcunque precibus instent et vrgeant nos a- lii, non esse alienis tamen peccatis communican- dum. Nam qui indignum eligit, vel eligi consen- tit, reus est omnium errorum et peccatorum, quae postea electus ille committit. Deinde consentit cum male
 4850 agentibus, quatenus ipse temerariis eorum suffragiis consensum suum addit atque ad- iungit. Verum est enim illud, Agentes et Consen- tientes pari poena puniuntur: Iacob patriarcha Genes.49. vers. 6.negat se malo consilio Simeo- nis et Leui de necandis Sichemitis assensum esse. Ps.5o. vers.18. Qui cum furibus currunt, pro furi- bus habentur apud Deum. Denique ait Paul.1. Thess.5.ab omni malo malique specie esse
 4855 nobis abstinendum. Neque hoc cuiusquam gratiae con- cedendum a nobis est, vt in illius

fauorem pecce- mus, officium nostrum negligamus, et Deum ip- sum deseramus atque offendamus, cui nos nostri suffragii et vocis rationem reddere aliquando oportebit. Quod si iterum instent et premant nos alii, quae plura sint aliorum et contraria nobis suffragia, nos tamen puros seruemus, quid nobis videatur, libe- re declaremus, et nostra consilia
 4860 ab huiusmodi temerario suffragio indignis hominibus dando se- paremus. Atque hoc est secundum remedium, siue secunda legitima excusatio et praemunitio boni pa- storis aduersus instantes quorundam preces et suf- fragia iam lata itemque aduersus calumnias mul- totum, qui nos putant, dum nostra suffragia qui- busdam iam ab aliis electis et probatis denega- mus, vel tam cito in illis non assentimur, duci ali- quo in eos odio vel
 4865 inuidia, vel etiam nos esse

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.340]

crudeles et nimium seueros. Sed valeat potius apud nos haec tutissima consolatio, quod puram conscientiam seruare volumus ac studemus. Ne- que tamen, si a maiori suffragiorum parte vinca- mur, solique dissentimus, seditionem in senatu, aut coetu aut ecclesia Dei mouere debemus: aut quicquam perturbate agere, vt vincat nostra
 4870 v- nius vox: sed liberauerimus animas nostras atque officio functi erimus abunde, si primum nostram sententiam illiusque rationes exposuerimus: dein- de, si res sit tanti momenti, eo ordine vtamur ad huiusmodi electionem impediendam, vel retar- dandam, qui et legitimus est, et in ecclesia Dei con- stitutus et receptus, qualis est nimirum prouoca- tio a senatu ecclesiastico ad maiorem Ministro- rum vicinorum coetum, quem
 4875 Classen vocant: a Classe ad Synodum ipsam prouincialem: a Synodo prouinciali ad synodum Generalem et Nationa- lem quam vocant. Ait Paulus, Cito. Fit autem Cito ex Pauli mente, quando vel non legitimum: vel non satis exactum et certum examen de eligendo siue promouendo pastore praecessit: sed vel nullum omnino, vel le- ue tantum et perfunctorium, quale fit in Papatu, et in multis etiam mediis ipsis Dei viui eccle- siis,
 4880 neque de omnibus iis rebus, quae ad tale mi- nisterium obeundum rite desiderantur. Ergo quem admodum sunt diuersae vocationes in ecclesia Dei: et aliae aliis sunt digniores et grauiiores: ita serius et maius in his, quam illis examen esse et fieri debet, veluti in Pastore ipso, quam in solo Presbytero vel Diacono plura inquirantur ne- cesse est, quia maius est pastoris quam Diaconio-

CAPVT V.

[p.241]

4885 nus. Ac quidem examen, quod in pastore requiri- tur, est fere triplex: fieri enim debet de Doctrina ipsius Vita et moribus, et Aptitudine ad docen- dum gregem et populum Dei. Id quod satis ex Tit. 1. et eadem epistola c.3. apparet. Et quia luculentus est hic locus, continetque maximum totius Politiae ecclesiasticae caput et pulcherrimum (quod est de electione et vocatio- ne dignitatum ecclesiasticarum) de eo nobis bre- uiter aliquid arbitramur esse dicendum. Habebit autem hic locus 4 capita scilicet r' Quid sit electio 2 Qui eligant 3 Quando 4 Quomodo fieri de- beat electio. In primis autem hoc pro certissimo fundamento constituatur, nempe quod Electio vocationem ordinariam praecedere debet, quemadmodum vocatio ipsa anteit mune- ris ipsius susceptionem et

functionem, si modo bona conscientia volumus munus aliquod in ec-
 4895 ac administrare. Vocationem autem, de qua nunc agimus, κλησίαν aut χειροτονίαν
 potius quam ὁκλογὴν appellandam esse dicimus, quod ὁκλογὴ ad causas salutis nostrae
 pertineat, vti docet Paul. Rom.11.vers.5.quae disputatio est re-
 mota ab hoc argumento. Est enim vocatio haec sepositio designatioque tantum alicuius personae ad munus aliquod
 ecclesiasticum gerendum. Ac primum neminem sine vocatione legiti-
 4900 recte sanaque conscientia mu- nus vllum abtinere posse docet tum autoritas sa-
 crae scripturae: tum etiam ratio. Ac scriptura quidem Hier.23. vers.21. curre-
 bant, et ego non mittebam eos. Hebus 5.vers.5. Ne mo sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.46]

Roma. 1o. vers. 15 Quomodo praedicabunt, ni- si missi fuerint. 1.Timoth.4.ver. 14. Ne
 negligitodonum quod inte est, quod est tibi datum ad prophetandum per impositionem
 4905 manuum Presbyterii. Tit.1. vers.5. Idcirco reliqui te, vt oppidatim constituas Presbyteros.
 Denique infiniti pene sunt loci his similes, quos illi studiose collegerunt, qui de ea re
 com- munes locos scripserunt: nos autem summa tantum rerum fastigia sequimur, et
 carpinus, vt simus breuiiores. Ratio vero, cur sine legitima vocatione prae-
 cedente nemo bona conscientia vllo munere ecclesiastico fungi possit, est multiplex. Prima, quod in
 4910 ecclesia Dei omnia fieri ordine certaue ratione, et decenter debeant 1. Corint. 14. Ergo
 nemo pro animi sui libito hanc vel illam dignitatem sibi in ecclesia sumere debebit,
 quia haec est summa ἀτάξια et rerum confusio. Secunda. Quod in veteri ecclesia, quae
 Christi aduentum praecessit, nemo nisi ex Deo vocante et praecepto munus habuit: In ea
 etiam eccle- sia, quam Christus per euangelii praedicationem instaurauit, Apostoli ipsi a
 4915 Christo vocati sunt. Ergo praeter et legalis, et Euangelicae ecclesiae for-
 mam, praecepta,
 et instituta idest praeter ipsum Dei verbum in munere aliquo versantur, qui il-
 lud citra vocationem vllam legitimam vsurpant, et in ecclesia exercent. Tertia. Neque Moses, et
 Aaron, neque Aposto- liac ne Christus quidem ipse quanquam Dei fi-
 lius, nisi prius legitime vocatus, munus sibi assum-

CAPVT V.

[p.343]

psit in ecclesia Dei. Ergo nemo sibi honorem tri- buere in ecclesia Dei, citra legitimam
 vocationem debet. 4. Dominus Deus est ecclesiae tanquam pe-
 culiaris suae domus et
 proprii peculii solus pater- familiâs et legislator, et dispensator. Ergo qui a-
 liquid in ea
 citra ipsius voluntatem vsurpat, fur est, et latro: non autem legitimus illius administra-
 tor et gestor. 5 Qui, praeter legitimam vocationem ecclesia-
 4925 sticam dignitatem adit,
 perinde facit, atque qui domum alienam alio' aditu et modo, quam per o-
 stium ingreditur.
 Hoc autem furum est, et latro- num, non autem legitime ingredientium. ergo qui hac
 ratione, id est, sine legitima vocatione ec-
 clesiasticum munus gerunt, sunt fures, non
 Pasto- res ecclesiae. Quod autem nobis obiicitur de Prophetis, eos sine vocatione saepe
 fuisse, et munus illud suum in ecclesia Dei exercuisse, falsissimum est, vt suo exem-
 4930 plo docet Amos, cap.7.vers.15. Item Hier.1.ver. 5. Sed vocatio illa prophetarum vt
 plurimum fuit extraordinaria. Eos enim Dominus ipse vocabat et excitabat, ex qua tribu

volebat, quo tempore volebat, sed vocabat tamen. Deinde eorum vocatio- nem Deus vel ipso rerum ab iis praedictarum euentu : vel aliis modis aperte confirmabat, adeo, vt illi ab eo missi esse satis ab omnibus ad eorum pro- phetias attendentibus intelligerentur.

4935 Idem est respondendum de Christo cuius vocatio et a Deo ipso in ipso baptismo fuit patefacta, etiam olim a prophetis praedicta, etsi non fuit ordinaria. Aeriani haeretici damnati sunt: et nunc Anaba-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.3*f.]

ptistae, et Enthousiastae quidam nebulones me- rito reiiciuntur, qui vocationes in ecclesia Dei se cure spernunt, vt se ingerant, atque intrudant ad ecclesiastica munera magno animi fastu et am- bitione. Ergo propter tria praecedere legitima vocatio debet, antequam

4940 quis munus aliquod in ecclesia Dei gerat vel sumat. 1 Propter Dei praeceptum. 2 Propter ecclesiae ipsius ordinem et disciplinam. 3 Propter ipsius, qui dignitatem illam accipit, conscientiam, quae alias nunquam tuta et quieta esse potest: non magis quam furis quandiu re a se furto ablata vitur, vel eam retinet. Magnam e- nim animis nostris consolationem affert legiti- ma vocatio, quoties a peruersis, vel obstinatis hominibus vexamur, et negotia nobis praebet Satan. Quid est? Resp. Vocatio igitur haec, est ad munus aliquod fa- cta ab alio, quam a seipso, adoptio ac designatio. Haec igitur duplex est. Interna et Externa. Interna est a Deo, ac, ea quidem immediate, Externa vero, etsi a Deo est, quia ipse illius cele- brandae modum verbo suo praescripsit: mediate tamen

4945 est ab hominibus illam Dei ordinationem sequentibus. Neutra sine altera tuta satis esse po- test vel salutaris: Interna tamen potior est: sed externa nostri :atione tutior. Interna vocatio est interna et latens animi no- stri affectio atque inclinatio a Deo immissa ad a- liquod legitimum munus gerendum, quae illius desiderium in animo nostro parit. Igitur affectus infunditur a Deo, neque ex ambitione, neque ex auaritia, nec ex alio aliquo turpi

4955 vel carnali motu

CAPVT V.

[p.345]

in nobis inesse debet. Bernard serm.58.in Cant. sic eam definit, Est inuitatio et stimulatio quaedam charitatis pie nos sollicitantis aemulari fraternam salutem, aemulari decorem domus Dei, incremen- ta lucrorum eius, incrementa frugum iustitiae eius laudem et gloriam nominis illius Istiusmodi er- go erga Deum religiosus affecti bus quoties is

4960 qui animas regere, aut studio praedicationis ex officio intendere habet, hominem suum interio- rem senserit permoueri, toties pro certo spon- sum adesse intelligat: toties se ab illo ad vineas inuitari. Externa vocatio est, hominum qui iudicare possunt de nostra ad aliquod munus capacitate et idoneitate testimonium libero, non redempto non captato ipsorum suffragio, in Dei timore et via a Deo praescripta atque legitima

4965 patefactum et declaratum. Vt sit autem haec externa vocatio nostra legi- tima, duo haec concurrere debent: e quibus tamen vnum alterum praecedit, nimirum Electio, quae praecedit: Ordinatio seu approbatio electi, sequitur electionem. Electio est, eorum qui possunt et debent syn- cerum atque sanctum de nobis testimonium, per quod designamur ad certum munus gerendum. Ergo hic videndum 1 A quibus fieri debeat electio. 2

4970 Quando, 3 Quomodo. Ac qui- dem primum illud statuendum est, quod Nemo a seipso
eligi vel debet, vel potest. Verum enim illud est, Nemo iudex ferendus in propriae ratio-
ne causae: item et illud, Laus in proprio ore sorde- scit. Neque obstat quod supra de
interna eligen-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.340]

dorum vocatione diximus. Etsi enim esse debet, interna vocatio et affectus in eo qui
4975 munus ali- quod acceptat: ea tamen interna vocatio etiam ex- ternam, tanquam sensus
illius interni testem, ad- hibet, et expectat, nisi quis extraordinarie a Deo ipso impelleretur.
Interna enim vocatio, quae ex- ternam spernit, non tantum falsa est, et mera ar- rogantia,
sed etiam violat Dei praeceptum: et turbat disciplinam Ecclesiae: neque a Deo est, sed
est animi impia phrenesis. Id quod etiam in quadam sua ad Magnum epistola Cyprian.
4980 re- spondit. Sed et ipsum electionis et vocationis nomen huic a seipso de seipso factae
ordinationi plane repugnat, cum is demum dicatur Vocari, qui ab alio accersitur. Sed
neque a quolibet Electio facta legitima est, in muneribus praesertim Ecclesiasticis. Nam
ab vno tantum aliquo facta alicuius ad dignita- tem Ecclesiasticam electio, rata et legitima
non est, siue ab ipso principe illa fiat, siue ab eo, qui Ecclesiae patronus dicitur, siue ab
4985 eo solo qui in Dioe cesi Metropolitanus est, et Ecclesiae πει:σῶς et πρόεδρος. Neque
enim Ecclesiae, quae in terris est, regimen et administratio nobis a Christo reli- cta, est
Monarchia quaedam: ac multo minus ty- rannis: sed est Aristocratia, vt docemur parabo-
la Christi, quae est Matth.24. vers.49. et 25.vers.14. Itaque vetat Petrus etiam ipsos
Episcopos Ku- πρέυων in Ecclesia: et Christus ipse dissimilem pla- ne regum in suos
4990 subditos: et Pastorum in Eccle- sias suas potestatem esse dixit 1.Pet.5.Luc.22. Ita- que
qui omnes similes faciunt, omnia perturbant. Quare ne a rege quidem ipso solo, vel ab
vno dun-

CAPVT V.

[p.347]

taxat Episcopo vel Archiepiscopo, facta electio legitima est, quantunvis magna censeatur
inter homines istorum autoritas, vt praeclare annotat Theodorus lector lib. 2. Collecta.
4995 Sed in Dei Ec- clesia Christi vnus lex dominari debet: quae nul- la ratione infeingi
potest, vt recte administrata Ecclesia dici possit. Praeter enim vnum Christum nemo est
in Dei Ecclesia αυτοκράτωρ: nemo illius domus Dominus: sed solus Christus est ille
vnus, extra cuius praeceptum nemo in ea dignitatem legitimam obtinet. Non vult autem
Christus ab vno quodam solo patrono, vel Rege, vel Ponti- fice et Episcopo aliquos
5000 eligi et asciri ad munera Ecclesiae suae, vt perspicue postea apparebit. Quod ipsum
recte quoque vetitum est fieri ab Adriano Rom. Pontifice, vt est in canone Nullus. et
a Nicolao in cano. Porro, et can. seq. Distin.63. Atque inde orta sunt grauissima illa,
et plus quam nefaria bella inter Henricos imperatores Rom. et Gregorios Pontif. Rom.
cum vtrique ad se solum ius illud electionum trahere conarentur. Nec obstat, quod Titus,
5005 Timotheus, Paulus soli vi- dentur Presbyteros et Episcopos Ecclesiis praefe- cisse, vti ex
hoc loco videtur colligi posse, et Act. 16. Tit. 1. Respondeo enim illud genus dicendi
Con- stituas, imponas, etc. ex mente Pauli esse sic intel- ligendum: Non vt vni cuidam

soli electio tota committatur iusque illud tribuatur: sed vt synec- dochicons complexus
esse ea dicen di ratione in- telligatur omnes Paulus, et omnia, quae fieri in legitima
5010 vocationis Ecclesiasticae ratione et for- ma debent et solent (vt ex his verbis Tit.1.V.5.
Vt cibi mandauit) facile concludi potest. Sed cum in

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.043]

iis electionibus praecipuae quaedam partes essent, tum Titi, tum Timothei, tum ipsius
Pauli, et Bar- nabae, vt pote qui Ecclesias ipsas quomodo id fieri oporteret, erudiebant,
et qui huiusmodi e- lectionibus, tanquam totius actionis moderato- res intererant, atque
5015 praesidebant: idcirco tota a- ctio illis quodammodo tribuitur, quae tamen et totius
Presbyterii, et totius ipsius Ecclesiae com- munis est, et tunc erat, vti apparet ex capite
4.V. 14. supra et Actor. 14. vers.23. Neque etiam obstat, quod Episcopus προεδ ρός
appellatur a Patribus, quasi vnus ille totam Ec- clesiam pro arbitrio possit administrare,
et in ea quos velit, praeficere. Nam vox illa προεδ ρός or- dinem tantum declarat, quod
5020 inter collegas suos, eticompresbyteros sedere deberet ipse, qui Epi- scopus dicebatur:
non autem regiam, aut summam praetoriamque potestatem in Ecclesiam illi tri- buit.
Quod dicimus confirmat Ambrosius lib. de Dignit. Sacer dot. cap.6. Solio in Ecclesia
editio- re Episcopus iesidet, ait, vt cunctos aspiciat. Edi- ctum quoque Christi quod
supra ex Luc.22. con- memorauimus, idem probat. Est enim solus Chri- stus Ecclesiae
5025 rex, non autem mortalis quispiam. Pertinet autem electio, et designatio ipsa ad totam
Ecclesiam, in qua fit: sed diuersa ratione. Quemadmo dum enim totius Ecclesiae pastor
est futurus: ita aly omnibus debet ordinari et appro- bari, ne quisquam gregi inuito pastor
obtruda- tur. Praeterea etiam illud verissimum est, quod o- mnes tangit, et spectat, ab
omnibus fieri debere. Huiusmodi enim negotium totius Ecclesiae, non vnus autem illius
5030 partis negotium est, cum qui

CAPVT V.

[p.349]

pastor eligitur, Ecclesiae vniuersae detur. Ergo pessime faciunt, qui plebem quam vo-
cant ab omni suffragio in Ecclesiasticarum dignitatum electionibus ferendo repellunt
et semouent, tan- quam non sit et ipsa plebs pars Ecclesiae Dei, ea- que maxima. 120
Pessime quoque hallucinantur qui non distin- gunt quae sint Presbyterii, quae autem
5035 plebis, in electionibus istis partes: sed quod est illius, isti tribuunt, inducentes in Eccle-
siam Dei magnam o- mnino confusionem. Praeclare enim Ambrosius in lib. de Sacerdot.
dignitate cap.3. Aliud est, ait, quod ab Episcopo requirit Dominus: aliud quod a plebe.
Idem Chrysost. in libro 3. de Sacerdotio infra medium. Idem quoque Bernard.sermo
49. Cant. cuius aetate iam haec perturbata et popula- ris in electione ordinandorum
5040 ratio, a quibusdam videtur fuisse inuecta. Ordinauit me in charita- tem, ait. Factum
autem est hoc cum in Ecclesia quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam Pro- phetas,
alios Euangelistas, etc. Oportet autem vt hos vnâ omnes charitas liget et contemperet
in vnitatem corporis Christi. Quod minime omni- no facere potuerit, si ipsa non fuerit
ordinata. Nam si suo quisque feratur impetu secundum spiritum, quem accepit: et ad
5045 quaeque volet, in- differenter, prout afficitur, et non rationis iudi- cio conuolarit, dum

sibi assignato officio nemo contentus erit, sed omnes omnia indiscreta ad- ministratione attentabunt, uon plane vnitas erit, sed magis confusio. Haec Bernardus. Sic igitur tota haec res est distinguenda, vt in vocatione et electione duos quosdam actus di-

AD I. PAVL. AD TIM.

5050 stinctos obseruemus et separemus, nempe Ele- ctionem ipsam siue praesentationem personae: et Acceptationem, quam alii Ordinationem, alii Confir mationem appellant. Haec igitur Electio siue praesentatio, quam dico est ipsius personae ad munus aliquod Ecclesiasti- cum vocandae prima agnitio, agnitae tenta- tio, degustatio, probatio, et examinatio, quae tum deipsius vita, tum de doctrina fieri debet, et ita examinatae atque consentientis denuntiatio et praesentatio, quae fit toti populo et Ecclesiae si- mul collectae.

5055 Hae vero sunt Presbyterii, et qui- dem totius, partes, non plebis aut populi. Approbatio autem eligendi est, de persona iam a Presbyterio examinata diligenter et proposita, liberum, sed tamen iusta aliqua ratione nitens totius populi et Ecclesiae suffragium, per quod post commodum aliquot dierum interuallum concessum, illam personam populus vniuersus, vel acceptat, vel reiicit atque repudiat. Haec igi- tur approbatio ad plebem et

5060 totum populum Ecclesiae sane pertinet. Hoc verum esse atque ita factitandum, vt sit legitima ordinariaque eligendorum et electorum vocatio, apparet tum exemplis veteris, et primi- tiue Ecclesiae: tum etiam exemplis illius, quae subsecuta est prima illa tempora. Denique fir- missimis rationibus idem comprobatur. Ac primum plebem non esse ab ordinationibus vocandorum ac praeficiendorummuneribus Ecclesia- sticis excludendam,

5065 demonstrant exempla veteris Ecclesiae, in quaproculdubio $\chi\epsilon\rho\tau\omicron\nu\acute{\iota}\alpha$ toti' Ec- clesiae interueniebat, vt ex Act.6.et 14 ostendi fa-

CAPVT V.

[p.35]

cile potest. Itaque suo iure perfide priuant Eccle- siam, qui pastorem populo inscio et non assentien- ti, obtrudant. Quod fit in Papatu, faciunt e- nim maximam Ecclesiae iniuriam, cum eam iudi- cio et suo suffragio spolient. Qui propterea, vere sunt Sacrilegi

5070 nominandi. Nec enim est pastor legitimus qui inscio vel inuito, vel non assentienti gregi prae sidet et datur, vt ait Gregorius Magnus epistola 87. et 9o. Itaque olim etiam iam corru- ptis Ecclesiae moribus et inclinata disciplina, ta- men irritae factae sunt omnes Ecclesiasticae voca- tiones, quae $\acute{\alpha}\nu\delta\iota\ \lambda\alpha\omicron\ \sigma\upsilon\nu\acute{\epsilon}\sigma\epsilon\omega\varsigma$, id est, vt vertit Cy- prianus, sine conscientia et assensu populi fierent. Quod confirmat Chrysostomus lib. 3. de Sacerd.

5075 Cyprianus lib. 1.epistola 4. lib. 2.epist.3 et 5. Theo- doret. in Histor. cap.2o. et 22.libus 4 Gregor. lib. 1. epist 5.libus 2.epist.69. Atque de hac ipsa electio- nis forma seruanda extat constitutio Caroli et Ludouici Imper. in canon. Sacrorum canonum distinct.63.Leo quoque primus Pontifex Rom. negat vllum verum esse Episcopum, nisi qui a cle- ro electus et a plebe expetitus fuerit. in canon. In nomine distinct.23. Quam ipsam etiam

5080 suo seculo adhuc fuisse obseruatam testatur variis in locis Bernardus epistola 2o2. et 150.164.13. et 27.id est, vt populus electioni assentiretur. Denique hoc ipsum verum esse iure canonico etiam confirma- tur, quemadmodum apparet ex canone, Plebis Diotrensis et canon. seq. et cano. Nolle distinct. 63. can. Factus, vbi dictum Cypriani aureum re-

citatur.7.quaest.1. Idem testatur Ambrosius lib. 1o epistola 82. Vnde quam impii sint
5085 Trident. con- cilio canones huic contrarii manifeste apparet.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.552]

Neque tamen propter tumultum popularem, aut votum populi temerarium in vnum
aliquem, qui erit indignus, debet ille a Presbyterio desi- gnari et eligi. Ostendit enim hoc
loco Paulus nullo modo essecum alienis peccatis communi- candum. Quod etiam a Leone
Episcopo Roma. responsum est, et refertur in cano. Miramur. di- stinctione 61. Sed aliud
5090 est denegare plebi iustum suumque suffragium: aliud autem illius temerita- ti obsequi, et
obtemperare. Ac quidem haec sunt iura totius populi et Ecclesiae. Presbyterorum autem
est, primum personam ipsam, quae idonea ad munus vacuum videri po- test, inquirere
ex toto populo, eamque designa- re oculis, et de ea inter se agere atque conferre. Praeire
enim debent toti Ecclesiae Presbyteri. I- taque non tantum eum agnoscere de vultu vel
5095 facie debent, quem designant: sed etiam de qua- litate. Vnde fit vt primum examen ipsius
eligen- di ad eosdem Presbyteros pertineat, ne indignum proponant populo. Nam parum
est personam i- psam nosse, nisi ingenii vires noueris. Itaque do- ctrinam ordinandi
debent Presbyteri tentare, tum quaestionibus illi propositis, tum periculum fa- cientes
de illius dexteritate in tractanda propo- nendaque et interpretanda Sacra scriptura. Cur
5100 autem hoc primum suffragium ad Pres- byteros pertineat, non autem ad vniuersam Ec-
clesiam et populum, quemadmodum tamen qui- dam censent, et contentiose disputant,
ratio est: Prima, Quod Presbyteri et Pastores dicuntur ποιμένες et ηγέμνιοι Ecclesiae.
Hebr.13.vers.7.id est, Praepositi (vt loquitur Tertull. in Apolog cap.

CAPVT . V.

[p.353]

9.) Vnde sua voce suoque consilio praeire popu- lo debent, et viam futurae deliberationis
5105 ostende- re. Ergo non plebs praeire debet sua voce Presby- ris: sed Presbyteri populo et
plebi. Secunda, Quod illi ipsi sunt, vt est in cano. Ec- clesia habet 16. quaest.1. Eccle-
siae senatus (vt ait Hieronymus) ad quem prima rerum Ecclesiasti- carum deliberatio
et cura pertinet, atque etiam referenda est:itemque, vt idem Hieronymus ait, morum
censura. Sic Paulus Philip.1.vers.1.ad eos scribit, vt per eos ipsius Epistola innotescat
5110 reli- quae Ecclesiae. Sic ad eos per manum Pauli et Bar- nabae eleemosynae Eccle-
siarum deferuntur. Act. 11.vers3o. Sic illi ipsi Presbyteri Hierosolymis conueniunt, et
primum audiunt Paulum, tum eum- dem Ecclesiae vniuersae sistunt Actor. 20. vers.28.
21.vers.18.11.vers.13. Tertia, Exemplum ipsius primitiae Ecclesiae. Apostoli enim ipsi
primi de Diaconis eligendis deliberant.i. de personis, quas ad eam dignitatem promouent.
5115 Ideo verba, quae sunt Actor o. ita explico, vt semper penes Apostolos ipsos prima totius
actionis cogitatio, deliberatio, et admini- stratio fuerit, Secuta autem sit Ecclesia eorum
consilium. Quanquam etiam in eo loco aliquid speciale fuisse videri potest, nimirum
vt toti mul- titudini prima illa suffragiorum ferendorum po- testas deferretur, propter
murmur Graecorum, qui conquerebantur Hebraeos sibi in Ecclesiae muneribus praeferri.
5120 Quarta, Ex ipsa loquendi ratione, qua vtitur scriptura Actor. 15. vers.22 16.vers.4.1.
Corinth. 16. vers.3. ὅς ἂν δοκιμάσῃτε Ex qua phrasi luce cla-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.113]

rius intelligitur a populo et vniuersa Ecclesia probari tantum, vel improbari, quae Presbyteri et ipsi praepositi Ecclesiae e re Ecclesiae esse iudicant atque proposuerant. Quinta, Exempla posterioris Ecclesiae, quae tum canonibus suis sanxit, tum etiam vsu ipso et praxi demonstrauit a plebe tantum assensum requiri, vt quae a Presbyterio gesta sunt, iusta aliqua ratione plebs vel rata haberet, vel irrita faceret. Laodice. Synod.can.13. qui est relatus cap. Non est permittendum distinct. 63. Sic Cyprianus electiones Ecclesiasticas celebravit lib. 1.epistolae 3. et 4.Sic suo quoque seculo factum esse scripsit Socrates lib. 2, Histor. cap.6. Sed si erit summus Magistratus fidelis, in cuius territorio aliquis ad dignitatem Ecclesiasticam est asciscendus, debet certe specialis istius Magistratus consensus praeter eum, qui a toto populo praestatur, expectari et accedere. Id quod ex Socrate lib. 5.cap.2. Theodorus libus 5.cap.9. canon. Reatina distinct.63, et Bernardus epistolae 282. Platina in Bonif. 3 facile colligi et confirmari potest. Nam ad eum ipsum Magistratum pertinet, si Presbyterium sit nimium negligens in substituendo aliquo in locum vacantis et mortui vel depositi pastoris, illud cogere et edictis suis increpare, vt apparet ex Hermiano lib. 1.cap.13. Euagrius lib. 4.cap.37. Neque aliud (si recte intelligantur) in canonibus. Porro, et canonicorum sequi distinct.63. constitutum est. Accedere quoque debet ipsius electi consensus, antequam populo denuntietur et proponatur et hoc recte in canone Sicut alterius 7. quaest. 1. constitutum est, Ne inuitus quisquam in eo omnino

CAPVT . Va

[p.355]

repugnans praeponatur, praeficiaturque Ecclesiae. Quod omnino periculosum est neque fieri villo modo debet. Trinundinum autem siue spatium trium hebdomadarum populo siue plebi concedi solitum fuisse, intra quod de electo a Presbyterio viro et illi oblato atque etiam audito populus iudicaret, apparet ex Socrate Scholasticus libus 5.cap.5. Ipsius autem populi assensum $\chi\epsilon\rho\tau\omicron\nu\acute{\iota}\alpha$, id est, manuum eleuatione praestari et fieri solitum fuisse apud Graecos ex more gentis illius certissimum est, idque constat tum ex profanis: tum etiam ex Ecclesiasticis scriptoribus infirmiter. Itaque et in Actis Apostolorum: et saepe apud patres electiones ipsae $\chi\epsilon\rho\tau\omicron\nu\acute{\iota}\alpha\varsigma$ voce nominantur. Videtur vero etiam haec consensus praebendi et testificandi ratio vsitata fuisse inter Hebraeos ex Nehem. 8.v.7 Apud nos Gallos in omnibus fere conuentibus publicis consensus noster solet modestissime solo silentio significari, post propositam negotii, de quo agitur, consultationem: modestiae, inquam, causa. Id quod in electionibus Ecclesiasticis hodie quoque in reformatis Galliae Ecclesiis obseruamus. Negant autem quidam obstinatissime, liberum populo suffragium eligendi relinqui, nisi duo aut tres populo presententur, siue proponantur a Presbyterio, quorum sit libera populi optio. Nam si vnus, isque duntaxat offeratur et praesentetur, ecquae electionis libertas populo restat, aiunt, cum sit electio de duobus vt minimum vnus optio? Respondeo vero vbi copia atque facultas plurium idoneorum populo offerendorum datur, et sup-

AD I. PAVL. AD TIM.

5160 petit, non vnum tantum, me authore, populo proponendum esse: sed duos aut plures. Vbi
au- tem vnus tantum idoneus esse potest, etiam in eo ipso liberam esse populi electionem
deliberatio- nem, et assensionem. dico adeo, vt si quem etiam magis aptum agnouerit
populus, aut vnus aliquis e populo, de eo Pres byterium monere et possit et debeat.
Atque haec omnia quae diximus in ordina- ria vocatione locum habent. Nam extraordina-
ria vocatio alia est, quae nulla habet praecepta. Secundum caput est. Quando electio
5165 sit cele- branda. Responsio vero facilis est, nimirum vbi prior pastor vel defunctus
est: vel legitime depo- situs. Nam vel viuente adhuc, vel manente et of- cio fungente
priori, secundus eligi non debet nisi fortasse in subsidium defessi, veluti si nimia sit
iam superstitis infirmitas senectus morbus, cae- citas, aut aliud quippiam simile, alius
aduocari potest, qui illi primo tantum accedit, non autem succedit, vt docet Socra.libus
5170 7. cap.40. Herun lib. 8. cap.26. Bernard.epistola 126. et tota 7.quaest.I. in Decretis
responsum est. Quod si prior pastor defunctus erat, illud fere fuit obseruatum, vt non nisi
demum post tertium sepulturae diem in locum defuncti de alio eligendo ageret Ecclesia,
vt est in canone Nullus Pontifice distinctione 79. Viri etiam graues, et Episcopi suarum
Ecclesiarum amantissimi saepe sibi Successores ipsi designa- runt, etiam viui quod
5175 futurum periculum prospi- cerent in futura post suum obitum electione. Hos autem ita
ab ipsis designatos, postea populus at- que vniuersa Ecclesia comprobabat ant equam le-
gitimi fierent pastores vti Augustinus et Athana-

CAPVT Ve

[p.357]

sius, et alii sibi successores elegerunt. August. epi. 110. Theo. Hist. lib. 4. cap.20.
Eusebus lib. 7. cap.32. Atque haec desecundo capite et de tempore electionis Tertium
5180 caput est, Quomodo sit electio cele- lebranda. Respond. Sic esse celebrandam, vt et
Persona idonea reperiatur, et Ratio animusque eligentium sit syncerus. Persona vero
cognoscetur idonea si fiat serium examen ac diligens ipsius tum in Doctrina ipsa, et illius
explicandae methodo, tum Vita et motibus, sintne in eo tales, quales antea praescripsit
Paulus cap.3. Imperitia vero psalmodiae et cantus, doctum et probum hominem a munere
5185 Episcopi exclu- dere minime vel debet, vel potest, quicquid a Gregorio Magno contra
responsum sit, et pro- batum in cano. Florentinum Archidiaconum di- stinct. 85. Sed
iam Episcopi officium in cantile- nas conuersum fuerat, relicto abdicatoque ab il- lis
munere et onere concionandi. Fuit etiam o- lim diligenter et sancitum, et obseruatum, vt
con- stitutionum Ecclesiasticarum nemo ignarus in Pastorem Ecclesiae ordinaretur, vt
5190 tradit Sozom. libus 4. cap. 24. Quae sane conditio non est in futuro Pastore negligenda,
si quis talis reperiri potest. Sin minus, eligi tamen poterit, qui non erit omni- no ordinis
Ecclesiastici ignarus, modo reliquas animi dotes habeat, quae sunt ad pastorale munus
necessariae. Neque enim cantus Ecclesiastici neque istarum regularum Synodicarum
ignoratio adi- tum piis et doctis viris ad pastoris officium ex- cludere debent, quia illa
5195 duo vel vsu, vel exerci- atione facile postea edisci possunt.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.338]

Animus autem eligentium erit syncerus, si neque Auaritia (Bracarensi Synodo 3. cap.6.)
Fa- uore, Ambitione, vi et armis et carnali aliquo affectu ad electionem progrediantur,
vel impellan- tur qui ferunt suffragia: sed solam Dei gloriam, et Ecclesiae vocantis
aedificationem spectent, sibi pro scopo vere animo proponant. Ieiunium etiam publice
5200 indici solitum fuisse, cum fiebat aliqua Ecclesiastica electio, testatur Bernard.epistola
202. Et certe quatuor illa tem- pora, quae dicuntur in Papatu (quibus publicum ieiunium
toti Ecclesiae indictum est) erant eae an- ni tempestate, squibus passim et publice in
to- ta Ecclesiae electiones Ecclesiasticorum munerum celebrari cum precibus et ieiunio
solebant. Ap- paret ex can. Ordinationes dist. 75. atque etiam ex eo quod clericis adhuc
5205 hodie in Papatu Episcopi ordines quos vocant conferunt illo tempore, quic- quid aliter
Leo, et Calixtus sentiant et scribant, in canone Ieiunium et cano. Huius obseruantiae
distinct.76. Post Presbyterii electionem et populi ap- probationem, olim quidem (vt
ex Cypria. lib. 2. epistola II. apparet) qui electus fuerat publico scripto proposito
publice significabatur, vt si quod esset impedimentum, quod obiici posset, intelligeretur.
5210 Hoc male praetermissum est hoc tempore. Post talem igitur electionem ordinatio siue
confirmatio, siue manuum impositio fieri solebat electo. His enim tot nominibus vna
res et eadem appellata est a veteribus. Est autem ordinatio haec ipsius electae atque
approbatae personae in munus illud, ad quod ido-

CAPVT V.

[p.359]

ne a visa est, receptio et missio, quae fit praesente vniuerso populo, cum inuocatione
5215 Dei nominis. Itaque tunc in illius muneris professionem mit- titur ab vniuersa Ecclesia
electus. Haec etiam cum ieiunio et publicis precibus fieri certe debet, ap- pellaturque fere
in scriptura, Impositio manuum veluti hoc loco Actor.6.verso. supra 3.vers.14.2. Timoth.
1.vers. 6. a caeremonia quae in Ecclesia obseruabatur. Ergo electus Presbyter, vel
Pastor vel Episcopus in possessionem mittendus est, ordi- nandus vel confirmandus, vt
5220 loquuntur, quod vt fieret more vsitato tempore Apostolorum ma- nus imponebantur Electo
atque approbato can. Presbyter distinct.23. et hoc loco. Fuit enim haec caeremonia ex
veteribus et legalibus ritibus ad tempus retenta, vel potius ad imitationem im- positionis
manuum, quae fiebat super hostiam sa- crificandam, recepta in Christiana Ecclesia, vt
ap paret ex Leuitic.1. et 8.Iacob bene dicturus filios Iosephi, manus illis imponit. vt est
5225 Genes.48.v. 14. Christus etiam ipse paruulos benedicturus manum illis imponit Matth.19.
vers.15. Atque e- tiam illa in Baptismo locum habuit, vti apparet Hebr.6.vers.2. In
aegrotis etiam et dono miracu- lorum Mar.16.vers.18. Cur autem ista manuum impositio
fieret du- plex ratio est. I Vt intelligeret is, cui manus imponeban- tur, se totum Deo
assereri et destinari. Denique in se a Deo manus iniici, vt iam abrenuntians rebus omnibus
5230 suis et mundi negotiis totus muneri suo ad Dei gloriam incumberet atque inseruiret. Vn-
de preces adiungebantur, vt eum Dominus ipse

360 AD I. PAVI. AD TIM.

praestaret, et efficeret talem. 2 Ratio est, vt Spiritus sancti dona in electum effunderentur, eumque quatenus, quaque mensura Dominus ipse videbat conducere, impleret. Quod ipsum etiam tota Ecclesia pro electo summis votis a Deo petebat. Vnde ab August.
5235 manuum impositio nihil aliud esse definitur, quam oratio super hominem. de Baptismo lib. 4. Haec tamen caeremonia, cum sit tantum ritus quidam, non vsque adeo certe necessaria est, modo preces adhibeantur in confirmando electo, et Ecclesia vniuersa vota sua eum eo coniungat, vt spiritu Dei corroboretur. Id verum esse apparet, quod Paulus ipse non semper hac voce et caeremonia vitur, cum de electione Episcoporum agit. vti Tit.1. vers.5. Deinde quod etiam ipsis Papistis et canonicis testibus, non
5240 requiritur haec impositio manuum in omnibus ordinibus et dignitatibus Ecclesiasticis veluti in acolytho, et Subdiaconis ordinandis, vt expresse refertur canon. Subdiaconus et canonicus distinctus. 24. quicquid ibi glossa glosset, et distinguat. Tertio, quod etiam ipsis Papistis testibus, vis tota huius impositionis manuum a precibus pen-deat, non
5245 ab ipso ritu et iniectione manuum in ordinandos, adeo vt sit tantum illa caeremonia si-gnum quoddam externum commendationis cuiusdam, quae a tota Ecclesia fit Deo, illius personae, quae iam electa est, et quae in possessionem sui muneris est mittenda Vnde praeter missa precatione nihil omnino valet et efficit ipsa manuum impositio, etiam ab Episcopo facta vt est in cano

CAPVT . V.

[p.361]

5250 Quorundam. Dist. 24. Ergo cum preces retinentur, ipsis canonibus Papisticis autoribus ipsa manuum impositionis vis, finis, et substantia conser-uatur. Quod est satis. Neque est manuum impositio essentialis pars et ritus legitimae vocationis Denique dum hanc caeremoniam praecise vident homines, videmus eos incidere in vanas questiones et ineptas, veluti De triplici manuum impositione Vna Ordinatoria, altera Confirmatoria
5255 tertia Curatoria vt est in canone. Manus. I. quaest. I. Item vtrum, repeti in eodem possit manuum impositio. Item vtrum sic manus imponi debeant, vt ca put ipsum electi attingant, de quo anxie quaeritur in cano. Episcopus dist 23. Ergo fatui sunt, qui haerent in ea nuda caeremonia, et proram et pup-pim legitimae vocationis ecclesiasticae constituunt quod faciunt Papistae, cum illa sit rerum indifferens numero:neque sit
5260 pars vlla essentialis legitimae vocationis: sed tantum illius testificandae adminiculum externum et signum quoddam confirmatae electionis. Ergo et retineri et omitti potest pro more regionis, in qua electus ordinatur. Additum est denique, vt esset legitima ordinatio episcopi, nimirum vt tres episcopi vicini ordinationi siue confirmationi interessent siue manus vna cum vniuersa ecclesia, de cuius pastore eligendo agitur, imponerent.
5265 Id quod ex Apostolorum canonibus sumptum putant, et studiose retinent Papistae, quod tamen et onerosum est pauperibus ecclesiis, et ad ambitionem et pompam

302 AD I. PAVL. AD TIM.

fit ab illis videturque inuentum. Quanquam ta-
men operaepretium est ad conseruandam
fidei concordiam, et vnionem tum doctrinae tum chari-
tatis electum episcopum quaerere
et habere ma- nus associationem a vicinis episcopis et pastori-
bus: quam se ab aliis
5270 Apostolis accepisse testatur Paulus Galat.2.vers. 9. et concilio Mileuit cano. 15.ordinati
in vna ecclesia aliis episcopis vicinis statim significabantur publico scripto misso ab
ordinatoribus: sed praecise tres alios episcopos accersere etaduocare est plane ecclesiis
graue et onerosum, tamen Graecanicae ecclesiae studiose, vti fastum omnem externum,
et alia pompernalia retinuerunt, quemadmodum apparet ex Historia Euagrii lib. 2.cap.8.
5275 Socrat.libus 5.cap.7.libus 4.cap. 3.cano. episcopus dist.23. Item constitutum erat et
obseruatum in ista ordinationevt episcopus non nisi in vrbe metro- politana confirmaretur,
vt ex concilio Toletano apparet et est in cano. Qui in aliquo Dist.62. Denique nisi electus
curaret sese intra quin- que menses consecrandum ab Archiepiscopo suo amitteret ius
sibi quaesitum cano. Quoniam Dist. 100. Sed haec omnia cuiusque ecclesiae iudicio
5280 funt relinquenda, quando quis sit ordinandus, et cligendus. Nam velle praecise vt ab
Archiepisco- po quis confirmetur et ordinetur, vtque in vrbe metropolitana, id plane
redolet veterem tyran- nidem Antichristi, quae prorsus est in ecclesia Christiana abolenda:
et quilibet pastor melius in- ter gregem sibi destinandunconfirmatur. Demum additae
sunt quaedam vestes a communibus diuer sae, et ornamenta, vt augustior haberetur
5285 inaugu-

CAPVT V.

[p.363]

ratio, Item oleum chirothecae et similes quaedam nugae plane superstitiosae et pueriles.
Quae sunt omnia reiicienda. Nam dum formosam ecclesiam illiusque dignitates speciosas
repraesentare nobis conantur, meretricios illam cultus inducunt: et ex ca- sta et Christi
sponsa verum scortum et foetidum effecerunt. Postremo circa annum 700a Christo
5290 passo in Italicis et occidentalibus ecclesiis reli- qui episcopi ceperunt confirmationem
suae digni tatis petere a Roma. episcopo. Vide quae Isych. scribit. lib. 6.in cap.21.
et 22.Leuitic. Ex his autem omnibus apparet quam nulla sit, vel non legiti- ma eorum
verbi Dei Ministrorum, vel ecclesiae pastorum Vocatio, qui solius regis, vel reginae: vel
patroni, vel episcopi, vel Archiepiscopi auto- ritate, diplomate bullis, iussu, et iudicio
5295 fit vel e- ligitur. Id quod dolendum est adhuc fieri in iis ecclesiis, quae tamen purum
Dei verbum habent et sequuntur, veluti in media Anglia. Nam An- glos homines alioqui
sapientissimos, acutissimos, et pientissimos in istis tamen Papisticae idolola- triae et
tyrannidis reliquiis agnoscendis et tollen dis, scientes. prudentesque caecutire, mirum est.
Ita- que praeclare sentiunt, qui omnem illam chartula riam et episcopaticam curionum, et
5300 pastorum ec clesiae creandorum rationem item ex solo episcopi con sensu et diplomate
ministrorum verbi caelestis vo çationem, approbationem, et inaugurationem damnant,
tollendamque ex reformata ad Dei verbum ecclesia censent: quod ordo Dei verbo
praescri- ptus in ordinatione huiusmodi personarum sit praetermissus, ac violatus sicut i
perspicue appa- reat. Denique et Senatui ecclesiastico et Populo

364 AD I PAVL. AD TIM.

5305 Christiano ius omne suum atque suffragium mi- sere sit hac ratione et in hoc genere voca-
tionum ecclesiasticarum ademptum, et in vnum quendam episcopum magna tyrannide
atque abusu transla- tum. Dominus Deus talibus corruptionibus, quae adhuc in ecclesiis
ipsius supersunt et deffendun- tur, mederi magna sua misericordia dignetur et velit, quae
tandem certe magnam ecclesiae Dei ruinam secum trahent, et ipsum sacrosanctum ver-
5310 bi Dei ministerium reddent efficientque vel mer cenarium: vel omnino contemptibile
et abiectum. Quod Dominus auertat. Vna modo quaestio superest in hoc argumen- to,
Nimirum, quid de eorum administratione sit sentiendum, qui non sunt legitime vocati:
at- que vtrum iis sana conscientia adhaerere debeat- mus. In quo certe distinguendum
est. Aut enim est Omnino illegitima vocatio eius, qui ecclesiam aliquam administrat:
5315 vel Non omnino illegitima, sed tantum ex parte. Illegitima omnino est ea, in qua omnia
Dei verbo prescripta, sunt praetermissa vel violata, vt si quis seipsum intruserit priuata
auctoritate. Non omnino sed tantum ex parte illegitima est ea, in qua tantum quaedam ex
illis non obseruata fue- runt, sed praetermissa. Ergo cuius omnino illegiti ma vocatio
est, is certe pro priuato habendus est, ac huiusmodi vocatio pro nulla. Itaque ne- que
5320 sacramenta conferre potest, neque reli- qua negotia ecclesiae gerere: et quae gessit
pro nullis habentur, nisi fortasse esset extraordinaria illius vocatio, id est, quae signis
testimoniisque certis a Deo confirmata esset. Sola autem propa-

CAPVT . V.

[p.365]

gati euangelii, et fructus, qui inde multus emer- git, con sideratio non confirmat huius-
modiomnino illegitimam vocationem, vti neque foetus enatus il- legitimam copulam,
5325 quae intercessit inter adulteros. Vitium autem istud tolli potest, si postea ordi ne et
legitime vocetur is, qui primum illegitime in ministerio versabatur. Qui autem ex parte
tantum est illegitime ele- ctus et vocatus, veluti: si per Simoniam quis mu- nus adeptus
sit, et non legitimo populi vel sena- tus ecclesiastici consensu, consensu tamen gradum
obtinet, non est habenda pro omnino nulla huius modi vocatio, sed vitium illud est
5330 corrigendum Itaque isti sacramenta conferre possunt, quia vtrumque que non omnino veram
et satis legitimam vocatio nem habeant: habent tamen aliquam. Sic Scribae et Pharisei
in Cathedra Mosis sedebant. Sic Caia- phas in pontificatu summo erat, quem pretio re-
demerat. Itaque exemplo et Apostolorum, et Chri sti ipsius, qui eos monuit et reprehendit
non autem secessionem a corpore ecclesiae fecit, ab iis nos se gregare in alium coetum
5335 non debemus, nec a to- to ecclesiae corpore. (Id enim esset Donatistarum haeresim
reuocare) sed pacem ecclesiae, quantum in nobis est, colere nos oportet, etsi istud vitium
quod in eorum personis et electione inhaeret, damnare oportet: et quantum possumus
tum e- mendare, tum etiam emendatum velle. Hac ratione fit, vt etiam a sacrificulis
Papisticis collatus Baptismus non sit in ecclesia Dei repeten dus: a priuato autem collatus
5340 idem baptismus sit tamen repetendus, et pro nullo habendus. Etsi e- nim in ecclesia Dei
illegitimam vocationem Pa-

23 Ne amplius esto abstemius: sed vino

pistici sacrificuli habent: tamen ex consensu populi habent aliquam. Est autem aliud, vt ait Augu- sti lib. 2. contra epistolam Parmeni. cap. 13 aliquid prorsus non habere: aliud autem aliquid perniciose habere: aliud aliquid salubriter habere. Quod tertium solum eligendum nobis est. Sed tamen vti magistratus vitio creatus, Magistratus tamen est propter populi consensum, quemadmodum. lib 5. de lingua latina docet Varro: ita isti sacrifici etsi vitio creati sunt episcopi et presbyteri, vt, παρεπίσκοποι potius, quam ἐπίσκοποι sint merito appellandi, tamen quadamtenus presbyteri sunt et Episcopi, praesertim apud eum populum, qui in eo consensit. Caeterum obiter monendi sunt lectores, quosdam referre totum hunc Pauli locum, vbi de non imponendis cito manibus agitur, ad reconciliationes publicas lapsorum, quae fieri solitae sunt in ecclesia per impositionem manum quemadmodum. ex Cypriano lib. 1. epist. 14. facile colligi potest, et ex veterum scriptis et canonibus Synodorum. Sed tamen aptius videtur, si referamus hunc locum ad electiones ecclesiasticarum functionum: imprimis autem Pastorum. Illae enim reconciliationes lapsorum veluti idolis sacrificantium, et libelario- rum, qui dicebantur, quae per manuum impositionem fiebant, videntur demum post obitum et tempore Apostolorum notae et vsitatae fuisse ea forma in ecclesia, quam refert Cyprianus: vti et multae aliae ceremoniae post Apostolos in ecclesiam sunt inductae, et obseruatae. 23 Ne amplius esto abstemius: sed vino

CAPVT V.

pauculo vtere, propter stomachum tuum et crebras tuas infirmitates.

pauculo vtere, propter stomachum tuum et crebras tuas infirmitates. Etsi hunc versiculum quidam subiiciunt sequenti tamen nossequemur ordinem quem codices communes habent. Est igitur hic locus quoque continuatio siue Α' κολό θησις superioris argumentum, in quo de Presbyterorum officio agitur continet autem hic versiculus praeceptum, quod ad omnes in vniuersum Presbyteros et praepositos ecclesiae pertinet, quatenus ii exemplar gregis non tantum in doctrina: sed maxime in vita esse debent, iuxta dictum Christi. Math. 5. Vos estis sal terrae. et Petri in 1. epistola cap. 5. Quamquam enim hic locus quiddam peculiare, et quod ad Timotheum sigillatim spectat, trade re videtur: vis tamen et ratio praecepti est generalis, et ad omnes, qui aliquo fungantur munere in ecclesia Dei, extenditur. Hunc autem ordinem in huius versiculi explicatione sequemur, vt primum quae ad specialem huius loci explicationem faciunt, dicamus: deinde praeceptum Pauli ad omnes generaliter producimus ex ipsius mente et scopo. Iubet igitur Paulus, vt Timotheus vtatur pauculo vnio, idque propter ipsius valetudinem et stomachi debilitatem, vt suo muneri melius superesse possit. In quo quibusdam videtur nimis abrupta et perturbata orationis huius et styli Pauli ratio, quod a praecepto generali, de electione presbyterorum, statim transeat, aut potius transuet ad praecepta medicinae: et ea, quae peculiariter ad

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.368]

valetudinem et stomachum Timothei pertinent. Quae igitur seriei et continuationis huius
5380 loci afferri ratio potest? Respondent quidam apte hunc locum cum superiori connecti.
Cum enim superiori proxime versiculo voluerit Paulus Timotheum esse ἀγνὸν, id
est, castum, ut interpretantur illi: merito quoque de vini potione praeeptum subiici,
quae castitati repugnare videri poterat. Itaque ne castitatis retinendae praetextu
nimia et immodica abstinencia ab eo suscipe retur, vtilem hanc admonitionem Paulum
5385 subiuxisse volunt. Haec Chrysostomus: haec Anselmus: haec pene coeterorum omnium
sententia est. Nos tamen aliud existimamus. Nam quemadmodum vox ἀγνὸς ad castitatem
corporis siue coelibatum quemadmodum tamen illi fingunt, minime per tinet: sic neque
hoc praeeptum additum est propter castitatem. Quid igitur? Cum oporteat omnes
fideles ecclesiae pastores et ministros verbi Dei vitae suae luce et sanctitate praeire
5390 reliquo gregi, docet hoc loco Paulus exemplo Timothei quatenus eos victus sobrietatem
et rationem habere deceat, ut in cibo ipso caeteris quoque vitae exemplum pastores
praebeant. Timotheum autem vult Paulus uti vino, sed mouebat: ex quo apparet eum
fuisse abstemium, nontam quidem natura: quam vitae magna continentia. Non vetat
enim nude, ne Timotheus aquam bibat ὀλίγῳ. Haec vox non tam ad qualitatem vini, quam
5395 ad quantitatem referenda est, ut ὀλίγον οἶνον intelligamus, non ὀλεγορόπῳ. id est, quod
aquae minimum ferat: sed paucum, et quo quis inebriari non possit. Diserte verò
vocem hanc, ὀλίγον, addidit, ut

CAPVT V.

[p.369]

hoc suum praeeptum atque doctrinam Euangelii ab omni calumnia vindicaret. Nam
videri poterat ex hac Pauli iussione euangelium incitare, ac impellere homines ad
5400 vinum hauriendum, seseque ingurgitandum, nisi hoc temperamentum atque hanc velut
exceptionem subtexisset Paulus. Id quod sobrii homines inter Ethnicos vituperas-
sent, et merito quidem. Nam et Os. 7. vers. 5. et Prouerbus 31. quanta, quamque
grauia Dei iudicia in ἀνοπίᾳ id est, vinolentos et insobrios homines denuntientur,
apparet. Denique Luc. 21. vers. 34. Christus et crapulam et ebrietatem damnat. Quare
5405 merito moderationem atque sobrietatem hac voce ὀλίγον praescripsit Paulus, etiam Timo-
theo sua iam sponte sobrio et temperanti, nedum ut praeeptum de sobrietate seruanda
cuiquam graue aut intempestiuum videri possit. Cur autem praescripserit vsum vini
Timotheo, ratio est, non quod medicum agat Paulus: sed quod in suae ipsius valetudinis
detrimentum et virium corporis debilitationem nimiam abstemius esset, idque sponte,
5410 hac sibi lege imposita, ad domandos carnis impetus et libidinosos motus, qui in iuuenili
illa aetate magni et feruentis esse potuerunt, nisi hac tanquam frigida suffusa, id
est, vini detractio, temperarentur et extinguerentur. Itaque Timotheus habitum
suae aetatis, tum Vocationis ratione, vino sponte abstinebat: non superstitione aliqua,
quasi vini vsu Deus offenderetur: non haeresi, quasi hanc Dei creaturam damna-
5415 ret, quod postea fecerunt Aquarii et Seueriani: Non voto aliquo suscepto, quale fuit veterum
Nazaraeorum votum. Non denique

AD I. PAVL. AD TIM.

odio et auersatione ipsius gustus et odoris, quod faciunt ii, qui natura sunt abstemii, et vinum gustare non possunt: sed certo animi proposito et instituto, vt carnis libidinem in tam feruente aetate, tanquam aestate, reprimeret, at que compes ceret: vti qui equis, ne nimium ferociant, pabuli partem adimunt, ne nimium impinguentur. Ergo qui superstitione aliqua ducti, qui haeresi alicui addicti, qui voto constricti, vino abstinent hoc Timothei exemplo iuuari vel deffendi non possunt, cuius factum hic a Paulo commemoratum est ab illis dissimillimum. Denique ratio addita est a Paulo, et modus, ex quo Timotheum aestimare vult, quatenus et vino et caeteris cibis abstinere debeat. Nimirum quatenus ratio valetudinis et corporis sanitas patitur id fieri: non vt longaeui tantum fiamus: sed vt commodius et facilius Deo inseruiamus. At que haec quidem particulariter pertinent ad Timotheum: Videamus iam quae ex his colligi debeant, et ad omnes Presbyteros et Ecclesiae praepositos diffundantur. Duo vero canones ex hoc versiculo a nobis excerpentur, iique generales et vtilis. I Presbyteri eam victus rationem ac sobrietatem instituunt, quae et ipsorum muneri facile obeundo conducatur, et caeteris ad exemplum temperantiae esse et praelucere possit. 2 Presbyteri at que praepositi Ecclesiae in ea virtutis sui sobrietate ac ratione instituenda, et bonae valetudinis suae, et virium stomachi atque totius corporis sui rationem habeant. Atque hic vterque canon est explicandus.

CAPVT V.

[p.37]

Ac primum quidem primus. Iam inde a primis Apostolorum temporibus propter et Muneris eminentiam, et functionum ipsarum Ecclesiasticarum finem receptum est, vt maior quaedam sanctitas a praepositis Ecclesiae requireretur, quam a reliquo populo Christiano. Qui enim in eo gradu collocantur, vitae exemplo caeteris praelucere debent, quemadmodum docet Petrus. 1. Epist. 5. vers. 3. Vnde a Christo appellantur et Lux et sal terrae, in quo caeteri saluantur. Math. 5. Neque modo iniis, quae ad cultum Dei, veramque vitae reformationem et sanctimoniam pertinent, quale est vt scortatione abstineant, fur to, caede, idololatria, haec seuerior vitae ratio in praepositis Ecclesiae requirebatur: sed etiam in rebus $\alpha\delta\iota\alpha\phi\rho\rho\acute{o}\iota\varsigma$ et mediis: et quae etiam licent reliquis Christianis, nempe propter muneris ipsius Ecclesiastici dignitatem et sanctitatem, maioremque commendationem. Vnde Paulus 1. Corinth. 9. vers. 27. ait se contundere corpus suum, et subiicere, ne cum aliis praedicauerit, ipse reprobus fiat, cedatque illi exitium, quod ab aliis requirit. Et quae secuta sunt Apostolos tempora austeriorem, rigidiorem, seueriorem que semper praepositis Ecclesiae, quam reliquo populo, disciplinam indixerunt, quemadmodum et ex canonibus Apostolorum, qui dicuntur et decretis synodorum apparet, maximeque ex eo, quod Thelesphorus Episcopus Roma. ieiunium Quadragesimale primum solis clericis indixerat, a quibus seruabatur, non etiam a reliquo Ecclesiae populo, vt apparet etiam ex ipso decreto.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.372]

Ratio huius seuerioris regulae illis imponen-
dae fuit duplex. Prima, quod debent
propter doctrinae (quam ardentius et purius profitentur quam reliqui) confirmationem
et commendationem, quemad-
modum diximus, in omnibus quae non modo ho-
nesta sunt, sed speciem honesti habent, praeluce-
re reliquo gregi. Itaque non modo omnem
cra-
pulam, luxum, lasciuiam fugere debent praepositi Ecclesiae, sed vel solam illorum
vitiorum vmbram et speciem, vt alios suo exemplo aedificent, caele-
stemque doctrinam
commendent. Nam sic vitia aliorum liberior reprehendere possunt. Est enim haec et
verissima et maxime notabilis Hierony-
mi sententia, An non confusio et ignominia est
Iesum Christum crucifixum et pauperem, et esu-
rientem fartis praedicare corporibus, et
ieiunio-
rum doctrinam rubentes buccas, tumentiaque ora proferre? Si in Apostolorum
loco sumus, non so-
lum sermonem eorum imitemur, sed etiam con-
uersationem et
abstinentiam. Haec Hierony-
mus in Mich. Secunda, quod fere homines, quale est
huma-
num ingenium, iis rebus externis plurimum tri-
buunt a quibus si quis abstinet,
is et Dei timen-
tior, et sanctior a vulgo iudicatur. Coloss. 2. in fin. Tertia quoque
ratio addi potest. Quod etiam (quae est nostra vitiositas et corruptela) in vsu re-
rum
indifferentium nimium libero, minusque seuerio caro fit lasciuior, et intemperantior,
quam tamen contundere necesse est. Id quod fieri nisi rerum earum, etiam concessarum,
detractione sae

CAPVT V.

[p.373]

pe non potest. Adeo, vt ei, qui vere temperanter, et sobrie viuere velit, carnisque ob-
scoenos motus comprimere, omnino sit necesse multis rebus ad tempus, vel in perpetuum
abstinere, quae tamen licent: sed earum vsu carebit ipse sponte, non quidem propter
conscientiam, quasi vetita sint edi, sed quod hoc fraeno carnis libido et rebellio domatur,
et rationi subiicitur. Partiar autem totam hanc disputationem in tria capita, nempe vt
agam de fine huius abstinentiae, De Cibis: et De Modo illius. Finis autem, propter quem
quis iis cibis et rebus abstinet, varius esse potest, vnus tamen, is-
que solus probandus est,
quem secutus est Ti-
motheus, vt ex hoc loco apparet, nempe vt Deo liberior inseruiamus.
Ac primum quidem Ethnici ipsi et gentiles quibusdam cibis abstinerunt propter super-
stitiosas opiniones, et plane in Deum blasphe-
mas. Aegyptii porris, caulibus, cepis
et aliis oleri-
bus id genus seuerio abstinerunt, quemadmodum M. Tullius, Diodorus
Siculus, Iuuenalis, aliique plures authores tradiderunt. Pythagorici philoso-
phi carnibus
abstinerunt. Philistinis, qui et Palaestini, piscium genus nullum edere concedebatur, et
quidem hi omnes, quod eos cibos quibus absti-
nebant, Deos esse crederent, aut ita diis
consecra-
tos atque sanctos, vt in hominum mortalium vsu et commercio esse minime
deberent. Hic finis prorsus et blasphemus est in Deum, qui e creaturis creatorem facit: et
proculdubio damnandus. Deinde Haeretici successerunt, qui quibusdam cibis abstinent,
sed non ea ratione, propter quam

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.374]

5490 Timotheus, et pii debent. Nam Seueriani et A- quei vino abstinerunt, quod opus diaboli esse contenderent. Manichaei carne: alii aliis cibis, quod eos esse nefandas et diabolicas creaturas crederent, ut in lib. de Haeresibus docuimus. Hic finis damnandus quoque est, et impugnat dictum Pauli super cap.4.vers.4. omnis cibus creatura Dei est, et bonum quiddam. Denique etiam cano. Si quis Presbyter Dist. 3o. improbatur. Tertii etiam et ipsi peccant in fine, propter quem cibis abstinendum est. Etsi enim omnes cibos a Deo creatos, productosque fatentur: ita tamen eos distinguunt, ut ex iis alios aliis sanctiores et ad vitam aeternam comparandam aptiores existiment, abusi eo Dei consilio, per quod in veteri lege quosdam cibos interdixit suo populo, ut est Deut. 14. Leuit. 11. Tales fuerunt Tatiani, Encratitae, et eorum discipuli: tales hodie Monachi. Et hic quoque finis est improbus, et transfert ad terrena mundi elementa quod vnius Dei Spiritus est proprium, nimirum sanctificare nostras conscientias. Itaque damnandus est iuxta illud Pauli super cap.4. vers.4. cibus quilibet a Deo conditus in vsum hominis minime reiiciendus est, et Roma 14.vers. 17. Non est regnum Dei esca et potus, sed iustitia et pax, et gaudium per spiritum sanctum et I. Corinth. 8.vers.8. esca nos non commendat Deo. August. in lib. quaest. Euange. nec in abstinentia, ait, nec in manducando est iustitia.

5505 Et ne quis sibi nimium in ea ciborum abstinentia placeat, haeretici etiam plerique ea excelluerunt, quem admodum Socrates lib. 7. cap. 17. tradit. Alii voto, eoque perpetuo, hanc abstinentiam

CAPVT V.

[p.375]

ciborum sibi indicunt propter illud Pauli in eadem epistola Roma. 14. vers. 21. Bonum est non vesci carnibus: neque bibere vinum: et illud etiam quod est 1. Corinth. 8. vers. 13 si esca facit, ut offendat frater meus, non vescar carnibus in aeternum. Vtroque modo, hoc nimirum, et superiore in Christiana Ecclesia grauiter peccatum est, et pene primis ecclesiae temporibus, dum inconsiderato quodam sanctitatis zelo homines ducuntur. Atque hic finis proxime a nobis commemoratus ex eo satis refutatur, quod Pauli dictum conditio naturaliter et κατὰ τὴν prolatum tanquam simpliciter sit dictum et effatum isti accipiunt. Docet enim Paulus quibusdam cibis abstinendum tunc, cum proximi aedificatio, et iusta ratio id exigit: non autem ex voto id fieri vult, neque simpliciter et omnino. Verus igitur et legitimus huiusmodi ciborum abstinentiae finis, isque probandus, est ille, quem scriptura praescribit. Est autem is duplex vel Carnis nostrae extraordinaria mortificatio, vel Infermorum fratrum ratio et aedificatio, qui ad

5520 tempus sunt tolerandi a nobis. Primus finis commemoratur a Paulo 1. Corin. 9. vers. 27. contundo corpus meum, et in seruitutem redigo. Item Coloss. 2. vers. 23. Sic ieiunium institutum et vsum habuit in Dei Ecclesia vel a tota, vel ab uno aliquo priuatim susceptum. Atque certe ibi recte obseruat Chrysostomus dici a Paulo Castigo: et in seruitutem redigo: non dixit, perdo et Punio. Non enim inimica caro est, sed castigo, et redigo in seruitutem, quod Domini est, non hostis: magistri, non inimici: exercitatoris, non aduersarii Bernard. sermo. 66. in Cantico. docet.

5525

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.310]

Nos cibis posse abstinere triplici de causa vel ex medicorum praeceptis, quod non reprehenditur, si tamen nimia non sit cura corporis: vel ex regulis abstinentiae, ut mortificetur caro, quod etiam si sine superstitione fiat laudandum est: vel ex insania haereticorum, quod est omnino damnandum. Et in epistola ad Colossidem Chrysostomus. Deus, ait, corpori honorem suum contribuit, ipsi vero (de nimium abstinentibus loquens) non cum honore utuntur corpore. Denique concilio Gangrensi, quod vicinum fuit primo Niceno, nimia ista abstinentia, et si quavis in ea ponatur est grauiter reprehensa. Quod vero scribit Gregorius. Magis pios a licitis rebus fere abstinere, vel ut sibi merito apud Deum omnipotentem augeant, vel ut culpas vitae antea actae deleant, sitque haec abstinentia pro poena, est falsissimum, etsi probatur cano. Sunt qui 27. quaest. 2. Secundus finis expressus est saepe a Paulo in epistolis, praesertim in ea, quae est ad Romanos cap. 14. et 15. 1. ad Corinthios 9. atque etiam in Actor. ca. 15. a Synodo Hierosolymitana. Propter aedificationem enim infirmorum, qui non poterant videri peccare malitia, sed nuda tantum ignorantia, Paulus se omnia omnibus factum esse dicit: et iubent Apostoli collecti quibusdam Christianos abstinere ob eandem causam. Alterum caput huius disputationis est de rebus, quibus abstinere solerent veteres, et nunc debeamus ipsi abstinere. In quo nullum est praecceptum diserte ab ipso Dei verbo positum: sed debet quisque iis cibis abstinere, quibus libidinem in sese maxime vel accendi, vel excitari sen-

CAPVT . V.

[p.277]

tit et experitur. Itaque qui carnis esu se proritari vident, carne abstinere debent. Qui vero piscium esitatione se lasciuiores fieri sentiunt (est enim cibi genus delicatissimum, ut testatur in Symposiac. Plutarchus piscium esus) piscibus abstinebunt. Qui vino se libidinosiores effici commperient, vinum ne bibant, quia quo maxime caro nostra proritatur, illud est subtrahendum, quemadmodum ferocienti equo nimium pabulum (quemadmodum in lib. de Arte equestri tradit Xenophon) est subducendum, ut contundatur, et dometur facilius. Qui vero esu leguminum se ad peccandum magis incitari sentiunt, leguminibus potius quam carne debent abstinere: quia fontes et incentiuum peccati est tollendum, non illud, quod libidinem in nobis non accendit. Irem quorum ciborum esu maxime offenduntur infirmi adhuc fratres, quibuscum versamur, illis est abstinendum, non est autem par ratio in aliis Christianis. Fieret enim temere et sine causa. Neque vero hic nobis vel Nazaraeorum votum, de quo est Numeror. 6. quisquam in usum et praecceptum reuocet. Fuit enim illud caeremoniale, et iam per Christum implementum atque finem habuit. Itaque desiit esse in usu. Neque etiam quisquam regerat, reponatque vetus illud discrimen ciborum, quod in lege sua caeremoniali Dominus instituit Deuter. 14. Leuitic. 11. quia illud criam fuit plane caeremoniale. Vnde Apostoli ipsi de usu ciborum interrogati minime illud inter homines retinuerunt in concilio Hierosolymitano Actor. 15. Quin etiam illud ciborum discrimen saepe Paulus oppugnat, imprimis autem in Epi-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.378]

5565 stola ad Galatas. Denique neque etiam aliquis nobis obtrudat illud, quod est Leuitic. 10.vers.9. quia et hoc ipsum plane antiquatum est a Chri- sto, vti et altare et Sacerdotium. Fuerunt tamen certa quaedam ciborum gene- ra, quibus maxime ἐγκρατεύοντες et μονάζοντες Chri stiani abstinere solebant, partim ex nimia iam superstitione, partim ex inepta virorum piorum imitatione. Ac quidem imitatione, quod antiqui- ssimi Christiani
5570 propter persecutiones in deserta ac vastas solitudines fugere coacti, saepe herbis tantum, aqua pura, secundo pane, et siliquis, simi- libusque rebus illic vixerunt, cum neque caro, neque vinum, neque alii cibi propter incultum locum suppetere illis, neque illic reperirentur. Horum vitam imitari se putauerunt, qui tam vi- libus cibis postea, etiam sine necessitate, et in me- diis vrbibus victitarunt. Superstitione vero quidam impellebantur,
5575 quod iam plus externa isti vitae austeritati, et curiositati quadam verae sanctitatis ignoratio- ne homines tribuebant. Ergo qui se reliquis pu- riores atque mundiores esse inter Christianos volebant, vt ex Eusebio lib. 2.cap.17 lib. 6. cap.3. Socrate lib. 4. cap.23. aliisque veterum locis col- ligitur, primum fere astinuerunt his cibis (quan- quam tamen, vt ait Paulus Tit. 1.omnia sunt mun- da mundis) abstinerunt, inquam,
5580 Carne, Oleo, Vino: Oleribus interim, et reliquis rebus indi- scriminatim vescentes, puram etiam aquam po- tantes, non conditam, non mistam, non saccaro, non herbis vim illius augentibus, aut vsum gu- stumque gratiorem facientibus temperatam. Post-

CAPVT V.

[p.879]

ea creuit superstitio, et haec initia latius postea sunt propagata, adeo vt postea, et iam tempore Gangrensis Synodi, quae fuit sub Constantino Magno, Sagimen omne et
5585 pinguedo, et non tan- tum caro ipsa Monachis et abstinentibus interdici retur. Demum accessit decretum Gregorii Ma- gni, quod abstinere cupientibus prohibet et in- terdicit esu omnis rei, quae sementinam carnis originem habeat, adeo, vt iam non solum caro i- psa sit prohibita: sed et caseus, et ouum, et lac, et butyrum, quia sementinam carnis, id est, a carne originem habent. Hoc iam sequuntur omnes Papistae, et est in canon.
5590 Denique distinct.4. tan- quam hoc sit perfectissimum abstinentiae genus. Bernardus tamen sermo 66. Cantic. videtur sen- tire hanc sententiam esse ex Manichaeorum hae- resi deriuatam. Caeterum, ait, quid sibi vult, quod ita generaliter omne, quod ex coitu generatur, vitatur? Nempe horrent lac, et quicquid ex eo conficitur, vt in eo Bernardo neque cum Grego- rio Magno, neque cum superstitiosis nostri tem- poris
5595 Papistis conueniat, qui generaliter omnes cibos istos prohibent. Mirum tamen cum et vo- tum Nazaraeorum vini interdictionem contine- ret, et Timotheus vino potius, quam aliis reli- quis cibis ad carnem domandam abstinuisset dica- tur: et veteres Monachi vino potissimum non v- terentur. Praeterea cum tota distinct. 35. vini in- commoda atque pericula varia enumerentur, maximeque Episcopis, et sanctioribus viris ca- uendum
5600 praedicetur. Denique cum Prouerbus 31. serium aliquid acturis vinum interdiciatur, mirum, inquam, est, nullos tamen Monachos etiam abstinen- tissimos et rigidissimae vitae regulam professos.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.300]

Vino tamen abstinere voluisse, nisi fortasse Berna. excipias, qui se vino docet abstinuisse. Atqui ta- men Paulus Ephes.5. vers.18. in vno hoc cibi ge- nere lasciuiam et ἁσωτίαν
5605 inesse testatur potius, quam in reliquis omnibus cibis. Ex quo apparet Monachismum nostri temporis, addo etiam le- suismum, esse meram hypocrisin, in quo non vera abstinencia praescripta est, sed sola tantum ostentatio et abstinentiae vmbra, cum vino potius, quam carne esset illis abstinendum, si vere carnem contundere studebant. Atque haec de cibis. Sequitur tertium et vltimum huius disputa- tionis caput, in quo altera
5610 regula a nobis in vitae ratione, quae a praepositis Ecclesiae seruanda est, constituta continetur et exponitur. Quaeritur e- nim De modo suscipiendae istius abstinentiae, et instituendae sobriae victus rationis, quis esse et statui debeat. Breuiter autem respondet Paulus, eum esse modum legitimum, atque laudandum, in quo valetudinis ratio habetur a nobis. Ex quo fit, vt tria colligamus. primum non esse nobis o- mnino omnibus
5615 cibis abstinendum. Neque enim tunc, nisi modo plane miraculoso, viuere posse- mus. Deinde cousequitur, non semper, aut in perpetuum extraordinaria illa ciborum abstinen- tia vtendum nobis esse, sed tantum ad tempus. Nam deficerent vires, et paulatim ita debilitare tur natura, vt nulli negotio superesse possemus. Sobrietas quidem nobis est per totum vitae cur- riculum seruanda: sed haec quoque non sen- per in iisdem cibis
5620 fugiendis versatur. Praeterea cum de extraordinaria quaeritur, quae ad doman- dum magnum carnis impetum adhibetur, ea cer-

CAPVT V.

[p.381]

te perpetuo obseruanda et tuenda non est. Vt igi- tur non sunt idem impetus senilis, atque iuuenilis aetatis: ita neque eadem vitae ratio ab vtrisque est suscipienda, vel vtrisque praescribenda. Mutantur enim haec pro tempore, aetate, locis, personis, vt
5625 etiam praeclare scripsit, sensitque Augustinus in quaestion. Euangelii. Non enim, ait, interest o- mnino quid alimentorum sumas, vt succurras necessitari corporis, dumenodo congruat in ge- neribus alimentorum cum his, cum quibus ti- bi viuendum est: neque quantum sumas interest multum, cum videamus aliorum stomachum ci- tius saturari, etc. Deinde ira concludit idem Au- gustinus, Magis ergo interest, non quid vel quan- tum
5630 alimentorum pro congruentia hominum at- que personae suae, et pro suae valetudinis necesli- tate quis accipiat: sed quanta facilitate, et seueri- tate animi iis careat, cum iis vel oportet, vel ne- cesse est carere, vt illud in animo Christiani com- pleatur, quod ait Apostolus, Scio et minus ha- bere: scio et abundare. Tertium denique quod ex hoc Pauli dicto colligitur, est huiusmodi. Ni- hil in iniuriam naturae, et nimiam corporis
5635 de- bilitationem vel instituendum, vel institurum et semel susceptum retinendum nobis esse. Quod Timothei exemplo docemur hoc loco, qui, quem- admodum verisimile est, post hanc Pauli com- monefactionem vino vsus est, quo tamen absti- nere decreuerat. Sed quia ea abstinencia debilita- bantur vires corporis naturales, postea vinum in victum adhibuit. Est enim non modo vita haec donum Dei: itaque a nobis minime spernenda:
5640 sed virium naturalium et sanitas et integritas quo-

502 A D I. IAVE. AD TIM.

que donum Dei est, quae quantum quidem in nobis est, fouenda, sustentanda, tuendaque est, vt nostro muneri satis esse possimus. Aliâs enim nostra culpa fit, quod inutiles aut minus idonei euadimus. Praeclarum est exemplum veteris Ecclesiae, quae Alcibiadem quendam nimis austere viuientem monuit, vt ea viuendi ratione abstineret, vinumque biberet. At que ille sapienti Ecclesiae consilio paruit libens, vt refert Eusebus lib. 5. Histo. cap.3. Vnde falsa et plane respuenda est illa laus, quam Bernardus serm.6.in Psal. Qui habitat, quibusdam Monachis tribuit, nimirum quod variis corporis exercitiis et abstinentiis contenteretur supra vires, supra naturam, supraque consuetudinem. Male quoque idem Bernard. sermo.30. Cantic. Monachum te fore professus es, non me- dicum: nec de complexionem tibi iudicandum, sed de professione. Verior illa est eiusdem Bern. sententia ser. 10.in Ps. Qui habitat. Nec sane dixerim vt vel ipsam odio habeas carnem tuam. Dilige eam tanquam tibi datam in adiutorium, et ad aeternae beatitudinis consortium praeeparatam: caeterum sic amet anima carnem, vt non ipsa in carne transiisse putetur. Sed et illa quoque eiusdem sententia sermo. 4. in eundem Psalmum verissima est Dominum voluisse, vt in manna caelitus com- pluta omnis saporis, omnisque odoris delectatio inesset, vt liberum esse ciborum vsum atque a Deo sibi concessum homines intelligerent. Nam hic vini vsum praescribit Paulus, in quo suauitas voluptasque gustus vnâ cum vtilitate coniuncta est, vt est Psal.104.vers.16.nec ignorauit Bernardus. tam seueram vitae rationem merito illo etiam seculo

CAPVT V.

[p.383]

5660 *24 Quorundam hominum peccata ante te manifesta sunt, praeuentia damnationi: quosdam vero subsequuntur:*

dici crudelitatem, vt ex eius epistolis apparet, de qua purgare quidem Monasticam vitam niti- tur: sed non potest, vti neque ad hoc argumentum respondit Thomas in Apologia et defensione Monasticae vitae, quia est ineuitabile aduersus eam telum. Modus tamen is adhiberi debet in cibis, in quo nullum ebrietatis, ac intemperantiae specimen aut vestigium appareat. Atque eo pertinet, quod ait Paulus, modico vino vtere: non enim ad ebrietatem et satietatem sed ad sanitatem sumi et vinum, et reliquos cibos vult Deus cum gratiarum actione. Denique ex hoc ipso loco futilis et inepta prorsus deprehendi potest illa Bernardi sententia, qui epist.321.negat honestati et puritati vitae Monasticae, id est, sanctae conuenire, vti medicamentis et potionibus ad expellendum morbum idoneis. Nimium certe fuit ille seuerus, et praeter aequitatem ac rationem. Aequior Chrysostomus. qui et hic ait Timotheum ad medicos remissum, non autem miraculo curatum a Paulo: et in Homil. 14.in hanc epistolam de vita Monastica agens, vsum medicamentorum Monachis, cum est opus, non adimit, sed concedit: quanquam tamen rigidior eorum censor habitus est Chrys. Sed Satan semel via superstitionibus patefacta, eas in immensum postea adauxit, et in iugum intolerabile tandem aggregauit ad torquendas hominum conscientias. 24 Quorundam hominum peccata ante te manifesta sunt, praeuentia damnationi: quosdam vero subsequuntur:

25 Itidem et bona opera ante manife- sta sunt: et ea quae secus habent, occultari non possunt.

25 Itidem et bona opera ante manife- sta sunt: et ea quae secus habent, occultari non
 5680 possunt. Diuersa quoque est huius versiculi cum supe- riore nectendi ratio. Putant
 enim quidam cum vecs.22. coniungendum, vers.autem 23.per paren- thesin insertum et
 legendum quoque. Alii aliud. Nos autem hunc locum tum ὡθακολόθησιν, tum etiam
 νοθέτησιν esse censemus, et idcirco cum su- periore argumento recte conuenire atque
 con- iungi posse, quod praecepta duo contineat ad Pa- storum et Presbyterorum munus
 5685 spectantia, ex quibus vniuersa pene totius censurae Ecclesiasti- cae ratio definiri potest.
 Id quod maxime ad Pre- sbyterorum officium pertinet. Atque id iam hoc toto capite
 persequitur Paulus. Sic igitur statuo canonem tradi iam a Paulo, per quem quomodo
 praepositi Ecclesiae se in censuris Ecclesiasticis gerere aduersus gregem suum debeant,
 instruan- tur, id est, quale sit eorum munus erga vniuer- sum populum sibi commissum
 5690 et demandatum a Deo. Quae sane tertia pars est muneris pasto- ralis, vti supra diximus,
 maxima. Prima enim do- cet quomodo erga seipsos gerere debeant. Se- cunda quomodo
 aduersus collegas suos. Tertia haec, quomodo erga vniuersum Ecclesiae suae coetum. In
 qua ipsa parte posita est ratio et di- sputatio de censura Ecclesiastica. Quanquam huius
 praeceptionis, quae nunc traditur, tantam vim esse tamque late patentem fateor, vt etiam
 5695 ad supe- rius praeceptum, quod ad electionem at que ordi- nationem pastorum Ecclesiae
 pertinet, referri possit

ChRVIV.

et in eo magnum vsum habeat. Quare hic totus locus hunc canonem vtilissimum, et valde
 neces- sarium ex nostra interpretatione continebit. In censuris Ecclesiasticis praepositi
 Ecclesiae ne temere progrediuntor:sed Deum ipsum prae- euntem sequuntor, qui suo
 5700 tempore bonos et malos detegit. Malos, antequam a Deo patefacti fuerint, prae- positi
 ne eiiciunt. Bonos autem, antequam i- psis operib' tales apparuerint, ne speciali hono-
 re praepositi decoranto: aut caeteris praeferunt. Horum autem omnium canonum ratio
 est illa quam affert Paulus, quod nimirum multorum peccata saepe latent idque diu:
 multorum etiam saepe bona opera et candor animi et synceritas diu occulta manet, ita
 5705 Domino dispensante res humanas e asque administrante. Cur autem id accadat magna
 sapientique Dei prouidentia fit. Nam si quicumque sunt improbi et hypocritae in Dei
 Ecclesia, statim apparent, neque piorum fides explorari et probari tam certo posset:
 neque pii ipsi tam officiosi in hoc mundo viuerent, neque etiam tuti essent, sed ab
 impiis opprimerentur. Facit igitur haec commi- stio, vt melius, certiusque qui sunt
 5710 probi et veri Dei serui manifesti fiant, cum, tam multis diffllen- tibus et eiectis, illi
 firmi tamen maneant. Sic hae- reses probant piorum fidem, quemadmodum Pau- lus
 ait ICorinth.11.vers.19. Praeterea si pii omnes agnoscerentur, impii vero aperte quoque
 statim ostenderentur a Deo, nulla spes resipiscentiae re- licta illis videretur, omnisque
 nostrae in delin- quentibus conuertendis industriae et charitatis

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.386]

5715 effectus cessaret. Dominus igitur vult aliorum statum et animum nobis occultum esse, vt cum iis et lubentius versemur: et magis sollicitè nobis ipsis caueamus. Sed etiam illis ipsis, qui peccarunt, haec dilatio datur a Deo, tanquam occasio maturius resipiscendi, atque ad Deum redeundi. Denique Dominus ipse, qui rerum omnium maturitates et tempora nouit, atque etiam constituit videt quando et quae manifestari tum ad ipsius
5720 gloriam, tum etiam ad nostram aedificationem oporteat. Neque vult nos omnia illa scire quae scit ipse. Huc pertinet quod Ecclesia Dei comparatur a Christo ipso sagenae siue reti, quo boni et mali pisces capiuntur Matth.13.vers.47. Areae, in qua bonum granum et paleae promiscue conduntur. Matth.3.vers.12. Item agro, in quo bonum semen et lolium quoque nascitur Matth.13.vers.25. Denique domui amplae, in qua sunt quaedam vasa honesta, quaedam sordida 2. Timoth.2. vers.20. Nam quos domi suae adhuc tolerat
5725 Dominus ipse, non est nostrum eos expellere vel arcere: neque Deo ipso vel sapientiores, vel iustiores, vel ardentiores sumus ad ipsius gloriam promouendam. Hoc etiam ipsum pertinet tum ad Pastorum ipsorum excusationem, tum ad Bonorum consolationem. Ac quidem excusantur pastores, qui quanquam diligentiam, quam potuerunt, summam adhibuerunt, vident et animaduertunt tamen in Ecclesia Dei adhuc latere quosdam
5730 improbos et hypocritas, qui paulatim deteguntur, et a Deo ex suis tenebris in lucem pertrahuntur, pa-

CAPVT V.

[p.383]

tefactis eorum sceleribus. Ergo non sunt accusandi fideles et diligentes Ecclesiae praepositi, si ex iis, qui ab ipsis electi sunt et ordinati, aliqui postea apparueunt esse nebulones,
5735 et pestes Ecclesiae: aut si quosdam in Ecclesia Dei fouerint et retinuerint qui postea detecti sunt improbissimi, et pessimi. Nam ad tempus multorum peccata latent, et tempore patent, vt ait etiam ille Ethnicus. Neque statim produntur improbi. Bonis etiam viris haec eadem commixtio et occultatio consolationem affert, si quando videntur sperni, et prae aliis negligi, quod cogitant vnus Dei esse hominum animos et synceritatem
5740 mentis prodere atque patefacere, id est, in lucem proferre, cum voluerit. Interim igitur sua sorte et obscuritate contenti viuunt, neque murmurant, vel in Deum ipsum, vel in homines. Quod autem ait Paulus vers.25. Quae secus sunt id est quae praua sunt, non posse occultari, et in perpetuum celari, ita accipiendum est, vt hoc fieri saepissime, et vt plurimum, intelligamus: non autem vt semper. Saepe enim multorum et bona opera,
5745 et turpissima scelera latent nos et occulta manent perpetuo, quia ita Deo visum est. Sed vt plurimum Dominus detegit improbos: et piorum syncerum animum prodit, vt est in Psal.37. vers. 6. et Psal.112. Ex hoc igitur loco colligimus iudicium de moribus: et censuram, per quam peccata hominum Ecclesiastica poena coercentur, pertinere ad Praepositos Ecclesiae, quos hoc loco alloquitur Paulus. Quam sententiam confirmat
5750 Christus Matt.16 Quaecunque ligaueritis in terra, erunt ligata et

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.388]

in caelis. Item et illud Bernardi, pastorum est vigilare super gregem propter tria necessaria, nimirum ad disciplinam, ad custodiam, ad preces. In disciplina rigor iustitiae: in custodia spiritus consilii: in precibus affectus compassionis requiritur. Censura vero haec est multiplex, ut supra est demonstratum. Restat autem ut de excommunicatione dicamus, quia de reliquis generibus censurae Ecclesiasticae quid statuendum sit, ex iis, quae hoc ipso capite dicta sunt a nobis, facile potest intelligi. Ergo de excommunicatione dicamus, de qua septem haec faere quaeri solent. 1 Vtrum excommunicatio habere locum in Dei Ecclesia debeat. 2 A quo fieri debeat. 3 Propter quas causas fieri debeat. 4 Quomodo fieri debeat. Quando fieri debeat. 6 Quis eius finis esse debeat, id est, ad quem finem fiat. 7 Quis illius factae sit effectus. Haec singula ordine explicemus. Ac quidem, vtrum excommunicatio locum in Ecclesia habere debeat, dubitari non potest. Primum, propter Dei ipsius praeceptum ita fieri iubentis: deinde propter perpetuum ipsius Ecclesiae vsum. Ac praeceptum Dei tum in veteri, tum nouo testimonio extat variis in locis. Iam inde ab orbe condito, et ab ipsis mundi initiis excommunicationem fuisse ex Dei praecepto constitutum apparet ex Genes.4.v.14. et 16.17. item Iosue 6.vers.18. Exod.10.vers.8. et aliis locis veteris Testamenti. In nouo etiam extat praeceptum Christi,

CAPVT V.

[p.389]

sti, quod Matt.18. et Ioan.20.recitant. Ex quibus ipsis locis eam spiritualis censurae et castigationis speciem in usu fuisse in Ecclesia docetur, ut ex Ioan. cap.9. et 1.Cor.5 et 2.7. et hoc ipso loco. Neque de eo dubitari potuit, nisi duo quaedam argumenta contra afferrentur. Primum neminem inuitum cogendum esse, ut recte viuatur aut sentiat. Nam, ut vulgo dicitur, Inuitum qui seruat idem facit occidenti. Id autem faciunt, qui inobsequentes Deo excommunicant. Huic argumento saepe respondit Augustinus in disputationibus contra Donatistas et negat veram esse hanc sententiam. Saepe enim qui primum inuitus ab errore vitae vel doctrinae abductus est, postea volens et lubens in recto itinere permansit. Praeterea cum quis corrigitur inuitus, si hoc ipsum illi non prodest, quia inuitus id facit: aliis tamen prodest, qui metu poenae coercentur, ne ad eadem scelera exemplo pertrahantur. Denique haec eadem ratio facit ne in sceleratos homines illos, quantumvis impios et derestabiles, poenae vllae etiam a Magistratu decernantur, quia ea ratione inuiti respiscere et modeste viuere coguntur. Itaque haec prima ratio est absurdissima. O Alterum argumentum, quod contra vsum excommunicationis affertur, ducitur ex loco Pauli 2 Corinth. 10. vers.8. Nempe datam esse pastori-bus, et Ministris verbi Dei potestatem ad aedificationem, non ad subuersionem et destructionem. At excommunicatio destruit gregem Domini, quem minuit, et eum ipsum qui excommunicatur, perdit, quia exponit Diabolo: ergo ea ut pastori-bus non licet in Ecclesia. Respond.

5785 Aliquid

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.30]

fieri in aedificationem Ecclesiae duobus modis, vel Per se, vel Per consequens. Per se, cum ali- quid in ea plantatur: per consequens, cum quod illi noxium est, euellitur. Est enim similis agro Ecclesia Dei, vt est apud Matth.13. At in agro si- ue quid noxiarum herbarum (quae bonas et vtilis suffocant) extirpemus: siue quod vtile semen sera- mus, agro prosumus. Ergo eodem modo de Ec- clesia statuendum, qui ex ea eiicit improbos
5790 mul- tum iuuat et prodest Ecclesiae. Quod autem obiicitur saepe quosdam ea abu- sos esse ad priuatam animi sui vindictam: saepe bonos ex Ecclesia Dei depulsos ea ratione, non oppugnat nostram sententiam. Ea enim sunt vi- tia persouarum male sua potestate vtentium, non autem rei ipsius. Sed distinguunt sic quidam, nimi- rum, vt velint quibus
5795 in locis et Ecclesiis fidelis est Magistratus, in iis nullum excommunicatio- nis vsum esse debere: in quibus autem non est Magistratus fidelis, in iis tantum debere: quia fi- delis Magistratus si fungitur officio, punit scelera, quae contra Dei verbum admittuntur. Nemo autem vnus criminis et peccati ratione duplicem poenam ferre et pati debet. Quod tamen accide- ret, si idem etiam ab Ecclesia excommunicare- tur. Res. Peccatum
5800 omne quod contra Dei prae- cepta fit, esse huiusmodi, vt ex Dei ipsius defini- tione et corporis et animi poenam mereatur, quia vtriusque partis nostrae creator est Deus. Et cum duplici illa poena afficitur peccator, vna tantum poena afficitur, id est, ea, quae debetur, et indicta est a Deo ipso: etsi in diuersis partibus a nobis vna illa poena sentitur. Itaque Esdrae cap.10.

CAPVT . V 2

5805 vers.8.vtraque poena in rebelles indicitur: ciuilis et Ecclesiastica siue excommunicatio, quia vtriusque partis nostrae Dominus author est. Est enim pec- catum totius suppositi actio, itaque totum sup- positum ad poenam ipse exigit. Ergo in Dei Ecclesia vsum habere debet ex- communicatio. Quaeritur autem, quid sit excommunicatio. Ac dubitari non potest, eam esse censurae et coer- citionis Ecclesiasticae speciem quandam. Ergo sic
5810 eam definiunt nonnulli, vt generaliter esse ve- lint a qualibet societate fidelium hominum se- parationem: itemque ab aliquo, vel omnibus do- nis Dei in Ecclesiam effusis interdictionem et publicam hominis scelerati prohibitionem. Ve- rum haec definitio generalior est. Vnde sic rectius definiri potest excommunicatio, vt sit vel ab ipso Ecclesiae coetu toto et societate: vel ab aliquo Dei dono, quod quidem omnium Christianorum commune sit,
5815 publica et legitima interdictio siue separatio hominis impuri et non poenitentis. Ex quo fit, vt a quibusdam, velutia Scholasticis duplex excommunicatio statuatur, vna nimirum Minor, quae est interdictio tantum a Sacramentis, vel ab vno eorum, non autem a coetu Ecclesiae: altera Maior, per quam non tantum a Sacramentis, sed ab ipso to- to Eccle- siae coetu quis separatur, quam ipsam e- tiam diuidunt in Excommunicationem quae
5820 ap- pellatur hoc nomine: et Anathema, cuius etiam fit mentio apud Paulum Galat.1.et 1.Corinth.16. et alibi in scriptis Patrum. Qui inter Hebraeos ista scrupulosius et diligen- tius scrutantur, sanctionis legis constituunt ge-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.332]

nus triplex. 1 Auersationem, quam appellant un quae est interdictio ab ingressu templi
ad tempus pro- ptercorporis immunditiem. 2 Deuotionem, quam vocant uun quae est ex-
5825 tremo exitio addictio et respondet nostrae excon- municationi, per quam quis a coetu
Ecclesiae se- ponitur donec resipiscat. Hoc ipsum aliis verbis dicitur exterminari e
populo Dei, item ὁ πούνα. γωγον fieri Ioan.12.vers.42.16.vers.2. Adiudicationem,
quam dicunt nno est si- milis anathemati. De secundo genere tantum loquitur hic Pau-
lus, et nos quoque, quod etiam vtranque excom- municationem continet et maiorem, et
5830 minorem. Ethnici homines videntur simile excommu- nicationi quiddam habuisse ex
praua imitatione Ecclesiae Dei: quam plane simiarum more fa- ciebat. Quosdam facris
suis interdicebant, quos ὠαγεῖς, id est, detestabiles appellabant, et ipsam sententiam
ἐνάγος. Sic Alcibiades factus est, et excommunicatus Athenis, vt Plutarchus docet. Ergo
quaesitum est secundo loco, a quo ex- communicatio fieri debeat Vtrum ab vno tantum,
5835 an a senatu Ecclesiastico, an vero a tota ipsa Ecclesia. Dixit Christus. Matth. 18.vers.17.
Dic Ecclesiae. Dicit contra Paulus, Hunc notate, tan- quam rem totam ad se deferri
velit, sibi ipse auctoritatem eam vendicet. Et refertur a Theodo- rito Cyri Episcopo
historia. lib 5. cap.37. de quo- dam Heremita, qui solus Theodosium impera- torem
Constantinopolitan. huius nominis secum- dum excommunicauerit. Scholastici dicunt
5840 Epi-

CAPVT V.

[p.393]

scopos, et eo superiores omnes ordines posse excommunicare: at qui sunt Episcopo
interiores non posse, adeo vt et Presbytero et Diacono idem non concedant quasi ex
vnus Episcopi nutu et sententia id fieri debeat. Sic igitur illi censent. Cer- te ab vno
solo, quanquam Episcopo, fieri neque debet, neque potest excommunicatio. Dicit e- nim
5845 Christus, dic Ecclesiae: et Paulus de excom- municatione agens, vult Ecclesiam cum suo
spi- ritu congregatam esse 1.Corinth.5. vers.4. Ratio est, quod differunt regna politica
ab Ecclesia, et Ecclesiastico regimine. Nam regna vnus regis nutu administrantur,
at Ecclesia non item. Nec enim pastor est rex et dominus Ecclesiae (vt ait Petrus) 1.
Pet.5.vers.3. Ait igitur Christus reges et principes domi- nantur inter suos subditos: vos
5850 autem non sic in gregem Domini et Ecclesi.am Quare vnus quidam quantumuis magna
in Ecclesia praeditus potesta- te non potest solus excommunicare. Nec aliud sibi vult
Paulus cum ait, Notate per Epistolam. Vult quidem rebelles sibi significari, vt pudore
maio- ri afficiantur, quod tam probrose innotescant a- pud eum, quem reuereri debent.
Quod si dicamus et legamus, Notate, referentes vocem (Epistola, ad verba sermonem
5855 nostrum, haec erit mens Pauli vt velit rebelles a tota Thessalonicensium Eccle- sia
excommunicari. Et quod dicitur pastor πρόεδρως non tribuit illi ius et imperium regium
in Ecclesiam: sed in pu- blicis coetibus eminentiorem tantum locum, et primam in
decernendo deliberandoque vocem. Sed vtrum a senatu Ecclesiastico, an vero a to-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.334]

ta ipsa multitudine ecclesiae et a quoque fidei sofferagium sigillatim ferente fieri debeat, quaesitum est. Res. Senatu suffragium ferente in consistorio fieri debet excommunicatio, ad quem senatum morum et doctrinae cura, diiudicatio, et aestimatio pertinet, conscia tamen et approbante postea ecclesia tota, cui illa res, actio, sententia senatus et caussa nota fieri debet, ut eam approbet ipsa, vel reprobet ut supra docuimus. Quod enim omnes tangit, ab omnibus fieri debet, sed a quoque pro eo gradu (ut docet Ambrosius lib. de Dignitate sacerdotali. cap.31) et ordine, quem habet in Dei Ecclesia. Haec sententia editis libris confirmata est, et abunde antea a nobis probata. Obiter autem, quid in hoc dicto Christi, dic Ecclesiae, vox Ecclesiae valeat et significet explicatum est etiam in ca. Nullus in verbo Ecclesia dist. 63. item cano. Ecclesia de consecratio. dist.1. et cano. scire. 7. quaest.1. ne putent qui nobis contradicunt, non uiam aliquam interpretationem a nobis excusam, et fabrefactam. Est igitur illic Ecclesia accepta pro ipso coetu praepositorum Ecclesiae, id est, pro pastoribus et Presbyteris. sed et David Kimhi in Ol5 ait nomine Domus Israel saepe solum Synedrion contineri, et designari in sacra scriptura. Quaeritur autem tertio loco. Propter quas causas fieri debeat excommunicatio. Scholastici distinguunt, et volunt Minorem quidem propter peccatum quodlibet fieri posse. Maiorem autem excommunicationem non nisi propter crimen, id est, tale peccatum, quod et graue sit, et poenam publicam a magistratu mereatur, quale est adulterium, homicidium voluntarium, falsi crimen et

CAPVT . V.

caet. Vtranque tamen non nisi propter rem et delictum iam notorium, fieri debere. Haec illi. Alii aliter distinguunt. Volunt. n. ex iis tantum causis et criminibus excommunicationem iaci posse in aliquem, ex quibus quis damnatus lege Dei lapidabatur et moriebatur. Ex quibus autem causis damnatus neque lapidaretur, neque ultimo capitis supplicio afficeretur, non posse quenquam excommunicari. Vtranque distinctio non nititur auctoritate scripturae. Ac quidem proxima civilem Iudaeorum politiam cum Ecclesiastica plane confundit: illa autem altera Scholasticorum distinctio causas excommunicationis veras non animaduertit, quas in 2. Thessaloni.3. vno verbo tradit Paulus, dum ait, ὅτις οὐχ ὑπακούει. Ergo et in peccato, et in crimine contumacia animi et obstinatio in perseuerando vel non poenitendo est verissima excommunicationis causa: uti resipiscencia et dolor peccati est causa absolutionis aut reuocationis in Dei coetum et Ecclesiam. Confirmatur nostra sententia dicto Christi Matth. 18. vers.17. Si te non audit ecclesia, si non audit Ecclesiam, sit tibi Ethnicus. Ergo contumaciam, et pertinaciam animi damnat Christus, quia qui corrigi non vult etiam in re leui, per quam tamen offendiculum praebet Ecclesiae, sed in ea perseuerat, monitus saepe saepius, poterit tandem excommunicari si aedificatio Ecclesiae id requirat. Notorium autem esse delictum oportet, quia propter scandalum fit excommunicatio. Quod autem est ignotum, offensivum diculum praebere cuiquam non potest. Ergo ignotum peccatum, vel crimen quantumuis magnum, non est excommunicabile

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.MB.]

Quaeritur, Quid si ea res, propter quam quis reprehenditur, verbo Dei non est expresse
dan- nata et definita, Vtrum perseuerans in ea excom- municari possit, velut propter
vestitum nimis sumptuosum, nimias mensae lautitias. Respond. Cum rebellio sit ex-
5900 communicationis causa, re- bellio autem esse non possit, si in nulla re Dei praeceptum
violetur, certe quando illud quod facimus, et quomodo facimus, lege Dei non est vetitum,
ex eo neque offendiculum, neque iusta reprehensio nascitur, neque etiam excommuni-
catio fieri vlla debet vel potest. Sed quoniam in tota vita nostra ex Dei verbo, Dei et
proximi ratio est habenda, siue in re ipsa quam facimus, siue in modo, quo quid ger-
5905 imus, potest dupliciter anobis peccari, vt in eo peccato nostro obstinate et contumaciter
perseuerantes possumus excom- municari, tamen temeraria Ecclesiae iudicia esse non
debent. Quartum autem quaeritur, quomodo excommuni- catio fieri debeat. Primum
vtrum Voce ipsa, an potius ex Scripto. Deinde qua verborum forma. Ac quidem videntur
ex scripto excommunicati ii, de quibus agit in 2. Thess.3.Paulus, non autem viua voce.
5910 Ait enim, notate per Epistolam. Et for- tasse ad euitandam excommunicatorum inuidiam
et odium hoc prodest. Sed contra vsus Ecclesiae obtinuit. Fieri enim vina voce solet:
scripto ta- mem potest. Vtcunque ea postea debet aliis inno- tescere, quorum intererit
scire. Et hoc sibi vult in 2. Thessalonis. Paulus. Sic autem, siue verbis si- ue scripto
fiat, concipienda est, vt et persona ipsa excommunicanda: et factum, propter quod eiici-

CAPVT . V.

[p.397]

5915 tur quis e Dei Ecclesia, populo per pastorem, vel Presbyteros significetur aperte, non
autem oc- cultetur, ne sit aliis inutilis ista censura. Qua autem forma verborum debeat
fieri, disputatum est. Et certe varia et diuersa verborum formula vsa est semper Ecclesia
pro locorum, rerum, et factorum, de quibus agebatur, varia ratione. Eius rei exempla
extant apud Synesium Episcopum epistola 58.et 66. et apud Euagrium historicum lib.
5920 4 cap.38. Qui enim putant his Pauli verbis vtendum prae- cise, Tradimus Satanae ad
interitum carnis, vti est 1.Corinth.5. vers.5.1. Timoth.1. vers.2o. sunt ni- mium in verbis
religiosi. Deinde vim illorum verborum Tradimus Satanae ad interitum carnis, non recte
capiunt et intelligunt. Ideo enim tradit Sa- tanae Paulus, vt caro, id est, vitiosa animi
libido in iis intereat prorsus: non (vt interpretatur Au- gustinus lib. 3 cap.1o. contra
5925 Parmenia. et Greg. in Leuit. Homil.15)in carnis et corporis afflictio- nem. Nanque hoc
falsum saepe apparet. Neque e- nim omnes excommunicati in carne et corpore suo hic
viuentes cruciantur et vexantur a Diabo- lo. Vixit enim Iulianus apostata sanus corpore, et
validis membris etiam excommunicatus. Sed ostendit Paulus finem excommunicationis,
Ni- mirum, vt praua animi libido euellatur in iis, per quam Dei verbo sunt immorigeri:
5930 et spiritus, id est, vis et afflatus spiritus Dei sit in illis ipsis po- tens, et viuus. Ergo haec
verborum forma libera est, modo vis excommunicationis et istius cen- surae exprimatur.
Quinto loco quaeritur, quando fieri debeat ex- communicatio, an statim atque quis
publice de

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.330]

liquit:an demum quando emendari iam amplius non potest, vel quia non est viuus,
5935 vel quia est obstinatus et desperatus. Respond. Quanquam huiusmodi quaedam vitia
saepe committuntur, vt statim videantur eüciendi, qui ea perpetrauêre, sintque tanquam
Ecclesiae pestes, tamen si qui commisit, ex animo dolet, poenitet, et emenda- tur, non
debet excommunicari. Ergo statim fieri non debet, sed postquam agnitus est is, qui deli-
quit, contumax et obstinatus perdit. Iuberi qui- dem potest etiam poenitens sceleris,
5940 vt si ita sit ex aedificatione Ecclesiae Coena abstineat, sed ad tempus tantum, non in
perpetuum. Praeterea il- lud sit explorandae huiusmodi hominis poeniten- tiae causâ, vt
quantum fieri potest, sciatur, verâne sit, an falsa resipiscentia eius, qui se poenitere fa-
cti sui testatur. Hoc ipsum docet Paulus saepe suo exemplo. Nam quos excommunicari
iubet, ii sunt qui post plures admonitiones vitam tamen in meliorem frugem commutare
5945 spreuerant. Ergo ne porcis margaritae contra Christi praeceptum dentur, examinari et
explorari eorum poeniten- tia debet. Quod autem quaeritur de mortuis hominibus et iam
vita functis, vtrum excommunicari possint. Responsio est, eos posse excommunicari.
Exen- pla sunt non illa vulgata Stephani 6. et Formosi primi et Sergii primi Pontificum
Romanorum, qui suos prae decessores iam mortuos excommu- nicarunt et persecuti sunt,
5950 vti L Sylla C. Marium iam defunctum: sed illa potius, de quibus historiae extant apud
Euagrium lib. 4. cap. 38. item apud Socratem Scholasticum lib. 7. cap.45. Et ita etiam

CAPVT V.

[p.399]

scribunt et sentiunt Scholastici: atque huius o- mnis excommunicationis vis in mortuo ad
illius nomen et doctrinam, non autem ad personam, quae iam nobiscum non versatur eu-
itandam, per- tinet. Ter vero an quater prius debeat moneri ex- communicandus, definiri
5955 certo non potest. Ex rerum enim, et locorum circumstantia hoc totum diiudicandum
est. Quanquam quidam leges Ro- man.imit ati et sequentes existimant, vt minimum bis
monendos esse, qui excommunicari debebunt. Ter autem admoneri eos satis esse putant,
quia trina denuntiatio facta ex iuris ciuilibus regulis suf- ficit, et satis interpellat, vt quis
contumax esse iu- dicetur. Afferunt Paulum Tit.3.v.1o. et Theophy- lact.in Matth.18.
5960 Sed tota haec quaestio est facti, et relinquenda prudentiae senatus Ecclesiastici. Sextum
quaeritur, quis excommunicationis sit finis, quem spectare debeamus. Ac multi quidem
spectari possunt, imprimis autem tres debent obseruari. Vnus est ipsius peccatoris sani-
tas, id est, excommunicatum, ipsiusque salutem respicit nempe vt hac ratione pudore
afficiatur, atque ab errore reuocetur. Hunc finem annotat Paulus, cum ait, vt eum pudeat
5965 2. Corinth.2. vers.7.7. vers.12. Pudore enim solent homines ad resipi- scentiam adduci.
Hoc est quod aliis verbis dicit Paulus vti 1. Corinth.5. vers.5. ad interitum car- nis et
vitiosae naturae, quae in nobis inest Neque tamen quod homines vereri magnus sit profe-
ctus, si ipse per se spectetur: sed quod est optimus et maxime nostrae naturae consentaneus
modus pec- catorum corrigendorum, pudor et verecundia

An I. TAVE. AD TIM.

[p.403]

5970 peccati. Volunt enim omnes recte de se et ho- neste ab aliis sentiri et iudicari. Secundus
finis, est ipsius Ecclesiae incolumitas id est, spectat ipsum Ecclesiae coetum, ne propter
vnus priuati scelus male audiat tota Ecclesia, vi- deaturque, si talem retineat, potius
sentina ma- lorum, et porcorum esse hara, quam Dei sacra- tissima ara et templum.
Sic improbos et impios e Dei Ecclesia eiici vult et praecipit Paul. Ephes. 5.vers.3.4.
5975 Nihil enim immundum in Dei Eccle- sia tolerari debet, quantum quidem percipi et
deprehendi potest. Tertius excommunicationis finis est aliorum fidelium vtilitas, vt
hoc exemplo territi ab huius- modi peccatis et criminibus abstineant. Corrum- punt
enim facile bonos mores colloquia et ex- empla aliorum praua. Ergo hac seueritate
per- spectat etiam mali in officio continentur, et ti- ment. Septimo autem et vltimo loco
5980 quaeritur, quae sit legitima et iustae excommunicationis poena et effectum. Et certe,
vti diuini cuiusdam et coele- stis fulminis, magnus est fragor et vis magna. Duo autem
effecta solent enumerari excom- nicationis praecipua et potissima. Vnum, qui ratio-
ne Dei:alterum qui Hominum, spectari debet. Ac quidem Dei ratione excommunicatio
legitime et iuste facta excommunicatum separat a Chri- sto et vita aeterna. Dicit enim
5985 Christus quaecunque ligaueritis in terra Matth.18. erunt ligata in caelis ne huius teli
vis imbecilla esse iudicetur: aut Dei verbi autoritas vilescat apud homines. Certe
excommunicatio conscientiam proprie spectat,

CAPVT VS

[p.401]

et animarum salutem, quam adimit obstinato: non est autem poena politica, vt quidam
putant. Vti enim distincta est iurisdictio ciuilis, et Eccle- siastica:ita sunt diuersi vtriusque
5990 fines, poenae di- uersae, et effectus diuersi. Ciuilis enim iurisdictio in corpus aut bona
haec terrena exercetur: Eccle- siastica in animam siue conscientiam, et in bona aeterna,
quibus nos priuat. Itaque a pastoribus infligitur, non a ciuili magistratu. Hominum
autem ratione priuat excommuni- catio excommunicatum non omnium quidem hominum:
sed Fidelium tantum et Christiano- rum communione. In quo quaeritur, quam con-
5995 munione Fidelium, vtrum omni prorsus com- munione cum Fidelibus: an certarum
tantum rerum et bonorum cum iis participatione et vsu communi. Respondent Scholastici
maiores ex- communicationem priuare excommunieatum o- mni licita communione
cum Fidelibus, siue in bonis spiritualibus, siue corporalibus, terrenis, et ciuili- bus. Nos
in vniuersum statuimus, excommunica- tionem legitimam arcere per se excommunica-
6000 tum ab omnibus spiritualibus et communibus bonis, quae Dominus suae Ecclesiae, id
est, omni- bus Fidelibus largitus est. Cum enim excommu- nicati extra Dei Ecclesiam
eiecti sint, non sunt iis magis, quam canibus et porcis danda illa bona, quae Dominus
suorum filiorum propria et pecu- liaria esse vult, illisque solis reservata, iuxta dictum
Christi. Non sunt margaritae obiciendae porcis: itemque illud, Non est bonum dare
6005 panem filio- rum canibus Matth.15. vers.26.7. vers.6. Aliis autem donis, quae non sunt
generaliter omnibus veris et

402 AD I. PAVL. AD TIM.

piis Christianis data non priuat excommunicatio excommunicatum, qualis est donum
linguarum, sanationum, et alia huiusmodi. Vnde priuantur excommunicati vsu Sacra-
mentorum, Coenae, et Baptismi, si non fuerint adhuc baptizati, quan-
quam nondum
6010 baptizatos excommunicari mo- ris non fuit, quia nondum in Ecclesia esse huiusmo- di
censentur. i. qui baptizati non sunt, etsi iam Ca- techumeni fuerunt, et tempus catecheseos
im- pleuerunt. Augustinus lib. 11. de Genesi ad liter. cap. 40. Solent, ait, in hoc paradiso,
id est, Eccle- sia a Sacramentis altaris visibilibus homines ex- communicati disciplina
Ecclesiastica remoueri. De filio excommunicati quaeritur, vtrum ba- ptizari possit, si
6015 pater maneat obstinatus, neque satagat et curet Ecclesiae reconciliari. Respon. Etsi dubia
et agitata fuit haec quaestio, in qua in diuersas alii ab aliis sententias iuerunt, ex Augu-
stino tamen lib. 2. de Adulter. coniugiis et lib. con- tra Parmenia. satis intelligitur etiam
esse bapti- zandos excommunicatorum filios, quia filius non debet portare iniquitatem
patris: et in ipso ex- communicato baptismi character non est per ex- communicationem
6020 deletus, etsi vis eius nulla est in excommunicato, quandiu quidem in suo sce- lere manet
obstinatus. Vide de hac quaest. Cal. epi. 136. et Bezae epi. 10. Sed quaesitum est, vtrum
excommunicatio arceat excommunicatum ipso ingressu et aditu Ecclesiae, vt is ne in
coetum qui- dem admitti debeat, vt audiat Dei verbum. Pu- tant Scholastici arcendum,
adeo vt in regno in- terdicto iuste nolint sacral fieri et celebrari publice et assa voce.
6025 Irenaeus lib. 2. cap. 4. scribit Cerdonem haereticum, postquam excommuni-

CAPVT V.

catus fuit, ipso Ecclesiae ingressu prohibitum esse D. Caluinus tamen lib. 4. Institutio.
cap. 11. sect. 10. docet diuersam fuisse in eo Ecclesiae discipli- nam et consuetudinem,
neque semper prohibi- tos excommunicatos ingredi Ecclesiam. Quan- do enim Chris-
tianis palam conuenire non licuit per imperatorum edicta ad audiendum Dei ver- bum,
6030 tunc excommunicati, tanquam lupi, arce- bantur ab ingressu Ecclesiae, ne eam proderent
hostibus. Postquam autem coeperunt publice et sine metu coadunari Christiani homines.
i. qui Christum profitebantur, neque sibi metuerent a Magistratibus, tam seuera disciplina
in excom- municatos non est vsurpata, vt arcerentur ab in- gressu Ecclesiae, et ab ipsa
auditione verbi Dei, ne fores et spes omnis resipiscentiae illis praeclu- di videretur. Vis
6035 tamen ipsa verborum et excom- municationis hoc habet et notat, vt excommu- nicati
aditu Ecclesiae arceantur, sed poenae haec pars illis ex quadam Ecclesiae indulgentia
remit- titur Itaque excommunicati dice bantur ἀποσυνά- γωγον, id est, segreges, et sunt
eorum loco, quos Iudaei pro Ethnicis habebant. Itaque aditu tem- pli arcebant, et is etiam
vetus Ecclesiae mos fuit Tertul. in apologet. cap. 39. canone Cum excom- municato 11.
6040 quaest. 3. Sic Ambrosius Theodosium imperatorem a se excommunicatum ex regulis
Ecclesiasticae disciplinae arcuit ingressu templi Mediolanensis. Quod ad terrena autem
haec et temporalia, distinguendum est. Aut enim de Publica commu- nione, aut de
Priuata et familiari nostra conuersa- tione cum excommunicatis quaeritur. In iis o-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.404]

nibus licet nobis communicare cum excommu- nicato, quae publica pax et ciuitatis
6045 politia et ra- tio cum eo agere postulat, veluti habet suffragium in creando Magistratu
vna cum reliquis ciuibus. Itaque licet cum eo, tanquam cum ciue, agere et communicare:
non autem tanquam cum fratre, vel Christiano. Manet enim excommunicatus e- tiam
ciuis, quanquam frater proprie non manet. Nec obstat quod ait 2. Thess.3. vers.15.
Paulus monete vt fratrem. Id enim quem sensum habeat, postea explicabitur. Vnde
6050 perperam Pontificii excommunicatis omnem sui iuris in iudicio ciui- li persequendi
potestatem adimunt. Etsi enim potest excommunicatus conueniri et appellari de debito,
et si qua nobis in eum actio competit: ipse tamen ex Pontificiorum iure et sententia
debitores suos conuenire non potest, neque vllum ius suum iudicio et in foro ciuili
persequi. De priuata autem nostra, qui sumus fideles et Christiani, cum excommunicato
6055 communicatione etiam quaeritur, quae esse debeat. In quo etiam i- pso est distinguendum.
Nam cum eo communi- care volumus vel tanquam cum homine, vel cum ami- co, fratre
et socio. Omnis quidem arctior cum eo societas, familiaritas, priuataque amicitia nostra
dissoluenda, at que dissuenda est. Quae sunt autem ad vitae huius societatem tuendam
necessaria, et quae humanitatis, cum eo fieri et haberi possunt. Vnde et ab eo emere
6060 possumus, item cum eo con- trahere, communem haereditatem habere, ex con- muni
cum eo puteo et fonte aquam haurire, illi item possumus nostras merces vendere. Sed
etiam si sit vxor, parens, cognatus, aut noster filius ex-

CAPVT V.

[p.405]

communicatus, possumus et officia praestare quae illi debemus: et ab eo exigere, quae
debet ipse. Denique quaecunque homo homini debet, ea non sunt deneganda. Quae
6065 autem amicus amico ἐκ πρὸς ἀλλήλων pollicetur, aut offert, ea nobis non sunt vel ab
excommunicato quaerenda, vel cum eo contrahenda et ineunda. Veteres tribus ma- xime
Symbolis istam cum excommunicato fami- liaritatem tam arctam describebant, quibus
iube- bant pios abstinere, neque cum eo communia habere. Ea autem Symbola erant,
lectus, mensa, domus, quae cum excommunicato communicare nos pro- hibent, quia
6070 ea fere amicitiae, et arctioris familia- ritatis signa sunt inter homines Synes.epist.66.
et Plutarch. Symposia. lib. 8.quaest.7. ea putant esse sacra. Nam ea iis tantum a
nobis communicanda, et offerenda esse, qui communibus nobiscum sacris vtuntur:
non autem excommunicatis, non quod tamen vetent isti patres hominem excommu-
nicatum egentem alere, errantem lecto excipere aegrotantem lecto accommodare: sed ita
6075 loque- bantur, ne vllam amicitiam cum iis contrahamus non autem vt iis vel communia
humanitatis vel priuata officia denegemus. Eodem sensu est acci- piendum, quod est
2 Ioan. vers.10. Ne dicamus iis tiur, non vt nos aduersus eos inciuiles et inhu-
manos ostendamus: sed ne iis blandiri videamur et ita eos in errore foueamus. Ex quo apparet,
quae sit significatio vocis εὐναμίγνυθς, qua vti tur Paulus et 1. Corinth.5.vers.9. et II.
6080 Quanquam enim plus est non habere commercium, vel non misceri, quam se subducere:
vtrumque tamen ita est explicandum, vt ad priuatae amicitiae foe-

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.400]

6085 dera, iura, et commercia tantum pertineat. Id quod satis docet et interpretatur Paulus 1. Cori. 5.vers.11. voce σωεθιεν. Ratio est, quia hac voce et prohibitione Paulus non damnat publica com- mercia, quae cum iis necessario fiunt, quale est ab iis emere, conducere, stipulari, et reliqua huius- modi. Nec item vetat, si cuius mercis societas antea
6090 cum iis contracta fuerit, fidem iis datam seruare, et in eo contractu manere: sed vetat fami- liares nos iis esse, ne eos in peccatis obstina- tiores reddamus. Vnde quaesitum est, vtrum quae ex Dei praece- to priuatim quisque alteri, pro vocationis vario genere debet, excommunicatis praestare teneamur: veluti vtrum subditi principi suo excommunicato
6095 parere, teneantur, vxor marito, filius patri, seruus domino. Papistae non putant eis haec officia prae- standa esse, sed bona conscientia denegari et pos- se et debere obsequium huiusmodi excommuni- catis volunt, quasi soluta sint vincula subiectio- nis et iurisiurandi propter contumaciam princi- pis in suum ipsius principem, et eum quidem sum- mum, id est, Deum, vt quemadmodum ille non paret Deo:ita neque subditi ipsi principi suo
con- tumaci in Deum et excommunicato parere te- neantur. Falsa est haec sententia, et omnino impia et blasphema. Primum enim per excommunica- tionem non tolluntur iura naturae et sanguinis, veluti cognationum et affinitatum : ergo filius manet filius patris etiam excommunicati, vxor manet vxor: cognati manent illius cognati. Deinde non tolluntur iura et officia humani- tatis per eandem poenam.Itaque excommunica-

CAPVT V.

[p.40]

6100 tis etiam omnia humanitatis officia sunt praestan- da.Ad quod afferro quod est Romanor. 12.V.20. Tertio non tollit excommunicatio iura poli- tica et ciuilis societatis, quemad- modum nec ipsa infidelitas vel apostasia aperta a Deo tollit ea. Nam infidelis et apostata imperator, qualis Iu- lianus olim, manet Imperator, et Magistracus, et pro tali a Christia- nis est agnitus. Ergo falsa est Scholasticorum sententia, qui sentiunt non esse parendum
6105 principibus excommunicatis: et con- tra eos ipsos scripsisse videtur Thomas Aquinas ea, quae extant in 2.22 quaest. 1o. Sane Sigibertus author probatus et Monachus scribit in Odone fol.1o1. hanc doctrinam esse et nouam et haereti- cam, quae iubet ne hypocritis principibus, id est, excommunicatis pareamus, quam Hildebrandus qui et Gregor.7. Pon- tifex Roman. primus pro- mulgasse videtur, cum veteres Christiani Iulia- no apostatae paruissent. Ambrosius Theodosio a se excommunicato: et ipsi apostoli etiam omni- no infidelibus et persecutoribus Ecclesiae princi- pibus, quales Nero et Domitianus, paruerunt. Denique quaesitum est, vtrum bonorum con- fiscatio in excommunicatum sanciri debeat et possit, vt etiam ea poena multetur. Huius rei exen- plum extat Esdrae. 1o.ver.8. Respond. Minime. Nam est excommunicatio conscientiae poena:non autem corporis vel bonorum. Et quod illic de Esdra di- citur nihil mouet. Erat enim Magis- tratus Esdras non solum Leuitarum, et coetus Ecclesiastici prae- ses. Ergo vtriusque iurisdictionis, id est, ciuilis et Ecclesiasticae autoritate illud edictum sancitum est, quo celerius Iudaei dispersi conuenirent.

AD I. PAVL. AD TIM.

[p.Reo.]

Haec autem omnia locum demum habent postquam publice quis ex Ecclesia eiectus
6120 est: non autem prius quam publice sit excommunicatus. Et quod affertur ex August.
lib. de Vnitate Ec- clesiae cap. 20. etiam antequam quis visibiliter excommunicatus sit,
praecisum esse ab Ecclesia, pertinet ad mentis et conscientiae terrorem in-
cutiendum et piam commonefactionem haereti- corum hominum: non autem vt eos pari loco ha-
beamus, atque qui iam palam et totius Ecclesiae suffragio recte sunt excommunicati.
6125 Videtur tamen omnibus, quae hactenus dicta sunt, de effectis excommunicationis obstare
quod ait Paulus, etiam excommunicatum, vt fratrem esse agnoscendum. Cui ipsi repugnat
quod ait Christus Matth. 18. excommunicatum habendum esse pro Ethnico et infideli.
Ergo non pro fratre. Hae sententiae in speciem pugnantes ita primum sunt inter se
conciliandae, vt quod ait Christus, non interpretemur ἅπῳς et κτὶ πάντα. Nec enim
6130 omnino par aut aequalis debet iudicari excom- municati et infidelis conditio, sed in
quibusdam tantum. Est enim dissimilis vtriusque status in eo quod excommunicatus
Baptizatus est: itaque Christianus et Prope est. At infidelis et Ethnicus Baptizatus non
est, et Procul est. Sed in eo est si- millima vtriusque conditio, quod legitime et vere
excommunicatus. 1 vt et Ethnicus in Ecclesia non est, nec de Ecclesia 2 Quod nulla
6135 priuata et familiaris nostra cum vtroque conuer- satio esse debet. 3 Quod si vterque talis
esse perseueret, regno Dei vitaeque aeterna excludi- tur.

7 CAPVT VI.

[p.409]

Q VICVNQVE sub iugo sunt serui, suos dominos omni honore dignos ducunto, ne nomen Dei et doctrina blasphemetur.

Quod autem ad dictum Pauli, sane et ciuili- ter intelligendum est. Ex charitate enim
dictum est: non autem ex vera, exacta, et propria fratris, id est, Christiani hominis
6140 definitione. Sed quan- do illud verum est, Nemo desperet meliora lapsis et potest
resipiscere qui hodie desipit. Praeterea quos excommunicat Ecclesia, non odio persona-
rum ipsarum, sed eorum tantum sceleris et con- tumaciae ratione eiicit, fit, vt qui
excommunica- ti sunt, quatenus et homines sunt, et aliquando nobiscum in Dei Ecclesia
versati sunt, eorum de- syderio, amore, zelo, affectuque salutis ipsorum, moueri debeamus,
6145 neque sint prorsus a nobis abiiciendi, sed vt fratres agnoscendi, admonendi atque etiam,
vt in viam reducantur, vti oues per- ditae, sedulo a nobis conquirendi. Ergo etiam
ex- communicati χτὶ τὶ fratres nostri sunt, non tamen omnino et absolute, nec pares iis
habendi, qui in Dei metu perstiterunt. Ex quibus omnibus expli- catus videtur vberrimus
et vtilissimus ille de ex- communicatione locus. Sequitur, CAP. VI. QVICVNQVE sub
6150 iugo sunt serui, suos dominos omni honore dignos ducunto, ne nomen Dei et doctrina
blasphemetur. Videri potest abrupta huius capitis et loci se- ries, et minime consentiens
cum toto superio-